
A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió

TÁRSADALMI, GAZDASÁGI-
ÉS
KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉSE

Pécs, 2021. július 6.

Készítette:

MSB Fejlesztési Tanácsadó Zrt.

a Baranya Megyei Önkormányzati Hivatal munkatársainak
közreműködésével.

TARTALOMJEGYZÉK

I. KÖTET: TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉRTÉKELÉS.....	1
II. KÖTET: KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS	87

A BARANYA MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉRTÉKELÉSE

Készült a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján.

Pécs, 2021. július 6.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	4
I. Általános rész	4
1. A területi hatásvizsgálat kidolgozásának ismertetése	4
1.1. A területi hatásvizsgálat kidolgozásának folyamata	4
1.2. A területi hatásvizsgálathoz felhasználandó információk leírása	5
2. A Konceptió ismertetése és céljainak összevetése más megegyező szintű tervek, koncepciók, programok céljaival	6
2.1. A Konceptió főbb céljai, tartalmának összefoglaló ismertetése	6
2.2. A Konceptió összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal	38
2.3. A Konceptió rész céljainak társadalmi és gazdasági szempontú konzisztencia vizsgálata, az esetleges ellentmondások feltárása	44
2.4. A jelenlegi társadalmi és gazdasági állapot Konceptióval összefüggésben lévő elemeinek ismertetése	48
2.5. Azon társadalmi és gazdasági jellemzők azonosítása, amelyekre a Konceptió valószínűleg jelentős befolyással lesz	53
2.6. A Konceptió által feltárt környezeti konfliktusok értékelése és társadalmi és gazdasági állapot várható alakulása abban az esetben, ha a javaslatok nem valósulnának meg	53
2.7. A Konceptió céljainak megvalósulása esetén a társadalmi és gazdasági szempontból közvetett vagy közvetlen negatív hatást kiváltó tényezők feltárása	59
3. Javaslat társadalmi, gazdasági szempontú intézkedésre	62
3.1. A Konceptió érvényesülése során fellépő társadalomra és a gazdaságra káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó javaslatok és egyéb intézkedések	62
3.2. Javaslat olyan társadalmi és gazdasági szempontú előírásokra, feltételekre, amelyeket a Konceptió által befolyásolt más terveknél figyelembe kell venni	62
4. Összefoglalás	64
II. Részletes Vizsgálat	65
1. A Konceptióban szereplő javaslatok környezeti hatásai	65
2. A Konceptióban szereplő javaslatok társadalmi hatásai	65

2.1. A Koncepció hatásai a népesség területi elhelyezkedésére (életmód, társadalmi mobilitás)	65
2.2. A Koncepció hatásai a foglalkoztatásra	67
2.3. A Koncepció hatásai a szabadidő eltöltésre, a rekreáció területi feltételeire	70
2.4. A Koncepció hatásai a népesség életminőségére és egészségi állapotára, szociális helyzetére	71
2.5. A Koncepció hatásai a társadalom biztonságérzetére, veszélyeztetettségére	72
3. A Koncepcióban szereplő javaslatok gazdasági hatásai.....	74
3.1. A Koncepció hatásai a térszerkezetre	74
3.2. A Koncepció hatásai a településrendszerre.....	76
3.3. A Koncepció hatásai a természeti erőforrásokra.....	77
3.4. A Koncepció hatásai az ipar, kereskedelem térbeli szerkezetére.....	78
3.5. A Koncepció hatásai a mezőgazdaságra	79
3.6. A Koncepció hatásai az erdőgazdálkodásra	80
3.7. A Koncepció hatásai az idegenforgalomra.....	81
3.8. A Koncepció hatásai a vízgazdálkodásra	82
3.9. A Koncepció hatásai a térség eltartó képességére és versenyképességére.....	82
3.10. A Koncepció hatásai a műszaki infrastruktúrára	85
3.11. A Koncepció hatásai az energiaellátásra.....	87

ÁBRA – ÉS TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. Ábra: A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió célrendszere (2030-ig)	7
1. Táblázat: Konceptió összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal ...	38
2. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: az átfogó célok kapcsolatrendszere	40
3. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a stratégiai célok kapcsolatrendszere	41
4. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a területi célok kapcsolatrendszere	42
5. Táblázat: Az átfogó és a stratégiai célok kapcsolatrendszere	46
6. Táblázat: A területi és a stratégiai célok kapcsolatrendszere.....	47
7. Táblázat: A helyzetértékelés és a stratégiai célok kapcsolatrendszere.....	49

ELŐSZÓ

A 2021-27-es ciklusra a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió a Baranya Megyei Önkormányzat megbízásából készült el. A Konceptió része a területi hatásvizsgálat, mely a környezeti, társadalmi és gazdasági hatásokat egyaránt elemzi

A Baranya Megyei Önkormányzat a TOP-1.5.1-20 kódszámú „A 2021-27 tervezési időszak stratégiai és projektszintű előkészítése” című pályázat keretében nyert forrást a Konceptió és hozzá kapcsolódó különböző tervek elkészítésére. A pályázati felhívás előírásai szerint a Konceptió területi hatásvizsgálatát a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet előírásai szerint szükséges elkészíteni azzal, hogy annak környezeti része a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján készül.

A következőkben tehát a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió társadalmi és gazdasági hatásait elemzi a dokumentum, míg a környezeti hatások külön mellékletben találhatóak meg.

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ

1. A területi hatásvizsgálat kidolgozásának ismertetése

A területi hatásvizsgálat a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptióhoz (a továbbiakban Konceptió) készül a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet előírásai szerint a Baranya Megyei Önkormányzat megbízásából. A Konceptió helyzetfeltáró és értékelő, illetve javaslattevő fázisból áll. Jelen dokumentum feladata, hogy a Konceptió javaslattevő fázisában megfogalmazott főbb célok, irányvonalak társadalmi, gazdasági hatásait elemezze.

1.1. A területi hatásvizsgálat kidolgozásának folyamata

A Konceptió a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet és a Pénzügyminisztérium iránymutatásai alapján készül. A Konceptióval párhuzamosan a Korm. rendelet alapján területi hatásvizsgálat készül, amelynek környezeti részénél a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet az irányadó. A Konceptió és a környezeti értékelés is társadalmiasításra kerül: mindkét dokumentum véleményezésre megküldésre kerül a jogszabályokban meghatározott szervezetek számára. A széleskörű nyilvánosság biztosítása érdekében az elkészült anyagok sajtónyilvánosságot kapnak, továbbá a Baranya Megyei Önkormányzat megyejárások során számos helyszíni fórumon is megvitatja azokat. A koncepciókészítést programkészítés követi, amelynek szintén készül területi hatásvizsgálata környezeti értékeléssel együtt, ez a későbbiek során szintén azonos társadalmiasítási folyamaton esik át.

A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió és területi hatásvizsgálata 2021. év elején készül el és 2030-ig fogalmazza meg a megye fejlődésének legfontosabb alappilléreit, céljait, eszközeit.

1.2. A területi hatásvizsgálathoz felhasználandó információk leírása

A területi hatásvizsgálat társadalmi, gazdasági értékelésének készítéséhez a hatályos jogszabályok és elérhető gazdasági, társadalmi statisztikák mellett az alábbiakban felsorolt dokumentumok kerültek felhasználásra:

- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptiót (OFTK)
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről (OTrT)
- A jelen tanulmánnyal párhuzamosan a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján készült Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió
- A jelen tanulmánnyal párhuzamosan a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet, illetve a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján készült Baranya Megyei Területfejlesztése Konceptió Környezeti Értékelése

A párhuzamosan készült, és jelen dokumentum mellékletét képző környezeti értékelés készítéséhez az ott hivatkozott információk feldolgozása történt meg.

2. A Koncepció ismertetése és céljainak összevetése más megegyező szintű tervek, koncepciók, programok céljaival

2.1. A Koncepció főbb céljai, tartalmának összefoglaló ismertetése

A Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció és területi hatásvizsgálata 2021. év elején készül el, és 2030-ig fogalmazza meg a megye fejlődésének legfontosabb alappilléreit, céljait, eszközeit.

A területfejlesztés napjainkban általánosan elfogadott célja a társadalmi-gazdasági igények kiszolgálása a fenntartható fejlődés és a tartamos gazdálkodás követelményeinek megfelelően, a társadalom életkörülményeinek javítása érdekében, a káros szennyezőanyag kibocsátások és egyéb nem kívánatos környezeti hatások mérséklése mellett.¹

Baranya megye elsősorban a megye adottságaira épülő célzott programok, támogatási források és integrált, az aprófalvak létlehetőségeit megteremtő és fenntartó gazdálkodás, az ehhez kötődő fejlesztés és támogatás segítségével fejlődhet.

A fejlesztési irányok és programok meghatározása során célszerű figyelembe venni a természeti, gazdasági és társadalmi folyamatok irányát, ahol voltak korábbi tervek, ott vizsgálni szükséges ezek hatásait, esetleges sikerük vagy kudarcuk okait, illetve azt, hogy a megvalósult beavatkozások befolyásolták-e valamilyen irányban a folyamatokat. Mindezekre figyelemmel olyan terveket kell kidolgozni, amelyek tisztas megélhetést nyújtó gazdálkodás, erős területi összetartást biztosító közlekedési rendszer, élhető települések szoros együttműködő hálózatának kialakítását teszi lehetővé a természeti rendszerek és a táj működőképességének fenntartása mellett.

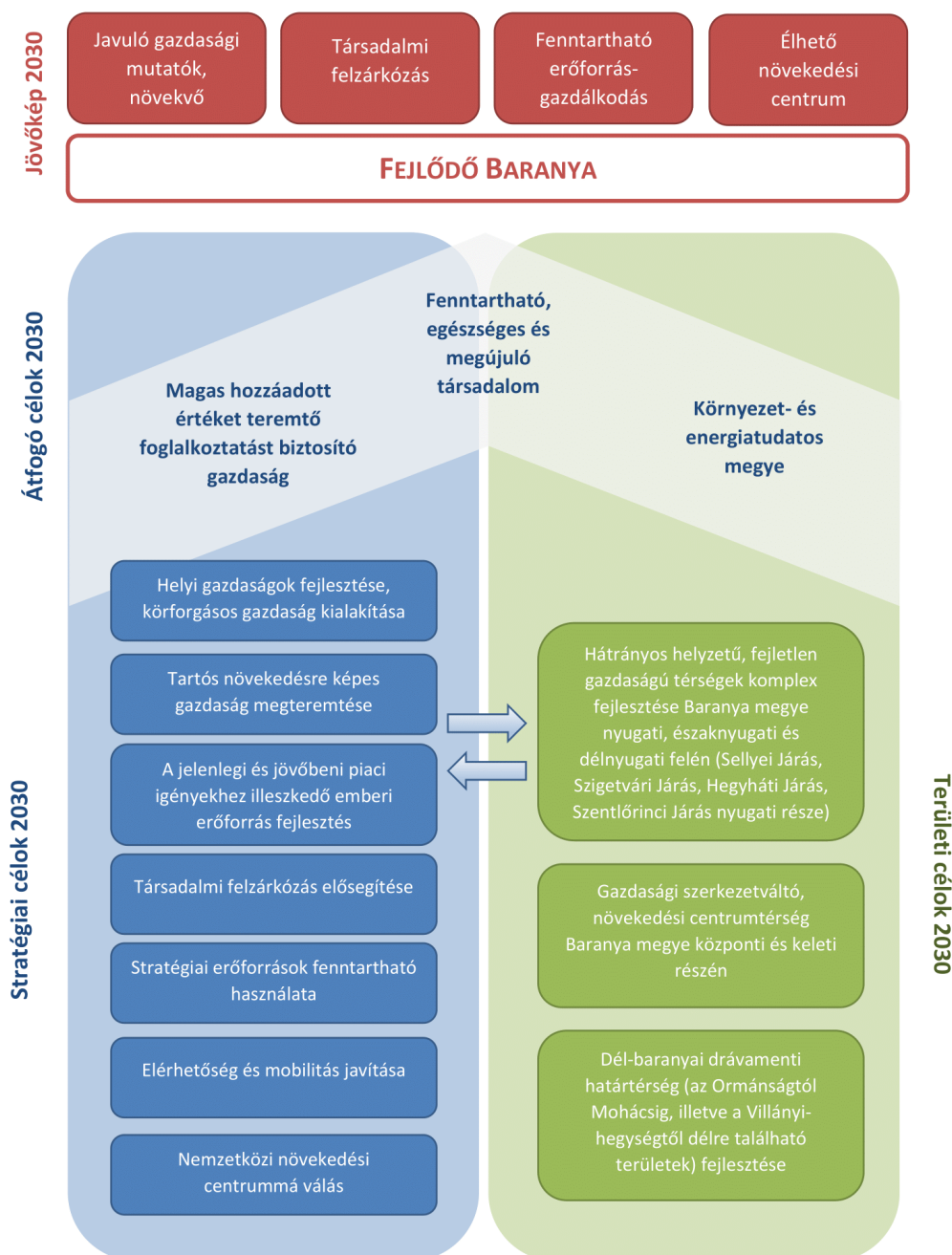
E feltételrendszer keretei között a megye harmonikusan fejlődhet, beteljesítve a Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepcióban megfogalmazott jövőképet: **Baranya 2030-ra élhető, az erőforrásaival fenntarthatóan gazdálkodó térségi növekedési centrummá válik, értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági szerkezettel, javuló gazdasági mutatókkal, ahol növekszik a foglalkoztatás és megkezdődik a társadalmi felzárkózás.**

---

¹ A tartamos gazdálkodás azt jelenti, hogy az erőforrásokkal úgy gazdálkodunk, hogy az adott erőforrást nem használjuk fel annál nagyobb mértékben, mint ahogy önmagát képes megújítani.

A célrendszer ismertetése a Konceptió alapján készült. Jelen fejezetben a megye lehetséges fejlesztési irányait és ezek alapján a különböző szinten megfogalmazott célokat és az ehhez kapcsolódó cselekvési tereket, illetve a megye területi lehatárolásokhoz kapcsolt fejlesztési elképzeléseit vesszük górcső alá. Bemutatjuk továbbá azt is, miként kapcsolódik Baranya megye célrendszere az Európai Unió elvein alapuló horizontális célokhöz, mint pl. az esélyegyenlőség, a fenntarthatóság.

1. Ábra: A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió célrendszere (2030-ig)

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

A Koncepció három átfogó, hét stratégiai, három területi és két horizontális célt rögzít. Ezeket a célokat a maguk egészében, a Koncepcióból átvéve ismertetjük, elsősorban azért, mert - mivel koncepcionális célok - a hozzájuk kötődő későbbi projektek, programok kihathatnak a társadalomra és a gazdaságra egyaránt akkor is, ha a célok megnevezéséből a Koncepció alapján mindez nem feltétlenül következik.

Átfogó célok

I. Átfogó cél: Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása

Baranya megyében a rendszerváltástól kezdődően napjainkig negatív gazdasági folyamatok érvényesültek. A 2008. évben kezdődő pénzügyi-gazdasági világválság hatásai ugyan késleltetve jelentkeztek a megyében, de negatív hatásuk elhúzódott és különösen a megye fejlettebb, központi, Pécs és agglomerációját is magában foglaló területét érintette súlyosan, mely a gazdasági teljesítmény csökkenésével és az álláskeresők számának jelentős növekedésével járt együtt. Míg a rendszerváltás előtt a megye jelentős ipari tradíciókkal rendelkezett, elsősorban a bányászat és a feldolgozóipar területén, addig mostanra az ország legkevésbé iparosodott térségévé vált az egy lakosra jutó ipari kibocsátás értékét tekintve. A 2010-2020 közötti időszak nemzeti szinten jelentős fellendülést mutató ipari termelésnövekedése a megyében csak korlátozott eredményekkel járt, az ország fejlett térségeihez viszonyítva alapvetően nem változott a lemaradás mértéke, aránya.

A negatív folyamatok ellenére a megye kedvező adottságokkal rendelkezik, melyek kihasználásával fejlődő pályára állítható Baranya gazdasága. Pécs a kultúra városaként pozícionálja magát újra, olyan státus megszerzésére törekszik, melynek elérésében meglévő húzóágazatai mellett a kulturális és kreatív ipar, valamint a turizmus kitörési pontjai segítik. **Pécs** országos viszonylatban is **kiemelkedő oktatási** (valamint **kulturális és egészségügyi**) **központ** funkciókkal rendelkezik, mely az alapfoktól egészen a felsőfokú oktatásig terjed. Mindez kimutatható pozitív hatással van a megye lakosságának képzettségére és jelentős vonzerő az ország tehetséges fiataljai számára a továbbtanulás területén. A megye kedvező természeti és klimatikus adottságokkal rendelkezik, mely ideális feltételeket nyújt az élelmiszer termeléshez és a megújuló energiaforrások hasznosításához.

A **vállalkozások versenyképességének növelésével, a kedvező lakókörnyezet fenntartásával** és az elmúlt időszakban kiépült **közlekedési infrastruktúra még hiányzó elemeinek fejlesztésével** elérhetővé válhat, hogy a 2007 óta tapasztalható gyorsuló elvándorlási trend megálljon és a megye vonzóereje növekedjen. Az ipari hagyományok felélesztésével a termelő szektorokban is növelhető a kibocsátás és a foglalkoztatottak száma, mely a **kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) szektor** növekedésére is pozitív hatással lehet. Az elmúlt időszak befektetései és fejlesztései, melyek az üzleti infrastruktúra területén jelentkeztek, alapot biztosíthatnak arra, hogy a megfelelő funkciók megtalálása esetén pozitív folyamatok induljanak el Baranya gazdasági helyzetében. Különösen fontos cél az egészségügyi innováció, az agrárinnováció, illetve az egészséges élelmiszertermelés területén a kutatás-fejlesztési tevékenységek és azok térségi reálgazdasági hasznosításának erősítése.

Baranya megye felzárkóztatása szempontjából kiemelten fontos, hogy a megyében már működő, nemzetközi értékláncokba bekapcsolódott ipari (elsősorban gépipari) területen működő kis- és középvállalkozások számára célzott programokkal biztosítsunk növekedési lehetőséget, tekintettel arra, hogy a foglalkoztatási volumen és a termelési érték növelésének rövid- és középtávon legnagyobb biztonsággal tervezhető útja a már meglévő vállalkozások fejlesztése. Tekintettel arra, hogy ezen vállalkozások köre igen szűk, illetve arra, hogy a megye ipari termelése lényegesen elmarad az országos átlagtól, ezt a programot kiegészíteni szükséges egy **nemzeti szinten támogatott, hazai és uniós közösségi forrásokat is felhasználó zöldmezős, külső működőtőke bevonására irányuló iparfejlesztési programmal** is.

Az **értékteremtő gazdaság** fejlesztésével a foglalkoztatás növelésén keresztül elérhető, hogy a megyében az emberek jövedelmi helyzete javuljon, a tisztas munkajövedelemhez jutók száma növekedjen, s ezzel párhuzamosan a szociális juttatásokban részesülők aránya visszaszoruljon.

II. Átfogó cél: Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom

A megye társadalmi-gazdasági jövőképe az alapja a társadalmi fenntarthatóság biztosítása alapvetően három értelmezési tengely mentén:

1. Fenntartható nagyságú és korösszetételű népesség, amely az összességében csökkenő lélekszámú magyarságon belül nem jelent arányaiban nagyobb megyei szintű népességszám csökkenést.
2. A megye lakosságának általános és mentális egészségi állapotának fejlesztése javítása, amely elengedhetetlen feltétele mind a minőségi életnek, mind a gazdasági felzárkózásnak.

3. Az egészséges szerkezetű befogadó társadalom kialakítása, megőrzése, amely valamennyi szegregálódó, illetve a szegregáció által veszélyeztetett társadalmi csoport számára megteremti a minőségi élet feltételeit, lehetőségeit.

Baranya megye népessége – illeszkedve az országos trendhez - az 1980-as évek elején érte el a legnagyobb lélekszámot 430 ezer fővel, amely azóta folyamatosan és a 2000-es évektől kezdve gyorsuló ütemben csökken. Míg az ország lakossága az elmúlt negyven évben arányaiban kb. 9%-kal csökkent (10,7 millió főről 9,77 millió főre), úgy a megye lakossága kb. 16-17%-kal csökkent a fenti időszakban. A megye lakosságának átlagéletkora, az öregedési index mértéke, a termékenységi index értéke, a különböző kohorszok összetétele gyakorlatilag minden esetben az országos átlagnál rosszabb, kedvezőtlenebb értékeket mutatnak.

Baranya megye jövőképeinek alapja a társadalmi-demográfiai fenntarthatóság, amely mind a népesség száma, mind annak életkori összetétele és fizikai-mentális egészsége alapján képessé kell, hogy tegye a megyét arra, hogy a vízióban megfogalmazott gazdasági-fejlettségi célokat elérje. Enélkül az alapfeltétel nélkül a megyei területfejlesztési koncepció, illetve az egyéb fejlesztési programok nem fogják céljaikat elérni, küldetésüket teljesíteni. A társadalmi-gazdasági fejlődési folyamatok interdependens rendszert alkotnak: az egészséges gazdasági fejlődés alapja az egészséges demográfiai-társadalmi helyzet; a társadalmi-demográfiai fejlődés alapja pedig az egészséges gazdasági fejlődés, gazdasági szerkezet.

A megye lakosságának egészségi állapota – legyen szó fizikai vagy mentális egészségről – alapvetően befolyásolja a gazdaság teljesítőképességét, hiszen a gazdasági versenyképesség elengedhetetlen feltétele, hogy megfelelő képességekkel – ideértve az egészségi állapotot is – rendelkező munkaerő álljon rendelkezésre. A rossz egészségi állapot nem csak nehezíti, de bizonyos esetekben ellehetetleníti a munkavállalást, ugyanakkor növeli a szociális, egészségügyi központi kiadásokat. Köztudott, hogy hazánk mutatói e tekintetben lényegesen elmaradnak az uniós átlagtól, de Baranya szempontjából még inkább probléma, hogy az országos mutatók gazdasági fejlettségbeli helyzet szerint földrajzilag jelentős eltérést mutatnak, azaz a kedvezőtlen egészségi állapotúak lényegesen magasabb arányban vannak jelen a megye hátrányos helyzetű térségeiben (pl. az Ormánságban vagy a Hegyhát területén), a kistelepüléseken vagy a városok szegregált területein élő hátrányos helyzetű (szegények, különösen roma) csoportok körében.

A **hosszú, egészséges (és teljes) élet** lehetőségének biztosítása, ezen keresztül a **foglalkoztathatóság javítása** és az aktív, munkával töltött évek növelése érdekében cél az **egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése**, hatékonyságának növelése és különösen a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a megye teljes területén. Az egészség megőrzése, az egészséges életvitel feltételeinek biztosítása érdekében célként lehet megfogalmazni továbbá a lakosság **egészségmagatartásának fejlesztését** és az **egészségtudatosság növelését**. Az infrastruktúrába, a szolgáltatásokba, valamint a szemlélet- és életmód programokba történő összehangolt beruházások a foglalkoztatás bővülésén keresztül erősítik a megye gazdaság területén megfogalmazott célkitűzéseit, és ezzel jelentős mértékben járulnak hozzá az elmaradott térségek felzárkóztatásához is.

A társadalom megújulásának, de éppúgy a területi kiegyenlítésnek is feltétele, hogy a **társadalmi különbségek csökkenjenek, a szegénységben és kirekesztettségben élők száma mérséklődjön**, éppen ezért le kell küzdeni vagy át kell hidalni azokat az akadályokat, amelyek az élet különböző területeit alakító szolgáltatásokhoz való hozzáférésüket jelenleg gátolják. Az egészségügy mellett az oktatási, továbbá a tanulást és a társadalmi befogadást támogató kulturális intézményrendszer minőségi működése és az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása (neveléshez, oktatáshoz, képzéshez és információhoz) legalább olyan fontos a foglalkoztatás erősítése szempontjából. Mindemellett biztosítani kell, hogy a jelenleg a társadalom periferiáján élők kapcsolatai erősödjenek és kitáguljanak, ezáltal aktív részesei lehessenek a közösségi és társadalmi életnek, és rendelkezzenek az életüket befolyásoló döntés képességével. A megújulást elősegítendő a többségi társadalom vonatkozásában is célként kell, hogy megfogalmazódjon az állampolgári aktivitás, az egyéni és a **közösségi öngondoskodás előmozdítása**, a társadalmi felelősségvállalás, az aktív közösségi szerepvállalás és önkéntesség fejlesztése, a társadalmi tőke, illetve az **értéktudatos és szolidáris helyi közösségek** (önszerveződésének) megerősítése. Mindez lehetővé teszi az emberek együttműködését a különböző csoportokban (különböző érdekek mentén szerveződő érdekközösségek vagy formalizált civil szervezetek, nemzetiségi önkormányzatok) és a csoportok között egyaránt.

A célkitűzések megvalósulása nem csupán az átfogó cél megvalósulására lehet közvetlen hatással, hanem a fejlesztések révén hozzájárul a megyei kohézió erősítéséhez, a jelenlegi **területi hátrányok mérsékléséhez**, a ma még elmaradott térségekben élők **életminőségének érdemi javításához** is.

III. Átfogó cél: Környezet és energiatudatos megye

A megye versenyképességének fokozása és a gazdasági potenciál hatékony kihasználásának alapfeltétele a rendelkezésre álló természeti erőforrások – mint belső erőforrások – ökológiai terhelhetőséget is figyelembe vevő **környezettudatos, a folyamatok hosszú távú fenntarthatóságát biztosító hasznosítása**. A fenntartható gazdálkodást és egyben a versenyképesség további javítását szolgálja a helyi nyersanyagok és energiaforrások felhasználására épülő termelő és szolgáltató rendszereknek a természeti adottságokat és a megye térszerkezetét figyelembe vevő, a környezettel harmonikusan együttműködő módon történő kiépítése, fejlesztése.

Az **energiatudatosság, a környezettudatos energiatermelés és felhasználás** alapvetően három területen kell, hogy megjelenjen a megye szereplői körében: az energiatermelő folyamatokban az energia hatékony és megújuló energiaforrások hasznosítására épülő technológiák alkalmazásán keresztül, a gazdasági és közsféra szereplőinél a termelő és szolgáltató folyamatokban, valamint a baranyai lakosság energiatudatos felhasználása során.

Baranya megye a megújuló energiaforrások tekintetében jelentős potenciállal rendelkezik különösen a **biomassza típusú energiahordozók** terén, de mára már a megyében több létező jó gyakorlat is bizonyítja, hogy gazdag lehetőségek rejlenek a **geotermikus energia**, valamint a **napenergia** felhasználás területein is. A környezettudatosság mellett a megye versenyképességének növelése érdekében is fontos cél az energiaimport függőség csökkentését is szolgáló, a helyi szinten elérhető energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás elterjedésének ösztönzése.

A káros környezeti hatások csökkentése, valamint a lakosság életminőségének javítása, így pl. a munkába járás, valamint a szolgáltatások elérési feltételeinek optimalizálása érdekében cél a **gyors és hatékony elérhetőség biztosítása**, a mobilitás feltételeinek környezettudatos módon történő javítása.

Mind a megye lakosságának életminőség javítása szempontjából, mind a természeti értékek és erőforrások jövő generációk számára történő minőségi és mennyiségi megőrzése szempontjából kiemelt célként fogalmazható meg a **környezetvédelmi infrastrukturális ellátottság javítása, a környezet-, élelmiszer- és energiabiztonság megteremtése, a környezeti és klímaváltozással járó kockázatok csökkentése**. Ennek érdekében szükség van a szolgáltatott ivóvíz minőségének javítására, a biodiverzitás, valamint a tájak sokféleségének, a kedvező táji adottságok és a táji örökség megőrzésére, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítására, továbbá a lakosság fenntartható életmódjának, a fenntartható termelési és fogyasztási szokások széles körű elterjedésének elősegítésére.

Baranya megye hosszútávú fejlesztése szempontjából különösen fontos a környezet- és energiatudatos szemlélet fokozott érvényesítése, tekintettel arra, hogy a megye jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzete, természeti állapota nagyon sok esetben és településen a XIX. század végén megkezdődött – alapvetően a szénre és később az uránércre alapozott – monokultúras iparfejlesztés hosszútávú negatív következményeitől szenved. Mind a tájsebek, a környezeti károk; mind a korábbi bányásztelepülések társadalmi-gazdasági problémái; mind pedig a továbbra is korszerűtlen gazdasági szerkezet annak a következménye, hogy a XX. század gazdaságfejlesztési-iparosítási folyamataiban az akkori kor szemléletének és tervezésifejlesztési gyakorlatának megfelelően ez a két ágazat az indokoltnál sokkal nagyobb arányhoz jutott az ipari szektorban úgy, hogy a kor sajátosságainak megfelelően a környezeti hatások nem szerepeltek érdemi döntéshozatali szempontként. **Baranya megye hosszútávon is értelmezhető legnagyobb értékének a természeti környezet, a termőföldek, az erdők, a természetes vizek (köztük a termálvíz és gyógyvíz) tekintendők, melyek hasznosítása ennek megfelelően kell, hogy megjelenjen a hosszútávú tervekben.**

Stratégiai célok

Az átfogó célok elérését a célrendszer részeként meghatározott **7 stratégiai cél** és Baranya megye sajátos **térszerkezetéhez illeszkedő 3 területi célkitűzés** szolgálja. A stratégiai célok egyfajta fókuszáltságot adnak az átfogó célok eléréséhez vezető út kijelölésében, körvonalazva egyben a megye értékválasztásának tengelyeit. Ezek a célok-célkitűzések – csakúgy, mint az átfogó célok – alapvetően a 2013-ban megfogalmazott célok finomhangolásaként értelmezhetők, tekintettel arra, hogy a megye helyzete, illetve a stratégia fókusza alapvetően nem változott. A módosítások alapvetően a makro környezet változásainak a helyi szintre gyakorolt hatásaiból fakadnak, azzal a céllal, hogy a 2020-as évek társadalmi- és gazdasági kihívásainak a lehető leghatékonyabban tudjon megfelelni Baranya megye. Ebben a folyamatban itt is szükséges megjegyezni, hogy nagy valószínűséggel a 2021-2027 közötti időszak lesz az a periódus, amikor történelmi léptékkal mérve is a legnagyobb összegű közösségi fejlesztési forrás lesz elérhető a megye szereplői számára alapvetően az uniós területpolitikai eszközöknek köszönhetően. (Ezek a források a **Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz** keretében fognak rendelkezésre állni, amely integrálja valamennyi korábbi uniós fejlesztési alap és eszköz forrását, illetve új eszközök keretében is biztosít támogatást Baranya megye számára, mint amilyen pl. a Méltányos Átállást Támogató Alap.)

A Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepcióban megjelenő stratégiai célok egyrészt illeszkednek valamennyi NextGenerationEU célhoz, másrészt fókuszáltságot adnak az átfogó célok eléréséhez vezető út kijelölésében, körvonalazva egyben a megye értékválasztásának tengelyeit. A 2021-2027 közötti – poszt COVID – időszak uniós fejlesztéseinek középpontjában a reziliencia növelése áll, amely Baranya megyére fokozottan érvényes. **Baranya célja egy olyan reziliens társadalmi-gazdasági szerkezet kialakítása, amely rugalmasan ellen tud állni az elkövetkezendő évtizedekben várható globális szinten jelentkező kihívásoknak,** melyek közül a legfontosabbak:

- a klímaváltozásból származó megváltozó természeti környezet;
- a világgazdasági centrum-periféria viszonyok átalakulásából származó döntő mértékben **átalakuló nemzetközi gazdasági környezet,** amely a XX. század végi nemzetközi munkamegosztás szerepeit-irányait teljes mértékben felülírja;
- a robotizációból és a mesterséges intelligencia fokozódó térnyeréséből származó robbanásszerű **technológiai környezeti változás;**
- végül, de nem utolsó sorban a **megváltozó társadalmi környezet** okozta problémáknak-kihívásoknak, melyek közül a két legfontosabb a társadalom elöregedése, illetve a generációs marketinghez illeszkedve a munkaerőpiac teljes átalakulása.

1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása

Baranya megye központi és periférikus térségei között jelentős fejlettségi és jövedelmi különbségek alakultak ki. Az aprófalvas településszerkezet következtében a települések jelentős részénél a lakófunkció dominál, egyes kisebb lélekszámú községekben az alapvető szolgáltatások is csak korlátozottan érhetőek el. A megye kedvezőtlen helyzetű, periférikus térségeiben – a nyugati peremterületeken, de különösen az Ormánság és a Hegyhát területén - jelentős az elvándorlás, mely a fiatalabb és képzettebb rétegek esetében ölt nagyobb méreteket, hosszú távon a kistelepülések elöregedéséhez, elnéptelenedéséhez vezetve.

Ezért elengedhetetlen, hogy a helyi adottságokat kihasználva a **lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével** a kevésbé fejlett területeken is megélhetést biztosító munkajövedelemmel rendelkezzen az aktívkorú népesség. A megyében elsősorban az élelmiszer előállításnak, az energiatermelésnek, valamint a vendégfogadásnak vannak kedvező adottságai, ami kiegészülhet az építőipar és egyéb szolgáltatási ágak által indukált munkaerő szükséglettel. A helyi gazdasági környezet kialakításában hangsúlyos szerepet kell szánni az ökológiai és környezetvédelmi szempontoknak.

Cél a megye saját belső erőforrásain alapuló gazdaságfejlesztés, amely hozzájárul a megye hátrányos helyzetű társadalmi rétegeinek és térségeinek felzárkóztatásához. A helyben megtermelt javakat és a keletkező jövedelmeket minél nagyobb arányban helyben szükséges tartani, tehát cél, hogy az elsősorban mezőgazdasági, illetve kézműves termékeket helyben dolgozzák fel, és helyben is értékesítsék.

A helyi gazdaságok fejlesztése fenti elvek mentén szükséges, hogy megtörténjen melyet a körforgásos gazdaság filozófiájának megfelelően célszerű megszervezni. Ebben a rendszerben egyszerre lehet érvényesíteni a gazdaság növekedési céljait, a környezet-, és természetvédelmi célokat, a megújuló energetikai célkitűzéseket, valamint a hulladékok energetikai hasznosításának célját. Baranya számára kiemelten fontos, hogy a lokális célok elérése során a körforgásos gazdaság modelljének megfelelően minden helyben elérhető alapanyag erőforrássá tudjon válni a helyi gazdaságok fejlődése-erősítése szempontjából és a keletkező hulladékok másodnyersanyaggá tudjanak válni az ipar-mezőgazdaság-szolgáltató szektor számára.

A helyi termelési és ellátási csatornák minél hatékonyabb működése érdekében szükséges a **helyi és kisebb térségi szintű elosztó, piacszervező funkciókkal** rendelkező településeken, különösen a hagyományosan térségszervező funkciókkal rendelkező településeken a helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulásának, megerősödésének elősegítése.

A helyi gazdaságok fejlesztéséhez, megerősítéséhez elengedhetetlen a **patrióta szemlélet** kialakítása, amely elsősorban a mikro- és kisvállalkozói szektor számára teremt munkát és megélhetést. A helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében törekedni kell a klímaváltozás várható káros következményeinek helyi, térségi szinten elérhető eszközökkel történő megelőzésére, mérséklésére. Ennek keretében fontos cél a komplex vízgyűjtő gazdálkodási szemléleten keresztül történő, az öntözéses gazdálkodás feltételeit is megteremtő vízrendezés megvalósítása.

A helyi közösségi, települési, település csoport szintjén történő önellátásra való törekvés kiemelt dimenziója az **energiaellátásban való függetlenség** minél nagyobb arányban történő elérése. Ennek érdekében cél a helyi szinten elérhető energiaforrások felhasználására alapozott **közösségi szintű energiatermelő- és ellátórendszerek** elterjedésének ösztönzése, kiegészülve a szükséges technikai, technológiai feltételek biztosítását szolgáló háttér - tervezés, kivitelezés, üzemeltetés, karbantartás - térségi szinten történő megerősítésével.

További célként fogalmazható meg a komplex, területileg szervezett, több elemből álló fejlesztések megvalósítása által a megye hátrányos helyzetű területei felzárkózásának elősegítése. A komplex programok a megfelelő képzéseken túl a **kompetenciák fejlesztését**, a nem formális és informális képzési lehetőségek bővítését is magukban foglalhatják, ami egy olyan szemléletváltást jelent, amely által a kistelepülésen élők jövőképet kaphatnak a helyben maradáshoz, a helyi boldoguláshoz.

Cél, hogy a megyében az életképes feldolgozóipar megerősödjön, valamint a vendégfogadáshoz szükséges minőségi szolgáltatások minél szélesebb körben elterjedjenek, a megye vonzerőinek kihasználása fokozódjon és híre széles körben ismertségre tegyen szert.

2. Stratégiai cél: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése

Baranya megyét eddig elkerülték a nagyobb külföldi működő tőkét hozó befektetések. Ugyan 2011-ben megduplázódott a megyében a külföldi befektetések értéke, de még mindig nagyon alacsony a megye részesedése a tőkebefektetésekből. A megye gazdaságában kevés nagyvállalat vesz részt, a mikro- és kisvállalkozások dominálnak. Az ipari termelés volumene alacsony, a szolgáltatási szektor ugyanakkor sokszínű. Baranya a Pécsi Tudományegyetemnek köszönhetően az ország egyik oktatási és kutatás-fejlesztési központja, bár az utóbbi területén a versenyelőnyét nem sikerült megtartania.

Baranya megye tartós gazdasági növekedése kizárólag nemzeti szinten is támogatott kiemelt befektetésösztönzési és a belső erőforrásokra (a helyben működő KKV szektorra) épülő támogatási programok egyidejű és párhuzamos végrehajtásával stabilizálható, illetve állítható tartós növekedési pályára a megye. Kiemelten kell foglalkozni a megye legjelentősebb településével, a közigazgatási központ Pécs, illetve agglomerációja fejlesztésével. További cél, hogy a termelési kapacitások növelése által biztosítható legyen Pécs nagytérségi központtá válása. A Pécsi Tudományegyetemnek Baranya megye és a Dél-dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna meghatározó szereplőjévé – szervezőjévé és támogatójává – kell, hogy váljon mind oktatási-képzési, mind pedig kutatásfejlesztési- és innovációs tevékenységei révén.

A megyében található - a megyeszékhelyen kívül is - néhány olyan település, melyekben komoly gazdasági potenciál rejlik. Cél, hogy a termelő kapacitások javítása által ezen térségi szinten versenyképes városi térségek is hozzájáruljanak a megye gazdasági versenyképességének javításához.

A versenyképes gazdaság megteremtéséhez a fenntartható termelői szerkezet létrejöttét kell támogatni; azokat az iparágakat, melyek a megye számára **kitörési pontot** jelenthetnek - **egészségipar, környezetipar, kulturális és kreatív ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika** - ezáltal a megyében előállított tőkejövedelem növekedhet.

A versenyképesség megteremtésének egy másik feltétele a **K+F+I potenciál erősítése**. A Pécsi Tudományegyetem jelentős kutatási kapacitással és eredményekkel rendelkezik, ezzel szemben a gazdasági szféra K+F kapacitása korlátozottan épült ki a megyében. A K+F+I tevékenység segítségével versenyelőnyre tehet szert a megye, ezért kiemelten fontos a kutató ágazatok támogatása, amely a fenntartható, hatékonyan működő gazdaság feltételeit képes megteremteni. Ennek megfelelően a K+F+I-t a gazdaság szolgálatába kell állítani. **A hatékony és gyors gazdasági felzárkózási folyamat érdekében a Pécsi Tudományegyetem vezetésével, a Baranya Megyei Önkormányzat, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara indokolt, hogy a korábbiaknál sokkal szorosabb és tartalmasabb együttműködési mechanizmusokat építsen ki a térség fejlesztése céljából.**

Tekintettel arra, hogy a megye gazdasági helyzete az elmúlt évtizedekben folyamatosan romlott, ezért a megye gazdaságáról kialakult külső kép kedvezőtlen. Nagyon fontos tehát a megye egyes térségeinek befektetői politikáját erősíteni, amelyhez megfelelő alapot adhat a közelmúltban eszközölt **gyorsforgalmú úthálózatot érintő (M6, M60), és az üzleti infrastruktúra javítását célzó** (pl. Bólyi ipari park bővítése, a pécsi ipari park fejlesztése) **beruházások** megvalósítása. Kiemelten fontos cél, hogy valamennyi járásban – elsősorban annak központi településein – a 2014-2020 közötti időszakban megvalósult ipari parki fejlesztések tovább folytatódjanak, nemzeti szinten is támogatott betelepülési, csarnoképítési és egyéb, a településeket vonzó befektetői célponttá tevő fejlesztésekkel. Baranya megye gazdasági felzárkóztatása a korábban említett kettős tengely mentén (külső befektetők vonzása és a már itt lévő KKV szektor támogatása) kizárólag úgy lehet sikeres, ha a megyeszékhely kiemelt fejlesztése mellett a másodlagos centrumok fejlesztésére is egyidejűleg kerül sor. A vidéki járásokból történő elvándorlás lassítása-megakadályozása kizárólag akkor lehet sikeres, ha helyben, a közösségi közlekedéssel könnyen elérhető járásközpontokban biztosítunk foglalkoztatási lehetőséget a vidéki térségek kistelepülésein élők számára.

Mindezek mellett szükséges a megye – különösen nemzetközi – elérhetőségének további javítása, az M6-M60 autópályák és a 67. sz. főút országhatárig történő meghosszabbítása, az M9 autópálya OTrT szerinti legdélebbi (Köblény, Bikal, Alsómocsolád, Mágocs térsége), a megyét leginkább érintő nyomvonalának kiépítése, a vasúti infrastruktúra kelet-nyugati (Zágráb - Pécs - Baja - Bácsalmás - Csikéria - (Szerbia) - Rőszke és Szeged - Nagylak - (Románia) - Arad) és észak-déli (Budapest [XI. kerület, Kelenföld] - Pécs, Pécs - Villány, valamint Villány - Magyarbóly - (Horvátország) - Eszék-Szarajevó) tengelyeinek fejlesztése, továbbá a légi- és vízi közlekedés előmozdítása. Hasonlóan a tervezett képzési struktúra átalakítása is nagyban hozzájárulhat a jövőbeli befektetők igényeinek kiszolgálásához.

Erősíteni kell a gazdasági szereplők közötti kapcsolatokat és segíteni kell a piacra jutási feltételeket, az exportpiacok felkutatása mellett erősíteni kell **a hazai és a helyi piacokon való megjelenést** is. Horvátország 2013-as Európai Unió csatlakozásával új lehetőségek nyíltak meg nem csak a gazdaság, de az élet más területein is, melyek kihasználásában segítséget kell nyújtani a megye kisvállalkozásainak.

Baranya megye számos turisztikai desztinációval és kiemelkedő attrakcióval rendelkezik, ezért a turizmus Baranyában további jelentős foglalkoztatási lehetőséggel bír. A turizmusból élők számára a jövőbeli megélhetés kulcsa a **turisztikai potenciál erősítése** elsősorban a természeti, a szellemi és épített örökségi értékek és a kapcsolódó népszerű szolgáltatások fejlesztésével, az értékek kibontakoztatásával, hozzáférhetővé és bemutathatóvá tételével, turisztikai útvonalak és programcsomagok összeállításával, valamint a marketing és az együttműködés növelésével. Baranya megye fejlesztése és jövőbeni fejlődése szempontjából különösen fontos, hogy a 429/2020. (IX. 14.) számú kormányrendelet **Pécs-Villány turisztikai térség** néven a 11 hazai turisztikai térség között nevesíti a megye turisztikai szempontból fontos településeit, kistérségeit. Ennek megfelelően Pécs, Villány, Harkány, Siklós, illetve az Orfűi-tó és a Kelet-Mecsek Tájvédelmi körzet települései, valamint a Duna-Dráva Nemzeti Park bizonyos részein hozzáférhetővé válnak a 2021-2027 közötti időszak turisztikai fejlesztési forrásai.

A kultúra és a kulturális ipar is fontos szerepet tölt be a megye életében. Cél, hogy a **kulturális és kreatív ipar kihasználtságának javítása** is hozzájáruljon a megye gazdasági megerősödéséhez.

3. Stratégiai cél: A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés

Baranya megye demográfiai és munkaerő-piaci mutatói az aktív munkaerő-piaci és foglalkoztatáspolitikai eszközök alkalmazásának szükségességét támasztják alá. A csökkenő népességszámmal párhuzamosan szűkülő fiatal korosztály kapcsán figyelembe kell venni, hogy jelentős és bővülő kereslet mutatkozik a fizikai, míg mérséklődő ütemű a szellemi foglalkozású munkakörök betöltésére. Elsősorban az **ipar, kereskedelem, gépjárműgyártás, oktatás, kultúra területén, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátásban működő foglalkoztatók igényeit** kell figyelembe venni az alkalmazott beavatkozások meghatározása során. Tekintettel az állást keresők dominánsan alap- és középfokú végzettségére, valamint a megye vidéki, leszakadó térségeire, ahol a mezőgazdasági, részben élelmiszeripari foglalkoztatás jelent kiutat, a 2012 óta zajló közmunka programok szerepét célszerű erősíteni.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv alapján a köznevelés egyik kiemelt célja a társadalmi leszakadás csökkentése az oktatás-nevelés eszközeivel. Ez a tehetséggondozással együtt garantálni tudja a diákok későbbi eredményességét és az alap tudásszint elérését. Mivel Baranya közoktatási rendszerét a szegregáció, a roma tanulók, valamint speciális nevelési igényű gyerekek oktatásának a nehézségei jellemzik (különösen a kistelepüléseken és a hátrányos helyzetű kistérségekben), így az alapfokú oktatás helyi igényeket figyelembe vevő fejlesztése megkerülhetetlen. A középfokú szakképzésben a kitűzött gazdasági célok megvalósulását elősegítő, a **piaci szereplők által is keresett szakmák** oktatását kell erősíteni. Mivel a szakképzés megyei eredményei a beiskolázás nem megfelelő színvonalának is betudhatóak, ezért kiemelt jelentőségük van a közoktatás keretén belül működő Megyei Szakképzési Centrumoknak. Duális képzéseik révén az oktatók és a tanulók gyakorlati képzését jobban szolgálják, egyúttal a piaci igényekhez is jobban illeszkednek. Így kezelhetővé válik az egyes szakmák esetében már kialakult munkaerőhiány, a pályakezdőket sújtó munkanélküliség, valamint a speciális szakértelemmel rendelkezők elvándorlásának mérséklése, a szakmunkás életpálya presztízsének helyreállítása.

Az iskolarendszerből már kikerült munkaerő tekintetében elsősorban a **képzés, átképzés és vállalkozóvá válás támogatásával** lehetséges az elhelyezkedési esélyek fokozása. Ehhez a megye gazdaságának munkaerő igényeihez igazodó, **rugalmas, kompetenciaelvű, gyakorlatorientált és szolgáltatóközpontú felnőttképzési rendszerre** van szükség, melynek alapfeltétele a már megkezdett folyamatok konzekvens továbbvitele és eredményes megvalósítása. A kulturális intézmények és szervezetek az élethosszig tartó tanulás segítésén, valamint a minőségi oktatás támogatásán keresztül közvetlenül kapcsolódnak a foglalkoztatás bővítésének, a társadalmi leszakadás csökkentésének, a minőségi oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtésének céljaihoz. A kulturális intézmények a minőségi oktatást támogató szolgáltatási kínálat fejlesztése révén olyan képesség- és kompetenciafejlesztő programokat tudnak nyújtani, amelyeket a köznevelés önállóan nem képes a tanulók számára biztosítani.

Baranya meghatározó felsőoktatási intézményének számító Pécsi Tudományegyetem kutatás-fejlesztési kapacitásai szűkültek az elmúlt években, az oktatás és a gazdaság kapcsolatára nem gyakoroltak számottevő hatást. Ezért az egyetemi kurzusok és a hozzájuk kapcsolódó munkaerő-kereslet szempontjából a **duális képzéseket, nyelvoktatást** kell erősíteni. A vállalkozások számára általuk könnyen alkalmazható információs és kommunikációs technológiai megoldásokat, korszerű piacszerzési és marketing ismereteket kell kínálni. Az egyetemi szakmai napok, bemutató mérések szintén előmozdítják a két szféra együttműködését, elősegítve a felsőfokú munkaerő megyei elhelyezkedési esélyeinek növelését és a térségből való elvándorlásának csökkentését. Mindezek mellett tovább kell erősíteni az egyetem **nemzetközi láthatóságát**, a már ma is jelentős számban jelenlévő külföldi oktatók, kutatók és hallgatók lehetőségeit, bővítve az egyes karok ez irányú befogadóképességét. Mindez a meglévő képzési kapacitások minél intenzívebb kihasználtságának biztosítása mellett kedvező hatást gyakorolhat a térség munkaerő piac lehetőségeire is.

4. Stratégiai cél: Társadalmi felzárkózás elősegítése

Ma Baranya megye és egyben az ország egyik legsúlyosabb problémája a szegénységben élők helyzetének fokozatos romlása. A folyamat következménye a szegregáció, az élet különböző területeiről – oktatás, kultúra, foglalkoztatás és egészségügy – történő kirekesztettség, valamint az életkörülmények romlása a hátrányos helyzetű térségekben, a települések perifériáin.

A folyamatosan romló helyzetű, legelmaradottabb térségek, települések dinamizálása a fejlesztéspolitika fontos és felvállalt feladata volt az Európai Unió korábbi programozási ciklusaiban is, ám a beavatkozások eddig nem voltak elegendőek. Érdemi, jól érzékelhető javulás megyei szinten, csakúgy, mint országos viszonylatban e területen nem történt. A 2021-27-es programozási időszakban tervezett fejlesztések minél hatékonyabb, és az eredményeket hosszabb távon fenntartani képes megvalósításához elengedhetetlen, hogy olyan metodikák kerüljenek alkalmazásra, melyek keretében biztosított mind a tág értelemben vett fizikai környezet rehabilitációja, mind a humán szféra felkészítése.

A társadalmi felzárkózás elősegítése érdekében kiemelt cél a **szegénységben és kirekesztődésben élők számának csökkentése**, újratermelődésének megakadályozása. Ennek keretében:

- a foglalkoztatási szint növelése, a **leszakadó társadalmi csoportok jövedelmi helyzetének stabilizálása**, társadalmi integrációjának segítése, a munkaerőpiacon hasznosítható **képzettség megszerzésének elősegítése**.

A fentiek mellett szükséges **célként megfogalmazni az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítását** az alapszükségletek és szolgáltatások területén, melynek keretében el kell érni:

- a hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását,
- a **közszolgáltatásokhoz** (különösen egészségügyi, szociális, gyerekjóléti) **való hozzáférés esélyeinek javítását**, valamint az egészségtudatos életmódra való áttérés elősegítését,
- a **lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését**, a szociális bérlakásban élők lakásminőségének felzárkóztatását,
- továbbá a **társadalmi tőke erősítését, a társadalmi együttélés segítését** a helyi közösségek bevonásával.

Baranya megyében gyakoriak a krónikus szív- és érrendszeri betegségek, a dohányzásra, alkoholfogyasztásra, helytelen táplálkozásra, részben nem megfelelő lakhatási körülményekre visszavezethető légúti és emésztőszerv rendszeri problémák, melyek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok körében koncentráltabban jelentkeznek.

Az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének javításával a legfőbb cél az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása és **az integrált szemléletű prevenció elterjedése** kell, hogy legyen. Biztosítani kell a rendszeres megelőző szűréseken való részvétel, **egészségmegőrző, egészségtudatosságra nevelő programokba** való bekapcsolódás lehetőségét lakossági és munkahelyi tájékozottságot növelő programok segítségével. A legfogékonyabb gyermekkorú lakosság számára biztosítani kell az egészséges életmóddal kapcsolatos tudás megszerzésének lehetőségét, különösen a megye szegregálódó területein. A piacépes egészségügyi szolgáltatások megteremtésével növelhető válik az egészségben eltöltött életevek száma és egyben az aktív munkavállalók által munkavégzéssel töltött idő is.

A koncepció keretében megfogalmazott stratégiai célok hatékony elérése érdekében mind a beavatkozások tervezése, mind azok megvalósítása során törekedni kell arra, hogy a fenntarthatóság három dimenzióját – a környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatóságot – együttesen szolgáló, rendszerszintű megközelítésben megvalósuló komplex beavatkozások kerüljenek alkalmazásra. Különösen a lakhatási körülmények javítását szem előtt tartó fejlesztések, beavatkozások esetén, valamint az infrastrukturális beruházásokkal járó oktatási, illetve egészségügyi fejlesztések során kiemelten figyelembe kell venni a környezeti fenntarthatóság szempontjait, elsősorban az emberi egészségre nem káros környezetbarát és energia hatékony építési technológiák és építőanyagok, valamint energiatakarékos berendezések alkalmazásával. Az ún. „hard” beavatkozási elemeket minden esetben szükséges kiegészíteni szemléletformáló „szoft” akciókkal, programokkal.

A társadalmi felzárkózási folyamat csak a szegénységben és hátrányos helyzetben élőkkel (kiemelten romák), az érintett közösségekkel folytatott párbeszéddel és az ő aktív részvételükkel tölthető meg valódi tartalommal. A társadalmi tőke, mint az emberi kapcsolatokban rejlő erőforrás, a kapcsolatok mennyiségének, minőségének és struktúrájának függvényében segítheti az egyén boldogulását, de egyúttal elősegítheti a kollektív cselekvést is, és ez által egy egészséges és prosperáló társadalom kialakítását, fenntartását.

5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata

Baranya megye gazdaságának jövőbeli fejlődése és a lakosság magasabb életminőségének biztosítása megköveteli a környezeti állapot javítását, a környezeti fenntarthatóságra törekvő új szemléletű, racionális környezet-, illetve erőforrás gazdálkodást.

A stratégiai természeti erőforrások hosszú távú fenntartható használata csakis a **természeti- és emberi környezet stratégiai szemléletű védelmén és takarékos hasznosításán** valósítható meg kiemelve ennek keretében az élővilág, a talajok és a termőföld, valamint a felszíni- és felszín alatti vízbázisok védelmét. A korábbi helytelen környezetgazdálkodásból eredő káros hatások mellett a klímaváltozás globális hatásainak felerősödése következtében a megye lakossága és vagyoni értékei mellett ez utóbbi környezeti alrendszerek vannak kitéve a legnagyobb veszélynek.

A **klímaváltozás fokozódó kockázatainak kivédése**, így a szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok egyre gyakoribb és egyre nagyobb területet érintő kialakulásának kezelése céljából előtérbe kell helyezni a természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli vízgazdálkodásra épülő terület- és tájhasználatokat, művelési módokat. Ennek érdekében ösztönözni kell a természetes **vízviasszatartásra és vízpótlásra épülő tájgazdálkodási technológiák alkalmazását**, ki kell alakítani a több lábon álló agrárium megteremtésének feltételeit, ösztönözni kell a környezeti kihívásoknak megfelelő termékszerkezet alkalmazását.

A klímaváltozás káros hatásainak mérséklésére a települési- és az épített környezet fejlesztése során is meg kell ragadni minden reálisan alkalmazható eszközt. Ennek érdekében cél a **klímabarát építészeti-műszaki és településtervezési megoldások** elterjesztése, mint pl. passzív napenergia és termálvíz hasznosítás, árnyékolástechnika, párástítás, vagy a várostervezés eszközrendszerében a belterületi légmozgások klímatudatos tervezése, szélcsatornák kialakítása, zöldterületek növelése, a zöld infrastruktúra, a zöldfelületi rendszerek fejlesztése. Mindezek mellett kiemelt fontosságú a lakosság felkészítése a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra, valamint a klímatudatoság általános erősítése.

A megye természeti erőforrásainak védelme, a kedvező környezeti állapot elérése, valamint a lakosság környezet egészségügyi feltételeinek javítása érdekében cél a **környezetvédelmi kommunális infrastrukturális ellátottság minél teljesebb körű biztosítása**. Baranya megye számos településén a szolgáltatott ivóvíz minősége nem felel meg az európai uniós és az ezzel összhangban levő hazai előírásoknak, ezért az e tekintetben problémás települések esetében kiemelt célként kell megfogalmazni az ivóvíz minőség javítását.

Mind a megye vízkészleteinek védelme érdekében, mind a településeken élő lakosság életminőségének és az oda települt vállalkozások, intézmények működési feltételeinek javítása érdekében azon települések esetében, ahol a korszerű szennyvízkezelés rendszere még nem, vagy csak részben került kiépítésre, így különösen a megye aprófalvas térségeiben, kiemelt cél a településeken képződött **nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz, ill. szennyvíz gazdaságosan kiépíthető és fenntartható módon történő elvezetésének és kezelésének biztosítása, a szennyvízkezelés hiányosságainak oldása**.

A hulladékgazdálkodás már kiépült térségi rendszereire épülve a **hulladékokból nyerhető másodnyersanyagok kigyűjtése és feldolgozása**, amellett, hogy hozzájárul a természeti-, táji értékek és erőforrások megőrzéséhez és a környezeti elemek minőségének javításához, nagymértékben segítheti a megye stratégiai erőforrásaival hosszú távon való fenntartható gazdálkodást. Cél a hulladékkezelési rendszerek szükség szerinti részbeni újratervezésével, logisztikai rendszerük optimalizálásával a jelenlegi hulladéklerakási gyakorlat megváltoztatása a szelektív hulladékgyűjtés és az újrahasznosítás lehetőségeinek maximális figyelembe vételével. Ebben a folyamatban kiemelten fontos a **körforgásos gazdaság** filozófiájának megfelelően eljárva olyan fejlesztési programok megvalósítása, melyek valamennyi helyben elérhető nyersanyagot és az azok feldolgozásához kapcsolódó hulladékot, valamint a települési hulladékokat további feldolgozási-hasznosítási folyamatokba integrálják.

A stratégiai erőforrások fenntartható hasznosítása kiemelkedő szerepe kell, hogy legyen a megye energiaforrásainak a táj terhelhetőségét és az ökológiai korlátokat, valamint a környezetvédelmi szempontokat figyelembe vevő, minél teljesebb körű felhasználásának, egy **fenntartható energiamix** kialakításának. Ennek keretében cél a helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek környezetkímélő kiépítése, valamint a települések levegőminőségének javítását is szolgáló korszerű fűtési rendszerek elterjedésének ösztönzése.

A megújuló energiaforrások mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy Baranya megyében a **rendelkezésre álló ásványi nyersanyag és fosszilis energiahordozó készletek** hosszú időre elegendő stratégiai lehetőséget jelentenek, ezért a megye stratégiai erőforrásként tekint mind a rendelkezésre álló ásványi nyersanyag készleteire, mind a megújuló energiaforrásokra. Ezzel a gondolattal egyezik a Kormány hazai bányászat jövőbeni fejlesztésével kapcsolatos egyes feladatokról szóló 1870/2013. (XI. 22.) számú határozata, mely szerint a hazai ásványvagyon hasznosítani szükséges a nemzeti vagyon gyarapítása és hazánk energiafüggőségének csökkentése érdekében.

Fontos, hogy a bányászati tevékenységek során olyan technológiákat és művelési módokat használjanak, mint például a folyamatos, a bányaműveléssel lépést tartó tájrendezés, amely minimalizálja a beavatkozás hatásait, segíti a területek újrahasznosítását. Emellett a közösségi nyersanyag-politikával összhangban kiemelt figyelmet kell fordítani a reciklált (újrahasznosított) nyersanyagok fokozott igénybevételére.

6. Stratégiai cél: Elérhetőség és mobilitás javítása

A közlekedésfejlesztés vonatkozásában alapvető fontosságú, hogy sikerül-e megtalálni az egyensúlyt a gazdasági és társadalmi mobilitási igények kielégítése, valamint az egészséghez és az egészséges környezethez való jog érvényre jutása között. A célként megfogalmazott megyei kohézió erősítésének, a területi hátrányok mérséklésének, azaz a hátrányos helyzetű térségek gazdasági és társadalmi felzárkóztatásának egyik fontos eleme a közlekedési elérhetőség javítása, melynek megvalósítása során a környezeti szempontokat is figyelembe kell venni.

Figyelembe véve, hogy Baranya hosszú távú célja egy élhetőbb megye kialakítása, a stratégiai célrendszer fókuszába az ember, s rajta keresztül a társadalmi szinten előnyösebb áru- és személyszállítás kerül, ahol elsődleges cél **az elérhetőség és az élhető környezet együttes javítása**. A stratégiai célkitűzésnek feladata, hogy előmozdítsa a fenntartható közlekedési rendszerek létrejöttét a megyében: a munkahelyek és szolgáltatások jobb elérhetőségének biztosításával, az áru- és személyszállítás hatékonyságának növelésével úgy, hogy mindeközben megteremti a lehetőségét a környezetszennyezés (károsanyag-, üvegházgáz-kibocsátás, zaj-, por- és látvány szennyeződés) és az energiafogyasztás csökkentésének (erőforrás-hatékony közlekedés), a közlekedésbiztonság fokozásának, továbbá a vonzóbb és jobb minőségű környezet kialakításának. Kézenfekvő megoldásként kínálkozik a közösségi és alternatív közlekedési módok fejlesztése, a közlekedési munkamegosztás és a közlekedési igények befolyásolása – amit a célhoz rendelt prioritás keretében tervezett intézkedések közötti súlyok megfelelő megállapításával szükséges a későbbiekben érvényre juttatni.

Az egyik, talán legfőbb probléma, hogy a lakosság általában, de különösen a hátrányos helyzetű térségekben élők csoportjának **alacsony fokú mobilitási hajlandósága** a megye gazdasági fejlődésének egyik gátló tényezője. Az elérhetőség javításával az egyes területi szintek (település, város és vonzáskörzete, térség) képessé válnak kiaknázni gazdasági potenciáljukat és erősíteni versenyképességüket, gazdasági előnyöket is magában hordozó dinamikus kapcsolatrendszer fenntartva egymással és tágabb környezetükkel. A munkaerő mobilitásának fokozása, a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés érdekében a megyei közlekedési infrastruktúra fejlesztése esetében elsősorban a funkcionális, vagyis **foglalkoztatási és szolgáltató térségi vonzásközpontok településekről való elérhetőségének javítása** a cél. A térségi kapcsolati hiányok felszámolása, a térségi jelentőségű mellékúthálózat korszerűsítése minden esetben a **közösségi közlekedés hatékonyságának növelését** kell, elősegítse.

A térségi elérhetőség javításán túl a megye legfőbb célja a jelenleg közösségi közlekedést választó utasok számának megtartása, a negatív tendencia megfordítása, a távlati utasszám-növekedés elősegítése, ezzel párhuzamosan az egyéni autós közlekedés térnyerésének visszaszorítása. Cél továbbá **az alternatív közlekedési módok, a kerékpáros és a gyalogos közlekedés iránt elkötelezettek számának növelése** a városi közlekedés zsúfoltságának enyhítése, a városi terek visszaszerzése – az azzal együtt járó pozitív társadalmi, közösségi hatások elősegítése – érdekében. Mindezt a közösségi- és alternatív közlekedés infrastrukturális feltételeinek javításával, a közlekedési módokat összekapcsoló, a közösségi szállításban részt vevők közötti összehangolt menetrend szerint, egységes/közös tarifarendszerrel működő **új, igény alapú, „utas központú” közösségi közlekedési rendszer fejlesztése** révén lehet elősegíteni. A közösségi közlekedés fejlesztésének elsősorban környezeti-, energetikai és társadalmi hatásai (jobb életfeltételek, rövidebb közlekedési időszávok, baleseti kockázat csökkenése) kiemelkedőek, de közvetve a gazdaságra is pozitív hatást fejt ki.

7. Stratégiai cél: Nemzetközi növekedési centrummá válás

Annak ellenére, hogy a megyei koncepció a funkcionális megközelítés szerint területileg integráltan² (lásd. prioritások) kezeli a közlekedésfejlesztés tématerületet, a jövőképpen megfogalmazott térségi csomóponti szerep megkövetel egy jól elkülönülő, hangsúlyos célmegfogalmazást. Ennek oka, hogy Baranya megye fejlődésének egyik megalapozója és egyben fokmérője is a nagytérségi csomóponti szerep megszerzése és az általa generált gazdasági fejlődés.

A térségi központok vagy csomópontok a kereskedelmi, innovációs, közlekedési stb. hálózatok legaktívabb pontjai, melyek tőkevonzó képessége, illetve gazdaságélénkítő hatása vitathatatlan, ennél fogva feltétlen szükséges kiaknázni a kedvező földrajzi fekvésben – **Pécs a Budapest–Zágráb–Belgrád „háromszög” középpontjában** fekszik – rejlő potenciált. A térszerkezetben elfoglalt helyzetéből adódóan **a megye a déli, dél-nyugati kapcsolatok kapuja** lehet, mindennek megvalósításához nemcsak a megye pozícióján kell javítani, de a városhálózatot is be kell kapcsolni ebbe a rendszerbe. Tekintve, hogy a nagytérség esetünkben túlmutat az ország határain, így a kitűzött cél eléréséhez szükséges, de nem elégséges feltétel a jelen pillanatban nagyon alacsony számú határátkelési lehetőség bővítése, további **határmetszéspontok kialakítása a Dráva folyón**.

---

² az alágazatokat (közút, vasút, víz stb.) és egyéb ágazatokat (különösen gazdasági, környezet- és energetikai) együtt

A cél elérését alapvetően a megye közlekedési helyzetének javítása biztosítja, mely a megyét érintő észak-déli és kelet-nyugati irányú – jelenleg hiányos – közlekedési tengelyek fejlesztéséből adódó potenciál kibontakoztatásával válhat elérhetővé. A jó infrastrukturális ellátottsághoz való hozzáférést, az egyszerű és gyors elérhetőséget a megye egész területén biztosítani kell annak érdekében, hogy mind a megye elmaradott térségei, mind Pécs fejlődési pályára állhasson. A kitűzött cél eléréséhez szükséges mind **a közúti, mind a vasúti, mind a vízi és légi közlekedési infrastruktúra összehangolt fejlesztése**. A kiépülő közlekedési hálózatok mentén elhelyezkedő területek vonatkozásában jelentős fejlődési potenciál-növekedéssel számolhatunk, hiszen ezen nyomvonalas létesítmények a területfejlesztés legerősebb és leghatásosabb elemei. A beavatkozásoknak a nemzetközi kapcsolatokat biztosító **fő közlekedési hálózatok még hiányzó elemeinek kiépítésére** (M6, M60, M9, 67. sz. főút), **a már meglévő hálózati elemek térségközpontokból történő elérhetőségének javítására és a megye zártságát oldó folyami átkelési lehetőségek sűrítésére** (a mohácsi Duna-híd mellett kiemelten a Dráva esetében) kell koncentrálnia.

A megye és Pécs **multimodális logisztikai szolgáltató szerepének erősítésére szükség van**, ennek megvalósítása érdekében szükséges továbbá a vasúti infrastruktúra kelet-nyugati (Zágráb - Pécs - Baja - Bácsalmás - Csikéria - (Szerbia) - Röske és Szeged - Nagylak - (Románia) - Arad) és észak-déli (Budapest [XI. kerület, Kelenföld] - Pécs, Pécs - Villány, valamint Villány - Magyarbóly - (Horvátország) - Eszék-Szarajevó) tengelyeinek összehangolt fejlesztése, összekapcsolása más közlekedési alágazatokkal (M60 autópálya, Pécs-Pogány repülőtér) és a már meglévő üzleti szolgáltatásokkal (Pécs Déli ipari park). A fejlesztések indukálta növekvő áruforgalom szükségessé teszi a vasúti tranzit forgalom Pécs központi területéről történő kihelyezését (Pécs D-Ny-i vasúti elkerülés). A vízi közlekedés fejlesztése (Mohács országos jelentőségű kikötő és határkikötő) - erősítve a fent felsorolt elemeket - ugyancsak pozitívan befolyásolja a megye logisztikai teljesítményét. Ezen célirányos közlekedési infrastruktúra fejlesztéseknek biztosítaniuk kell a kiegyenlített területi fejlődés feltételeit, a nemzetközi forgalomhoz való kapcsolódás lehetőségét, a történelmi okokból megszakadt határmenti és határon átnyúló kapcsolatokat, megteremtve ezzel Horvátországban rejlő lehetőségek kihasználását, a térség gazdasági versenyképességének javulását.

A kitűzött cél megvalósítása során kiemelt figyelmet kell fordítani a kialakult környezeti állapotokra, természeti adottságokra. A fejlesztéseket lehetőség szerint a környezetminőség romlása és a környezetbiztonság veszélyeztetése nélkül kell megvalósítani, ennek eredményeképpen egy, a természeti erőforrásainkat védő, harmonikus térszerkezet alakul ki.

Területi célok

A fejlesztési célrendszer meghatározása a megyén belül különféle sajátosságokkal rendelkező területi részegységekre.

1. Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)

A megye nyugati térsége periférikus elhelyezkedésű, kedvezőtlen társadalmi, gazdasági helyzetben levő terület, mely a Sellyei, Hegyháti és Szigetvári járások vonatkozásában a leghátrányosabb helyzetű térségek közé sorolt, de egyes jellemzőit tekintve az egyébként hátrányos helyzetű Szentlőrinci Járás településeit is lefedi.

A Baranyában található térség lehatárolása a megyei közigazgatási rendszert követi a területfejlesztési koncepcióban, azonban ez a perifériális térség alapvetően a Dél-Dunántúl centrumtérségeitől távol lévő valamennyi perifériát magában foglalja, így fejlesztése során a Somogy megyében található belső-somogyi, zselici térségekkel egységes rendszerben indokolt tervezni. Másképp megfogalmazva a baranyai és a somogyi perifériákat egy **komplex vidékfejlesztési programban** indokolt fejleszteni.

A térség mind társadalmi, mind gazdasági szempontból depressziós terület, melyet a nagyfokú tőkehiány jellemez, amivel együtt jár a helyi munkalehetőségek hiánya. A térségben jellemzően gyenge a vállalkozói aktivitás. Ezt kívánja ellensúlyozni a jövőre nézve többek között a szabad vállalkozási zónák kialakítása. A településeken található cégek zömmel, mezőgazdasággal kapcsolatos tevékenységet folytatnak, ezért főleg az **agráriumhoz kapcsolódó különböző tevékenységek** számára egységesen elő kell segítenie a terület természeti, táji adottságaihoz illeszkedő gazdálkodási módok elterjesztését és térnyerését a helyi társadalom aktivizálása révén.

A gazdaságösztönző programok mellett fontos feladatot jelentene az adottságok jobb kiaknázásának és erőforrások hasznosításának ösztönzése, amely a térség **önfenntartó képességét** javítja. Ennek az önfenntartó képességnek a növeléséhez járulhat hozzá a **körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.**

A térség felzárkóztatásában fontos elemet kell, hogy képviseljenek a járásközpontokban célzottan megvalósításra kerülő **iparfejlesztési programok**, valamint az alapvetően a Pécs-Villány turisztikai magterületen található attrakciókhoz kapcsolódó **tematikus turisztikai fejlesztések.**

A falvak lakosságának önfenntartó képessége lassan megszűnik. A tudatos, önfenntartásra képes helyi lakosság kialakulásának egyik alapvető feltétele a **közösségi kapcsolatok felélesztése** továbbá, hogy a **helyi erőforrásokkal a helyi közösségek rendelkezzenek**. A fenntartható életminőség egyik alapvető feltétele a községekben az, hogy a közösségek élete elsősorban a helyi erőforrásokon alapuljon.

2. Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén

A 2013-as területfejlesztési koncepcióban a megye centrumtársége (Pécs-Komló), illetve a megye keleti része külön tércategóriát alkotott, alapvetően az akkor még jól/jobban elkülönülő meglévő problémák-erőforrások-jövőkép bázisán. A korábbiakban bemutatott indokok miatt azonban a 2020 utáni időszakra vonatkozóan indokolt ennek a társégnek az egységes kezelése, melyből némileg Komló bír eltérő specifikumokkal, azonban Komló jövőképe, illetve meglévő társadalmi-gazdasági térkapcsolatai azt indokolják, hogy a dinamikusabb társégekhez kerüljön integrálására a társég.

A megye központi területe a megyeszékhely és vonzáskörzetét foglalja magába, mely a legsűrűbben lakott társége a megyének. A terület Pécs mellett magában foglalja a megye második legnagyobb városát, Komlót is, ugyanakkor Pécs belső agglomerációjához tartozik Kozármisleny városa, míg a külső vonzáskörzetbe tartozó nagyobb települések Szentlőrinc és Pécsvárad. A megye keleti társége kedvezőbb adottságokkal rendelkezik, mint a megye nyugati, első célkitűzés alá eső területe. A társég legnagyobb városa Mohács, de adottságait és a belőlük fakadó lehetőségeket tekintve ide sorolható Siklós, Harkány, Villány, valamint Bóly városa is.

Baranya megye székhelye Pécs centrális elhelyezkedésű, a megye legnagyobb részéről, könnyen és gyorsan elérhető közúton. Pécssett nem működött a külső befektetőkre alapozott stratégia, a városban nagyon kevés a tőkeerős vállalat. Ez nagyban meghatározza a település társégi foglalkoztatási szerepét is. Ebből fakadóan szükség volt valamilyen endogén stratégiára, melyben a kulturális örökség, a kulturális ipar és a **tudásalapú gazdaság** egyre tudatosabban egyre nagyobb szerepet játszik, bár az innovációs szervezetek tevékenységük révén egyelőre nem tudtak áttörést elérni az innovációs eredmények gazdasági hasznosítása terén.

A város a társég jövőképét a korábbi stratégiáknál sokkal tudatosabb lépésekből álló programmal a Pécsi Tudományegyetem kapacitásaihoz, szolgáltatásaihoz illeszkedve szükséges fejleszteni, amely a kiépítés alatt lévő infrastruktúrákkal együtt képesek lehetnek arra, hogy **növekedési centrumtárséggé** váljon a Pécs-Mohács tengely vonzáskörzete.

A város szempontjából egyre inkább meghatározó jelentőségű és nagy foglalkoztatási, termelési potenciállal bíró ágazat a **gépipar**, amely mára elsősorban a pécsi kistérség meghatározó ágazati foglalkoztatója lett, de Komlón is erős tradíciókkal rendelkezik.

Komló vonatkozásában fontos kiemelni, hogy maga a város, de a megye is stratégiai erőforrásként tekint a **rendelkezésre álló ásványi nyersanyag** készletekre.

A térség fejlődésének meghatározó bázisa a **vidékgazdaság**, amely azonban elválaszthatatlanul kapcsolódik a városokhoz. A vidékgazdaság kontextusában a vidéki térség egy komplex, multifunkcionális erőforrásrendszer, amelyben a nem mezőgazdasági tevékenységek is hangsúlyosak, és a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek integráltsága jellemző.

A térségben a kiemelkedő minőségű termékek előállításának alapjai adóttak, ahol célszerű törekedni az exportképes, minőségi termelést végző **élelmiszergazdasági vertikumok** kialakítására. A megyében az iparág két jól működő példája a bolyi nagyüzemi, és a villányi változatos üzemméretű, de inkább KKV-dominanciájú termelési központ.

Mohács, mint az Európai Unió déli folyami kapuja, országos jelentőségű kikötő és határkikötő, kedvező földrajzi elhelyezkedése és kiváló infrastruktúrája okán a térség közlekedési és logisztikai központja.

A térség fejlesztési politikáját nagymértékben támogatja, hogy a fent hivatkozott kormánydöntés értelmében a **Pécs-Villány turisztikai térség** települései nevesített turisztikai térséget alkotnak, melyek amennyiben képesek lesznek mérhető és indokolt fejlesztési projekteket elkészíteni, úgy közösségi forrásokra is számíthatnak fejlesztéseik megvalósításához.

Ahhoz, hogy a térség mind gazdasági, mind társadalmi folyamatait tekintve érdemi elmozdulást tudjon felmutatni elengedhetetlenül szükséges az érintett önkormányzatok összefogáson alapuló, vállalkozásbarát politikája, mely **progresszív fejlesztéspolitikát** feltételez.

3. Dél-baranyai határtérség (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) fejlesztése

A két fenti célterületet kiegészíti egy harmadik, mely a horvátországi és nyugat-balkáni kapcsolatok erősítését helyezi a középpontba. A megye déli, a Mecsektől délre fekvő, illetve a Dráva vízrendszeréhez kapcsolódó területek azok, melyek az adottságaik okán a harmadik területi célkitűzés elsődleges célterületét alkotják.

A térség gazdaságának megerősítése jelentheti az egyik alapot arra, hogy a jelenleg tapasztalható negatív társadalmi és demográfiai folyamatok megváltozzanak. Ebben a **horvát területek felé történő nyitás** elengedhetetlen, melynek alapja a közlekedési feltételek javítása, a határtérség rugalmas átjárhatóságának megteremtése. A zavartalan és **hatékonyan működő térségi személy- és árumozgások**, de a területi integráció alapvető feltétele is egyben, hogy a térség közlekedési zártsága oldódjon, a természetföldrajzi értelemben vett és közigazgatási határok jól átjárhatók legyenek, a terület kielégítő külső- és belső kapcsolatokkal rendelkezzen. A munkaerő mobilitásának és a lakosság szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáféréseinek elősegítése, az áruszállítás szükségleteinek kielégítése, mindezekon keresztül pedig a **gazdasági kapcsolatok elmélyítése** érdekében szükség van a meglévő **közlekedési hiányosságok felszámolására**. Ennek érdekében szükséges a térség és a térségi jelentőségű központok nemzetközi közúti, vasúti és vízi elérhetőségének és átjárhatóságának javítása, és a funkcionális, azaz foglalkoztatási és szolgáltató vonzasközpontok térségi elérhetőségének fejlesztése. Mindemellett igényként jelentkezik a különböző közlekedési módok összekapcsolása, gazdasági központok intermodalitásának és közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése, fenntartható fejlesztések megvalósítása.

Horizontális célok

a.) Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása

A program tervezésének és végrehajtásának valamennyi szintjén elő kell segíteni az **esélyegyenlőség érvényesülését**, úgymint nők és férfiak közti, faji vagy nemzetiségi származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló bármilyen megkülönböztetés esetében. A **megkülönböztetés tilalma**, mint alapelv, a megvalósítás minden szakaszában betartásra kell, hogy kerüljön, különös tekintettel az esetleges támogatásokhoz való hozzáféréssel kapcsolatosan. A megyei területfejlesztési koncepció, majd a program műveleteinek meghatározása során és a végrehajtás valamennyi szintjén kiemelt figyelemmel kell lenni a fogyatékkal élő emberek hozzáférhetőségének kritériumára. A **sajátos helyi adottságok** (pl. cigányság magas aránya a megyében) **figyelembevételével** lehetőséget kell biztosítani a programvégrehajtás során érvényesíteni kívánt esélyegyenlőségi területek kijelölésére és prioritizálására, amelyek hozzájárulnak az esélyegyenlőségi célok eléréséhez.

Ilyenek lehetnek:

- családbarát munkahelyi körülmények megteremtése, erősítése,
- a nemek közötti egyenlőség erősítése,

- az akadálymentesítés előrehaladása,
- fogyatékos személyek életminőségének és munkaerő piaci esélyeinek javítása,
- a szegénységben és kirekesztettségben élők (különösen roma) emberek életminőségének és munkaerő piaci esélyeinek javítása,
- más hátrányos helyzetű csoportok (pályakezdők, időskorúak, tartósan munkanélküliek) munkaerő piaci és társadalmi esélyeinek javítása,
- nemzetiségi identitás, társadalmi szerepvállalás erősítése.

b.) Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve

A társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokat figyelembe vevő fenntartható növekedés biztosítása a teljes fejlesztési koncepciót átszövő horizontális célként jelenik meg. A szociális és a környezeti problémák fontosságának, e problémák, illetve megoldási lehetőségeik és a gazdasági fejlődés közötti sokrétű összefüggések felismerésével egyre inkább teret nyernek azok a nézetek, amelyek szerint e három területet együtt kell vizsgálni, s sajátosan a környezet és fejlesztés kérdéseinek együttes megközelítése szükséges.

A népességdinamika, az urbanizálódás egyre nagyobb terhet ró a környezeti elemekre és azok rendszereinek működésére, állapotára. A leépülő korszerűtlen nehézipar, az elmúlt időszakok környezetvédelmi intézkedései és az uniós források segítségével megjelenő **innovatív, környezetbarát technológiák** hatására a szennyező anyagok kibocsátása a megyében csökkent. A klímaváltozás negatív hatásait enyhítő horizontális jellegű intézkedésekre azonban szükség van. A **helyes vízgazdálkodásnak és ezzel együtt a helyes zöldfelület-gazdálkodásnak** elsődleges szerepe van mind a mezőgazdaságban, mind az árvízvédelemben a szélsőséges időjárási jellemzők kezelésében. A belső erőforrások nem megfelelő használatára Baranya megyében, ezen belül az Ormánságban is láthattunk példát, ahol a térség vízgazdálkodása és a nem megfelelő tájhasználat a természeti környezet degradációja mellett a társadalom szétesését, kulturális és gazdasági elszegényedését is elősegítette.

Az Ős- Dráva Program egy, a megye többi fejlesztési elképzelése számára is jó gyakorlatként jelenhet meg e problémák megállítása és visszafordítására, a program várható hatásai Európai szinten is minta értékkel rendelkeznek, mind társadalmi, mind környezeti szempontból. Baranya biodiverzitása országosan is kiemelkedő, változatos klímája egyedülállóvá teszi a térségben. Ennek megőrzéséhez elengedhetetlen a **belső erőforrások fenntartható használata, a környezeti tudatosság és nevelés** elősegítése. A mezőgazdaság kihívása a szélsőséges időjárást tűrő növényi kultúrák elterjesztése, a talajok természetes módon történő revitalizálása, a vízgazdálkodási, öntözési rendszerek kialakítása, megújítása, valamint a környezetkímélő mezőgazdasági termelési technológiák alkalmazása.

A megye nehézipara jelentősen leépült a 90-es évek óta. A bányák újrainyitása esetén környezetbarát, tiszta technológiák alkalmazása javasolt, hogy az itt élők életkörülményei és az egészséges környezethez való joguk ne sérüljön, valamint, hogy az alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés megvalósulhasson. Környezet egészségügyi szempontból hangsúlyos a felhagyott bányák körütekintő, a felszín alatti vizek és a talaj további szennyeződését megakadályozó rekultivációja. A megújuló energiák térnyerését és az energiatakarékos rendszerek elterjedését ösztönözni szükséges, ezzel megteremtve a megye részbeni energiafüggetlenségét. A környezettel való bánásmód az emberek életminőségét is meghatározza. A jól működő ökológiai rendszer alapját képezi a prosperáló társadalomnak és fenntartható gazdaságnak.

A prioritások azonosítása

A fejlesztési koncepció célrendszerében foglalt átfogó-, stratégiai és területi célok elérése érdekében meghatározásra kerültek azok a prioritások, melynek keretében az adott beavatkozások, mint a koncepció végrehajtása során használható fejlesztési eszközök alkalmazására sor kerül.

A stratégiai célok elérését biztosító prioritások rendszere az azokhoz való illeszkedésükkel együtt kerül bemutatásra, azaz láthatóvá válik, hogy a prioritások direkt módon illeszkednek a stratégiai célokhoz, így azok közvetlenül megfeleltethetők egymással. Fontos azonban megjegyezni, hogy a 3.1 Belső koherencia vizsgálat fejezetben jelzett módon a stratégiai célokhoz kapcsolódó prioritások egyben komplex formában szolgálják a területi célkitűzések elérését is.

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;

- Komplex iparterület fejlesztési program a járási székhely-településeken, a helyben történő foglalkoztatás megerősítése, az elvándorlás csökkentése érdekében
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

Kapcsolódó stratégiai cél: 1. Helyi gazdaságok fejlesztése.

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok támogatása;
- A térségi szinten versenyképes vállalkozások termelő és szolgáltató kapacitásainak bővítése;
- Megyei befektetés-ösztönzési ügynökség létrehozása a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara, a Baranya Megyei Kormányhivatal és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata együttműködésében.
- Gazdaságfejlesztési infrastruktúra-fejlesztési program, iparterület-, illetve ipari park fejlesztés, csarnoképítési program, kapcsolódó közlekedési beavatkozások végrehajtása a járásszékhely településeken.
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális és kreatív ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;
- A kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységek erősítését szolgáló fejlesztések megvalósítása a vállalkozói és a felsőoktatási szféra szereplőinek együttműködésével;

- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;
- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő természeti, szellemi, kulturális és épített örökségi értékek és kapcsolódó népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

Kapcsolódó stratégiai cél: 2. Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése.

III. prioritás: A piaci igényekhez rugalmasan illeszkedő képzési struktúra kialakítása és fejlesztése.

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A gyakorlati képzésre koncentráló duális szakképzési rendszer infrastrukturális és program oldali feltételeinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása; az élethosszig tartó tanulás segítése
- Kiemelt általános- és középiskolai informatikai képzési program bevezetése a megyében, a digitális társadalomra és gazdaságra átállás-átalakulás folyamatainak támogatása céljából.
- Az iskolarendszereből már kikerült munkaerő továbbképzését, átképzését és vállalkozóvá válását szolgáló programok támogatása;
- A piaci igényekre rugalmasan reagálni képes egyetemi kurzusok, mester és doktori képzések rendszerének fejlesztése;
- Az alap- és középfokú oktatás eredményességének növelése, új módszerek, IKT technológia és digitális tartalmak alkalmazásának és elérhetőségének támogatása, a kulturális intézmények minőségi oktatást támogató szolgáltatási kínálatának fejlesztése.

Kapcsolódó stratégiai cél: 3. Piaci igényekre reagálni képes emberi erőforrások fejlesztése.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex fejlesztések, egészség tudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez (óvodai ellátáshoz), minőségi oktatást támogató kulturális szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítását, társadalmi integrációját szolgáló fejlesztések, speciális nevelési programok támogatása;
- Az egészségtudatos életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló egészségfejlesztési és betegségmegelőző programok megvalósításának támogatása, prevenciós szolgáltatások fejlesztése;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, barnamezős területek, városrészek dinamizálását, a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló komplex település rehabilitációs és a társadalmi együttélést segítő közösségfejlesztő és kulturális programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenciós programok támogatása.

Kapcsolódó stratégiai cél: 4. Társadalmi felzárkózás elősegítése.

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási és azokhoz kapcsolódóan zöldfelület gazdálkodási fejlesztések támogatása figyelembe véve a Natura2000 területekre gyakorolt káros hatások minimalizálását, azok fenntartható használatának biztosítását;
- A klímabarát építészeti-műszaki és településtervezési megoldások elterjesztését és a zöldfelületi rendszert szolgáló fejlesztések támogatása;
- A megye táji- és természeti értékeinek hosszú távú megőrzését, komplex kezelését, valamint a fennálló tájhasználati konfliktusok mérséklését szolgáló beavatkozások, programok megvalósítása;

- A lakosság klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra való felkészítését, valamint a klíma- és környezettudatosság általános erősítését szolgáló programok, akciók támogatása;
- A környezetvédelmi kommunális infrastrukturális ellátottság javítását szolgáló beruházások támogatása;
- A hulladékgazdálkodás már kiépült térségi rendszereire épülve a hulladékokból nyerhető másodnyersanyagok hasznosítását célzó fejlesztések ösztönzése;
- A körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi foglalkoztatási és termelési programok indítása;
- A helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek kiépítése.

Kapcsolódó stratégiai cél: 1. Helyi gazdaságok fejlesztése, 5. Stratégiai erőforrások fenntartható használata.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határközeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);
- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztatás javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

Kapcsolódó stratégiai cél: 6. Elérhetőség és mobilitás javítása és 7. Nemzetközi növekedési centrummá válás.

2.2. A Koncepció összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal

A területfejlesztési koncepció 3.2. Külső koherencia vizsgálat c. fejezete alaposan kidolgozott külső koherencia-elemzést tartalmaz, részletesen megvizsgálva a dokumentum összefüggéseit számos releváns terv Baranya megyét érintő céljaival:

1. Táblázat: Koncepció összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal

Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció stratégiai céljai	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése;	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrások fejlesztése	Társadalmi felzárkózás elősegítése	Stratégiai erőforrások fenntartható használata	Elérhetőség és mobilitás javítása	Nemzetközi növekedési centrummá válás
Egyéb stratégiai dokumentumok							
Országos stratégiai dokumentumok							
Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció	✓	✓	✓	✓	✓		
Országos Területrendezési Terv		✓			✓	✓	✓
Program a Versenyképesebb Magyarorszáért		✓	✓	✓			
Nemzeti Reformprogram	✓	✓	✓	✓			
A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének Stratégiája	✓	✓	✓		✓	✓	
Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia		✓			✓		
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia			✓	✓	✓		
Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia	✓				✓		
Nemzeti Tájstratégia	✓				✓		
Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 tervezet.				✓			
Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia	✓	✓		✓		✓	✓
Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási terve (1155/2016. (III. 31.) Korm. határozat)	✓	✓			✓		

Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció stratégiai céljai	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése;	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrások fejlesztése	Társadalmi felzárkózás elősegítése	Stratégiai erőforrások fenntartható használata	Elérhetőség és mobilitás javítása	Nemzetközi növekedési centrummá válás
Egyéb stratégiai dokumentumok							
Lokális stratégiai dokumentumok							
Baranya Megye Területrendezési Terve	✓					✓	
Foglalkoztatási Stratégia és Akcióterv, „Foglalkoztatási Szövetkezés Baranya Felzárkózásáért 2020”	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Baranya megyei Befektetésösztönzési stratégiai és Akcióterv	✓	✓	✓	✓		✓	
Baranya Megyei Iparfejlesztési Program, PBKIK	✓	✓	✓	✓		✓	
Pécs stratégiai dokumentumai: városfejlesztési koncepció és Integrált Településfejlesztési Stratégia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

Forrás: saját szerkesztés, Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció (2021) alapján

A célrendszer kapcsolata az OFTK-val (2014)

Az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozatával még 2013 decemberében elfogadta a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepciót (OFTK). A jelen dokumentum már az abban foglaltakra tekintettel készült.

Az OFTK közép- és hosszú távon fogalmazza meg a hazai fejlesztési célokat és igényeket, meghatározva azok területi dimenzióit. Középtávon a dokumentum arra törekszik, hogy a 2014-2020-as időszak fejlesztési dokumentumait (a Partnerségi Megállapodást és az operatív programokat) megalapozza. Hosszú távon (2030-ig) az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségletei alapján teljes tervezéssel Magyarország minden ágazatára, térségére és köz-, piaci, valamint civilszférájára jövőképet és célokat definiál a fejlesztéspolitika és a területfejlesztés vonatkozásában. Az OFTK a 1254/2012. (VII. 19.) számú kormányhatározat alapján készült. A dokumentum Országgyűlés általi elfogadásakor hatályát veszítette az Országos Területfejlesztési Koncepcióról szóló 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat, az Országos Területfejlesztési Koncepcióval egyetemben.

A Nemzeti Tervezési Hivatal által kidolgozott, 2012. novemberben társadalmi egyeztetésre bocsátott OFTK-val kapcsolatban a Baranya Megyei Önkormányzat javaslatait, kiegészítéseit a 2013. január 15-i megyei pozíciópapír tartalmazza. A dokumentum közel kéttucatnyi ponton fogalmaz meg módosításokat az OFTK véleményezésre bocsátott anyagával kapcsolatban.

A lényegi kérdésekre koncentráló pozíciópapír elsősorban a megye közlekedésére (települési elkerülő utak, gyorsforgalmi közúthálózat elemei, Dráva-hidak, kapcsolódás fontosabb nemzetközi hálózatokhoz) és településszerkezetére (városias térségek, aprófalvas-tanyás területek, megyeszékhely szerepe, funkcionális térségek-vállalkozási zónák, beágyazottság a nemzetközi településszerkezetbe) fókuszál. Kisebb számú módosítása célozza a megye helyi természeti erőforrásaival való jobb gazdálkodást (energetikai potenciál, bányászat), valamint a kultúra területét (jellemzően a kulturális örökség turisztikai kiaknázása szempontjából). A társadalmiasításra beérkezett további vélemények összesítését követően konszolidált OFTK azonban a baranyai véleményeknek csak kevesebb, mint felét veszi figyelembe. Ezért is célszerű megvizsgálni, hogy Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiója célrendszerében mennyire áll összhangban az Országgyűlés által elfogadott dokumentummal.

Az átfogó célok tekintetében Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójában megfogalmazott három átfogó cél kapcsolódik a négy OFTK átfogó célhoz. Az átfogó célok összefüggéseit az alábbi ábra mutatja be.

2. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: az átfogó célok kapcsolatrendszere

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió	Értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés	Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom	Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme	Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet
Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió				
Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása	√			
Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom	√	√		
Környezet- és energiatudatos megye			√	√

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

Jól látható, hogy a Baranya átfogó célkitűzései közül az egészséges és megújuló társadalom, valamint a természet és energiatudatos megye két-két OFTK célt is lefed. A megye gazdaságának fejlesztését és foglalkoztatásának javítását előírányzó cél azonban mindössze az OFTK egy (értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés) célkitűzéséhez kapcsolódik. Az országos célok felől közelítve az ábra jól tükrözi azt is, hogy Baranya számára kiemelt fontossággal bír a gazdasági fejlődés előmozdítása, ugyanis ezzel az országos célkitűzéssel két átfogó megyei cél is összhangban áll.

Az OFTK hét stratégiai célkitűzést tartalmaz, hasonlóképpen Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójában is hét ilyen cél szerepel. A stratégiai célok összefüggését az alábbi ábra szemlélteti.

3. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a stratégiai célok kapcsolatrendszere

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió	Versenyképes, innovatív hálózati gazdaság	Gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság	Életképes vidék, egészséges élelmiszer-termelés és ellátás	Kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek, K+F+I	Értéktudatos és szolidáris, öngondoskodó társadalom, roma integráció	Jó állam: szolgáltató állam és biztonság	Stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme
Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	√		√				
Tartós növekedésre képes gazdaság megeremtetése	√	√		√			
A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés		√		√			
Társadalmi felzárkózás elősegítése		√		√	√	√	
Stratégiai erőforrások fenntartható használata	√		√			√	√
Elérhetőség és mobilitás javítása							√
Nemzetközi növekedési centrummá válás	√						

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

Az országos és megyei stratégiai célok összevetéséből jól látszik, hogy a versenyképes gazdaság fejlesztése, a vidék életképességének megőrzése, a lakónépeség megtartása, a köznevelés és felsőoktatás társadalmi és gazdasági kohéziót erősítő szerepének hangsúlyozása jelentik a leginkább közös célkitűzéseket. Mindezek összhangban állnak Baranya megye törekvésével, amely szerint a folyamatosan szűkülő gazdasági teljesítmény, az itt élők csökkenő életszínvonalának javítása jelentik a legfontosabb feladatokat. Fontos, de hátrébb sorolódik a lakosság egészségi és mentális állapotának megőrzése, az emberi közösségek fejlesztése, valamint a helyi természeti és környezeti adottságokkal való gazdálkodás. Baranya megye két stratégiai célja pedig (elérhetőség és mobilitás javítása, nagytérségi csomóponttá válás) mindössze érintőlegesen kapcsolódik az OFTK stratégiai célrendszeréhez.

Három stratégiai területi cél került megfogalmazásra a megyei koncepcióban, melyek a hat közül hangsúlyosan kettő OFTK területi célhoz kapcsolódnak. (lásd: alábbi ábra)

4. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a területi célok kapcsolatrendszere

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció	Az ország makro-regionális szerepének erősítése	Többközpontú térszerkezet biztosító városhálózat	Vidéki térségek népesség-megtartó képességének növelése	Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése	Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaság-ösztönzés	Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása
Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)			√		√	
Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén		√	√		√	
Dél-baranyai drávamenti határtárség (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) fejlesztése	√			√		√

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció (2021)

Az OFTK első területi célja az ország makroregionális szerepének erősítésére vonatkozik, amelyhez a horvát határ menti elhelyezkedése és hosszabb távon tervezett, határmetszéspontot is érintő gyorsforgalmi közúthálózat fejlesztései miatt tud kapcsolódni Baranya. A megye területének hármas fejlesztéspolitikai tagolását tükröző **két megyei területi célkitűzés mindegyike kiemelten kezeli a térségi felzárkóztatást és gazdaságösztönzést, melyet kiegészít a határmenti térségek speciális fejlesztésére irányuló komplex program.** . A többközpontú hazai térszerkezet kialakításához a Pécs-Komló-Kozármisleny „hármaváros” jelenleg is érdemben hozzájárul, ugyanakkor az M60-as autópálya tengelyében kialakulóban van egy baranyai centrumtárség, amely a fenti települések mellett Bólyt és Mohácsot foglalja jelenleg magában. A másik két megyei térség potenciálja vidéki térségének népességmegtartásához, helyi termelési erőforrásokon, turisztikai vonzerőkön alapuló fejlesztéséhez elegendő, ha és amennyiben a helyi iparfejlesztési program keretében a járási központok termelő funkciója ezen beavatkozásokkal is megerősítésre kerül. A kiemelt táji értékű térségek fejlesztésére is adott a lehetőség az Ős-Dráva Program baranyai területén. A megyén belüli, a főbb települések közötti elérhetőség és mobilitás fejlesztése folyamatos feladat, a definiált baranyai területi egységek fejlesztése esetében azonban ez nem jelenik meg stratégiai területi célként.

A célrendszer kapcsolata a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiával (2012-2024)

„A dokumentum keretet ad, célokat, prioritásokat vázol más döntések előkészítéséhez, hogy a szakpolitikai stratégiákban vagy tervekben olyan cél - eszköz - határidő - pénzügyi forrás rendszert tudjanak megalkotni, ami más szakpolitikai stratégiákkal vagy tervekkel együtt, azokkal összhangban, érdemben tudja szolgálni a fenntarthatósági átmenetet. A Keretstratégia célja egyszersmind, hogy hozzájáruljon egy nemzeti egyetértés kialakulásához a fenntarthatóságról.”

A nemzet fenntarthatósági politikájának átfogó célja a folytonosan változó társadalmi-humán-gazdasági-természeti külső környezethez való alkalmazkodóképesség feltételeinek biztosítása, az ahhoz szükséges kulturális adaptáció minőségi javítása.

A BMTfK célrendszerében a **környezeti fenntarthatóság** kérdése több szinten megjelenik: Baranya az átfogó célok szintjén „**környezet- és energiatudatos**” megyeként definiálja magát. A stratégiai célok között a **fenntartható erőforrás-gazdálkodás** magában foglalja a **természeti erőforrások védelmét**, a **szennyvíz-kezelést**, az **ivóvíz-minőség javítását**, a **klímaváltozás kezelését**, az **ásványianyag-készletek és energiaforrások fenntartható használatát**, illetve az átfogó célok között szerepel a **társadalmi fenntarthatóság** is.

A keretstratégiában a négy alapvető nemzeti erőforrás területén a célok rendszere a következő.

Emberi erőforrások

Cél a népességében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta, a kirekesztettséget fokozatosan csökkentő társadalom.

Társadalmi erőforrások

Cél a fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése

Természeti erőforrások

A környezeti eltartóképességet mint a gazdálkodás korlátját kell érvényesíteni.

Gazdasági (fizikai) erőforrások

Fontos az önrendelkezés megfelelő szintjének fenntartása a gazdaságpolitikai döntésekben. Cél a fizikai tőke szelektív gyarapítása, a közösségi tőkejavak amortizációjának pótlása. Kiemelt feladat a vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kivettségünk csökkentése. Fontos a lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése, a helyi gazdasági kapcsolatok (pl. város és vidéke) erősítése.

A célrendszer kapcsolata a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. tervszöveggel

Magyarország Kormánya a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (a továbbiakban: NTFS 2030) dokumentummal folytatja azt a hosszútávra tervező felzárkózási politikát, amely alapvető szemléletváltást kíván elérni a szegénység elleni és roma politikában. A rendelkezésre álló tervezet 2020 decemberi változata szerint a stratégia 3 fő célja a következő:

1. Az anyagi és szociális nélkülözés kockázatának kitettek arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre.
2. A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása.
3. A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.

A BMTfK legsúlyosabb problémának a szegénységben élők helyzetének fokozatos romlását látja, ezért egyik stratégiai célja a társadalmi felzárkózás segítése, pontosabban a szegénységben és kirekesztődésben élők számának csökkentése és az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása az alapszükségletek és szolgáltatások területén.

2.3. A Koncepció rész céljainak társadalmi és gazdasági szempontú konzisztencia vizsgálata, az esetleges ellentmondások feltárása

A Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció jövőképe a fejlődést az előtérbe helyező, de az erőforrásokkal fenntartható módon gazdálkodó, a társadalmi felzárkózást is elősegítő folyamatokat támogató térségként határozza meg 2030-ra a megyét.

A koncepció keretében meghatározott mindkét horizontális cél teljes mértékben képes szolgálni a jövőkép beteljesülését az alábbiak szerint:

- *Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása* horizontális cél elérésével a megye minden polgára egyenrangú hozzáférést érhet el és egyenlő bánásmódban részesülhet a közösség számára nyújtott szolgáltatások terén és a közösséget erősítő folyamatokban, jelentősen hozzájárulva ezzel a lakosság életminőségének javításához.
- *A hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve* horizontális cél az egyik fontos pillére a fejlesztési koncepciónak. A jövőkép a megyében jelenleg is adottságként meglevő erőforrásokra épít. A jövőkép megvalósulásához elengedhetetlen a természeti erőforrások hosszútávon is fenntartható használatán alapuló fejlődés lehetőségének megteremtése, a megye belső erőforrásait érintően azok túl használatának elkerülése. Ha sikerül megtalálni az optimális egyensúlyi szintet a helyi társadalmi jólét biztosításához szükséges erőforrás-felhasználás, valamint a természeti, táji környezet értékeinek megőrzése, ezzel együtt az emberi élet számára egészséges és biztonságos környezet fenntartása között, úgy a természettel harmóniában történő fejlődés nagymértékben hozzájárul a megye lakossága jó életminőségének hosszú távú biztosításához.

A koncepció keretében az átfogó célok úgy kerültek meghatározásra, hogy azok maximálisan segítsék a jövőképben megfogalmazott célállapot elérését.

- *A magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása* átfogó cél a jövedelem alapú társadalomban talán a legközvetlenebb módon tudja segíteni a jövőkép által elővetített, a megye lakossága jó életminőségének biztosítását. Ezen átfogó cél elérését a horizontális célok közül jelentős mértékben segítik a minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása cél által megfogalmazott elvárások.
- *A fenntartható, egészséges és megújuló társadalom* átfogó cél elsősorban a megye lakossága életminőségének javítását szolgálja, de jelentős mértékben segíti lakosság számára a magas színvonalú szolgáltatások elérését is. A horizontális célok és elvek közül ezen átfogó cél teljesülését közvetlenül szolgálja: a minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása.

- *A - környezet és energiatudatos megye* cél a megye, mint élhető környezet hosszú távú fenntarthatóságát garantálja. Ahogy a jövőkép is megfogalmazza, Baranya megye erőforrásaival fenntarthatóan kell gazdálkodni, hogy a környezeti konfliktusok minimalizálását célzó endogén fejlődés valósulhasson meg. A horizontális célok közül különösen nagy jelentősége van e cél elérésének elősegítésében a „hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve” cél keretében meghatározott feltételek teljesülésének.

Mindazon túl, hogy az átfogó célok együttesen szolgálják a jövőképben felvázolt célállapot elérését, a három átfogó cél egyes elemei szinergikus hatást kifejtve segítik elő a másik két átfogó cél elérését is.

A **stratégiai célok** rendszerének hozzájárulása az **átfogó célok** eléréséhez rendszerszemléletben, komplex módon értelmezhető, azaz az egyes átfogó célok nem egymástól elszigetelt részrendszerekként építenek kapcsolatot a stratégiai célok adott részalmazával, hanem az egyes stratégiai célok több átfogó cél elérésére is gyakorolnak közvetlen, vagy közvetett hatást. E kapcsolati rendszer az alábbi mátrix segítségével jellemezhető (az adott átfogó cél elérését elsődlegesen szolgáló stratégiai célok jelölésére XXX, a nem elsődleges, de még jelentős hatást gyakorló stratégiai célok jelölésére XX, míg a közvetett hatást gyakorló stratégiai célok jelölésére az X szolgál):

5. Táblázat: Az átfogó és a stratégiai célok kapcsolatrendszere

ÁTFOGÓ CÉLOK STRATÉGIAI CÉLOK	Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása	Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom	Környezet- és energiatudatos megye
Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	XXX	XX	XX
Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	XXX		X
A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés	XX	XXX	
Társadalmi felzárkózás elősegítése	X	XXX	
Stratégiai erőforrások fenntartható használata	XX		XXX
Elérhetőség és mobilitás javítása	XX	XX	
Nemzetközi növekedési centrummá válás	XXX		

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

A **területi célok** (a megyén belül különféle sajátosságokkal rendelkező területi részegységek) rendszere a fejlesztési koncepciót megalapozó helyzetértékelésben megfogalmazott fejlesztési irányok területi kategóriáinak figyelembe vételével került meghatározásra azzal, hogy a területi célok elérését a **stratégiai célok** mentén meghatározott komplex eszközrendszer biztosítja. A területi és a stratégiai célok kapcsolati rendszere (az, hogy az egyes stratégiai célok eszközrendszere milyen súlyt képvisel az adott területi cél elérésében) az alábbi mátrixban foglalható össze:

6. Táblázat: A területi és a stratégiai célok kapcsolatrendszere

TERÜLETI CÉLOK STRATÉGIAI CÉLOK	Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)	Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén	Dél-baranyai határtárség (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) fejlesztése
Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	XXX	XXX	X
Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	XX	XXX	XX
A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés	XX	XXX	
Társadalmi felzárkózás elősegítése	XXX	XX	X
Stratégiai erőforrások fenntartható használata	XX	XXX	X
Elérhetőség és mobilitás javítása	XX	XXX	XX
Nemzetközi növekedési centrummá válás		XXX	XX

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció (2021)

2.4. A jelenlegi társadalmi és gazdasági állapot Konceptióval összefüggésben lévő elemeinek ismertetése

A jelenlegi társadalmi és gazdasági állapot, illetve azok tendenciáinak részletes bemutatása a 2.6. alfejezetben történik meg. A koncepció állapotra adott reakciói pedig a 2.7. alfejezetben, illetve jelen tanulmány II. részében a részletes vizsgálat során. Ennek megfelelően jelen alfejezetben a Baranya Megyei Önkormányzat által megrendelt, Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió - Helyzetértékelés című elemzés megállapításait mutatjuk be. Ez az elemzés jól összefoglalja a megye jelenlegi állapotát, annak erősségeit, gyengeségeit, illetve a jelenleg látható lehetőségeket és veszélyeket.

Baranya megye jövőképeinek és célrendszerének megfogalmazásakor is az alapot a megye helyzetelemzése, illetve a helyzetértékelés és az ezt összefoglaló SWOT (Gyengeségek, Erősségek, Lehetőségek, Veszélyek) elemzés adta, így az elemzés egyes megállapításaihoz konkrétan hozzárendelhetők a Konceptió stratégiai céljai, amelyek annak fejlesztését/kiaknázását szolgálják.

A helyzetértékelésben foglalt SWOT analízis és a stratégiai célok összefüggését az alábbi táblázat mutatja be. A SWOT analízisben foglalt megállapítások visszaigazolják a jelen koncepcióban lefektetett célrendszer relevanciáját. A kitűzött célok építenek a megye adottságaira és javítani szándékoznak a gyengeségeken. Az ábrában az egyes rövidítések mutatják a célok és az értékelő megállapítások összefüggését, ahol az egyes rövidítések az alábbiak szerint értelmezendők:

JELÖLÉS	STRATÉGIAI CÉL
S1	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása
S2	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése
S3	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés
S4	Társadalmi felzárkózás elősegítése
S5	Stratégiai erőforrások fenntartható használata
S6	Elérhetőség és mobilitás javítása
S7	Nemzetközi növekedési centrummá válás

7. Táblázat: A helyzetértékelés és a stratégiai célok kapcsolatrendszere

CÉL	ERŐSSÉGEK	CÉL	GYENGESÉGEK
S7	Potenciálisan hasznosítható geopolitikai helyzet (Budapest-Zágráb-Belgrád által határolt terület földrajzi központjában helyezkedik el a megye)	S1	Aprófalvak és zsáktelepülések magas száma
S2 / S3	Kiemelkedő felsőoktatási, kulturális intézményrendszer	S1 / S4	Leszakadó periférikus válságterületek, szegregációs folyamatok
S2	A környezeti, kulturális és egészségipari feltételek kedveznek új gazdasági vállalkozások megtelepedésének	S4	Jelentős számú hátrányos helyzetű népességcsoport
S2	Jó turisztikai adottságok (világörökség, gyógy-, kulturális- és borturizmus, jelentős épített örökségállomány)	S1	Kedvezőtlen demográfiai helyzet, a kis települések elöregedése, elnéptelenedése, elvándorlása
S2	Soknemzetiségű, viszonylag jó idegen nyelvtudással rendelkező népesség	S2	Tőkehiányos gazdaság
S5	Nagy kiterjedésű védett területek (Duna-Dráva Nemzeti Park területei, vizes élőhelyek, Mecsek Középhegység)	S2	Gyenge exportképesség
S1	Fejlett mezőgazdasági térségek, az adottságokhoz képest magas termésátlagok	S2	Alacsony ipari termelés, országos átlag alatti K+F ráfordítás
S1	Kiváló adottságok a szőlészet, borászat területén (Villányi, Pécsi Borvidék)	S2 / S4	Bányászat megszűnését követően elmaradt az ipari szerkezet megújulása
S5	Egyes helyeken kiemelkedően magas az erdősültség (Villányi-hegység, Mecsek Középhegység)	S3 / S4	Az oktatás területén területi egyenlőtlenségek (a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint a szolgáltatások biztosításához szükséges infrastruktúra terén)
S5	Jelentős felszín feletti és felszín alatti (gyógy- és termálkincs) vízkészlet	S3	A középfokú oktatás, szakképzés gyenge gyakorlat és piacorientáltsága
S6 / S7	Vízi közlekedésre és áruszállításra is alkalmas kapacitások (Duna és Dráva folyó)	S3	A szakképzés társadalmi megítélése rossz
S2 / S5	Országos viszonylatban jelentős ásványi nyersanyagkészlet (szén, urán, mészkö)	S3	Gazdaságtalan és pazarló alapfokú oktatási rendszer
S1 / S5	Kedvező természeti adottságok a megújuló energiaforrások (biomassza, nap, geotermia) hasznosítására	S6 / S7	A D-i, illetve a K-Ny-i irányú közlekedési folyósok hiánya (megye zártsága)
S2 / S4 / S5	Magas arányú kiépített vezetékös infrastruktúra hálózat (ivóvíz, elektromos hálózat, telefon, földgáz)	S6	A megyén belüli közutak rossz állapota
S5	A befektetők részére kedvező, nagymértékű gazdasági célú területkínálat	S6	A településeket elkerülő szakaszok hiánya
S1	Kedvező lakókörnyezet	S2	Komplex turisztikai termékek és szolgáltatások

CÉL	ERŐSSÉGEK	CÉL	GYENGESÉGEK
			hiánya, alacsony szolgáltatási színvonalú attrakciók
		S4 / S5	Nagyszámú és kihasználatlan kulturális intézményrendszer
		S5	Szennyvíztisztítás hiánya a megye jelentős részén
		S6	Közösségi közlekedés nem megfelelő szervezetsége
		S5	Felszíni vízfolyások kedvezőtlen vízminősége
		S5	Jelentős az ivóvíz és az ivóvíz-bázis szennyezettsége (arzen, nitrit stb.), a derogációs kötelezettségnek való megfelelés elhúzódnása
		S5	Víztározók, vízgyűjtők, záportározók kis aránya, a meglévők feliszapolódottsága - funkcióvesztés
		S5	Veszélyes hulladék-tárolók rekultivációja nem megoldott
		S1 / S2	Az ásványi nyersanyagkészlet és a megújuló energiaforrások alacsony hasznosítása
		S4	Részben avult állapotú lakásállomány, vegyes minőségű, néhol rendkívül rossz lakáskörülmények
		S1 / S5	Lokális szintű, tájterheléssel összefüggő, rekultivációt, illetve tehermentesítést igénylő problémák megoldatlansága
		S3 / S4	A munkaerő alacsony képzettsége, és a magas inaktivitás

CÉL	LEHETŐSÉGEK	CÉL	VESZÉLYEK
S2 / S7	Pécs és agglomerációjában rejlő gazdasági potenciál kihasználása	S1 / S4	A megye településeinek előregedése, a kis települések elnéptelenedése
S2 / S7	Horvátország gazdasági lehetőségei	S1 / S4	A települések fejlettségbeli különbségeinek fokozódása
S2 / S7	Pécs-Pogány repülőtérben rejlő lehetőségek kihasználása	S1 / S2	A megye gazdasági teljesítőképességének további romlása
S6 / S7	A D-i és K-Ny-i kapcsolatok hiányának megszüntetése (M6-M60, 67, M9, M65 utak fejlesztése)	S5	A kulturális intézmények finanszírozásának jelentős csökkenése
S2 / S5 /	A Duna és Dráva folyókban rejlő potenciálok	S4	A szegénységi küszöb alatt élők arányának

CÉL	LEHETŐSÉGEK	CÉL	VESZÉLYEK
S7	kihasználása		növekedése
S5	Déli Áramlat gázvezeték kiépítése	S4 / S5	A települések infrastruktúrájának kiépítése és korszerűsítése forráshiány miatt lassul
S2 / S3	A Pécsi Tudományegyetemen fellelhető tudásbázis gazdasági hasznosítása (K+F+I)	S6	A közösségi közlekedés részarányának visszaszorulása
S2 / S5	Ásványi nyersanyagvagyon hasznosítása	S6 / S7	A megye közlekedési zártságát oldó fejlesztések elmaradása
S1 / S2 / S5	Megújuló energiák hasznosítása	S5	Bányászati tevékenységgel összefüggő környezeti károsodás további növekedése
S2	Feldolgozóipari kapacitás javítása	S3	Az általános képzés felértékelődése és a szakképzés leértékelődése következtében állandósul a szakemberhiány
S2 / S6	Munkaerő mobilizálhatóságának javítása	S5	A löszfal-omlásból eredő károk megjelenése, a károsodás mértékének növekedése
S2 / S3	A középfokú oktatás és szakképzés rendszerének a munkaerő piaci igényekhez való igazítása	S5 / S6	Nagyobb városok (Pécs és Komló) - magas közúti gépjárműforgalom miatti - légszennyezettségi mutatóinak további romlása
S2 / S6	Megyei komplex és hálózatos kerékpárutak fejlesztése	S5	A túlzott bányászati kitermelések által bekövetkezett negatív klimatikus hatások megjelenése/fokozódása
S2 / S7	Pécs EKF 2010 program kapcsán kiépült infrastruktúra kihasználtságának növelése	S5	Ár- és belvízvédelemhez szükséges munkálatok elégtelensége
S2	Épített kulturális örökség elemeinek hasznosítása, kulturális ipar fejlesztése	S5	Veszélyes hulladéklerakók rekultivációjának elmaradása
S2	Kedvező táji adottságokra és az épített örökség állomány bemutatathatóvá tételére épülő turizmus fejlesztése	S1 / S5	Új területek beépítése következtében a mezőgazdasági területek csökkenése, az összefüggő és folyamatos táji, természeti elemek, valamint ökológiai hálózatok megszakadása, hiányossá válása
S2	Meglévő turisztikai termékek, szolgáltatások továbbfejlesztése, a turizmusban részt vevő aktorok jobb együttműködése révén a szinergikus hatás fokozása	S5	A klímaváltozás megváltozott hatásainak nem megfelelő belterületi csapadékelvezető hálózatok, és műtárgyainak állapota,
S2	Nemzeti hagyományokra épülő turisztikai rendezvények számának és minőségének	S5	Mezőgazdasági területekről távozó csapadékvíz (erodált talaj) elvezető,

CÉL	LEHETŐSÉGEK	CÉL	VESZÉLYEK
	növelése		felfogó műtárgyak hiánya - kedvezőtlen hatása
S1 / S4	A helyi szociális gazdaság, valamint a civil és a helyi közösségek szerepvállalásának erősödése által a hátrányos helyzetű rétegek társadalmi integrációja		
S1	Helyi természeti, környezeti, gazdasági erőforrásokon alapuló komplex önfenntartó fejlesztési programok megvalósítása (vízrendezéssel, tájhasználat-váltással)		
S5	Környezetszennyezés csökkentéséhez szükséges feltételek megteremtése, környezettudatos szemlélet kialakítása, terjesztése		
S2 / S5	A meglévő, de kihasználatlan beépített területek (barnaövek) újrahasznosítása, a felhagyott gazdasági területek újjáélesztése		
S2	Ipari parkok betelepítése		
S1	A legkedvezőbb adottságú mezőgazdasági területek védelme, ott az intenzív mezőgazdasági hasznosítás feltételeinek hosszú távú biztosítása		
S1 / S5	Hulladékok hasznosítása		

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

2.5. Azon társadalmi és gazdasági jellemzők azonosítása, amelyekre a Konceptió valószínűleg jelentős befolyással lesz

Jelen fejezetben azon gazdasági és társadalmi jellemzők kerülnek összefoglalásra, melyekre a Konceptió várhatóan jelentős hatással lesz.

A gazdaság fejlesztése által létrejövő munkahelyek révén a foglalkoztatottság mértékének javulása prognosztizálható, illetve a képzési programok megvalósulásán keresztül a munkaerő képes lesz a foglalkoztatók igényeihez igazodni. Emellett a Konceptió céljai az életminőség és az egészségi állapot javítását is szolgálják. Továbbá célok megvalósulása által jelentős javulás várható a társadalom biztonságérzetének javulásában. A társadalmi esélyegyenlőségre és társadalmi felzárkózásra gyakorolt pozitív hatásokra számít a Konceptió céljainak megvalósulása által.

A Konceptió jelentős gazdasági hatásai a térség versenyképességének javításában lesznek felfedezhetőek. Emellett a települések népességmegtartó erejének növelése is várható a helyi társadalom és gazdaságfejlesztésen, illetve a mobilitás javításán keresztül. A Konceptió pozitív hatása várható természeti erőforrásokra megőrzésében és fejlesztésében, illetve a mezőgazdasági termelés és a termékek piacra való eljuttatásának feltételeinek javításában is.

Az erdőgazdálkodást, vízgazdálkodást, idegenforgalom helyzetének javítását, az energetikát és műszaki infrastruktúrát fejlesztő céloktól és intézkedésektől, mind olyan pozitív és előre mutató hatásokat várunk, melyek a térség fenntartható fejlődését alapozzák meg.

2.6. A Konceptió által feltárt környezeti konfliktusok értékelése és társadalmi és gazdasági állapot várható alakulása abban az esetben, ha a javaslatok nem valósulnának meg

A környezeti állapot várható hatásai külön kötetben találhatóak, ezen fejezetben csak a társadalmi, gazdasági hatások kerülnek kidolgozásra.

A Baranya Megyei Önkormányzat által megrendelt, Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió - Helyzetértékelés című dokumentum széleskörűen vizsgálja a megye gazdasági és társadalmi állapotát, illetve azok tendenciáit. A várható hatások tekintetében kijelenthető, hogy a nehezen előre jelezhető országos és nemzetközi tendenciaváltozások mellett alapvetően a Konceptió javaslatai nélkül a korábbi tendenciák érvényesülnek a megyében, amelyek a következők:

Kulturális adottságok, értékek

A települési könyvtárak száma Baranyában 2000-ben 166 volt, számuk ingadozása következtében 2011-ig 292-re, majd 2019-ig 323-ra változott. A beiratkozott olvasókra vonatkozó idősort vizsgálva megállapítható, hogy számuk az utóbbi években kis mértékben nőtt. A muzeális intézmények adatai azt mutatják, hogy nőtt az igény a tárlatvezetések, egyéb múzeumi programok, rendezvények iránt. A községi mozi termek számának csökkenését lekövette a multiplex mozi termek előtérbe kerülése. Megállapítható, hogy ez az intézménytípus nem tölti be a kultúráközvetítés funkcióját, inkább a könnyedebb szórakozást képviseli. Az állami televízió és rádióadók mellett a kereskedelmi és helyi csatornák megjelenése szintén a kínálati palettát gyarapítja, viszont nem a kulturális felemelkedést segítik elő. A muzeális intézmények látogatószáma az országos mezőnyben jónak mondható, ugyan a 2008-as gazdasági válságot követő időszakban a látogatók száma jelentősen visszaesett az azt megelőző időszakhoz képest, azonban a 2012 és 2019 közötti időszakban folyamatos emelkedést mutatott.

Az informáltság XXI. századi ismérve a digitális, számítógépen alapuló információs hálózatokhoz való hozzáférés lehetősége. Megállapítható, hogy ez az intézménytípus nem tölti be az igényes kultúráközvetítés funkcióját, infokommunikációs szempontból viszont a fejlődés alapvető színtere.

A Nemzeti Művelődési Intézet adatgyűjtése alapján Baranyában 297 közösségi színtér és 34 közművelődési intézmény működik., utóbbi programjaira több, mint 2 millióan látogatták 2019-ben.³

A megye aprófalvas településszerkezetéből következik, hogy az elzárt falvakban, zsáktelepüléseken élők egyfajta kulturális önellátásra rendezkedtek be, amely hozzájárult a kulturális ágazat egyes fejlesztésének létrejöttéhez is, mint a könyvtárbusz szolgáltatás. A megye városaiban a kultúra fontos intézményeit, szervezeteit széles körben meg lehet találni, és az itt élők kulturális fogyasztása minőségében, szerkezetében jóval meghaladja a kistelepüléseken élőkét.

---

³ Forrás: <https://nmi.hu/megyei-iroda-hir/baranya-a-szamok-tukreben/>

Pécs jelentős kulturális potenciállal rendelkezik, amelynek kihasználását, további erősítését célozta meg a Pécs EKF program, mely azonban csak részben hozta meg az elvárt eredményeket. A turisztikai trendek nagyban befolyásolják a kulturális értékek megjelenítésének differenciáltságát, fogyasztási szokásait. A látogatók csoportjára jellemző a szenior korosztály növekvő száma, az ifjúsági turizmus erősödése (ismeretszerzés, művészetek, kultúra, történelem iránti érdeklődés), a magasabb diszkrecionális jövedelemmel, szabadidővel, széleskörű ismerettel rendelkező utazók, aktív pihenésre vágyók köre.

Területi identitás

A területi versenyképességi pozíció alapkérdése az, hogy mennyire válik képessé egy város a mögöttes térség (esetünkben Baranya megye, vagy a régió) ügyeiben vezető településként, régióként megjelenni, az ebből származó előnyöket hasznosítani. Elmondhatjuk, hogy Pécs regionális központi szerepe szakmai szempontból megkérdőjelezhetetlen.

Baranya megye pécsi intézményi központjához kötődő partneri kapcsolatainak száma 19. A térhatékonyság elve érvényesül, tehát a távolsággal arányosan csökken a partnerek száma. A földrajzi eloszlás elemzése révén látható, hogy feltűnően hiányoznak a stratégiai jelentőségű délkelet-európai kapcsolatok, illetve ezek tekintetében a kis számú említések fontossági megítélése is igen alacsony.

A megyei nonprofit szervezetek településtípusonkénti koncentrációja erősebb az országos átlagnál, a szervezetek többsége Pécsen működik, vagy pécsi székhelyű. Az 1000 lakosra jutó nonprofit szervezetek száma alapján Baranya megye az országos rangsor középmezőnyében helyezkedik el. A nonprofit szervezetek számának megoszlása tevékenységi kör szerint Baranya megyében kultúra és szociális ellátás tevékenységcsoportban az országos átlagot meghaladta, a szabadidő, oktatás területeken a középmezőnyben helyezkedett el, míg a sport kategóriában az országos átlag alatti adatok jellemezték a megyét. A nonprofit szektort első sorban az állami támogatások juttatják forráshoz, de egyre kiemelkedőbb az SZJA utáni 1%-ból befolyt bevételek nagysága is egy-egy szervezetnél, Baranya megyében ez elsősorban az egészségügy és szociális tevékenységhez fűződő civil szervezeteknél figyelhető meg.

Humán erőforrások

A megye népességszámának vizsgálata alapján megállapítható, hogy a 2011-es népszámlálást követően folyamatosan csökken a lakosság száma. A városi népesség aránya azonban folyamatosan növekszik. A megye népsűrűsége 2020 januárjában 81 fő/km², amely érték összehasonlítva Tolna, illetve Somogy megyével jelentősen magasabb, országos viszonylatban alacsonynak tekinthető.

A népesség területi elhelyezkedése a megyében kiegyenlítetlen. A nagyobb népességtömörülések a megye három térségében összpontosulnak, Pécs és agglomerációs övezete, Mohács és térsége, valamint a Villányi hegység vidéke. A megyében élő népesség fogyása a megye területén belül nem egyenletes, a csökkenés jelentős területi eltérést mutat. A megye középső részén, Pécs környékén jelölhető ki egy összefüggő településcsoport, főként a várost délről és nyugatról övező települések, amelyek az elmúlt évtized során növelni tudták népességüket. A megye DNY-i térsége, Sellyétől nyugatra és délre, valamint az északnyugati megyehatárhoz közeli dél-zselici kistelepülések alkotják a megye legnagyobb mértékben csökkenő, elöregedő népességű településeit.

A megyében foglalkoztatottak száma 2020 első negyedében 143,3 ezer fő, a munkanélküliek száma 14,8 ezer fő volt. Az előző év azonos időszakához képest a foglalkoztatottak száma 8,7 %-kal csökkent, a munkanélküliek száma 32,5%-kal nőtt. Baranyában a foglalkoztatottak népességen belüli aránya 2011-hez képest növekedett, 2016-ban 43,5%-os értéket mutatott, azonban ezzel is a negyedik legalacsonyabb értékkel rendelkező megye volt a KSH 2016-os mikrocenzusa alapján. A foglalkoztatási adatok alapján Baranyában a legtöbben, Pécs városát is beleértve, az ipar, kereskedelem, gépjárműgyártás, oktatás területén, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátásban dolgoznak. A Sellyei, Szigetvári és Hegyháti járásokban a legnagyobb a munkanélküliségi ráta. Az elvándorlási adatok jól mutatják, hogy munkahely keresés és magasabb jövedelemszerzés céljából számos pályakezdő és diplomás fiatal hagyja el a megyét.

Az összes ágazatot tekintve is a jövedelmek csökkenő tendenciája figyelhető meg. Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkereset 2020 januárjában 313 052 forint volt. A versenyszférában 74%-kal többet, a költségvetési szférában több mint kétszeresét fizették ki a szellemi munkakörökben dolgozóknak, mint amennyit a fizikai állományúaknak juttattak. A regionális munkaerő-piaci különbségek kezelésének egyik eszköze a hátrányos helyzetű térségekben a Start-munka program. Ez Baranyában a szigetvári, a komlói, a mohácsi, a pécsváradi, a hegyháti, a sellyei, a siklói, a szentlőrinci, valamint – egyedi döntés alapján – a pécsi járásokat érinti.

Baranya megye a történelem folyamán minden korszakban a népek találkozásának színhelye volt. A 2016-os népszámlálás adatait alapul véve megállapítható, hogy a Baranya megyében lakók 13,7%-a vallotta valamely nemzetiséghez tartozónak magát, míg az országos átlag 6,5%. Ezen értékkel a megye nemzetiségi összetételét tekintve a legsokszínűbbnek tekinthető. Legnagyobb arányú a német (6,7%), a cigány (4,6%) és a horvát (1,9%) etnikumú lakosság mértéke.

A gazdasági állapot tendenciái, amelyek a további években várhatóan folytatódnak

Az egy főre jutó **bruttó hazai termék** (GDP) összegét tekintve Baranya megye 2009-től kezdve folyamatos növekedést mutat, 2019-ben 3303 ezer forint volt ez az érték, azonban az országos átlagtól még így is jelentősen elmarad. 2019-ben megyei összehasonlításban a 15. helyen szerepel Baranya, ugyanis az országos átlag százalékában mindösszesen 67,9 % az egy főre jutó GDP. A bruttó hozzáadott érték megoszlásának főbb nemzetgazdasági ágak szerinti elemzése arra világít rá, hogy a megyében az országosnál lényegesen nagyobb az agrárium szerepe, ezzel szemben az ipar alacsonyabb arányú. A szolgáltatói szektor azonban 66,2%-kal jelentősen nagyobb szereppel bír, mint a többi nemzetgazdasági ágazat, így a szektor túlsúlya jelentősnek tekinthető.

A regisztrált **gazdasági szervezetek** száma a megyében 2014-től folyamatosan növekszik, számuk ekkor 64 185 volt, 2019-ben azonban már közel 67 500 regisztrált vállalkozást tudhatott magáénak a megye. A regisztrált vállalkozások gazdálkodási forma szerinti megoszlása: alapján 2019-ben 68 % önálló vállalkozó, 22,3% társas vállalkozás és 8,3% nonprofit szervezet. Az adatok jól mutatják azt, hogy zömmel elaprózott a gazdasági struktúra, s a felmérések azt igazolják, hogy a vállalkozások körében országos átlagot meghaladóak a kényszer-vállalkozások. A működő vállalkozások száma 2000-ben 23 714 volt, mintegy fele a regisztráltakénak. Bár szám szerint növekedés volt tapasztalható (2010-ben 26 155), arányuk jelentősen romlott, mintegy egyharmada a regisztráltakénak.

Természeti adottságainak köszönhetően a megye területei alkalmasak hagyományos szántóföldi növénytermesztésre, gyógynövény-, zöldség-, gyümölcsstermesztésre és állattartásra. A talajadottságok is kedvezőek, a **mezőgazdasági** termelésre alkalmas területek egy része igen jó aranykorona értékkel bír, összességében azonban a földminőség az országos átlagnál alacsonyabb. A szántóterület legnagyobb részén hagyományos növénytermesztés folyik. A termésátlagok átlagosan a búza esetében 8-25 %-kal, a silókukorica és csalamádé esetében 12-25%-kal meghaladják az országos értékeket. A szarvasmarhaállomány 2005 és 2011 közötti hanyatlása megállt, azóta folyamatosan nő az állatlétszám, a sertésállomány az elmúlt években kis mértékben növekedett, míg a juhállomány 2012 óta stagnálni látszik. Habár a terület alkalmas lenne rá, a zöldségfélék termesztése nem számottevő.

Gyümölcsstermesztés szempontjából az ormánsági dinnyetermesztést kiemelendő. Szórvány területen gyümölcsösök is megtalálhatók, fő gyümölcsfaj az alma. Kiválóak az adottságok a szőlő és bortermelésre a villányi és a mecsekaljai borvidéken. A megye 391 000 ha vadászterületén 66 vadászatra jogosult szervezet működik. Míg Baranya megye az ország területének mindösszesen 4,8%-a, ehhez képest az ország erdőterületének mintegy 5,8%-a található meg a megyében. Országos összehasonlításban Baranya megye a megyék között jó közepes helyen áll az erdőszültség rangsorban az országos átlagot meghaladó 25% körüli mutatójával.

A **turizmus** egyik fontos jelzőszáma a térségbe érkező vendégek, illetve a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma. Amely mutatószám az elmúlt években folyamatos emelkedést mutatott, 2019-ben összesen 851 748 vendég fordult meg a megyében, akik több, mint 2 millió vendégéjszakát töltöttek el. A KSH adatai alapján a megyébe érkező turisták elsődleges célpontja Pécs. 2019-ben a városba érkező vendégek több, mint 264 ezer vendégéjszakát töltöttek el Pécs valamely kereskedelmi szálláshelyén, 2015-höz viszonyítva ez 16%-os növekedést jelent. A második leggyakrabban látogatott település Harkány, amely 2019-ben közel 224 ezer vendégéjszakát tudhatott magáénak, amivel a 17. legtöbb vendégéjszakával rendelkező település lett.

Baranya megye **ipar**ának jelenlegi, súlyos helyzetét több, hatásában egymást erősítő kedvezőtlen tényező befolyásolta. Az egy lakosra jutó ipari termelés és az ipari export tekintetében az ország ipar szempontjából legkevésbé fejlett térségei közé sorolható. értéke tekintetében 2005-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét még megelőzte Baranya a 697 400 Forint/fő ipari termelési érték adatával, de 2010-ben már az utolsó helyre szorult a megyék rangsorában. 2011-ben a megye pozíciója hasonlóan rossz, az utolsó helyen áll az ipari termelés egy főre jutó értékével (735 900 Forint). Baranyában az ipari termelésben alkalmazásban állók száma 2011-ben nem éri el a 20 000 főt. (19 452 fő). Ha ezt összevetjük azzal a ténnyel, hogy a bányászat megszűnése révén mintegy 27 ezer munkahely szűnt meg, érzékelhetővé válik az, hogy nem történt meg az a strukturális átalakulás, amely új profilt biztosított volna a megye iparának. 2012 év január és júniusa között mintegy 373 ezer forint ipari termelési érték jutott a megye egy lakosára, ez az országos átlag nem egészen egyharmada. A megye feldolgozóipara nem érte el az országos termelési érték 1%-át (0,8%). 2012 első félévében a baranyai székhellyel nyilvántartott építőipari vállalkozások 8,5 milliárd forint építőipari termelési értéket állítottak elő, a hasonló gazdálkodói kör országos termelésének 1,9%-át.

A **gazdaság belső és külső kapcsolatait** a közúti közlekedési viszonyok, az export és az áruszállítás jellemzik legjobban. A megye településeinek nemzetközi és országos elérhetősége jelentősen javult az M6-M60-as számú gyorsforgalmi utak megépítésével. A megyeszékhely Pécs a megyében földrajzilag is központi helyen fekszik, elérhetőségét a megye településeiről, ezen belül főleg a zsáktelepülésekről a közösségi közlekedés teljesítményének csökkenése miatt fejleszteni szükséges. Az exportképesség már a 2000 évtizedben is jellemzően alacsony volt, és azóta a megye helyzete e tekintetben tovább romlott. Baranya megyében a az ipari ágazat belföldi értékesítések 66,21 százaléka a feldolgozóiparhoz köthető, míg a fennmaradó részt a villamosenergia-gáz-, gőzellátás, légkondicionálás teszi ki. Ezzel szemben az ipari ágazatban lezajló exportértékesítések teljes egésze a feldolgozóiparhoz köthető. A feldolgozóipar termelési összetételét tekintve, a legmagasabb mértékben (38,14%) az élelmiszer, ital és dohánytermék gyártása szerepel, emellett a gépipar (21,59%) és a gumi-, műanyag és nemfém ásványi termék gyártása (21,18%) képeznek jelentősebb részt a feldolgozóipar termelésének összesített adataiból.

A **beruházások** egy lakosra jutó értékének tekintetében Baranya megye 2016-os évre vonatkozó 292 ezer forintos átlagos mutatójával országos szinten elég rossz helyzetben van, csak Zala (267 ezer ft) és Békés (260 ezer ft) megyéknek vannak gyengébb értékei az országos összehasonlításban. Baranya megyében a beruházások teljesítményértéke országos átlag alatti, azonban a beruházások nemzetgazdasági ág szerinti megoszlását tekintve elmondható, hogy a mezőgazdasági beruházások aránya a többi megyéhez képest jelentős. Összességében azonban a jelenleg tapasztalható alacsony mértékű beruházásintenzitás kedvezőtlen a gazdasági fejlődés jövőbeli megalapozása szempontjából.

A **legfontosabb kihívás** olyan fejlődési pályára állás, melynek fő kritériuma, hogy saját eltartó képességének erősítése érdekében jelentős fejlesztések, befektetések, munkahelyteremtés célterületévé váljon a megye. Ennek egyik legfontosabb erőforrás-feltétele az elegendő számú és a szükséges kompetenciákkal rendelkező munkaerő, különösen a szakképzettek és a felsőfokúak körében. A szükséges humán erőforrás rendelkezésre bocsátásához az oktatás és szakképzés rendszerének jelentős fejlesztésére van szükség.

2.7. A Konceptió céljainak megvalósulása esetén a társadalmi és gazdasági szempontból közvetett vagy közvetlen negatív hatást kiváltó tényezők feltárása

Ebben az alfejezetben a koncepció gazdasági és társadalmi hatásai az EU2021-2027 szakpolitikai célok szempontjából kerülnek értékelésre, amely egyben alkalmas arra, hogy rámutasson a hatások hiányosságaira. Összességében negatív hatások nem fedezhetőek fel, ugyanakkor a pozitív hatások mértéke és jelenléte egyes esetekben kérdéses.

Gazdasági hatások

1. szakpolitikai cél: Intelligensebb Európa (PO1)

Ez a cél közvetlenül megjelenik a koncepció e két stratégiai céljában („Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”, „Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése”), illetve az I. prioritásezekben a célokban a koncepció kimondottan támaszkodik a Pécsi Tudományegyetemre is a K+F+I területén.

Emellett egy átfogó cél („Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása”) magában foglalja a helyi ipari hagyományok erősítését, amely közvetett módon erősen hat a K+F+I tevékenység organikus fejlődésére. Mindennek tükrében elmondható, hogy a koncepció realizálása közvetlen és közvetett módon is támogatja az 1. szakpolitikai cél elérését.

2. szakpolitikai cél: Zöldebb, karbonmentes Európa (PO2)

A stratégiai célok közül kettőhöz kapcsolódik szorosan ezen szakpolitikai cél. Ezek pedig a „Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása” és a „Stratégiai erőforrások fenntartható használata”. Emellett több átfogó cél („Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása”, „Környezet- és energiatudatos megye”) is támogatja közvetetten a 2. EU szakpolitikai cél elérését az V. prioritás: természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímataudatos környezetgazdálkodás megteremtésén keresztül.

3. szakpolitikai cél: Jobban összekapcsolódó Európa (PO3)

Ezen szakpolitikai cél megjelenik a koncepció két stratégiai céljában is. „Nemzetközi növekedési centrummá válás” és „Elérhetőség és mobilitás javítása” célokban. Emellett az 3. EU cél eléréséhez illeszkedik a koncepcióban megfogalmazott első és harmadik átfogó célhoz is, a „Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkozást biztosító gazdaság kialakítás”-hoz és a „környezet- és energiatudatos megye” célhoz.

Társadalmi hatások

4. szakpolitikai cél: Szociálisabb Európa (PO4)

Ezen szakpolitikai cél közvetett módon megjelenik egy átfogó célban („Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom”) és egy stratégiai célban („Társadalmi felzárkózás elősegítése”). A IV. prioritáshoz illeszkedik „az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex fejlesztések, egészségtudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében” célon keresztül.

Összességében a koncepció teljeskörűen támogatja a 4. EU szakpolitikai cél elérését.

5. szakpolitikai cél: A polgáraihoz közelebb álló Európa (PO5)

Ezen a területen a koncepció közvetlen pozitív megvalósítása közvetlen pozitív hatásokat generálna, hiszen két stratégiai cél („Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése” és „a jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés”) is foglalkozik az adott cél elérésével.

Közvetlen módon a koncepcióban átfogó célként megfogalmazott. „magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása” és a „Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom”, illetve a „Környezet- és energiatudatos megye” elképzelések is segítik az EU szakpolitikai cél elérését.

3. *Javaslat társadalmi, gazdasági szempontú intézkedésre*

3.1. A Koncepció érvényesülése során fellépő társadalomra és a gazdaságra káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó javaslatok és egyéb intézkedések

A koncepció céljainak megvalósulása esetén káros gazdasági és társadalmi hatások nem tapinthatók ki. Azonban minden konkrét fejlesztési projektnél szükségszerűen jelentkeznek lokális negatív extern hatások, amelyeket minden alkalommal meg kell vizsgálni és a károsultakat a lehetőségekhez mérten kompenzálni. Ennek megfelelően a Koncepció fő stratégiai irányai alapján nem fedezhetőek fel ilyen hatások, ám ennek nyomán elkészül majd egy konkrét intézkedéseket tartalmazó Program, amelynek ismerete után célszerű és fontos a káros hatások elkerülésének és mérséklésének eszközeit részletesen elemezni.

3.2. *Javaslat olyan társadalmi és gazdasági szempontú előírásokra, feltételekre, amelyeket a Koncepció által befolyásolt más terveknel figyelembe kell venni*

A koncepció által megfogalmazott célok és prioritások társadalmi és gazdasági hatásai egyértelműen kedvezőek és mint ilyenek, irányadóak a további tervek készítése során.

Emellett természetesen megkövetelt, hogy minden további terv alkalmazkodjon a hatályos jogi előírásokhoz, illetve az alábbi dokumentumokhoz:

Jogszabályok:

- 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól;
- 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról; E rendelet 1. számú melléklete szerint környezeti vizsgálatot kell készíteni az 1996. évi XXI. törvény 23. § (1) bekezdésének megfelelően készített területfejlesztési koncepcióra, így a megyei területfejlesztési koncepcióra is
- 97/2009. (XII.21.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízgazdálkodási és tájvédelmi szakértői tevékenységről: a területi hatásvizsgálat környezeti értékelési részét e rendelet szerinti szakértői jogosultsággal rendelkező szakértő végezte el

- A környezet védelméről szóló törvény (a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény: E törvény 44. § (1)) alapján a vizsgálatnak ki kell terjednie arra, hogy a tervezett előírások, intézkedések mennyiben befolyásolják, vagy javíthatják a környezet állapotát; illetve, hogy a tervezett intézkedések elmaradása esetén milyen kár érheti a környezetet vagy a lakosságot.

Dokumentumok:

- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptiót (OFTK)
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről (OTrT)
- A jelen tanulmánnyal párhuzamosan a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet, illetve a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján készült Baranya Megyei Területfejlesztése Konceptió Környezeti Értékelése
- Jelen tanulmány

Mindemellett javasolt, hogy Konceptió által befolyásolt más terveknél az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférést, a technológiák használatának és minőségének javítását, illetve a jó kormányzás és partnerség elveit a Konceptióban elfoglalt szerepükénél nagyobb súlyban vegyék figyelembe.

4. Összefoglalás

Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójának jövőképe, átfogó céljai, specifikus céljai és horizontális céljai is elsősorban gazdasági és társadalmi fejlődésre koncentrálnak, így a Konceptió összességében egyértelműen ezen alrendszerek fejlődését szolgálja. Ezt jól mutatja, hogy a három átfogó célból kettő kifejezetten ennek a két területnek a fejlesztését irányozza elő:

- Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása
- Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom

Mindemellett a stratégiai célok legnagyobb része is ezekre koncentrálnak:

- Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása
- Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése
- A jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés
- Társadalmi felzárkózás elősegítése
- Elérhetőség és mobilitás javítása
- Nemzetközi növekedési centrummá válás

A Horizontális célok is a hosszú távú gazdasági és a hosszú távú társadalmi egyensúly fenntartását szolgálják:

- Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása
- Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve

A Konceptió területi céljai pedig a valós szerepüknek megfelelően, az egyes területek speciális előnyeire és hátrányaira reagálva irányozzák elő az adott területek gazdasági és társadalmi fejlődését.

Összességében a Konceptió a megye társadalmi és gazdasági helyzetére kedvezően és megfelelően komplex módon reagál a célok kitűzésével, amelyek szem előtt tartása a későbbi Program során biztosíthatja a megye kiegyensúlyozott fejlődését.

II. RÉSZLETES VIZSGÁLAT

1. A Konceptióban szereplő javaslatok környezeti hatásai

A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió környezeti hatásainak vizsgálata a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján készül, annak tartalmi és szerkezeti követelményeinek figyelembevételével. Ennek érdekében a környezeti hatások vizsgálata jelen tanulmány mellékletét képezi.

2. A Konceptióban szereplő javaslatok társadalmi hatásai

Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójának jövőképe, átfogó céljai, specifikus céljai és horizontális céljai is elsősorban gazdasági és társadalmi fejlődésre koncentrálnak, így a Konceptió összességében egyértelműen ezen alrendszerek fejlődését szolgálja.

2.1. A Konceptió hatásai a népesség területi elhelyezkedésére (életmód, társadalmi mobilitás)

A lakosság életmódjának javítását és a társadalmi különbségek csökkentését irányozza elő a „A fenntartható, egészséges és megújuló társadalom” átfogó cél, és a fenntartható életmódot támogatja a „- Környezet és energiatudatos megye” átfogó cél. A társadalmi mobilitást és az életmódváltást segíti a „A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrásfejlesztés” stratégiai cél és a „Társadalmi felzárkózás elősegítése” stratégiai cél kifejezetten a területi társadalmi különbségeit igyekszik mérsékelni, míg az „Elérhetőség és mobilitás javítása” a területi különbségek mérséklését segíti. Egy horizontális cél („Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása”) is szolgálja a társadalom azonos esélyeit.

A népesség területi elhelyezkedésére direkt hatást nem gyakorol a Konceptió célrendszere (ez nem is elvárható, hiszen ez gyakorlatilag a népesség erőltetett „átköltöztetését” jelentené), azonban a hátrányos helyzetű területek fejlesztésével és a helyi gazdaságra alapozással lassítja, szélsőséges esetben megállítja a hátrányos helyzetű településekről való folyamatos elvándorlást.

A Konceptiónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Konceptió Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- Komplex iparterület fejlesztési program a járási székhely-településeken, a helyben történő foglalkoztatás megerősítése, az elvándorlás csökkentése érdekében
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztés

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Az egészségesebb életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló programok megvalósításának támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenció programok támogatása.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határközeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);

- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, járműbeszerzés, utastájékoztató javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a kisebb települések népességmegtartó erejét növelik a helyi gazdaság- és társadalomfejlesztésen, illetve a mobilitás javításán keresztül, amelynek célja, hogy minden településről elérhetőek legyenek a városi szolgáltatások.

2.2. A Konceptió hatásai a foglalkoztatásra

Ez a cél áthatja az egész Konceptiót, közvetlenül jelenik meg egy átfogó célban („Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkozást biztosító gazdaság”), három stratégiai célban („Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”, „A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrásfejlesztés” és „Társadalmi felzárkózás elősegítése”), egy horizontális célban („Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása”) és minden területi célban.

Közvetett hatásokkal támogatja a foglalkoztatás növelését minden stratégiai cél. A foglalkoztatottsági szint növelését tehát alapvetően mind a lehetséges közvetett és a lehetséges közvetlen eszközökkel támogatja a Konceptió, egyértelműen elsődleges prioritást élvez.

A gazdasági alrendszerben a Konceptióban megfogalmazott célok és beavatkozások egyértelmű pozitív hatásokat fejtenek ki mind közvetlen és közvetett módon. Ennek megfelelően csak a hatások erőssége a kérdéses. Ebből az „az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés, a technológiák használatának és minőségének javítása” területén a Konceptió megvalósításának hatása nem feltétlenül éri el a kellő hatást.

A Konceptiónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Konceptió Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- Komplex iparterület fejlesztési program a járási székhely-településeken, a helyben történő foglalkoztatás megerősítése, az elvándorlás csökkentése érdekében
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében:

- A megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok támogatása;
- A térségi szinten versenyképes vállalkozások termelő és szolgáltató kapacitásainak bővítése;
- Megyei befektetés-ösztönzési ügynökség létrehozása a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara, a Baranya Megyei Kormányhivatal és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata együttműködésében.
- Gazdaságfejlesztési infrastruktúra-fejlesztési program, iparterület-, illetve ipari park fejlesztés, csarnoképítési program, kapcsolódó közlekedési beavatkozások végrehajtása a járásszékhely településeken.
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;
- A kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységek erősítését szolgáló fejlesztések megvalósítása a vállalkozói és a felsőoktatási szféra szereplőinek együttműködésével;
- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;

- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

III. prioritás: A piaci igényekhez rugalmasan illeszkedő képzési struktúra kialakítása és fejlesztése:

- A gyakorlati képzésre koncentráló duális szakképzési rendszer infrastrukturális és program oldali feltételeinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Kiemelt általános- és középiskolai informatikai képzési program bevezetése a megyében, a digitális társadalomra és gazdaságra átállás-átalakulás folyamatainak támogatása céljából.
- Az iskolarendszerből már kikerült munkaerő továbbképzését, átképzését és vállalkozóvá válását szolgáló programok támogatása;
- A piaci igényekre rugalmasan reagálni képes egyetemi kurzusok, mester és doktori képzések rendszerének fejlesztése;
- Az alap- és középfokú oktatás eredményességének növelése, új módszerek, IKT technológia és digitális tartalmak alkalmazásának és elérhetőségének támogatása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztések, egészségtudatosság, egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, barnamezős területek, városrészek dinamizálását, a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló komplex település rehabilitációs és a társadalmi együttélést segítő közösségfejlesztő és kulturális programok megvalósítása;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenciós programok támogatása.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határ közeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);

- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztató javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a foglalkoztatási helyzet javítását szolgálják. A gazdaság fejlesztésén keresztül munkahelyek jönnek létre, a képzési programokon keresztül pedig a munkaerő képes alkalmazkodni a potenciális foglalkoztatók igényeihez, a mobilitás javításán keresztül pedig elérhetőek válnak a távolabbi munkahelyek is, a munkaerőpiac „súrlódása” csökkenthető

2.3. A Koncepció hatásai a szabadidő eltöltésre, a rekreáció területi feltételeire

A szabadidő és rekreáció területi feltételeire a Koncepció a turisztikai potenciálfejlesztési elképzeléseken keresztül gyakorol hatást, direkt módon a lakosság szabadidő eltöltése nem cél, ám a turizmusfejlesztés egyértelműen magával vonzza ennek fejlesztését. A turizmusfejlesztést a Koncepció egy stratégiai célban („Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése”), és minden területi célban a turisztikai potenciál kiaknázását, a turisztikai termékek fejlesztését irányozza elő, amely egyértelműen pozitív hatást gyakorol a lakosság rekreációs lehetőségeire.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében

- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztések, egészségtudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében;

- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs és a társadalmi együttélést segítő közösségfejlesztő és kulturális programok megvalósítása;

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a szabadidő-eltöltés és rekreáció lehetőségeinek javítását szolgálják. A turisztikai potenciál fejlesztése színesebb szabadidő-eltöltési formákat tesz lehetővé, az elmaradott településrészek fejlesztése a szabadidős tevékenység környezeti elemeit javítja, míg a kerékpárút egyértelműen a rekreáció egyik fontos infrastrukturális eleme.

2.4. A Koncepció hatásai a népesség életminőségére és egészségi állapotára, szociális helyzetére

A lakosság életminőségének javítása fontos célja a Koncepciónak, így két átfogó cél („Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom”, „Környezet- és energiatudatos megye”), egy stratégiai cél („Stratégiai erőforrások fenntartható használata”) és egy horizontális cél is kiemeli („Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása”). Emellett a területi célok között a leghátrányosabb területen külön megjelenik az életminőség fejlesztése célként („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve”).

A népesség egészsége az átfogó célok szintjén kiemelt cél („Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom”) és a stratégiai célok között is helyt kapott („Jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés”, „Társadalmi felzárkózás elősegítése”).

Mind az életminőség mind az egészség tekintetében a Koncepció megvalósítása egyértelmű fejlődést eredményez a megyében, és a területi felzárkózás felé mutat.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztés:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Az egészségesebb életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló programok megvalósításának támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenció programok támogatása.

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen az életminőség és egészségi állapotjavítását szolgálják. A fentiekén túl közvetett módon a foglalkoztatás és a szabadidő/rekreáció területén tett intézkedések hosszú távon közvetetten javítják az életminőséget és az egészségügyi állapotot is.

2.5. A Koncepció hatásai a társadalom biztonságérzetére, veszélyeztetettségére

A társadalom biztonságérzetét és veszélyeztetettségének csökkentését közvetlenül javítja egy átfogó cél („Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom”), három stratégiai cél („Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”, „Jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés”, „Társadalmi felzárkózás elősegítése”) és egy horizontális cél („Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása”). Közvetve pedig minden foglalkoztatást segítő intézkedés nagymértékben befolyásolja a társadalom biztonságérzetét. Összességében a Koncepció a biztonságérzet és veszélyeztetettség szempontjából egyértelműen pozitív hatást fejt ki a társadalomra.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- Komplex iparterület fejlesztési program a járási székhely-településeken, a helyben történő foglalkoztatás megerősítése, az elvándorlás csökkentése érdekében
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztések, egészségtudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Az egészségesebb életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló programok megvalósításának támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenció programok támogatása.

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a társadalom biztonságérzetének javítását szolgálják. Hiszen a helyi gazdaság megerősítése a jelenleg hátrányos helyzetű területeken mutat kiutat a lakosságnak a strukturális gazdasági hanyatlásból, míg az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek prioritása olyan intézkedéseket irányoz elő, amely a társadalom hátrányos részeinek konkrét segítséget, felzárkózási lehetőséget nyújt. A fentiekén túl közvetett módon a foglalkoztatás területén tett intézkedések hosszú távon közvetetten javítják a biztonságérzetet és a kiszolgáltatottság csökkentését.

3. A Konceptióban szereplő javaslatok gazdasági hatásai

Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójának jövőképe, átfogó céljai, specifikus céljai és horizontális céljai is elsősorban gazdasági és társadalmi fejlődésre koncentrálnak, így a Konceptió összességében egyértelműen ezen alrendszerek fejlődését szolgálja.

3.1. A Konceptió hatásai a térszerkezetre

A Konceptió átfogó célja („Környezet- és energiatudatos megye”) értelmében a megvalósítás eredményeként a környezettel harmonikus térszerkezet alakul ki. A területi célok mindegyike illeszkedik a megye jelenlegi térszerkezetéhez, és annak természeti környezethez való illeszkedését is kiemeli. A Konceptió tehát a jelenlegi térszerkezethez illeszkedik és az egyes területi egységek szerepét erősíti.

A Konceptió területi hatásait tekintve egyértelmű képet kapunk. A Konceptió területi céljai világosan elkülönítik és meghatározzák az egyes területek funkcióit. A területi kiegyenlítődés célként közvetlenül megjelenik a „Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)” területi célban, ugyanakkor közvetetten minden területi célban azáltal, hogy az egyes területek szerepét a Konceptió világosan definiálja. A területek közti fejlettségkülönbségeket közvetetten mérsékli továbbá két stratégiai cél is („Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”, „Társadalmi felzárkózás elősegítése” és „Elérhetőség és mobilitás javítása”).

Hatásait tekintve a területfejlesztési Konceptió céljainak megvalósulása esetén az egyes térségek saját erősségeire építő és a mobilitás erősítése felé vezető irányba mutat, amely egyértelműen szolgálja a területi fejlettségi különbségek mérséklődését.

A Konceptiónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Konceptió Prioritása indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;

- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztések, egészségtudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Az egészségesebb életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló programok megvalósításának támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenció programok támogatása.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztató javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a kisebb települések népességmegtartó erejét növelik a helyi gazdaság és társadalomfejlesztésen, illetve a mobilitás javításán keresztül, amelynek célja, hogy minden településről elérhetőek legyenek a városi szolgáltatások.

3.2. A Koncepció hatásai a településrendszerre

A megye településrendszere jelenleg egyoldalúan Pécs központú, amelyet aprófalvak sokasága jellemez. Ezt a településszerkezeti aszimmetriát a Koncepció megvalósítása csökkenti, amelyet egy átfogó cél („Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”) és egy területi cél („Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)”) garantál.

Hatásait tekintve a területfejlesztési Koncepció céljainak megvalósulása esetén az egyes térségek saját erősségeire építő és a mobilitás erősítése felé vezető irányba mutat, amely egyértelműen szolgálja a területi fejlettségi különbségek mérséklődését.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritása inakindikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztések egészségtudatosság és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Az egészségesebb életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló programok megvalósításának támogatása;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, városrészek dinamizálását és a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló település rehabilitációs programok megvalósítása;

- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenciós programok támogatása.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztató javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen a kisebb települések népességmegtartó erejét növelik a helyi gazdaság és társadalomfejlesztésen, illetve a mobilitás javításán keresztül, amelynek célja, hogy minden településről elérhetőek legyenek a városi szolgáltatások. Ezzel a településszerkezet (aprófalvak dominálta) struktúrája fenntarthatóvá válhat, hiszen a kis települések részben helyben biztosíthatják a megélhetést és a legfontosabb szolgáltatásokat, részben pedig a Konceptióban előirányzott mobilitás javítási indikatív beavatkozások a települések „szigetszerű” működését mérséklék.

3.3. A Konceptió hatásai a természeti erőforrásokra

A Konceptió kiemelt eleme a környezettudatosság, így hatásait tekintve a természeti erőforrások fenntartható hasznosítása felé mozdul a megye, amely különösen alapoz a megújuló energiaforrásokra. Ezt az alábbi célok garantálják: egy átfogó cél („Környezet- és energiatudatos megye”), két stratégiai cél („Stratégiai erőforrások fenntartható használata” és „Nemzetközi növekedési centrummá válás”) és egy horizontális cél („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve”).

A Konceptiónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Konceptió Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási fejlesztések támogatása;
- A klímabarát építészeti és településtervezési megoldások elterjesztését szolgáló fejlesztések támogatása;
- A megye táji- és természeti értékeinek hosszú távú megőrzését, komplex kezelését, valamint a fennálló tájhasználati konfliktusok mérséklését szolgáló beavatkozások, programok megvalósítása;
- A lakosság klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra való felkészítését, valamint a klímatudatosság általános erősítését szolgáló programok, akciók támogatása;
- A környezetvédelmi kommunális infrastrukturális ellátottság javítását szolgáló beruházások támogatása;
- A hulladékgazdálkodás már kiépült térségi rendszereire épülve a hulladékokból nyerhető másodnyersanyagok hasznosítását célzó fejlesztések ösztönzése;
- A körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi foglalkoztatási és termelési programok indítása;
- A helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek kiépítése.

A felsorolt indikatív lista elemei a természeti erőforrások fejlesztését, megőrzését és hosszú távú hasznosíthatóságuknak fenntartását szolgálják.

3.4. A Konceptió hatásai az ipar, kereskedelem térbeli szerkezetére

A Konceptió megvalósítása támogatja az ipar megyén belüli eloszlását azáltal, hogy a meglévő ipari parkok fejlesztésén túl célként jelenik meg a feldolgozóipar támogatása az elsősorban mezőgazdaság által jellemzett területeken. Az iparfejlesztés megjelenik minden területi célban.

A kereskedelem természetszerűen Pécssett koncentrálódik, ám a Konceptió hatását tekintve a Villány-Siklós-Harkány térségben is ösztönzi a kereskedelmi funkciókat. Ezt egy területi cél is megerősíti („Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén”)

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében:

- A megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok támogatása;
- A térségi szinten versenyképes vállalkozások termelő és szolgáltató kapacitásainak bővítése;
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;
- A kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységek erősítését szolgáló fejlesztések megvalósítása a vállalkozói és a felsőoktatási szféra szereplőinek együttműködésével;
- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;

A felsorolt indikatív lista elemei az ipari és kereskedelmi vállalatok fejlesztését általában támogatják, konkrétan megjelenő iparágak az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika és informatika. Ezekben a területeken a vállalatok közötti együttműködések támogatása külön cél, amely rámutat arra, hogy a Koncepció ezeket az iparágakat kívánja preferálni.

3.5. A Koncepció hatásai a mezőgazdaságra

A mezőgazdaság szempontjából a Koncepció három oldalról fontos. Egyrészt a kis gazdaságok helyzetét javítja a „Helyi gazdaságok fejlesztése” stratégiai cél, amely helyi piacot keres a helyi termékeknek, másrészt a vízgazdálkodási rendszerfejlesztések („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve” horizontális cél) a mezőgazdasági termelés körülményeit javítja, harmadrészt a majd minden területi célban szereplő feldolgozóipari fejlesztések a mezőgazdaság számára piacot teremtenek, a magasabb hozzáadott értékű értékesítést teszik lehetővé.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi foglalkoztatási és termelési programok indítása;

A felsorolt indikatív lista elemei a mezőgazdasági termelés és a termékek piacra való eljutásának feltételeit javítják. Ezen túlmenően hosszú távon a természeti erőforrásokra megóvására születő intézkedések is javítják a mezőgazdaság feltételrendszerét.

3.6. A Koncepció hatásai az erdőgazdálkodásra

Az erdőgazdálkodást a Koncepció a hátrányos területeken emeli ki („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve” területi cél), amelyek a megye leginkább erdőben gazdag területei. Ezeken a területeken a Koncepció az erdőgazdálkodás szerepét erősíti, kiemelve a táj- és talajvédelmi szempontokat.

Az adott területeken a dokumentum a tagolt szerkezetű, természeti értékekben gazdag táj elemeire fókuszál, az adottságokhoz illeszkedő, a természettel együttműködő agrárgazdaságban rejlő lehetőségeket kívánja kiaknázni. A megye ezen részein meglévő erdőterületek és erdőtelepítésre alkalmas területek erdőgazdálkodásra való alkalmassága termőhelyi viszonyaik alapján kedvező és az erdőtelepítés környezetvédelmi és egyéb szempontból is szükséges, vagy indokolt.

A Koncepció a természetközeli erdőgazdálkodás szem előtt tartásával, a természeti folyamatokat optimálisan kihasználva, a biológiai sokszínűséget biztosító gazdálkodási elv során olyan kíméletes beavatkozásokat helyez előtérbe, amelyek nem sértik az erdő talaját, a megtelepült csemetéket és az idős állomány egyedeit.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között nem fedezhető fel olyan, amely közvetlenül érintené az erdőgazdálkodást (ez egyébként érthető, hiszen a megye ezen a területen kedvező helyzetben van, az erdőszűltség meghaladja az országos átlagot).

3.7. A Koncepció hatásai az idegenforgalomra

A Koncepció egy stratégiai célban („Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése”), és minden területi célban a turisztikai potenciál kiaknázását, a turisztikai termékek fejlesztését irányozza elő, amely egyértelműen pozitív hatást gyakorol az idegenforgalomra.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák A legfontosabbak a következők:

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében:

- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határ közeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A felsorolt indikatív lista elemei a turisztikai potenciál erősítésén és a térség elérhetőségén keresztül ösztönzik az idegenforgalmat, illetve a kerékpárút hálózat, bár a Koncepció a hivatásforgalmú utakra koncentrálnak, a kerékpáros turizmus számára vonzóbbá tehetik a megyét.

3.8. A Koncepció hatásai a vízgazdálkodásra

A Koncepció egy stratégiai célban („Stratégiai erőforrások fenntartható használata”) és egy horizontális célban („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve”) előtérbe helyezi a természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli vízgazdálkodásra épülő terület- és tájhasználatokat és a vízgazdálkodási, öntözési rendszerek kialakítását, megújítását. Különösen fontos e tekintetben a megye déli része, amit a Koncepció egy területi célja külön kiemel („Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve”). Összességében a Koncepció céljainak megvalósulása javítja a vízgazdálkodás minőségét, az átfolyó vizek intenzívebb használata felé mutat.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése:

- - A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási és azokhoz kapcsolódóan zöldfelület gazdálkodási fejlesztések támogatása figyelembe véve a Natura2000 területekre gyakorolt káros hatások minimalizálását, azok fenntartható használatának biztosítását;

A felsorolt indikatív lista elemei a vízgazdálkodásban követik az Ős-Dráva Program céljait: „A projekt eredményeként tehát a vízellátó hálózat vízvisszatartáson alapuló tározókon és csatornarendszereken keresztül juttatja el a vizet közvetlenül a gazdálkodók közelébe. A fejlesztés eredményeként a csatornarendszerben folyó víz újra termékeny és állatvilágban gazdaggá teszi a térséget, a területek mezőgazdasági szempontból újra értékessé válnak.”

3.9. A Koncepció hatásai a térség eltartó képességére és versenyképességére

A Konceptió egyik fő célja a versenyképesség növelése, ami megjelenik egy átfogó célban („Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása”), három stratégiai célban („Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése”, „Elérhetőség és mobilitás javítása” és „Nemzetközi növekedési centrummá válás”) és minden területi cél az adott térség lehetséges versenyelőnyeinek fejlesztésén és kiaknázásán alapul. A Konceptió megvalósítása tehát egyértelműen javítja a megye versenyképességét és eltartó képességét is.

A Konceptiónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Konceptió Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- Komplex iparterület fejlesztési program a járási székhely-településeken, a helyben történő foglalkoztatás megerősítése, az elvándorlás csökkentése érdekében
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében:

- A megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok támogatása;
- A térségi szinten versenyképes vállalkozások termelő és szolgáltató kapacitásainak bővítése;
- Megyei befektetés-ösztönzési ügynökség létrehozása a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara, a Baranya Megyei Kormányhivatal és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata együttműködésében.

- Gazdaságfejlesztési infrastruktúra-fejlesztési program, iparterület-, illetve ipari park fejlesztés, csarnoképítési program, kapcsolódó közlekedési beavatkozások végrehajtása a járásszékhely településeken.
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;
- A kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységek erősítését szolgáló fejlesztések megvalósítása a vállalkozói és a felsőoktatási szféra szereplőinek együttműködésével;
- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;
- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

III. prioritás: A piaci igényekhez rugalmasan illeszkedő képzési struktúra kialakítása és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében:

- A gyakorlati képzésre koncentráló duális szakképzési rendszer infrastrukturális és program oldali feltételeinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- Kiemelt általános- és középiskolai informatikai képzési program bevezetése a megyében, a digitális társadalomra és gazdaságra átállás-átalakulás folyamatainak támogatása céljából.
- Az iskolarendszerből már kikerült munkaerő továbbképzését, átképzését és vállalkozóvá válását szolgáló programok támogatása;
- A piaci igényekre rugalmasan reagálni képes egyetemi kurzusok, mester és doktori képzések rendszerének fejlesztése;
- Az alap- és középfokú oktatás eredményességének növelése, új módszerek, IKT technológia és digitális tartalmak alkalmazásának és elérhetőségének támogatása.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztés:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;

- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenció programok támogatása.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határ közeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);
- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztató javítása);

A felsorolt indikatív lista elemei egyértelműen az eltartó képesség és a versenyképesség javítását szolgálják. A gazdaság fejlesztésén keresztül munkahelyek jönnek létre, a képzési programokon keresztül pedig a munkaerő képes alkalmazkodni a potenciális foglalkoztatók igényeihez, a mobilitás javításán keresztül pedig elérhetőek válnak a távolabbi munkahelyek is, a munkaerőpiac „súrlódása” csökkenthető. A foglalkoztatás javítja az eltartó képességet, miközben a versenyképesség javítását szolgálják a K+F+I-re vonatkozó fejlesztések. Ez a terület a Konceptióban különös súlyt kap, és alapvetően a foglalkoztatás kérdésével összhangban van, ami nagyon fontos, hiszen a két terület egymástól függetlenül nem fejleszthető.

3.10. A Konceptió hatásai a műszaki infrastruktúrára

A műszaki infrastruktúra fejlesztését irányozza elő két átfogó cél („Magasabb hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása” és „Környezet- és energiatudatos megye”) és több stratégiai cél. „Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése”: a vasúti és közúti infrastruktúra fejlesztése elsősorban a déli nemzetközi vonatkozásban. „Elérhetőség és mobilitás javítása”: a közúti infrastruktúra fejlesztése a megyén belüli kapcsolatok erősítéséért. „Nemzetközi növekedési centrummá válás”: a vízi, légi közúti és vasúti infrastruktúra fejlesztése a központi szerep erősítése érdekében elsősorban nemzetközi vonatkozásban.

A koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a koncepció prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében:

- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási fejlesztések támogatása;

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határközeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);
- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztatás javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

A fenti indikatív lista elemei alapvetően három területen érintik a műszaki infrastruktúrát, egyrészt a befektetői politika fejlesztése javítja az organikus módon alakuló vállalati infrastruktúrát a beruházások ösztönzésével, másrészt a vízgazdálkodási rendszer fejlesztése infrastruktúrafejlesztést jelent, harmadrészt a közlekedési infrastruktúra fejlesztése kerül előtérbe. Ezen a három területen a koncepció indikatív beavatkozása egyértelmű fejlődést irányoznak elő.

3.11. A Koncepció hatásai az energiaellátásra

A Koncepció az energiaellátás tekintetében javítja a térség pozícióját. A „Környezet- és energiatudatos megye” átfogó cél mind a megújuló energiatermelésben előirányzott fejlesztésekkel, mind az energiatudatosság és energiahatékonyság javításával tenni kíván az energiaellátás biztonságáért és a részleges energiafüggetlenségért, előtérbe helyezi a biomassza típusú energiaforrásokat és a geotermikus energiát, amelyekben a térség jelentőspotenciállal bír. A „Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása” stratégiai cél a közösségi szintű energiatermelő és ellátórendszerek fejlesztését tűzi ki. A „Stratégiai erőforrások fenntartható használata” stratégiai cél a fenntartható energiamixet helyezi középpontba, illetve kimondja, hogy a térségben található fosszilis energiahordozók hasznosításának lehetőségét is vizsgálni kell. A „Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve” horizontális cél is az energiatakarékosságot emeli ki, illetve a „Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve” területi cél a biomasszában gazdag déli területeken irányoz elő megújuló energián alapuló fejlesztéseket. Összességében az energiaellátás és energiafüggetlenség a Koncepció hatására nagymértékben javul.

A Koncepciónak önmagában a konkrét hatásait nehéz definiálni, hiszen az nagymértékben függ a későbbi Program konkrét intézkedésétől, azonban a Koncepció Prioritásainak indikatív beavatkozásai között már felfedezhetünk olyan elemeket, amelyek ezeket körvonalazzák. A legfontosabbak a következők:

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése:

- A klímabarát építészeti-műszaki és településtervezési megoldások elterjesztését és a zöldfelületi rendszert szolgáló fejlesztések támogatása;
- A lakosság klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra való felkészítését, valamint a klímatudatosság általános erősítését szolgáló programok, akciók támogatása;
- A körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi foglalkoztatási és termelési programok indítása;

- A helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek kiépítése.

A fenti indikatív lista elemei a klímatudatossággal egyrészt az energiafelhasználás oldaláról javíthatják az energiamérleget (csökkenő energiafelhasználás), míg a helyben termelt elsősorban megújuló energiára irányuló fejlesztések egyértelműen egy „zöld”, környezettudatos energiaellátási irányvonalat képviselnek, amelyek szintjén javítják az energiamérleget a termelés oldaláról.

A BARANYA MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉSE

Készült az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján

Pécs, 2021. július 6.

TARTALOMJEGYZÉK

A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió Környezeti értékelése	89
1. A környezeti értékelés kidolgozásának folyamata	92
1.1. Előzmények, a tematika tartalma	92
1.2. A környezeti értékelésnek a tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódása .	95
1.3. A környezeti értékelés készítése során tett javaslatok hatása a Konceptió alakulására.....	95
1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása	96
1.5. A környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai.....	96
2. A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió bemutatása	98
2.1. A Konceptió céljai, tartalma	98
2.2. A Konceptió összefüggése más releváns tervekkel, programokkal	130
3. A Konceptió környezeti hatásainak, következményeinek feltárása	141
3.1. A Konceptió céljainak összevetése a Konceptió szempontjából releváns nemzetközi, közösségi, országos, illetve helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal.....	141
3.2. Környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétele a Konceptióban	146
3.3 A Konceptió céljainak egymás közti, illetve a releváns tervek, illetve programok céljaival való konzisztenciája környezeti szempontból.....	147
3.4. A jelenlegi környezeti helyzet releváns, a Konceptióval összefüggésben lévő elemeinek ismertetése.....	151
3.5. A Konceptió megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása	162
3.6. Konceptió megvalósulása esetén várható környezeti hatások	177
3.7. A környezeti következmények alapján a terv, illetve program és a változatok értékelése, a környezeti szempontból elfogadható változatok meghatározása	210

4. A terv, illetve program megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a tervben, illetve programban szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre.....	216
5. Javaslat más terveknel figyelembe veendő környezeti szempontú intézkedésekre, előírásokra, feltételekre, szempontokra	217
6. A terv, illetve program megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan a tervben, illetve programban szereplő monitorozási javaslatok értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre.....	219
7. Összefoglalás	220

ÁBRA- ÉS TÁBLÁZATJEGYZÉK

2. Ábra: A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió célrendszere (2030-ig).....	99
3. Ábra: Nitrátérzékeny területek Baranya Megyében (MePAR szerint blokkok szintjén)....	168
8. Táblázat: Konceptió összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal ...	130
9. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: az átfogó célok kapcsolatrendszere	132
10. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a stratégiai célok kapcsolatrendszere	133
11. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a területi célok kapcsolatrendszere.....	134
12. Táblázat: Konceptió összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal...	142
13. Táblázat: A Konceptió céljainak kapcsolódása a releváns környezet- és természetvédelmi elvekhez.....	144
14. Táblázat: A Konceptió céljainak környezeti konzisztenciája	148
15. Táblázat: A légszennyezettség egészségügyi határértékei egyes légszennyező anyagokra vonatkozóan	181

1. A környezeti értékelés kidolgozásának folyamata

1.1. Előzmények, a tematika tartalma

A Baranya Megyei Önkormányzat a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján megyei területfejlesztési koncepciót és programot készít.

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény hatálya alá tartozó területi tervek készítése során a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, illetve az egyes tervek, valamint programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kormányrendelet) szerint a koncepciók kidolgozásakor minden esetben el kell készíteni a Kormányrendelet követelményei szerinti környezeti hatásvizsgálatokat, és e környezeti értékelés megállapításait figyelembe kell venni a koncepciók, tervek, programok kidolgozásánál. Az értékelés egyben a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján meghatározott társadalmi-gazdasági és környezeti hatásvizsgálat környezeti részének minősül.

A 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet 9. pontja mondja ki a következőket:

9. § (1) A területi tervek javaslattevő fázisának megalapozó munkarésze a 9. mellékletben meghatározott területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálat is.

(2) Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló kormányrendelet alapján **elkészített** környezeti értékelés a 9. mellékletben foglaltak szerint készítendő területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálat környezeti szempontú elemzésének **minősül**.

A 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján egyértelmű, hogy a területfejlesztési koncepciók esetében le kell folytatni egy koherens környezeti értékelést, aminek a rendeletben leírt processzusa van (pl. tájékoztatni kell a jogszabályban felsorolt szerveket, együtt kell működni velük a tartalmi kérdésekben), majd ezt az értékelést a nyilvánosságtól érkezett vélemények alapján véglegesíteni kell. Ez az értékelés aztán része lesz a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján elkészítendő komplex hatásvizsgálatnak.

Jelen dokumentum a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptióhoz készült a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján. A Konceptió közgyűlési elfogadását követően területfejlesztési program készül, amelynek környezeti vizsgálata nem képezi jelen dokumentum tárgyát. A területfejlesztési programhoz készítendő környezeti értékelést egy következő munkafolyamat során kell elkészíteni.

A 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet általános követelményeinek figyelembe vételével a tervezési feladat sajátosságait szem előtt tartva a vizsgálat általános szempontjai a következők:

- A környezeti alapállapot és a jellemző környezetterhelések vizsgálata a hatályos előírások, követelmények tükrében.
- A vizsgálatok során megállapíthatók a területfejlesztési koncepció eszközeivel való elvárt intézkedések irányai és egyéb környezetvédelmet érintő javaslatok.
- A környezeti értékelés államigazgatási eljárásban történő egyeztetést és a lakosság, valamint civil szervezetek tájékoztatását, bevonását követően kerül a Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése elé. A környezeti értékelés során az államigazgatási szervek, az érintett lakosság, és a szervezetek módosíthatják, javíthatják a terv minőségét, melyet a szakági tervezők integrálnak az egyes dokumentumokba.
- Az egyeztetési folyamatban esetleg bekövetkező véleményeltéréseket egyeztető tárgyalás keretében – kompromisszumra törekedve – kell tisztázni. A tervet készíttető Baranya Megyei Önkormányzat, illetve a tervezők az eltérő vélemények fenntartása esetén indokolni kötelesek döntésüket.
- A környezeti értékelés készítésénél a Baranya Megyei Önkormányzat meglévő és környezetvédelmet érintő, területfejlesztési koncepció kialakítására hatással bíró tervei, statisztikai adatok, helyszíni ellenőrző vizsgálatok tapasztalatai, az államigazgatási szervek és közüzemi szervek előzetes véleményei vehetők figyelembe.
- A területfejlesztési koncepció kidolgozása során még nem állnak rendelkezésre konkrét programok, így a környezethasználatok megítélése nagyban függ a továbbtervezés során kialakított programoktól, ezért a területfejlesztési program készítése során lesz lehetőség konkretizálni a várható tényleges hatásokat.

A területfejlesztési koncepció kialakításakor a környezetvédelem területén elsődleges cél, hogy a hazai jogszabályoknak és az EU elvárásoknak is megfelelő dokumentum készüljön.

A környezeti vizsgálat, környezeti értékelés módszertana, tematikája

A településfejlesztési koncepció javaslattevő fázisának készítői a jogszabályi követelményeknek, a megfelelő megrendelői akarattal egyezően készítik el a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet szerinti társadalmi, gazdasági és környezeti hatástanulmányt.

A hatástanulmány dokumentálásakor, szerkesztésekor teljeskörűen figyelembe vehető a környezeti értékelés, de annak önálló része lesz, ugyanis a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8. § (1) A környezeti értékelés a terv-, illetve programdokumentáció önálló része, illetve munkarésze.

A környezeti értékelés általános tartalmi követelményeit a 2/2005. (I. 11.) Kormányrendelet 4. sz. melléklete tartalmazza. A tematika egyeztetése nyomán a jelen dokumentum tematikája megfelel a Korm. rendelet 4. mellékletében szereplő részletes tartalmi követelményeknek.

A kidolgozás egyéb szempontjai

A környezeti értékelés kidolgozásakor feltétlen figyelembe kell venni a koncepció érvényességének időkorlátait is.

A területi tervek időtávlatai az alábbiak:

- a) rövidtáv: 2 év
- b) középtáv: 7 év
- c) hosszútáv: 14 év
- d) nagytáv: 20-25 év

Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a természeti folyamatok és hatások időtávlata többnyire nem egyezik a tervezési időtávokkal. A zajjal, a levegővédelemmel és a hulladékgazdálkodással kapcsolatos néhány speciális mozzanat kivételével valamennyi terhelésnek, beavatkozásnak egyszerre lehetnek az itt felsorolt időtávon belüli, de elsősorban azt meghaladó, akár – gondoljunk csak a pl. a freongázok kibocsátására, vagy a nukleáris hulladékokra – akár évszázadokon, évezredekken túli folyamatos hatásai. E téren tehát szükség volna az időtávok és léptékek összevetésére.

A területfejlesztési koncepció fogalmazza meg az ország és a térségek

- a) hosszútávra szóló horizontális céljait és átfogó célját.
- b) nagytávra és nagytávon túlra vonatkozó jövőképét.

A területfejlesztési program a középtávú elképzeléseket foglalja össze, amelyben az alábbi elemek jelennek meg:

- a) stratégiai programrész, ezen belül
  - aa) a stratégiai és területi célok (a jövőkép és az átfogó cél alapján)
  - ab) a horizontális célok
  - ac) a prioritások (a stratégiai célok alapján)

- b) operatív programrész, mely a stratégiai programrészben tárgyalt és ismertetett szempontok alapján adja meg a program konkrét intézkedéseit.

A fennálló környezeti konfliktusok, problémák várható alakulását és a koncepció realizálásával járó környezeti hatásokat egyaránt figyelembe kell venni.

A jelenlegi hatályos, az Európai Unió joganyagával harmonizált jogszabályok a környezetvédelem területén hatéves tervezési ciklusokat rögzítenek, kétéves felülvizsgálati gyakoriságot elvárva. Így a hat évet meghaladó hatályú területfejlesztési koncepció esetén célszerű a Közgyűlésnek időszakosan megvizsgálnia, felülvizsgálnia – az egyéb környezetvédelmi tervei terület-felhasználási fejlesztési igényeinek realizálhatósága érdekében – a módosítás szükségességét.

1.2. A környezeti értékelésnek a tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódása

A Koncepció tehát a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet és a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal iránymutatásai alapján készül. A Koncepcióval párhuzamosan a Korm. rendelet alapján területi hatásvizsgálat készül, amelynek környezeti részénél a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet az irányadó. A Koncepció és a környezeti értékelés is társadalmasításra kerül: mindkét dokumentumot véleményezésre elküldik a jogszabályokban meghatározott szervezetek számára. A széleskörű nyilvánosság biztosítása érdekében az elkészült anyagok sajtónyilvánosságot kapnak, továbbá a Baranya Megyei Önkormányzat megyejárások során számos helyszíni fórumon is megvitatja azokat. A koncepciókészítést programkészítés követi, amelynek szintén készül területi hatásvizsgálata környezeti értékeléssel együtt, ez a későbbiek során szintén azonos társadalmasítási folyamaton esik át.

1.3. A környezeti értékelés készítése során tett javaslatok hatása a Koncepció alakulására

A Koncepció és annak környezeti értékelése a tervezési idő rövidege miatt nagyrészt párhuzamosan készül, így a Koncepció készítése során érkező vélemények alapján korrigálásra kerül a környezeti vizsgálat is, illetve a környezeti vizsgálatához érkező észrevételek szükség esetén átvezetésre kerülnek a Koncepcióban.

1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása

A Koncepció társadalmosítása, valamint az azzal kapcsolatos hatósági egyeztetés jelenleg folyik. A környezet védelméért felelős szervek, valamint az érintett nyilvánosság véleményének összefoglalása, illetve figyelembevétele azt követően történik meg, miután a társadalmi, illetve hatósági egyeztetés lezárult.

1.5. A környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai

Jelen környezeti értékelés alapját a Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció helyzetértékelő és javaslattevő részeinek társadalmosítási munkaanyagai képezik. Az említett anyagok jelentős részben támaszkodnak különböző – települési, kistérségi, illetve járási, megyei és országos – területi szintek statisztikai adataira, valamint különböző szakmai és közigazgatási szervek által megadott információkra. A Koncepció helyzetértékelő munkarésze betekintést nyújt a megye aktuális környezeti állapotába, illetve folyamataiba. Amennyiben értékeljük az egyes folyamatokat, következtethetünk az egyes folyamatok végeredményeire. A folyamatok eredményét ugyanakkor erőteljesen befolyásolhatja a Koncepció által meghatározott célok megvalósításának mikéntje.

A környezeti értékelés kapcsán tehát a jelenlegi helyzetről, illetve a jelenleg jellemző tendenciákról viszonylag pontos leírás adható. Ugyanakkor a Koncepció megvalósulásával várható környezeti hatásoknak legfeljebb csak az iránya határozható meg, vagy még az sem. A környezeti hatások jelentős mértékben függenek attól, hogy a Koncepció egyes célkitűzései milyen konkrét programok által valósulnak meg, illetve, hogy megvalósulnak-e egyáltalán. Egy gyorsforgalmi út (pl. M6-os autópálya meghosszabbítása) esetén bizonytalan a jövőben kiválasztandó műszaki megoldások környezeti konformitása, design-ja, de a várható forgalom nagysága is, így a várható zaj- és légszennyezés mértéke sem határozható meg egyértelműen.

Ennél még összetettebb példa a mezőgazdaság szerkezetének átalakítása, mondjuk a kis- és családi gazdaságok erősítése. Ebben az esetben, túl azon, hogy az adott célkitűzés egyáltalán megvalósul-e, kérdéses az is, hogy hogyan. Amennyiben a jelenlegi iparszerű tájhasználat keretei között, úgy a környezeti állapot romlása, a környezeti szélsőségek növekedése várható (talaj kimerülése, vízháztartási és mikroklimatikus szélsőségek növekedése stb.).

Amennyiben viszont a célkitűzés megvalósulása együtt jár egy a táj eredeti működéséhez igazodó tájhasználat-váltással, az kifejezetten jótékony hatással lehet a környezet állapotára. Ebben az esetben tehát egészen a konkrét megvalósulásig nem következtethetünk a várható folyamatoknak még az irányára sem.

A várható környezeti hatások tekintetében jelentős bizonytalansággal számolhatunk, nem csak azok nagyságával, hanem egyes esetekben az azok által kiváltott folyamatok irányával kapcsolatban is.

2. A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió bemutatása

2.1. A Konceptió céljai, tartalma

A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió és területi hatásvizsgálata 2021. év elején készül el, és 2030-ig fogalmazza meg a megye fejlődésének legfontosabb alappilléreit, céljait, eszközeit.

A területfejlesztés napjainkban általánosan elfogadott célja a társadalmi-gazdasági igények kiszolgálása a fenntartható fejlődés és a tartamos gazdálkodás követelményeinek megfelelően, a társadalom életkörülményeinek javítása érdekében, a káros szennyezőanyag kibocsátások és egyéb nem kívánatos környezeti hatások mérséklése mellett.⁴

Baranya megye elsősorban a megye adottságaira épülő célzott programok, támogatási források és integrált, az aprófalvak létlehetőségeit megteremtő és fenntartó gazdálkodás, az ehhez kötődő fejlesztés és támogatás segítségével fejlődhet.

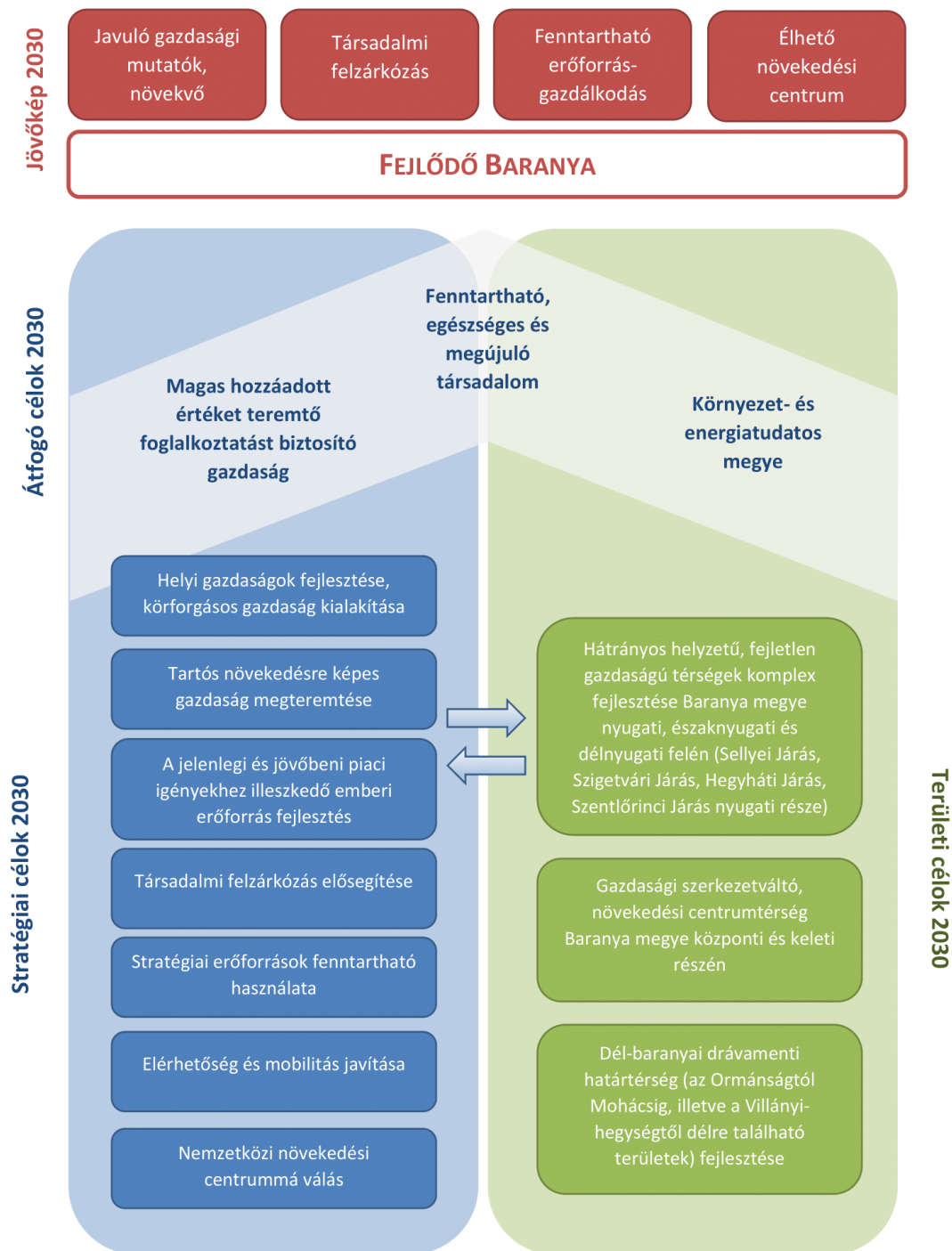
A fejlesztési irányok és programok meghatározása során célszerű figyelembe venni a természeti, gazdasági és társadalmi folyamatok irányát, ahol voltak korábbi tervek, ott vizsgálni szükséges ezek hatásait, esetleges sikerük vagy kudarcuk okait, illetve azt, hogy a megvalósult beavatkozások befolyásolták-e valamilyen irányban a folyamatokat. Mindezekre figyelemmel olyan terveket kell kidolgozni, amelyek tisztességes megélhetést nyújtó gazdálkodás, erős területi összetartást biztosító közlekedési rendszer, élhető települések szoros együttműködő hálózatának kialakítását teszi lehetővé a természeti rendszerek és a táj működőképességének fenntartása mellett.

E feltételrendszer keretei között a megye harmonikusan fejlődhet, beteljesítve a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptióban megfogalmazott jövőképet: **Baranya 2030-ban élhető, az erőforrásaival fenntarthatóan gazdálkodó térségi csomóponttá válik, elsősorban értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági szerkezettel, javuló gazdasági mutatókkal, ahol növekszik a foglalkoztatás és megkezdődik a társadalmi felzárkózás.**

---

⁴ A tartamos gazdálkodás azt jelenti, hogy az erőforrásokkal úgy gazdálkodunk, hogy az adott erőforrást nem használjuk fel annál nagyobb mértékben, mint ahogy önmagát képes megújítani.

2. Ábra: A Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció célrendszere (2030-ig)

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció (2021)

A célrendszer ismertetése a Koncepció alapján készült. Jelen fejezetünkben a megye lehetséges fejlesztési irányait és ezek alapján a különböző szinten megfogalmazott célokat és az ehhez kapcsolódó cselekvési tereket, illetve a megye területi lehatárolásokhoz kapcsolt fejlesztési elképzeléseit vesszük górcső alá. Bemutatjuk továbbá azt is, miként kapcsolódik Baranya megye célrendszere az Európai Unió elvein alapuló horizontális célokhoz, mint pl. az esélyegyenlőség, a fenntarthatóság.

A Koncepció három átfogó, hét stratégiai, három területi és két horizontális célt rögzít. Ezeket a célokat a maguk egészében, a Koncepcióból átvéve ismertetjük, elsősorban azért, mert - mivel koncepcionális célok - a hozzájuk kötődő későbbi projektek, programok kihathatnak a környezetre akkor is, ha a célok megnevezéséből, a Koncepció alapján mindez nem feltétlenül következik. Másrészt - és ez a környezeti értékelés szempontjából üdvözlendő - a Koncepció minden egyes céljában felfedezhetők a környezetvédelmi célok, az ezekre való törekvés még olyan esetekben is, mint pl. a nyersanyag-kihasználás, bányászat támogatása.

Átfogó célok

I. Átfogó cél: Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása

Baranya megyében a rendszerváltástól kezdődően napjainkig negatív gazdasági folyamatok érvényesültek. A 2008. évben kezdődő pénzügyi-gazdasági világválság hatásai ugyan késleltetve jelentkeztek a megyében, de negatív hatásuk elhúzódott és különösen a megye fejlettebb, központi, Pécs és agglomerációját is magában foglaló területét érintette súlyosan, mely a gazdasági teljesítmény csökkenésével és az álláskeresők számának jelentős növekedésével járt együtt. Míg a rendszerváltás előtt a megye jelentős ipari tradíciókkal rendelkezett, elsősorban a bányászat és a feldolgozóipar területén, addig mostanra az ország legkevésbé iparosodott térségévé vált az egy lakosra jutó ipari kibocsátás értékét tekintve. A 2010-2020 közötti időszak nemzeti szinten jelentős fellendülést mutató ipari termelésnövekedése a megyében csak korlátozott eredményekkel járt, az ország fejlett térségeihez viszonyítva alapvetően nem változott a lemaradás mértéke, aránya.

A negatív folyamatok ellenére a megye kedvező adottságokkal rendelkezik, melyek kihasználásával fejlődő pályára állítható Baranya gazdasága. **Pécs** országos viszonylatban is **kiemelkedő oktatási (és egészségügyi) központ** funkciókkal rendelkezik, mely az alapfoktól egészen a felsőfokú oktatásig terjed. Mindez kimutatható pozitív hatással van a megye lakosságának képzettségére és jelentős vonzerő az ország tehetséges fiataljai számára a továbbtanulás területén. A megye kedvező természeti és klimatikus adottságokkal rendelkezik, mely ideális feltételeket nyújt az élelmiszer termeléshez és a megújuló energiaforrások hasznosításához. A **vállalkozások versenyképességének növelésével**, a **kedvező lakókörnyezet fenntartásával** és az elmúlt időszakban kiépült **közlekedési infrastruktúra még hiányzó elemeinek fejlesztésével** elérhetővé válhat, hogy a 2007 óta tapasztalható gyorsuló elvándorlási trend megálljon és a megye vonzóereje növekedjen. Az ipari hagyományok felélesztésével a termelő szektorokban is növelhető a kibocsátás és a foglalkoztatottak száma, mely a **kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) szektor** növekedésére is pozitív hatással lehet. Az elmúlt időszak befektetései és fejlesztései, melyek az üzleti infrastruktúra területén jelentkeztek, alapot biztosíthatnak arra, hogy a megfelelő funkciók megtalálása esetén pozitív folyamatok induljanak el Baranya gazdasági helyzete tekintetében. Különösen fontos cél az egészségügyi innováció, az agrárinnováció, illetve az egészséges élelmiszertermelés területén a kutatás-fejlesztési tevékenységek és azok térségi reálgazdasági hasznosításának erősítése.

Baranya megye felzárkóztatása szempontjából kiemelten fontos, hogy a megyében már működő, nemzetközi értékláncokba bekapcsolódott ipari (elsősorban gépipari) területen működő kis- és középvállalkozások számára célzott programokkal biztosítsunk növekedési lehetőséget, tekintettel arra, hogy a foglalkoztatási volumen és a termelési érték növelésének rövid- és középtávon legnagyobb biztonsággal tervezhető útja a már meglévő vállalkozások fejlesztése. Tekintettel arra, hogy ezen vállalkozások köre igen szűk, illetve arra, hogy a megye ipari termelése lényegesen elmarad az országos átlagtól, ezt a programot kiegészíteni szükséges egy **nemzeti szinten támogatott, hazai és uniós közösségi forrásokat is felhasználó zöldmezős, külső működőtőke bevonására irányuló iparfejlesztési programmal** is.

Az **értékteremtő gazdaság** fejlesztésével a foglalkoztatás növelésén keresztül elérhető, hogy a megyében az emberek jövedelmi helyzete javuljon, a tisztességes munkajövedelemhez jutók száma növekedjen, s ezzel párhuzamosan a szociális juttatásokban részesülők aránya visszaszoruljon.

II. Átfogó cél: Fenntartható és megújuló társadalom

A megye társadalmi-gazdasági jövőképe az alapja a társadalmi fenntarthatóság biztosítása alapvetően három értelmezési tengely mentén:

4. Fenntartható nagyságú és korösszetételű népesség, amely az összességében csökkenő lélekszámú magyarságon belül nem jelent arányaiban nagyobb megyei szintű népességszám csökkenést.
5. A megye lakosságának általános és mentális egészségi állapotának fejlesztése javítása, amely elengedhetetlen feltétele mind a minőségi életnek, mind a gazdasági felzárkózásnak.
6. Az egészséges szerkezetű befogadó társadalom kialakítása, megőrzése, amely valamennyi szegregálódó, illetve a szegregáció által veszélyeztetett társadalmi csoport számára megteremti a minőségi élet feltételeit, lehetőségeit.

Baranya megye népessége – illeszkedve az országos trendhez - az 1980-as évek elején érte el a legnagyobb lélekszámot 430 ezer fővel, amely azóta folyamatosan és a 2000-es évektől kezdve gyorsuló ütemben csökken. Míg az ország lakossága az elmúlt negyven évben arányaiban kb. 9%-kal csökkent (10,7 millió főről 9,77 millió főre), úgy a megye lakossága kb. 16-17%-kal csökkent a fenti időszakban. A megye lakosságának átlagéletkora, az öregedési index mértéke, a termékenységi index értéke, a különböző kohorszok összetétele gyakorlatilag minden esetben az országos átlagnál rosszabb, kedvezőtlenebb értékeket mutatnak.

Baranya megye jövőképe az alapja a társadalmi-demográfiai fenntarthatóság, amely mind a népesség száma, mind annak életkori összetétele és fizikai-mentális egészsége alapján képezzé kell, hogy tegye a megyét arra, hogy a vízióban megfogalmazott gazdasági-fejlettségi célokat elérje. Enélkül az alapfeltétel nélkül a megyei területfejlesztési koncepció, illetve az egyéb fejlesztési programok nem fogják céljaikat elérni, küldetésüket teljesíteni. A társadalmi-gazdasági fejlődési folyamatok interdependens rendszert alkotnak: az egészséges gazdasági fejlődés alapja az egészséges demográfiai-társadalmi helyzet; a társadalmi-demográfiai fejlődés alapja pedig az egészséges gazdasági fejlődés, gazdasági szerkezet.

A megye lakosságának egészségi állapota - legyen szó fizikai vagy mentális állapotról - alapvetően befolyásolja a gazdaság teljesítőképességét, hiszen a gazdasági versenyképesség elengedhetetlen feltétele, hogy megfelelő képességekkel - ideértve az egészségi állapotot is - rendelkező munkaerő álljon rendelkezésre. A rossz egészségi állapot nem csak nehezíti, de bizonyos esetekben ellehetetleníti a munkavállalást, ugyanakkor növeli a szociális, egészségügyi központi kiadásokat. Köztudott, hogy hazánk mutatói e tekintetben lényegesen elmaradnak az uniós átlagtól, de Baranya szempontjából még inkább probléma, hogy az országos mutatók gazdasági fejlettségbeli helyzet szerint földrajzilag jelentős eltérést mutatnak, azaz a kedvezőtlen egészségi állapotúak lényegesen magasabb arányban vannak jelen a megye hátrányos helyzetű térségeiben (pl. az Ormánságban vagy a Hegyhát területén), a kistelepüléseken vagy a városok szegregált területein élő hátrányos helyzetű (szegények, különösen roma) csoportok körében.

A **hosszú, egészséges (és teljes) élet** lehetőségének biztosítása, ezen keresztül a **foglalkoztathatóság javítása** és az aktív, munkával töltött évek növelése érdekében cél az **egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése**, hatékonyságának növelése és különösen a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a megye teljes területén. Az egészség megőrzése, az egészséges életvitel feltételeinek biztosítása érdekében célként lehet megfogalmazni továbbá a lakosság **egészségmagatartásának fejlesztését** és az **egészségtudatosság növelését**. Az infrastruktúrába, a szolgáltatásokba, valamint a szemlélet- és életmód programokba történő összehangolt beruházások a foglalkoztatás bővülésén keresztül erősítik a megye gazdaság területén megfogalmazott célkitűzéseit, és ezzel jelentős mértékben járulnak hozzá az elmaradott térségek felzárkóztatásához is.

A társadalom megújulásának, de éppúgy a területi kiegyenlítésnek is feltétele, hogy a **társadalmi különbségek csökkenjenek, a szegénységben és kirekesztettségben élők száma mérséklődjön**, éppen ezért le kell küzdeni vagy át kell hidalni azokat az akadályokat, amelyek az élet különböző területeit alakító szolgáltatásokhoz való hozzáférést jelenleg gátolják. Az egészségügy mellett az oktatási intézményrendszer minőségi működése és az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása (neveléshez, oktatáshoz, képzéshez és információhoz) legalább olyan fontos a foglalkoztatás erősítése szempontjából. Mindemellett biztosítani kell, hogy a jelenleg a társadalom periferiáján élők kapcsolatai erősödjenek és kitáguljanak, ezáltal aktív részesei lehessenek a közösségi és társadalmi életnek, és rendelkezzenek az életüket befolyásoló döntés képességével.

A megújulást elősegítendő a többségi társadalom vonatkozásában is célként kell, hogy megfogalmazódjon az állampolgári aktivitás, az egyéni és a **közösségi öngondoskodás előmozdítása**, a társadalmi tőke, illetve az **értéktudatos és szolidáris helyi közösségek** (önszerveződésének) megerősítése, amely lehetővé teszi az emberek együttműködését a különböző csoportokban (különböző érdekek mentén szerveződő érdekközösségek vagy formalizált civil szervezetek) és a csoportok között egyaránt.

A célkitűzések megvalósulása nem csupán az átfogó cél megvalósulására lehet közvetlen hatással, hanem a fejlesztések révén hozzájárul a megyei kohézió erősítéséhez, a jelenlegi **területi hátrányok mérsékléséhez**, a ma még elmaradott térségekben élők **életminőségének érdemi javításához** is.

III. Átfogó cél: Környezet és energiatudatos megye

A megye versenyképességének fokozása és a gazdasági potenciál hatékony kihasználásának alapfeltétele a rendelkezésre álló természeti erőforrások – mint belső erőforrások – ökológiai terhelhetőséget is figyelembe vevő **környezettudatos, a folyamatok hosszú távú fenntarthatóságát biztosító hasznosítása**. A fenntartható gazdálkodást és egyben a versenyképesség további javítását szolgálja a helyi nyersanyagok és energiaforrások felhasználására épülő termelő és szolgáltató rendszereknek a természeti adottságokat és a megye térszerkezetét figyelembe vevő, a környezettel harmonikusan együttműködő módon történő kiépítése, fejlesztése.

Az **energiatudatosság, a környezettudatos energiatermelés és felhasználás** alapvetően három területen kell, hogy megjelenjen a megye szereplői körében: az energiatermelő folyamatokban az energia hatékony és megújuló energiaforrások hasznosítására épülő technológiák alkalmazásán keresztül, a gazdasági és közszféra szereplőinél a termelő és szolgáltató folyamatokban, valamint a baranyai lakosság energiafelhasználása során.

Baranya megye a megújuló energiaforrások tekintetében jelentős potenciállal rendelkezik különösen a **biomassza típusú energiahordozók** terén, de mára már a megyében több létező jó gyakorlat is bizonyítja, hogy gazdag lehetőségek rejlenek a **geotermikus energia**, valamint a **napenergia** felhasználás területein is. A környezettudatosság mellett a megye versenyképességének növelése érdekében is fontos cél az energiainport függőség csökkentését is szolgáló, a helyi szinten elérhető – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás elterjedésének ösztönzése.

A káros környezeti hatások csökkentése, valamint a lakosság életminőségének javítása, így pl. a munkába járás, valamint a szolgáltatások elérési feltételeinek optimalizálása érdekében cél a **gyors és hatékony elérhetőség biztosítása**, a mobilitás feltételeinek környezettudatos módon történő javítása.

Mind a megye lakosságának életminőség javítása szempontjából, mind a természeti értékek és erőforrások jövő generációk számára történő minőségi és mennyiségi megőrzése szempontjából kiemelt célként fogalmazható meg a **környezetvédelmi infrastrukturális ellátottság javítása, a környezet-, élelmiszer- és energiabiztonság megteremtése, a környezeti és klímaváltozással járó kockázatok csökkentése**. Ennek érdekében szükség van a szolgáltatott ivóvíz minőségének javítására, a biodiverzitás, valamint a tájak sokféleségének megőrzésére, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítására, továbbá a lakosság fenntartható életmódjának, a fenntartható termelési és fogyasztási szokások széles körű elterjedésének elősegítésére.

Baranya megye hosszútávú fejlesztése szempontjából különösen fontos a környezet- és energiatudatos szemlélet fokozott érvényesítése, tekintettel arra, hogy a megye jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzete, természeti állapota nagyon sok esetben és településen a XIX. század végén megkezdődött – alapvetően a szénre és később az uránércre alapozott – monokultúrás iparfejlesztés hosszútávú negatív következményeitől szenved. Mind a tájsebek, a környezeti károk; mind a korábbi bányásztelepülések társadalmi-gazdasági problémái; mind pedig a továbbra is korszerűtlen gazdasági szerkezet annak a következménye, hogy a XX. század gazdaságfejlesztési-iparosítási folyamataiban az akkori kor szemléletének és tervezésifejlesztési gyakorlatának megfelelően ez a két ágazat az indokoltnál sokkal nagyobb arányhoz jutott az ipari szektorban úgy, hogy a kor sajátosságainak megfelelően a környezeti hatások nem szerepeltek érdemi döntéshozatali szempontként. **Baranya megye hosszútávon is értelmezhető legnagyobb értékének a természeti környezet, a termőföldek, az erdők, a természetes vizek (köztük a termálvíz és gyógyvíz) tekintendők, melyek hasznosítása ennek megfelelően kell, hogy megjelenjen a hosszútávú tervekben.**

Stratégiai célok

Az átfogó célok elérését a célrendszer részeként meghatározott **7 stratégiai cél** és Baranya megye sajátos **térszerkezetéhez illeszkedő 3 területi célkitűzés** szolgálja. A stratégiai célok egyfajta fókuszáltságot adnak az átfogó célok eléréséhez vezető út kijelölésében, körvonalazva egyben a megye értékválasztásának tengelyeit.

1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása

Baranya megye központi és periférikus térségei között jelentős fejlettségi és jövedelmi különbségek alakultak ki. Az aprófalvas településszerkezet következtében a települések jelentős részénél a lakófunkció dominál, egyes kisebb lélekszámú községekben az alapvető szolgáltatások is csak korlátozottan érhetőek el. A megye kedvezőtlen helyzetű, periférikus térségeiben – a nyugati peremterületeken, de különösen az Ormánság és a Hegyhát területén - jelentős az elvándorlás, mely a fiatalabb és képzettebb rétegek esetében ölt nagyobb méreteket, hosszú távon a kistelepülések előregedéséhez, elnéptelenedéséhez vezetve.

Ezért elengedhetetlen, hogy a helyi adottságokat kihasználva a **lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével** a kevésbé fejlett területeken is megélhetést biztosító munkajövedelemmel rendelkezzen az aktívkorú népesség. A megyében elsősorban az élelmiszer előállításnak, az energiatermelésnek, valamint a vendégfogadásnak vannak kedvező adottságai, ami kiegészülhet az építőipar és egyéb szolgáltatási ágak által indukált munkaerő szükséglettel.

Cél a megye saját belső erőforrásain alapuló gazdaságfejlesztés, amely hozzájárul a megye hátrányos helyzetű társadalmi rétegeinek és térségeinek felzárkóztatásához. A helyben megtermelt javakat és a keletkező jövedelmeket minél nagyobb arányban helyben szükséges tartani, tehát cél, hogy az elsősorban mezőgazdasági, illetve kézműves termékeket helyben dolgozzák fel, és helyben is értékesítsék.

A helyi gazdaságok fejlesztése fenti elvek mentén szükséges, hogy megtörténjen melyet a körforgásos gazdaság filozófiájának megfelelően célszerű megszervezni. Ebben a rendszerben egyszerre lehet érvényesíteni a gazdaság növekedési céljait, a környezet-, és természetvédelmi célokat, a megújuló energetikai célkitűzéseket, valamint a hulladékok energetikai hasznosításának célját. Baranya számára kiemelten fontos, hogy a lokális célok elérése során a körforgásos gazdaság modelljének megfelelően minden helyben elérhető alapanyag erőforrássá tudjon válni a helyi gazdaságok fejlődése-erősítése szempontjából és a keletkező hulladékok másodnyersanyaggá tudjanak válni az ipar-mezőgazdaság-szolgáltató szektor számára.

A helyi termelési és ellátási csatornák minél hatékonyabb működése érdekében szükséges a **helyi és kisebb térségi szintű elosztó, piacszervező funkciókkal** rendelkező településeken, különösen a hagyományosan térségszervező funkciókkal rendelkező településeken a helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulásának, megerősödésének elősegítése.

A helyi gazdaságok fejlesztéséhez, megerősítéséhez elengedhetetlen a **patrióta szemlélet** kialakítása, amely elsősorban a mikro- és kisvállalkozói szektor számára teremt munkát és megélhetést. A helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében törekedni kell a klímaváltozás várható káros következményeinek helyi, térségi szinten elérhető eszközökkel történő megelőzésére, mérséklésére. Ennek keretében fontos cél a komplex vízgyűjtő gazdálkodási szemléleten keresztül történő, az öntözéses gazdálkodás feltételeit is megteremtő vízrendezés megvalósítása.

A helyi közösségi, települési, település csoport szintjén történő önellátásra való törekvés kiemelt dimenziója az **energiaellátásban való függetlenség** minél nagyobb arányban történő elérése. Ennek érdekében cél a helyi szinten elérhető – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott **közösségi szintű energiatermelő- és ellátórendszerek** elterjedésének ösztönzése, kiegészülve a szükséges technikai, technológiai feltételek biztosítását szolgáló háttér - tervezés, kivitelezés, üzemeltetés, karbantartás - térségi szinten történő megerősítésével.

További célként fogalmazható meg a komplex, területileg szervezett, több elemből álló fejlesztések megvalósítása által a megye hátrányos helyzetű területei felzárkózásának elősegítése. A komplex programok a megfelelő képzéseken túl a **kompetenciák fejlesztését** is magában foglalhatják, ami egy olyan szemléletváltást jelent, amely által a kistélepeken élők jövőképet kaphatnak a helyben maradáshoz, a helyi boldoguláshoz.

Cél, hogy a megyében az életképes feldolgozóipar megerősödjön, valamint a vendégfogadáshoz szükséges minőségi szolgáltatások minél szélesebb körben elterjedjenek, a megye vonzerőinek kihasználása fokozódjon és híre széles körben ismertségre tegyen szert.

2. Stratégiai cél: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése

Baranya megyét eddig elkerülték a nagyobb külföldi működő tőkét hozó befektetések. Ugyan 2011-ben megduplázódott a megyében a külföldi befektetések értéke, de még mindig nagyon alacsony a megye részesedése a tőkebefektetésekből. A megye gazdaságában kevés nagyvállalat vesz részt, a mikro- és kisvállalkozások dominálnak. Az ipari termelés volumene alacsony, a szolgáltatási szektor ugyanakkor sokszínű. Baranya a Pécsi Tudományegyetemnek köszönhetően az ország egyik oktatási és kutatás-fejlesztési központja, bár az utóbbi területén a versenyelőnyét nem sikerült megtartania.

Baranya megye tartós gazdasági növekedése kizárólag nemzeti szinten is támogatott kiemelt befektetésösztönzési és a belső erőforrásokra (a helyben működő KKV szektorra) épülő támogatási programok egyidejű és párhuzamos végrehajtásával stabilizálható, illetve állítható tartós növekedési pályára a megye. Kiemelten kell foglalkozni a megye legjelentősebb településével, a közigazgatási központ Pécs, illetve agglomerációja fejlesztésével. További cél, hogy a termelési kapacitások növelése által biztosítható legyen Pécs nagytérségi központtá válása. A Pécsi Tudományegyetemnek Baranya megye és a Dél-dunántúli Gazdaságfejlesztési Zóna meghatározó szereplőjévé – szervezőjévé és támogatójává – kell, hogy váljon mind oktatási-képzési, mind pedig kutatásfejlesztési- és innovációs tevékenységei révén.

A megyében található - a megyeszékhelyen kívül is - néhány olyan település, melyekben komoly gazdasági potenciál rejlik. Cél, hogy a termelő kapacitások javítása által ezen térségi szinten versenyképes városi térségek is hozzájáruljanak a megye gazdasági versenyképességének javításához.

A versenyképes gazdaság megteremtéséhez a fenntartható termelői szerkezet létrejöttét kell támogatni; azokat az iparágakat, melyek a megye számára **kitörési pontot** jelenthetnek – **egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika** - ezáltal a megyében előállított tőkejövedelem növekedhet.

A versenyképesség megteremtésének egy másik feltétele a **K+F+I potenciál erősítése**. A Pécsi Tudományegyetem jelentős kutatási kapacitással és eredményekkel rendelkezik, ezzel szemben a gazdasági szféra K+F kapacitása korlátozottan épült ki a megyében. A K+F+I tevékenység segítségével versenyelőnyre tehet szert a megye, ezért kiemelten fontos a kutató ágazatok támogatása, amely a fenntartható, hatékonyan működő gazdaság feltételeit képes megteremteni. Ennek megfelelően a K+F+I-t a gazdaság szolgálatába kell állítani. A hatékony és gyors gazdasági felzárkózási folyamat érdekében a Pécsi Tudományegyetem vezetésével, a Baranya Megyei Önkormányzat, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara indokolt, hogy a korábbiaknál sokkal szorosabb és tartalmasabb együttműködési mechanizmusokat építsen ki a térség fejlesztése céljából.

Tekintettel arra, hogy a megye gazdasági helyzete az elmúlt évtizedekben folyamatosan romlott, ezért a megye gazdaságáról kialakult külső kép kedvezőtlen. Nagyon fontos tehát a megye egyes térségeinek befektetői politikáját erősíteni, amelyhez megfelelő alapot adhat a közelmúltban eszközölt **gyorsforgalmú úthálózatot érintő** (M6, M60), és az **üzleti infrastruktúra javítását célzó** (pl. Bólyi ipari park bővítése, a pécsi ipari park fejlesztése) **beruházások** megvalósítása. Kiemelten fontos cél, hogy valamennyi járásban – elsősorban annak központi településein – a 2014-2020 közötti időszakban megvalósult ipari parki fejlesztések tovább folytatódjanak, nemzeti szinten is támogatott betelepülési, csarnoképítési és egyéb, a településeket vonzó befektetői célponttá tevő fejlesztésekkel. Baranya megye gazdasági felzárkóztatása a korábban említett kettős tengely mentén (külső befektetők vonzása és a már itt lévő KKV szektor támogatása) kizárólag úgy lehet sikeres, ha a megyeszékhely kiemelt fejlesztése mellett a másodlagos centrumok fejlesztésére is egyidejűleg kerül sor. A vidéki járásokból történő elvándorlás lassítása-megakadályozása kizárólag akkor lehet sikeres, ha helyben, a közösségi közlekedéssel könnyen elérhető járásközpontokban biztosítunk foglalkoztatási lehetőséget a vidéki térségek kistelepüléseinek élők számára.

Mindezek mellett szükséges a megye – különösen nemzetközi – elérhetőségének további javítása, az M6-M60 autópályák és a 67. sz. főút országhatárig történő meghosszabbítása, az M9 autópálya OTTr szerinti legdélebbi (Köblény, Bikal, Alsómocsolád, Mágocs térsége), a megyét leginkább érintő nyomvonalának kiépítése, a vasúti infrastruktúra kelet-nyugati (Zágráb - Pécs - Baja - Bácsalmás - Csikéria - (Szerbia) - Röske és Szeged - Nagylak - (Románia) - Arad) és észak-déli (Budapest [XI. kerület, Kelenföld] - Pécs, Pécs - Villány, valamint Villány - Magyarbóly - (Horvátország) - Eszék-Szarajevó) tengelyeinek fejlesztése, továbbá a légi- és vízi közlekedés előmozdítása. Hasonlóan a tervezett képzési struktúra átalakítása is nagyban hozzájárulhat a jövőbeli befektetők igényeinek kiszolgálásához.

Erősíteni kell a gazdasági szereplők közötti kapcsolatokat és segíteni kell a piacra jutási feltételeket, az exportpiacok felkutatása mellett erősíteni kell **a hazai és a helyi piacokon való megjelenést** is. Horvátország 2013-as Európai Unió csatlakozásával új lehetőségek nyíltak meg nem csak a gazdaság, de az élet más területein is, melyek kihasználásában segítséget kell nyújtani a megye kisvállalkozásainak.

Baranya megye számos turisztikai desztinációval és kiemelkedő attrakcióval rendelkezik, ezért a turizmus Baranyában további jelentős foglalkoztatási lehetőséggel bír. A turizmusból élők számára a jövőbeli megélhetés kulcsa a **turisztikai potenciál erősítése** elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások fejlesztésével, valamint a marketing és az együttműködés növelésével. Baranya megye fejlesztése és jövőbeni fejlődése szempontjából különösen fontos, hogy a 429/2020. (IX. 14.) számú kormányrendelet **Pécs-Villány turisztikai térség** néven a 11 hazai turisztikai térség között nevesíti a megye turisztikai szempontból fontos településeit, kistérségeit. Ennek megfelelően Pécs, Villány, Harkány, Siklós, illetve az Orfűi-tó és a Kelet-Mecsek Tájvédelmi körzet települései, valamint a Duna-Dráva Nemzeti Park bizonyos részein hozzáférhetővé válnak a 2021-2027 közötti időszak turisztikai fejlesztési forrásai.

A kultúra és a kulturális ipar is fontos szerepet tölt be a megye életében. Cél, hogy a **kulturális ipar kihasználtságának javítása** is hozzájáruljon a megye gazdasági megerősödéséhez.

3. Stratégiai cél: A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés

Baranya megye demográfiai és munkaerő-piaci mutatói az aktív munkaerő-piaci és foglalkoztatáspolitikai eszközök alkalmazásának szükségességét támasztják alá. A csökkenő népességszámmal párhuzamosan szűkülő fiatal korosztály kapcsán figyelembe kell venni, hogy jelentős és bővülő kereslet mutatkozik a fizikai, míg mérséklődő ütemű a szellemi foglalkozású munkakörök betöltésére. Elsősorban az **ipar, kereskedelem, gépjárműgyártás, oktatás területén, valamint a humán-egészségügyi és szociális ellátásban működő foglalkoztatók igényeit** kell figyelembe venni az alkalmazott beavatkozások meghatározása során. Tekintettel az állást keresők dominánsan alap- és középfokú végzettségére, valamint a megye vidéki, leszakadó térségeire, ahol a mezőgazdasági, részben élelmiszeripari foglalkoztatás jelent kiutat, a 2012 óta zajló közmunka programok szerepét célszerű erősíteni.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. tv alapján a köznevelés egyik kiemelt célja a társadalmi leszakadás csökkentése az oktatás-nevelés eszközeivel. Ez a tehetséggondozással együtt garantálni tudja a diákok későbbi eredményességét és az alap tudásszint elérését. Mivel Baranya közoktatási rendszerét a szegregáció, a roma tanulók, valamint speciális nevelési igényű gyerekek oktatásának a nehézségei jellemzik (különösen a kistérségeken és a hátrányos helyzetű kistérségekben), így az alapfokú oktatás helyi igényeket figyelembe vevő fejlesztése megkerülhetetlen.

A középfokú szakképzésben a kitűzött gazdasági célok megvalósulását elősegítő, a **piaci szereplők által is keresett szakmák** oktatását kell erősíteni. Mivel a szakképzés megyei eredményei a beiskolázás nem megfelelő színvonalának is betudhatók, ezért kiemelt jelentőségük van a közoktatás keretén belül működő Megyei Szakképzési Centrumoknak. Duális képzéseik révén az oktatók és a tanulók gyakorlati képzését jobban szolgálják, egyúttal a piaci igényekhez is jobban illeszkednek. Így kezelhetővé válik az egyes szakmák esetében már kialakult munkaerőhiány, a pályakezdőket sújtó munkanélküliség, valamint a speciális szakértelemmel rendelkezők elvándorlásának mérséklése, a szakmunkás életpálya presztízsének helyreállítása.

Az iskolarendszerből már kikerült munkaerő tekintetében elsősorban a **képzés, átképzés és vállalkozóvá válás támogatásával** lehetséges az elhelyezkedési esélyek fokozása. Ehhez a megye gazdaságának munkaerő igényeihez igazodó, **rugalmas, kompetenciaelvű, gyakorlatorientált és szolgáltatóközpontú felnőttképzési rendszerre** van szükség, melynek alapfeltétele a már megkezdett folyamatok konzekvens továbbvitele és eredményes megvalósítása. A kulturális intézmények és szervezetek az élethosszig tartó tanulás segítésén, valamint a minőségi oktatás támogatásán keresztül közvetlenül kapcsolódnak a foglalkoztatás bővítésének, a társadalmi leszakadás csökkentésének, a minőségi oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtésének céljaihoz. A kulturális intézmények a minőségi oktatást támogató szolgáltatási kínálat fejlesztése révén olyan képesség- és kompetenciafejlesztő programokat tudnak nyújtani, amelyeket a köznevelés önállóan nem képes a tanulók számára biztosítani.

Baranya meghatározó felsőoktatási intézményének számító Pécsi Tudományegyetem kutatás-fejlesztési kapacitásai szűkültek az elmúlt években, az oktatás és a gazdaság kapcsolatára nem gyakoroltak számottevő hatást. Ezért az egyetemi kurzusok és a hozzájuk kapcsolódó munkaerő-kereslet szempontjából a **duális képzéseket, nyelvoktatást** kell erősíteni. A vállalkozások számára általuk könnyen alkalmazható információs és kommunikációs technológiai megoldásokat, korszerű piacszerzési és marketing ismereteket kell kínálni. Az egyetemi szakmai napok, bemutató mérések szintén előmozdítják a két szféra együttműködését, elősegítve a felsőfokú munkaerő megyei elhelyezkedési esélyeinek növelését és a térségből való elvándorlásának csökkentését.

Mindezek mellett tovább kell erősíteni az egyetem **nemzetközi láthatóságát**, a már ma is jelentős számban jelenlévő külföldi oktatók, kutatók és hallgatók lehetőségeit, bővítve az egyes karok ez irányú befogadóképességét. Mindez a meglévő képzési kapacitások minél intenzívebb kihasználtságának biztosítása mellett kedvező hatást gyakorolhat a térség munkaerő piac lehetőségeire is.

Baranya megyében gyakoriak a krónikus szív- és érrendszeri betegségek, a dohányzásra, alkoholfogyasztásra, helytelen táplálkozásra, részben nem megfelelő lakhatási körülményekre visszavezethető légúti és emésztőszerv rendszeri problémák. Az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének javításával a legfőbb cél az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása és **az integrált szemléletű prevenció elterjedése** kell, hogy legyen. Biztosítani kell a rendszeres megelőző szűréseken való részvétel, **egészségmegőrző, egészségtudatosságra nevelő programokba** való bekapcsolódás lehetőségét lakossági és munkahelyi tájékozottságot növelő programok segítségével. A legfogékonyabb gyermekkorú lakosság számára biztosítani kell az egészséges életmóddal kapcsolatos tudás megszerzésének lehetőségét, különösen a megye szegregálódó területein. A piacépes egészségügyi szolgáltatások megteremtésével növelhető válik az egészségben eltöltött életevek száma és egyben az aktív munkavállalók által munkavégzéssel töltött idő is.

4. Stratégiai cél: Társadalmi felzárkózás elősegítése

Ma Baranya megye és egyben az ország egyik legsúlyosabb problémája a szegénységben élők helyzetének fokozatos romlása. A folyamat következménye a szegregáció, az élet különböző területeiről – oktatás, foglalkoztatás és egészségügy – történő kirekesztettség, valamint az életkörülmények romlása a hátrányos helyzetű térségekben, a települések periferiáin. A folyamatosan romló helyzetű, legelmaradottabb térségek, települések dinamizálása a fejlesztéspolitika fontos és felvállalt feladata volt az Európai Unió korábbi programozási ciklusaiban is, ám a beavatkozások eddig nem voltak elegendőek. Érdemi, jól érzékelhető javulás megyei szinten, csakúgy, mint országos viszonylatban e területen nem történt. A 2021-27-es programozási időszakban tervezett fejlesztések minél hatékonyabb, és az eredményeket hosszabb távon fenntartani képes megvalósításához elengedhetetlen, hogy olyan metodikák kerüljenek alkalmazásra, melyek keretében biztosított mind a tág értelemben vett fizikai környezet rehabilitációja, mind a humán szféra felkészítése.

A társadalmi felzárkózás elősegítése érdekében kiemelt cél a **szegénységben és kirekesztődésben élők számának csökkentése**, újratermelődésének megakadályozása. Ennek keretében:

- a foglalkoztatási szint növelése, a **leszakadó társadalmi csoportok jövedelmi helyzetének stabilizálása**, társadalmi integrációjának segítése, a munkaerőpiacon hasznosítható **képzettség megszerzésének elősegítése**.

A fentiek mellett szükséges **célként megfogalmazni az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítását** az alapszükségletek és szolgáltatások területén, melynek keretében el kell érni:

- a hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez való hozzáféréseinek javítását,
- **a közszolgáltatásokhoz** (különösen egészségügyi, szociális, gyerekjóléti) **való hozzáférés esélyeinek javítását**, valamint az egészségtudatos életmódra való áttérés elősegítését,
- **a lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését**, a szociális bérlakásban élők lakásminőségének felzárkóztatását,
- továbbá a társadalmi tőke erősítését, a társadalmi együttélés segítését a helyi közösségek bevonásával.

Baranya megyében gyakoriak a krónikus szív- és érrendszeri betegségek, a dohányzásra, alkoholfogyasztásra, helytelen táplálkozásra, részben nem megfelelő lakhatási körülményekre visszavezethető légúti és emésztőszerv rendszeri problémák, melyek a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok körében koncentráltabban jelentkeznek. Az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének javításával a legfőbb cél az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása és **az integrált szemléletű prevenció elterjedése** kell, hogy legyen. Biztosítani kell a rendszeres megelőző szűréseken való részvétel, **egészségmegőrző, egészségtudatosságra nevelő programokba** való bekapcsolódás lehetőségét lakossági és munkahelyi tájékozottságot növelő programok segítségével. A legfogékonyabb gyermekkorú lakosság számára biztosítani kell az egészséges életmóddal kapcsolatos tudás megszerzésének lehetőségét, különösen a megye szegregálódó területein. A piacépes egészségügyi szolgáltatások megteremtésével növelhető válik az egészségben eltöltött életevek száma és egyben az aktív munkavállalók által munkavégzéssel töltött idő is.

A Koncepció keretében megfogalmazott stratégiai célok hatékony elérése érdekében mind a beavatkozások tervezése, mind azok megvalósítása során törekedni kell arra, hogy a fenntarthatóság három dimenzióját – a környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatóságot – együttesen szolgáló, rendszerszintű megközelítésben megvalósuló beavatkozások kerüljenek alkalmazásra. Különösen a lakhatási körülmények javítását szem előtt tartó fejlesztések, beavatkozások esetén, valamint az infrastrukturális beruházásokkal járó oktatási, illetve egészségügyi fejlesztések során kiemelten figyelembe kell venni a környezeti fenntarthatóság szempontjait, elsősorban a környezetbarát és energia hatékony építési technológiák és építőanyagok, valamint energiatakarékos berendezések alkalmazásával. Az ún. „hard” beavatkozási elemeket minden esetben szükséges kiegészíteni szemléletformáló „soft” akciókkal, programokkal.

A társadalmi felzárkózási folyamat csak a szegénységben és hátrányos helyzetben élőkkel, az érintett közösségekkel folytatott párbeszéddel és az ő aktív részvételükkel tölthető meg valódi tartalommal. A társadalmi tőke, mint az emberi kapcsolatokban rejlő erőforrás, a kapcsolatok mennyiségének, minőségének és struktúrájának függvényében segítheti az egyén boldogulását, de egyúttal elősegítheti a kollektív cselekvést is, és ez által egy egészséges és prosperáló társadalom kialakítását, fenntartását.

5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata

Baranya megye gazdaságának jövőbeli fejlődése és a lakosság magasabb életminőségének biztosítása megköveteli a környezeti állapot javítását, a környezeti fenntarthatóságra törekvő új szemléletű, racionális környezet-, illetve erőforrás gazdálkodást.

A stratégiai természeti erőforrások hosszú távú fenntartható használata csakis a **természeti- és emberi környezet stratégiai szemléletű védelmén és takarékos hasznosításán** valósítható meg kiemelve ennek keretében az élővilág, a talajok és a termőföld, valamint a felszíni- és felszín alatti vízbázisok védelmét. A korábbi helytelen környezetgazdálkodásból eredő káros hatások mellett a klímaváltozás globális hatásainak felerősödése következtében a megye lakossága és vagyoni értékei mellett ez utóbbi környezeti alrendszerek vannak kitéve a legnagyobb veszélynek.

A **klímaváltozás fokozódó kockázatainak kivédése**, így a szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok egyre gyakoribb és egyre nagyobb területet érintő kialakulásának kezelése céljából előtérbe kell helyezni a természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli vízgazdálkodásra épülő terület- és tájhasználatokat, művelési módokat. Ennek érdekében ösztönözni kell a **vízvisszatartásra és vízpótlásra épülő tájgazdálkodási technológiák alkalmazását**, ki kell alakítani a több lábon álló agrárium megteremtésének feltételeit, ösztönözni kell a környezeti kihívásoknak megfelelő termékszerkezet alkalmazását.

A klímaváltozás káros hatásainak mérséklésére a települési- és az épített környezet fejlesztése során is meg kell ragadni minden reálisan alkalmazható eszközt. Ennek érdekében cél a **klímabarát építészeti és településtervezési megoldások** elterjesztése, mint pl. passzív napenergia hasznosítás, árnyékolástechnika, párasítás, vagy a várostervezés eszközrendszerében a belterületi légmozgások klímatudatos tervezése, szélcsatornák kialakítása, zöldterületek növelése. Mindezek mellett kiemelt fontosságú a lakosság felkészítése a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra, valamint a klímatudatosság általános erősítése.

A megye természeti erőforrásainak védelme, a kedvező környezeti állapot elérése, valamint a lakosság környezet egészségügyi feltételeinek javítása érdekében cél a **környezetvédelmi kommunális infrastrukturális ellátottság minél teljesebb körű biztosítása**. Baranya megye számos településén a szolgáltatott ivóvíz minősége nem felel meg az európai uniós és az ezzel összhangban levő hazai előírásoknak, ezért az e tekintetben problémás települések esetében kiemelt célként kell megfogalmazni az ivóvíz minőség javítását.

Mind a megye vízkészleteinek védelme érdekében, mind a településeken élő lakosság életminőségének és az oda települt vállalkozások, intézmények működési feltételeinek javítása érdekében azon települések esetében, ahol a korszerű szennyvízkezelés rendszere még nem, vagy csak részben került kiépítésre, kiemelt cél a településeken képződött **folyékony hulladék, ill. szennyvíz gazdaságosan kiépíthető és fenntartható módon történő** elvezetésének és kezelésének biztosítása, a szennyvízkezelés hiányosságainak oldása.

A hulladékgazdálkodás már kiépült térségi rendszereire épülve a **hulladékokból nyerhető másodnyersanyagok kigyűjtése és feldolgozása**, amellet, hogy hozzájárul a természeti-, táji értékek megőrzéséhez és a környezeti elemek minőségének javításához, nagymértékben segítheti a megye stratégiai erőforrásaival hosszú távon való fenntartható gazdálkodást. Cél a hulladékkezelési rendszerek szükség szerinti részbeni újratervezésével, logisztikai rendszerük optimalizálásával a jelenlegi hulladéklerakási gyakorlat megváltoztatása az újrahasznosítás lehetőségeinek maximális figyelembe vételével. Ebben a folyamatban kiemelten fontos a **körforgásos gazdaság** filozófiájának megfelelően eljárva olyan fejlesztési programok megvalósítása, melyek valamennyi helyben elérhető nyersanyagot és az azok feldolgozásához kapcsolódó hulladékot, valamint a települési hulladékokat további feldolgozási-hasznosítási folyamatokba integrálják.

A stratégiai erőforrások fenntartható hasznosítása kiemelkedő szerepe kell, hogy legyen a megye energiaforrásainak az ökológiai határokat figyelembe vevő, minél teljesebb körű felhasználásának, egy **fenntartható energiamix** kialakításának. Ennek keretében cél a helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek kiépítése.

A megújuló energiaforrások mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy Baranya megyében a **rendelkezésre álló ásványi nyersanyag és fosszilis energiahordozó készletek** hosszú időre elegendő stratégiai lehetőséget jelentenek, ezért a megye stratégiai erőforrásként tekint mind a rendelkezésre álló ásványi nyersanyag készleteire, mind a megújuló energiaforrásokra. Ezzel a gondolattal egyezik a Kormány hazai bányászat jövőbeni fejlesztésével kapcsolatos egyes feladatokról szóló 1870/2013. (XI.22.) számú határozata, mely szerint a hazai ásványvagyon hasznosítani szükséges a nemzeti vagyon gyarapítása és hazánk energiafüggőségének csökkentése érdekében.

Fontos, hogy a bányászati tevékenységek során olyan technológiákat és művelési módokat használjanak, mint például a folyamatos, a bányaműveléssel lépést tartó tájrendezés, amely minimalizálja a beavatkozás hatásait, segíti a területek újrahasznosítását. Emellett a közösségi nyersanyag-politikával összhangban kiemelt figyelmet kell fordítani a reciklált (újrahasznosított) nyersanyagok fokozott igénybevételére.

6. Stratégiai cél: Elérhetőség és mobilitás javítása

A közlekedésfejlesztés vonatkozásában alapvető fontosságú, hogy sikerül-e megtalálni az egyensúlyt a gazdasági és társadalmi mobilitási igények kielégítése, valamint az egészséghez és az egészséges környezethez való jog érvényre jutása között. A célként megfogalmazott megyei kohézió erősítésének, a területi hátrányok mérséklésének, azaz a hátrányos helyzetű térségek gazdasági és társadalmi felzárkóztatásának egyik fontos eleme a közlekedési elérhetőség javítása, melynek megvalósítása során a környezeti szempontokat is figyelembe kell venni.

Figyelembe véve, hogy Baranya hosszú távú célja egy élhetőbb megye kialakítása, a stratégiai célrendszer fókuszába az ember, s rajta keresztül a társadalmi szinten előnyösebb áru- és személyszállítás kerül, ahol elsődleges cél **az elérhetőség és az élhető környezet együttes javítása**. A stratégiai célkitűzésnek feladata, hogy előmozdítsa a fenntartható közlekedési rendszerek létrejöttét a megyében: a munkahelyek és szolgáltatások jobb elérhetőségének biztosításával, az áru- és személyszállítás hatékonyságának növelésével úgy, hogy mindeközben megteremti a lehetőségét a környezetszennyezés (károsanyag-, üvegházgáz-kibocsátás, zaj-, por- és látványszennyeződés) és az energiafogyasztás csökkentésének (erőforrás-hatékony közlekedés), a közlekedésbiztonság fokozásának, továbbá a vonzóbb és jobb minőségű környezet kialakításának. Kézenfekvő megoldásként kínálkozik a közösségi és alternatív közlekedési módok fejlesztése, a közlekedési munkamegosztás és a közlekedési igények befolyásolása – amit a célhoz rendelt prioritás keretében tervezett intézkedések közötti súlyok megfelelő megállapításával szükséges a későbbiekben érvényre juttatni.

Az egyik, talán legfőbb probléma, hogy a lakosság általában, de különösen a hátrányos helyzetű térségekben élők csoportjának **alacsony fokú mobilitási hajlandósága** a megye gazdasági fejlődésének egyik gátló tényezője. Az elérhetőség javításával az egyes területi szintek (település, város és vonzaskörzete, térség) képessé válnak kiaknázni gazdasági potenciáljukat és erősíteni versenyképességüket, gazdasági előnyöket is magában hordozó dinamikus kapcsolatrendszert fenntartva egymással és tágabb környezetükkel. A munkaerő mobilitásának fokozása, a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés érdekében a megyei közlekedési infrastruktúra fejlesztése esetében elsősorban a funkcionális, vagyis **foglalkoztatási és szolgáltató térségi vonzasközpontok településekről való elérhetőségének javítása** a cél. A térségi kapcsolati hiányok felszámolása, a térségi jelentőségű mellékúthálózat korszerűsítése minden esetben a **közösségi közlekedés hatékonyságának növelését** kell, elősegítse.

A térségi elérhetőség javításán túl a megye legfőbb célja a jelenleg közösségi közlekedést választó utasok számának megtartása, a negatív tendencia megfordítása, a távlati utasszám-növekedés elősegítése, ezzel párhuzamosan az egyéni autós közlekedés térnyerésének visszaszorítása. Cél továbbá **az alternatív közlekedési módok, a kerékpáros és a gyalogos közlekedés iránt elkötelezettek számának növelése** a városi közlekedés zsúfoltságának enyhítése, a városi terek visszaszerzése – az azzal együtt járó pozitív társadalmi, közösségi hatások elősegítése – érdekében. Mindezt a közösségi- és alternatív közlekedés infrastrukturális feltételeinek javításával, a közlekedési módokat összekapcsoló, a közösségi szállításban részt vevők közötti összehangolt menetrend szerint, egységes/közös tarifarendszerrel működő új „utas központú” közösségi közlekedési rendszer fejlesztése révén lehet elősegíteni. A közösségi közlekedés fejlesztésének elsősorban környezeti-, energetikai és társadalmi hatásai (jobb életfeltételek, rövidebb közlekedési időszávok, baleseti kockázat csökkenése) kiemelkedőek, de közvetve a gazdaságra is pozitív hatást fejt ki.

7. Stratégiai cél: Nemzetközi növekedési centrummá válás

Annak ellenére, hogy a megyei Konceptió a funkcionális megközelítés szerint területileg integráltan⁵ (prioritások szintjén) kezeli a közlekedésfejlesztés tématerületet, a jövőképpen megfogalmazott térségi csomóponti szerep megkövetel egy jól elkülönülő, hangsúlyos célmegfogalmazást. Ennek oka, hogy Baranya megye fejlődésének egyik megalapozója és egyben fokmérője is a nagytérségi csomóponti szerep megszerzése és az általa generált gazdasági fejlődés.

---

⁵ Az alágazatokat (közút, vasút, víz stb.) és egyéb ágazatokat (különösen gazdasági, környezet- és energetikai) együttvéve.

A térségi központok vagy csomópontok a kereskedelmi, innovációs, közlekedési stb. hálózatok legaktívabb pontjai, melyek tőkevonzó képessége, illetve gazdaságélénkítő hatása vitathatatlan, ennél fogva feltétlen szükséges kiaknázni a kedvező földrajzi fekvésben – **Pécs a Budapest–Zágráb–Belgrád „háromszög” középpontjában** fekszik – rejlő potenciált. A térszerkezetben elfoglalt helyzetéből adódóan **a megye a déli, dél-nyugati kapcsolatok kapuja** lehet, mindennek megvalósításához nemcsak a megye pozícióján kell javítani, de a városhálózatot is be kell kapcsolni ebbe a rendszerbe. Tekintve, hogy a nagytérség esetünkben túlmutat az ország határain, így a kitűzött cél eléréséhez szükséges, de nem elégséges feltétel a jelen pillanatban nagyon alacsony számú határátkelési lehetőség bővítése, további **határmetszéspontok kialakítása a Dráva folyón**.

A cél elérését alapvetően a megye közlekedési helyzetének javítása biztosítja, mely a megyét érintő észak-déli és kelet-nyugati irányú – jelenleg hiányos – közlekedési tengelyek fejlesztéséből adódó potenciál kibontakoztatásával válhat elérhetővé. A jó infrastrukturális ellátottsághoz való hozzáférést, az egyszerű és gyors elérhetőséget a megye egész területén biztosítani kell annak érdekében, hogy mind a megye elmaradott térségei, mind Pécs fejlődési pályára állhasson. A kitűzött cél eléréséhez szükséges mind **a közúti, mind a vasúti, mind a vízi és légi közlekedési infrastruktúra összehangolt fejlesztése**. A kiépülő közlekedési hálózatok mentén elhelyezkedő területek vonatkozásában jelentős fejlődési potenciál-növekedéssel számolhatunk, hiszen ezen nyomvonalas létesítmények a területfejlesztés legerősebb és leghatásosabb elemei. A beavatkozásoknak a nemzetközi kapcsolatokat biztosító **fő közlekedési hálózatok még hiányzó elemeinek kiépítésére** (M6, M60, 67. sz. főút), **a már meglévő hálózati elemek térségközpontokból történő elérhetőségének javítására és a megye zártságát oldó folyami átkelési lehetőségek sűrítésére** (különösen a (mohácsi Duna-híd) és Dráva esetében) kell koncentrálnia.

A megye és Pécs **multimodális logisztikai szolgáltató szerepének erősítésére szükség van**, ennek megvalósítása érdekében szükséges továbbá a vasúti infrastruktúra kelet-nyugati (Zágráb - Pécs - Baja - Bácsalmás - Csikéria - (Szerbia) - Röske és Szeged - Nagylak - (Románia) - Arad) és észak-déli (Budapest [XI. kerület, Kelenföld] - Pécs, Pécs - Villány, valamint Villány - Magyarbóly - (Horvátország) - **Eszék-Szarajevó**) tengelyeinek összehangolt fejlesztése, összekapcsolása más közlekedési alágazatokkal (M60 autópálya, Pécs-Pogány repülőtér) és a már meglévő üzleti szolgáltatásokkal (Pécs Déli ipari park).

A fejlesztések indukálta növekvő áruforgalom szükségessé teszi a vasúti tranzit forgalom Pécs központi területéről történő kihelyezését (Pécs D-Ny-i vasúti elkerülés). A vízi közlekedés fejlesztése (Mohácsi kikötő) - erősítve a fent felsorolt elemeket - ugyancsak pozitívan befolyásolja a megye logisztikai teljesítményét.

Ezen célirányos közlekedési infrastruktúra fejlesztéseknek biztosítaniuk kell a kiegyenlített területi fejlődés feltételeit, a nemzetközi forgalomhoz való kapcsolódás lehetőségét, a történelmi okokból megszakadt határmenti és határon átnyúló kapcsolatokat, megteremtve ezzel Horvátországban rejlő lehetőségek kihasználását, a térség gazdasági versenyképességének javulását. A kitűzött cél megvalósítása során kiemelt figyelmet kell fordítani a kialakult környezeti állapotokra, természeti adottságokra. A fejlesztéseket lehetőség szerint a környezetminőség romlása és a környezetbiztonság veszélyeztetése nélkül kell megvalósítani, ennek eredményeképpen egy, a természeti erőforrásainkat védő, harmonikus térszerkezet alakul ki.

Horizontális célok

a.) Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása

A program tervezésének és végrehajtásának valamennyi szintjén elő kell segíteni az **esélyegyenlőség érvényesülését**, úgymint nők és férfiak közti, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló bármilyen megkülönböztetés esetében. A **megkülönböztetés tilalma**, mint alapelv, a megvalósítás minden szakaszában betartásra kell, hogy kerüljön, különös tekintettel az esetleges támogatásokhoz való hozzáféréssel kapcsolatosan. A megyei területfejlesztési Konceptió, majd a program műveleteinek meghatározása során és a végrehajtás valamennyi szintjén kiemelt figyelemmel kell lenni a fogyatékkal élő emberek hozzáférhetőségének kritériumára. A **sajátos helyi adottságok** (pl. cigányság magas aránya a megyében) **figyelembevételével** lehetőséget kell biztosítani a programvégrehajtás során érvényesíteni kívánt esélyegyenlőségi területek kijelölésére és prioritizálására, amelyek hozzájárulnak az esélyegyenlőségi célok eléréséhez.

Ilyenek lehetnek:

- családbarát munkahelyi körülmények megteremtése, erősítése,
- a nemek közötti egyenlőség erősítése,
- az akadálymentesítés előrehaladása,
- fogyatékos személyek életminőségének és munkaerő piaci esélyeinek javítása,
- a szegénységben és kirekesztettségben élők (különösen roma) emberek életminőségének és munkaerő piaci esélyeinek javítása,
- más hátrányos helyzetű csoportok (pályakezdők, időskorúak, tartósan munkanélküliek) munkaerő piaci és társadalmi esélyeinek javítása,
- nemzetiségek társadalmi helyzetének erősítése.

b.) Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve

A társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokat figyelembe vevő fenntartható növekedés biztosítása a teljes fejlesztési Konceptiót átszövő horizontális célként jelenik meg. A szociális és a környezeti problémák fontosságának, e problémák, illetve megoldási lehetőségeik és a gazdasági fejlődés közötti sokrétű összefüggések felismerésével egyre inkább teret nyernek azok a nézetek, amelyek szerint e három területet együtt kell vizsgálni, s sajátosan a környezet és fejlesztés kérdéseinek együttes megközelítése szükséges.

A népességdinamika, az urbanizálódás egyre nagyobb terhet ró a környezetre. A leépülő nehézipar, az elmúlt időszakok környezetvédelmi intézkedései és az uniós források segítségével megjelenő **innovatív, környezetbarát technológiák** hatására a szennyező anyagok kibocsátása a megyében csökkent. A klímaváltozás negatív hatásait enyhítő horizontális jellegű intézkedésekre azonban szükség van. A **helyes vízgazdálkodásnak és ezzel együtt a helyes zöldfelület-gazdálkodásnak** elsődleges szerepe van mind a mezőgazdaságban, mind az árvízvédelemben a szélsőséges időjárási jellemzők kezelésében. A belső erőforrások nem megfelelő használatára Baranya megyében, ezen belül az Ormánságban is láthattunk példát, ahol a térség vízgazdálkodása és a nem megfelelő tájhasználat a természeti környezet degradációja mellett a társadalom szétesését, kulturális és gazdasági elszegényedését is elősegítette. Az Ős- Dráva Program egy, a megye többi fejlesztési elképzelése számára is jó gyakorlatként jelenhet meg e problémák megállítására és visszafordítására, a program várható hatásai Európai szinten is minta értékkel rendelkeznek, mind társadalmi, mind környezeti szempontból. Baranya biodiverzitása országosan is kiemelkedő, változatos klímája egyedülállóvá teszi a térségben. Ennek megőrzéséhez elengedhetetlen a **belső erőforrások fenntartható használata, a környezeti nevelés** elősegítése. A mezőgazdaság kihívása a szélsőséges időjárást tűrő növényi kultúrák elterjesztése, a talajok természetes módon történő revitalizálása, a vízgazdálkodási, öntözési rendszerek kialakítása, megújítása. A megye nehézipara jelentősen leépült a 90-es évek óta. A bányák újrainyitása esetén környezetbarát, tiszta technológiák alkalmazása javasolt, hogy az itt élők életkörülményei és az egészséges környezethez való joguk ne sérüljön, valamint, hogy az alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés megvalósulhasson. A megújuló energiák térnyerését és az energiatakarékos rendszerek elterjedését ösztönözni szükséges, ezzel megteremtve a megye részbeni energiatfüggetlenségét. A környezettel való bánásmód az emberek életminőségét is meghatározza. A jól működő ökológiai rendszer alapját képezi a prosperáló társadalomnak és fenntartható gazdaságnak.

Területi célok

1. Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része).

A megye nyugati térsége periférikus elhelyezkedésű, kedvezőtlen társadalmi, gazdasági helyzetben levő terület, mely a Sellyei, Hegyháti és Szigetvári járások vonatkozásában a leghátrányosabb helyzetű térségek közé sorolt, de egyes jellemzőit tekintve az egyébként hátrányos helyzetű Szentlőrinci Járás településeit is lefedi.

A Baranyában található térség lehatárolása a megyei közigazgatási rendszert követi a területfejlesztési koncepcióban, azonban ez a perifériális térség alapvetően a Dél-Dunántúl centrumtérségeitől távol lévő valamennyi perifériát magában foglalja, így fejlesztése során a Somogy megyében található belső-somogyi, zselici térségekkel egységes rendszerben indokolt tervezni. Másképp megfogalmazva a baranyai és a somogyi perifériákat egy **komplex vidékfejlesztési programban** indokolt fejleszteni.

A térség mind társadalmi, mind gazdasági szempontból depressziós terület, melyet a nagyfokú tőkehiány jellemez, amivel együtt jár a helyi munkalehetőségek hiánya. A térségben jellemzően gyenge a vállalkozói aktivitás. Ezt kívánja ellensúlyozni a jövőre nézve többek között a szabad vállalkozási zónák kialakítása. A településeken található cégek zömmel, mezőgazdasággal kapcsolatos tevékenységet folytatnak, ezért főleg az **agráriumhoz kapcsolódó különböző tevékenységek** számára egységesen elő kell segítenie a terület természeti, táji adottságaihoz illeszkedő gazdálkodási módok elterjesztését és térnyerését a helyi társadalom aktivizálása révén. A gazdaságösztönző programok mellett fontos feladatot jelentene az adottságok jobb kiaknázásának és erőforrások hasznosításának ösztönzése, amely a térség **önfenntartó képességét** javítja. Ennek az önfenntartó képességnek a növeléséhez járulhat hozzá a **körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.**

A térség felzárkóztatásában fontos elemet kell, hogy képviseljenek a járásközpontokban célzottan megvalósításra kerülő **iparfejlesztési programok**, valamint az alapvetően a Pécs-Villány turisztikai magterületen található attrakciókhoz kapcsolódó **tematikus turisztikai fejlesztések.**

A falvak lakosságának öfenntartó képessége lassan megszűnik. A tudatos, öfenntartásra képes helyi lakosság kialakulásának egyik alapvető feltétele a **közösségi kapcsolatok felélesztése** továbbá, hogy a **helyi erőforrásokkal a helyi közösségek rendelkezzenek**. A fenntartható életminőség egyik alapvető feltétele a községekben az, hogy a közösségek élete elsősorban a helyi erőforrásokon alapuljon.

2. Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén

A 2013-as területfejlesztési koncepcióban a megye centrumtársége (Pécs-Komló), illetve a megye keleti része külön tércategóriát alkotott, alapvetően az akkor még jól/jobban elkülönülő meglévő problémák-erőforrások-jövőkép bázisán. A korábbiakban bemutatott indokok miatt azonban a 2020 utáni időszakra vonatkozóan indokolt ennek a társégnek az egységes kezelése, melyből némileg Komló bír eltérő specifikumokkal, azonban Komló jövőképe, illetve meglévő társadalmi-gazdasági térkapcsolatai azt indokolják, hogy a dinamikusabb társégekhez kerüljön integrálására a társég.

A megye központi területe a megyeszékhely és vonzáskörzetét foglalja magába, mely a legsűrűbben lakott társége a megyének. A terület Pécs mellett magában foglalja a megye második legnagyobb városát, Komlót is, ugyanakkor Pécs belső agglomerációjához tartozik Kozármisleny városa, míg a külső vonzáskörzetbe tartozó nagyobb települések Szentlőrinc és Pécsvárad. A megye keleti társége kedvezőbb adottságokkal rendelkezik, mint a megye nyugati, első célkitűzés alá eső területe. A társég legnagyobb városa Mohács, de adottságait és a belőlük fakadó lehetőségeket tekintve ide sorolható Siklós, Harkány, Villány, valamint Bóly városa is.

Baranya megye székhelye Pécs centrális elhelyezkedésű, a megye legnagyobb részéről, könnyen és gyorsan elérhető közúton. Pécssett nem működött a külső befektetőkre alapozott stratégia, a városban nagyon kevés a tőkeerős vállalat. Ez nagyban meghatározza a település társégi foglalkoztatási szerepét is. Ebből fakadóan szükség volt valamilyen endogén stratégiára, melyben a kulturális örökség, a kulturális ipar és a **tudásalapú gazdaság** egyre tudatosabban egyre nagyobb szerepet játszik, bár az innovációs szervezetek tevékenységük révén egyelőre nem tudtak áttörést elérni az innovációs eredmények gazdasági hasznosítása terén.

A város a társég jövőképét a korábbi stratégiáknál sokkal tudatosabb lépésekből álló programmal a Pécsi Tudományegyetem kapacitásaihoz, szolgáltatásaihoz illeszkedve szükséges fejleszteni, amely a kiépítés alatt lévő infrastruktúrákkal együtt képesek lehetnek arra, hogy **növekedési centrumtárséggé** váljon a Pécs-Mohács tengely vonzáskörzete.

A város szempontjából egyre inkább meghatározó jelentőségű és nagy foglalkoztatási, termelési potenciállal bíró ágazat a **gépipar**, amely mára elsősorban a pécsi kistérség meghatározó ágazati foglalkoztatója lett, de Komlón is erős tradíciókkal rendelkezik.

Komló vonatkozásában fontos kiemelni, hogy maga a város, de a megye is stratégiai erőforrásként tekint a **rendelkezésre álló ásványi nyersanyag** készletekre.

A térség fejlődésének meghatározó bázisa a **vidékgazdaság**, amely azonban elválaszthatatlanul kapcsolódik a városokhoz. A vidékgazdaság kontextusában a vidéki térség egy komplex, multifunkcionális erőforrásrendszer, amelyben a nem mezőgazdasági tevékenységek is hangsúlyosak, és a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek integráltsága jellemző.

A térségben a kiemelkedő minőségű termékek előállításának alapjai adottak, ahol célszerű törekedni az exportképes, minőségi termelést végző **élelmiszer-gazdasági vertikumok** kialakítására. A megyében az iparág két jól működő példája a bólyi nagyüzemi, és a villányi változatos üzemméretű, de inkább KKV-dominanciájú termelési központ.

Mohács, mint az Európai Unió déli folyami kapuja, országos jelentőségű kikötő és határkikötő, kedvező földrajzi elhelyezkedése és kiváló infrastruktúrája okán a térség közlekedési és logisztikai központja.

A térség fejlesztési politikáját nagymértékben támogatja, hogy a fent hivatkozott kormánydöntés értelmében a **Pécs-Villány turisztikai térség** települései nevesített turisztikai térséget alkotnak, melyek amennyiben képesek lesznek mérhető és indokolt fejlesztési projekteket elkészíteni, úgy közösségi forrásokra is számíthatnak fejlesztéseik megvalósításához.

Ahhoz, hogy a térség mind gazdasági, mind társadalmi folyamatait tekintve érdemi elmozdulást tudjon felmutatni elengedhetetlenül szükséges az érintett önkormányzatok összefogáson alapuló, vállalkozásbarát politikája, mely **progresszív fejlesztéspolitikát** feltételez.

3. Dél-baranyai határtérség (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) fejlesztése

A két fenti célterületet kiegészíti egy harmadik, mely a horvátországi és nyugat-balkáni kapcsolatok erősítését helyezi a középpontba. A megye déli, a Mecsektől délre fekvő, illetve a Dráva vízrendszeréhez kapcsolódó területek azok, melyek az adottságaik okán a harmadik területi célkitűzés elsődleges célterületét alkotják.

A térség gazdaságának megerősítése jelentheti az egyik alapot arra, hogy a jelenleg tapasztalható negatív társadalmi és demográfiai folyamatok megváltozzanak. Ebben a **horvát területek felé történő nyitás** elengedhetetlen, melynek alapja a közlekedési feltételek javítása, a határtérség rugalmas átjárhatóságának megteremtése. A zavartalan és **hatékonyan működő térségi személy- és árumozgások**, de a területi integráció alapvető feltétele is egyben, hogy a térség közlekedési zártsága oldódjon, a természetföldrajzi értelemben vett és közigazgatási határok jól átjárhatók legyenek, a terület kielégítő külső- és belső kapcsolatokkal rendelkezzen. A munkaerő mobilitásának és a lakosság szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáféréseinek elősegítése, az áruszállítás szükségleteinek kielégítése, mindezekon keresztül pedig a **gazdasági kapcsolatok elmélyítése** érdekében szükség van a meglévő **közlekedési hiányosságok felszámolására**. Ennek érdekében szükséges a térség és a térségi jelentőségű központok nemzetközi közúti, vasúti és vízi elérhetőségének és átjárhatóságának javítása, és a funkcionális, azaz foglalkoztatási és szolgáltató vonzasközpontok térségi elérhetőségének fejlesztése. Mindemellett igényként jelentkezik a különböző közlekedési módok összekapcsolása, gazdasági központok intermodalitásának és közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése, fenntartható fejlesztések megvalósítása.

A fejlesztési célrendszer megyén belüli sajátosságai

A fejlesztési célrendszer meghatározásánál igen körültekintő módon vették figyelembe a megyén belüli eltérő adottságokat. Az általános célok megfogalmazása során az egyes átfogó célok és a kapcsolt stratégiai célok önmagukban lehetővé teszik a fejlesztések helyi adottságokhoz történő igazítását, és ahol ez kevésnek bizonyult, ott külön területi célok meghatározásával tették hangsúlyossá az egyedi adottságokhoz való illeszkedést. Mindezek révén a program egyik legkiemelkedőbb jellegzetessége, hogy az egyes kistérségeket jellemző, a természeti adottságokból és a természeti folyamatok jellegéből fakadó különbségek felszámolására való törekvés nélkül teszi lehetővé a megye egészének társadalmi-gazdasági fejlődését.

A megye fejlődése, „működése” rendkívül összetett kölcsönhatásrendszerben valósul meg. A fejlesztési programok sajátossága e téren, hogy nem az összefüggésrend egészére, csupán annak egyes, ám e mivoltukban sem mindig teljes – társadalmi, gazdasági – szeletére figyelmeztetnek.

Több más tényező mellett ez lehet a korábbi programok kudarcának egy lehetséges oka is. Ugyanis, ha egy összefüggésrendből csak a kiválasztott folyamatok, elemek szűk körét befolyásoljuk, az érintetlenül hagyott elemek, folyamatok visszarendezhetik az általunk kedvezően befolyásolt folyamatokat is a fejlesztést megelőző kerékvágásba. Néhány esetben e hiba azért is esik nagy súllyal latba, mert nem a tárgyra ható kulcsfolyamatokat befolyásoljuk, amiért a visszarendeződés gyors és teljes lesz. Különösen a természeti folyamatok értékelése és kedvező irányú "befolyásolása" marad el a fejlesztések során. E téren a területfejlesztési Koncepcióban is tapasztalhatunk előrelépést. A helyi gazdaság fejlesztése és a területi célok között az egyes elmaradott területek fejlesztése során mind az okok meghatározása, mind a lehetséges megoldások vázolása terén jelentős szerep jut a természeti folyamatok értékelésének és befolyásolásának.

A prioritások azonosítása

A fejlesztési koncepció célrendszerében foglalt átfogó-, stratégiai és területi célok elérése érdekében a Koncepció készítői meghatározták azokat a prioritásokat is, amelyek keretében az adott beavatkozások, mint a koncepció végrehajtása során használható fejlesztési eszközök alkalmazására sor kerülhet. Jelen elemzés során a prioritásokat ott vizsgáljuk, ahol annak a kapcsolódó céltól eltérő környezeti relevanciája lehet.

I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A mezőgazdasági, illetve kézműves termékek helyben történő feldolgozását, és értékesítését ösztönző fejlesztések támogatása;
- A helyi piacok, ill. egyéb elosztó és helyi logisztikai funkciókat ellátó intézmények, szervezetek kialakulását, megerősödését támogató fejlesztések megvalósítása;
- Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében;
- A képzéseket és a kompetenciák fejlesztését is magában foglaló, a térségi felzárkóztatást elősegítő komplex helyi gazdaságfejlesztési programok megvalósítása.

Kapcsolódó stratégiai cél: 1. Helyi gazdaságok fejlesztése.

II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok támogatása;
- A térségi szinten versenyképes vállalkozások termelő és szolgáltató kapacitásainak bővítése;
- Megyei befektetés-ösztönzési ügynökség létrehozása a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi- és Iparkamara, a Baranya Megyei Kormányhivatal és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata együttműködésében.
- Gazdaságfejlesztési infrastruktúra-fejlesztési program, iparterület-, illetve ipari park fejlesztés, csarnoképítési program, kapcsolódó közlekedési beavatkozások végrehajtása a járászékhely településeken.
- Fenntartható fejlődést ösztönző együttműködések és fejlesztések támogatása különösen az egészségipar, környezetipar, kulturális ipar, élelmiszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika ágazatokban;
- A kutatási-fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységek erősítését szolgáló fejlesztések megvalósítása a vállalkozói és a felsőoktatási szféra szereplőinek együttműködésével;
- A befektetői politika erősítését, a befektetés ösztönzést szolgáló komplex programok megvalósítása az üzleti marketing eszközeivel és a képzési struktúra igény alapú átalakításával, rugalmassá tételével;
- A turisztikai potenciál erősítését szolgáló fejlesztések támogatása elsősorban a meglévő értékek és népszerű szolgáltatások minőségének javításával.

Kapcsolódó stratégiai cél: 2. Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése.

III. prioritás: A piaci igényekhez rugalmasan illeszkedő képzési struktúra kialakítása és egészségügyi prevenció az egészséges munkaképes társadalom biztosítása érdekében

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A gyakorlati képzésre koncentrálnó duális szakképzési rendszer infrastrukturális és program oldali feltételeinek javítását szolgáló fejlesztések támogatása;

- Kiemelt általános- és középiskolai informatikai képzési program bevezetése a megyében, a digitális társadalomra és gazdaságra átállás-átalakulás folyamatainak támogatása céljából.
- Az iskolarendszereből már kikerült munkaerő továbbképzését, átképzését és vállalkozóvá válását szolgáló programok támogatása;
- A piaci igényekre rugalmasan reagálni képes egyetemi kurzusok, mester és doktori képzések rendszerének fejlesztése;
- Az alap- és középfokú oktatás eredményességének növelése, új módszerek, IKT technológia és digitális tartalmak alkalmazásának és elérhetőségének támogatása.

Kapcsolódó stratégiai cél: 3. Piaci igényekre reagálni képes emberi erőforrások fejlesztése.

IV. prioritás: Az élhetőbb települések, élhetőbb közösségek kialakulását szolgáló komplex településfejlesztés

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A hátrányos helyzetű gyermekek oktatáshoz, neveléshez (óvodai ellátáshoz), minőségi oktatást támogató kulturális szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítását, társadalmi integrációját szolgáló fejlesztések, speciális nevelési programok támogatása;
- Az egészségtudatos életmódra való áttérés elősegítését célzó komplex nevelési és szemléletformáló egészségfejlesztési és betegségmegelőző programok megvalósításának támogatása, prevenciós szolgáltatások fejlesztése;
- A folyamatosan romló helyzetű, elmaradott térségek, települések, barnamezős területek, városrészek dinamizálását, a társadalmi szegregáció csökkentését szolgáló komplex település rehabilitációs és a társadalmi együttélést segítő közösségfejlesztő és kulturális programok megvalósítása;
- A lakhatási körülmények közötti területi különbségek csökkentését szolgáló fejlesztések, szociális bérlakás programok megvalósítása, a szociális bérlakás állomány fejlesztése;
- Az egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásaihoz való egyenlő esélyű hozzáférést segítő fejlesztések és integrált szemléletű prevenciós programok támogatása.

Kapcsolódó stratégiai cél: 4. Társadalmi felzárkózás elősegítése.

V. prioritás: A természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló és klímatudatos környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási és azokhoz kapcsolódóan zöldfelület gazdálkodási fejlesztések támogatása figyelembe véve a Natura2000 területekre gyakorolt káros hatások minimalizálását, azok fenntartható használatának biztosítását;
- A klímabarát építészeti és településtervezési megoldások elterjesztését szolgáló fejlesztések támogatása;
- A megye táji- és természeti értékeinek hosszú távú megőrzését, komplex kezelését, valamint a fennálló tájhasználati konfliktusok mérséklését szolgáló beavatkozások, programok megvalósítása;
- A lakosság klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra való felkészítését, valamint a klímatudatosság általános erősítését szolgáló programok, akciók támogatása;
- A környezetvédelmi kommunális infrastrukturális ellátottság javítását szolgáló beruházások támogatása;
- A hulladékgazdálkodás már kiépült térségi rendszereire épülve a hulladékokból nyerhető másodnyersanyagok hasznosítását célzó fejlesztések ösztönzése;
- A körforgásos gazdaságfilozófiához illeszkedő helyi foglalkoztatási és termelési programok indítása;
- A helyben gazdaságosan hasznosítható mértékben jelen levő – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás létesítményeinek és rendszereinek kiépítése.

Kapcsolódó stratégiai cél: 5. Stratégiai erőforrások fenntartható használata.

VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása

A prioritás keretében tervezett beavatkozások (intézkedések) indikatív listája:

- A megye nemzetközi elérhetőségét biztosító közúti-, vasúti- és vízi közlekedési infrastruktúra fejlesztése (gyorsforgalmi- és főúthálózat fejlesztése, különösen az el nem készült, elsősorban határközeli szakaszok és települési elkerülések kiépítése, vasútvonalak korszerűsítése, a magyar-horvát (állam)határ átjárhatóságának biztosítása a hálózatokon);
- A térségi elérhetőséget – a térszerkezeti szempontból jelentős városhálózati elemek elérhetőségét – javító, elsősorban közúti infrastruktúra fejlesztése (térségi, illetve hálózati jelentőségű mellékutak korszerűsítése, kapcsolati hiányok megszüntetése);
- A közösségi közlekedés infrastrukturális feltételeinek és szolgáltatási színvonalának javítása (intermodális csomópontok, utasforgalmi létesítmények fejlesztése, jármű-beszerzés, utastájékoztató javítása);
- A hivatásforgalmú kerékpáros és gyalogos közlekedés feltételeinek javítása (kerékpárforgalmi és kerékpáros közlekedéshez kapcsolódó egyéb létesítmények kiépítése, gyalogos közlekedés infrastruktúrájának korszerűsítése).

Kapcsolódó stratégiai cél: 6. Elérhetőség és mobilitás javítása és 7. Nemzetközi növekedési centrummá válás.

2.2. A Konceptió összefüggése más releváns tervekkel, programokkal

8. Táblázat: Konceptió összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal

Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió stratégiai céljai	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése;	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrások fejlesztése	Társadalmi felzárkózás elősegítése	Stratégiai erőforrások fenntartható használata	Elérhetőség és mobilitás javítása	Nemzetközi növekedési centrummá válás
Egyéb stratégiai dokumentumok							
Országos stratégiai dokumentumok							
Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió	✓	✓	✓	✓	✓		
Országos Területrendezési Terv		✓			✓	✓	✓
Program a Versenyképesebb Magyarorszáért		✓	✓	✓			
Nemzeti Reformprogram	✓	✓	✓	✓			
A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének Stratégiája	✓	✓	✓		✓	✓	
Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia		✓			✓		
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia			✓	✓	✓		
Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia	✓				✓		
Nemzeti Tájstratégia	✓				✓		
Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. tervezet				✓			
Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia	✓	✓		✓		✓	✓
Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási terve (1155/2016. (III. 31.) Korm. határozat)	✓	✓			✓		

Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió stratégiai céljai	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése;	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrások fejlesztése	Társadalmi felzárkózás elősegítése	Stratégiai erőforrások fenntartható használata	Elérhetőség és mobilitás javítása	Nemzetközi növekedési centrummá válás
Egyéb stratégiai dokumentumok							
Lokális stratégiai dokumentumok							
Baranya Megye Területrendezési Terve	✓					✓	
Foglalkoztatási Stratégia és Akcióterv, „Foglalkoztatási Szövetkezés Baranya Felzárkózásáért 2020”	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Baranya megyei Befektetésösztönzési stratégiai és Akcióterv	✓	✓	✓	✓		✓	
Baranya Megyei Iparfejlesztési Program, PBKIK	✓	✓	✓	✓		✓	
Pécs stratégiai dokumentumai: városfejlesztési koncepció és Integrált Településfejlesztési Stratégia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

2.2.1 A célrendszer kapcsolata az OFTK-val (2014)

Az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozatával még 2013 decemberében elfogadta a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptiót (OFTK). A jelen dokumentum már az abban foglaltakra tekintettel készült.

Az OFTK közép- és hosszú távon fogalmazza meg a hazai fejlesztési célokat és igényeket, meghatározva azok területi dimenzióit. Középtávon a dokumentum arra törekszik, hogy a 2014-2020-as időszak fejlesztési dokumentumait (a Partnerségi Megállapodást és az operatív programokat) megalapozza. Hosszú távon (2030-ig) az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségletei alapján teljes tervezéssel Magyarország minden ágazatára, térségére és köz-, piaci, valamint civilszférájára jövőképet és célokat definiál a fejlesztéspolitika és a területfejlesztés vonatkozásában. Az OFTK a 1254/2012. (VII. 19.) számú kormányhatározat alapján készült. A dokumentum Országgyűlés általi elfogadásakor hatályát veszítette az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat, az Országos Területfejlesztési Konceptióval egyetemben.

A Nemzeti Tervezési Hivatal által kidolgozott, 2012. novemberben társadalmi egyeztetésre bocsátott OFTK-val kapcsolatban a Baranya Megyei Önkormányzat javaslatait, kiegészítéseit a 2013. január 15-i megyei pozíciópapír tartalmazza. A dokumentum közel kéttucatnyi ponton fogalmaz meg módosításokat az OFTK véleményezésre bocsátott anyagával kapcsolatban. A lényegi kérdésekre koncentráló pozíciópapír elsősorban a megye közlekedésére (települési elkerülő utak, gyorsforgalmi közúthálózat elemei, Dráva-hidak, kapcsolódás fontosabb nemzetközi hálózatokhoz) és településszerkezetére (városias térségek, aprófalvas-tanyás területek, megyeszékhely szerepe, funkcionális térségek-vállalkozási zónák, beágyazottság a nemzetközi településszerkezetbe) fókuszál. Kisebb számú módosítása célozza a megye helyi természeti erőforrásaival való jobb gazdálkodást (energetikai potenciál, bányászat), valamint a kultúra területét (jellemzően a kulturális örökség turisztikai kiaknázása szempontjából). A társadalmasításra beérkezett további vélemények összesítését követően konszolidált OFTK azonban a baranyai véleményeknek csak kevesebb, mint felét veszi figyelembe. Ezért is célszerű megvizsgálni, hogy Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiója célrendszerében mennyire áll összhangban az Országgyűlés által elfogadott dokumentummal.

Az átfogó célok tekintetében Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójában megfogalmazott három átfogó cél kapcsolódik a négy OFTK átfogó célhoz. Az átfogó célok összefüggéseit az alábbi táblázat mutatja be.

9. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: az átfogó célok kapcsolatrendszere

Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió	Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió	Értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés	Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom	Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme	Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet
Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása		√			
Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom		√	√		
Környezet- és energiatudatos megye				√	√

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

Jól látható, hogy a Baranya átfogó célkitűzései közül az egészséges és megújuló társadalom, valamint a természet és energiatudatos megye két-két OFTK célt is lefed. A megye gazdaságának fejlesztését és foglalkoztatásának javítását előírányzó cél azonban mindössze az OFTK egy (értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés) célkitűzéséhez kapcsolódik. Az országos célok felől közelítve a táblázat jól tükrözi azt is, hogy Baranya számára kiemelt fontossággal bír a gazdasági fejlődés előmozdítása, ugyanis ezzel az országos célkitűzéssel két átfogó megyei cél is összhangban áll.

Az OFTK hét stratégiai célkitűzést tartalmaz, hasonlóképpen Baranya Megye Területfejlesztési Konceptiójában is hét ilyen cél szerepel. A stratégiai célok összefüggését az alábbi táblázat szemlélteti.

10. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a stratégiai célok kapcsolatrendszere

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió	Versenyképes, innovatív hálózati gazdaság	Gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság	Életképes vidék, egészséges élelmiszer-termelés és ellátás	Kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek, K+F+I	Értéktudatos és szolidáris, öngondoskodó társadalom, roma integráció	Jó állam: szolgáltató állam és biztonság	Stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme
Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	√		√				
Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	√	√		√			
A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés		√		√			
Társadalmi felzárkózás elősegítése		√		√	√	√	
Stratégiai erőforrások fenntartható használata	√		√			√	√
Elérhetőség és mobilitás javítása							√
Nemzetközi növekedési centrummá válás	√						

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021)

Az országos és megyei stratégiai célok összevetéséből jól látszik, hogy a versenyképes gazdaság fejlesztése, a vidék életképességének megőrzése, a lakónépesség megtartása, a köznevelés és felsőoktatás társadalmi és gazdasági kohéziót erősítő szerepének hangsúlyozása jelentik a leginkább közös célkitűzéseket. Mindezek összhangban állnak Baranya megye törekvésével, amely szerint a folyamatosan szűkülő gazdasági teljesítmény, az itt élők csökkenő életszínvonalának javítása jelentik a legfontosabb feladatokat. Fontos, de hátrébb sorolódik a lakosság egészségi és mentális állapotának megőrzése, az emberi közösségek fejlesztése, valamint a helyi természeti és környezeti adottságokkal való gazdálkodás. Baranya megye két stratégiai célja pedig (elérhetőség és mobilitás javítása, nagytérségi csomóponttá válás) mindössze érintőlegesen kapcsolódik az OFTK stratégiai célrendszeréhez.

Három stratégiai területi cél került megfogalmazásra a megyei Konceptióban, melyek a hat közül hangsúlyosan kettő OFTK területi célhoz kapcsolódnak.

11. Táblázat: BMTfK – OFTK célmátrix: a területi célok kapcsolatrendszere

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció	Az ország makro-regionális szerepének erősítése	Többközpontú térszerkezetet biztosító város-hálózat	Vidéki térségek népesség-megtartó képességének növelése	Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése	Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaság-ösztönzés	Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása
Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része)			√		√	
Gazdasági szerkezetváltó, növekedési centrumtárség Baranya megye központi és keleti részén		√	√		√	
Dél-baranyai drávamenti határtárség (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) fejlesztése	√			√		√

Forrás: Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepció (2021)

Az OFTK első területi célja az ország makroregionális szerepének erősítésére vonatkozik, amelyhez a horvát határ menti elhelyezkedése és hosszabb távon tervezett, határmetszéspontot is érintő gyorsforgalmi közúthálózat fejlesztései miatt tud kapcsolódni Baranya. A megye területének hármasszerkezetpolitikailag tagolását tükröző **két megyei területi célkitűzés mindegyike kiemelten kezeli a térségi felzárkóztatást és gazdaságösztönzést, melyet kiegészít a határmenti térségek speciális fejlesztésére irányuló komplex program.** A többközpontú hazai térszerkezet kialakításához a Pécs-Komló-Kozármisleny „hármasszoros” jelenleg is érdemben hozzájárul, ugyanakkor az M60-as autópálya tengelyében kialakulóban van egy baranyai centrumtárség, amely a fenti települések mellett Bólyt és Mohácsot foglalja jelenleg magában. A másik két megyei térség potenciálja vidéki térségének népességmegtartásához, helyi termelési erőforrásokon, turisztikai vonzerőkön alapuló fejlesztéséhez elegendő, ha és amennyiben a helyi iparfejlesztési program keretében a járási központok termelő funkciója ezen beavatkozásokkal is megerősítésre kerül. A kiemelt táji értékű térségek fejlesztésére is adott a lehetőség az Ős-Dráva Program baranyai területén. A megyén belüli, a főbb települések közötti elérhetőség és mobilitás fejlesztése folyamatos feladat, a definiált baranyai területi egységek fejlesztése esetében azonban ez nem jelenik meg stratégiai területi célként.

2.2.2. A célrendszer kapcsolata az OTTr-tel (2018)

Az Országgyűlés 2018. december 12-én elfogadta Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló **2018. évi CXXXIX. törvényt**, amelynek területrendezési terveket érintő fejezetei 2019. március 15-től hatályosak.

Az új tartalommal körvonalazott OTrT megalkotásakor a jogalkotó arra törekedett, hogy az az ország egészére, valamint egyes kiemelt térségekre **meghatározza a térségi területfelhasználás feltételeit, a műszaki infrastruktúra-hálózatok összehangolt térbeli rendjét, a terület- és gazdaságfejlesztés hatékony területi, területhasználati orientálása érdekében**, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek, honvédelmi érdekek és a hagyományos tájhasználat megőrzésére, illetve erőforrások védelmére. A hatékony és korszerű területrendezés ennek érdekében folyamatos, rendszeresen megújuló, összehangolt rendszert alkot az ország területi képét megalkotó fejlesztési stratégiákkal.

Fontos szerepet játszik a Konceptióban a jelentősebb városokat elkerülő utak építése, illetve a meglévő szakaszok fejlesztése, a térségi hálózathoz gyorsabb, kevésbé környezetterhelő kapcsolódás érdekében. Ebből a szempontból a 67. számú főút Szentlászló elkerülő szakaszának nevesítésére került sor. A megyei önkormányzat törekvései között szereplő további hét települési elkerülő szakasz, így Szentlőrinc, Dunaszekcső-Bár, Szederkény, Drávaszabolcs, illetve a 67-es út kapcsán még említett Boldogasszonyfa, továbbá Szigetvár és a megyeszékhely esetében javasolt elkerülő út fejlesztések kezelésére az alsóbb szintű tervdokumentumokban kerülhet sor (pl. településeket elkerülő útszakaszok térségi mellékútként). A jogszabály jellegéből fakadóan ebben a kontextusban értelmezendő a javasolt Dráva-híd létesítése Zaláta térségében, ami elősegítheti a megye horvát határmenti térségében a határon átnyúló közlekedési, gazdasági kapcsolatok javítását.

Az újonnan körvonalazott jogszabályban foglalt, illetve előirányzott nagyobb „helyi szintű” mozgásteret mutatja az „ajánlott megyei övezetek” megjelenésének lehetősége is (tájrehabilitációt igénylő területek, ásványi nyersanyagvagyon terület, térségi árvíz kockázatkezelési terület stb.).

A vasúti áru fuvarozás vonatkozásában javasolt országos vasúti áru fuvarozási hálózathoz való jobb kapcsolódás mellett a megye déli, illetve DK-i térségének jobb feltárását szolgálja a Barcsot Szentlőrincsel, valamint a Villányt Moháccsal összekötő vasútvonal további fejlesztése is.

Az OTrT a mohácsi konténer- és darabáru rakodására alkalmas közforgalmi kikötőt az országos közforgalmú kikötők sorában szerepelteti.

A Baranya megyei fejlesztési koncepció célrendszeréből az alábbi elemeknek van területrendezési tervi vonatkozása:

A helyi gazdaságok fejlesztése stratégiai célkitűzés a mezőgazdasági infrastruktúra és technológia fejlesztését kezeli kiemelten, különös tekintettel a szőlő és gyümölcs termőhelyek területhasználatára. Az **OTrT-ben foglaltak** a szántóterületek, erdőterületek stb. szempontjából **változatlanul lehetővé teszik a megyei stratégiai cél megvalósítását**. Mivel kapcsolódó stratégiai célkitűzésről van szó, a stratégiai erőforrások fenntartható használata összhangban áll az OTrT-vel. Utóbbi célkitűzés érvényesítését a már említetteken kívül az országos vízminőség-védelmi, tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területi lehatárolása is biztosítja. Kedvező a világörökségi-, vagy világörökség várományos területi lehatárolás is, ahogyan a megye szempontjából fontos ásványi nyersanyag-gazdálkodási területek helyi szintű kezelésének lehetősége is.

Közvetetten kapcsolódó, de releváns célkitűzés a tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése. A Konceptió Pécs, illetve agglomerációjának fejlesztésével a város nagytérségi központtá válását támogatja. Ugyanígy előirányozza a térségi szinten versenyképes városi térségek fejlesztését. Az OTrT szempontjából közvetlen módon Baranya megye első három stratégiai területi célkitűzése fedi le ezeket a várostérségeket. **Fejlesztésük szempontjából meghatározó a közúti elérhetőség**. A gyorsforgalmi összeköttetés (M6-M60) fejlesztése elsősorban a horvát térséggel való jobb kapcsolatot szolgálja. A 6. sz. elsőrendű főút (részbeni) kivételével a meghatározó másodrendű főutak mindegyike jelentős átkelési szakaszokkal rendelkezik, amelyek elkerülő utakkal való kiváltása javasolt.

A vasúti elérhetőség vonatkozásában a forgalmas vonalszakaszokon megfigyelhető kapacitáshiány feloldása (Szentlőrinc-Pécs), valamint a déli és keleti irányú megyén belüli elérhetőség fejlesztése, keleti relációban és az árufuvarozási kapcsolatok terén az alföldi térséggel való kapcsolat erősítése közvetlen módon elősegítené a társadalmi felzárkózás megyei stratégiai célkitűzés megvalósítását is.

Baranya sajátossága a területén húzódó magyar-horvát államhatár rossz átjárhatósága. Ez egy összetett probléma, amely közvetlenül kapcsolódik a megye érintett térségének határon átnyúló kapcsolataira irányuló stratégiai területi célkitűzéshez. Az M6-M60 gyorsforgalmi összeköttetés országhatárig történő kiépítése (határmetszéspontok: Ivándárda, illetve Drávatamási térségében) mellett azonban újabb határátelési pontokra van szükség a Dráván is, hidak, illetve komp, révátelés formájában.

Fentieket támasztja alá az OTrT 2. mellékletében rögzített szerkezeti terv és az abban ábrázolt fő térszerkezeti elemek úgy, mint:

- vonalas infrastruktúrák:
  - M6, M60 autópályák meghosszabbítása az országhatárig;

- 67 sz. főút meghosszabbítása az országhatárig;
- 57 sz. főút meghosszabbítása keleti irányban a dunai átkelés biztosításával (mohácsi Duna-híd)
- Mohács: Országos jelentőségű kikötő és határkikötő;
- Pogány: Egyéb kereskedelmi repülőtér és kereskedelmi repülőtérre fejleszthető repülőtér;
- országos törzshálózati vasúti pálya:
  - 40a számú Budapest-Pusztaszabolcs-Pécs vasútvonal;
  - 65 és 66-os számú Pécs-Mohács és Villány-Magyarbóly vasútvonalak.
- Országos kerékpárút-törzshálózati elemek

2.2.3. A célrendszer kapcsolata a fontosabb ágazati koncepciókkal, tervekkel

A célrendszer kapcsolata a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiával (2012-2024)

A dokumentum keretet ad, célokat, prioritásokat vázol más döntések előkészítéséhez, hogy a szakpolitikai stratégiákban vagy tervekben olyan cél - eszköz - határidő - pénzügyi forrás rendszert tudjanak megalkotni, ami más szakpolitikai stratégiákkal vagy tervekkel együtt, azokkal összhangban, érdemben tudja szolgálni a fenntarthatósági átmenetet. A Keretstratégia célja egyszersmind, hogy hozzájáruljon egy nemzeti egyetértés kialakulásához a fenntarthatóságról.”

A nemzet fenntarthatósági politikájának átfogó célja a folytonosan változó társadalmi-humán-gazdasági-természeti külső környezethez való alkalmazkodóképesség feltételeinek biztosítása, az ahhoz szükséges kulturális adaptáció minőségi javítása.

A BMTfK célrendszerében a **környezeti fenntarthatóság** kérdése több szinten megjelenik: Baranya az átfogó célok szintjén „**környezet- és energiatudatos**” megyeként definiálja magát. A stratégiai célok között a **fenntartható erőforrás-gazdálkodás** magában foglalja a **természeti erőforrások védelmét**, a **szennyvíz-kezelést**, az **ivóvíz-minőség javítását**, a **klímaváltozás kezelését**, az **ásványianyag-készletek és energiaforrások fenntartható használatát**, illetve az átfogó célok között szerepel a **társadalmi fenntarthatóság** is.

A keretstratégiában a négy alapvető nemzeti erőforrás területén a célok rendszere a következő.

Emberi erőforrások

Cél a népességében stabil, egészséges, a kor kihívásainak megfelelő készségekkel és tudással rendelkező emberek alkotta, a kirekesztettséget fokozatosan csökkentő társadalom.

Társadalmi erőforrások

Cél a fenntarthatóságot támogató kultúra kialakítása, a fenntartható társadalom szempontjából pozitív értékek, erkölcsi normák és attitűdök erősítése

Természeti erőforrások

A környezeti eltartóképességet mint a gazdálkodás korlátját kell érvényesíteni.

Gazdasági (fizikai) erőforrások

Fontos az önrendelkezés megfelelő szintjének fenntartása a gazdaságpolitikai döntésekben. Cél a fizikai tőke szelektív gyarapítása, a közösségi tőkejavak amortizációjának pótlása. Kiemelt feladat a vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kivettségünk csökkentése. Fontos a lokalizáció és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok kihasználása közötti ésszerű arány megteremtése, a helyi gazdasági kapcsolatok (pl. város és vidéke) erősítése.

A célrendszer kapcsolata a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. tervezettel

Magyarország Kormánya a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (a továbbiakban: NTFS) dokumentummal folytatja azt a hosszútávra tervező felzárkózás-politikát, amely alapvető szemléletváltást kíván elérni a szegénység elleni és roma politikában. A rendelkezésre álló tervezet 2020 decemberi változata szerint a stratégia 3 fő célja a következő:

1. Az anyagi és szociális nélkülözés kockázatának kitettek arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre.
2. A szegénység, szociális kizáródás újra termelődésének megakadályozása.
3. A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.

A BMTfK leg súlyosabb problémának a szegénységben élők helyzetének fokozatos romlását látja, ezért egyik stratégiai célja a társadalmi felzárkózás segítése, pontosabban a szegénységben és kirekesztődésben élők számának csökkentése és az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása az alapszükségletek és szolgáltatások területén.

A célrendszer kapcsolata a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiával (2018-2030)

A második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia egy több ágazatot átfogó, horizontális stratégia; az ágazati tervezést segítő, önálló célrendszert és konkrét cselekvési irányokat kitűző, azonban az ágazati fejlesztési törekvéseket „felül nem író” tervdokumentum. A NÉS-2 a klímapolitika, a zöldgazdaság-fejlesztés és az alkalmazkodás **átfogó keretrendszere**, amely az **éghajlatvédelem céljait** (ideértve a nemzetközi kötelezettségeket is) és **cselekvési irányait tükrözi** mind ágazati, mind területi dimenziókban a szakpolitikai és gazdasági tervezés számára, illetve a társadalom egésze felé. Fontos ernyő-stratégiáról van tehát szó, amely koordináló szerepet vállal a többi ágazati stratégia vonatkozásában.

A Stratégia egy-egy dekarbonizációs és adaptációs **jövőképre (vízióra)** támaszkodik:

Dekarbonizációs jövőkép: „a fenntartható fejlődés felé”

Adaptációs jövőkép: „felkészülni az elkerülhetetlenre, megelőzni az elkerülhetőt!”

A jövőképek elérése érdekében a NÉS-2 **háromszintű célrendszerre** épül, amelynek elemei célhierarchiában rendeződnek egymáshoz. A célhierarchián belül az átfogó célok a hazai éghajlatpolitika prioritásait adják meg, melyek a következők:

- I. Fennmaradás és tartamos fejlődés egy változó világban
- II. Adottságaink, lehetőségeink és korlátjaink megismerése

A megye területfejlesztési célrendszere átfogó és stratégiai szinten is igazodik a NÉS célrendszeréhez. Környezet- és energiatudatos megyeként kiemelt jelentőséggel bír a **stratégiai források fenntartható használata**, emellett a **fenntartható társadalomra** is jelentős figyelmet fordít. A **helyi körforgásos gazdálkodás** rendszerében egyszerre lehet érvényesíteni a gazdaság növekedési céljait, a környezet-, és természetvédelmi célokat, a megújuló energetikai célkitűzéseket, valamint a hulladékok energetikai hasznosításának célját.

A célrendszer kapcsolata a Nemzeti Tájstratégiával (2017-2026)

A stratégia átfogó célja: Táj adottságokon alapuló felelős tájhasználat.

Horizontális elvek

Az átfogó cél eléréséhez a stratégia megvalósítása során az alábbi horizontális elvek érvényesítését kell biztosítani:

- A. Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme
- B. Bölcs és takarékos területhasználat
- C. Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás

Stratégiai célok

A kiemelt célok és a hozzájuk kapcsolódó alcélok rendszere a következő:

- I. Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása
  - I.1. Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás kereteinek meghatározása
  - I.2. A tájhasználat változásának nyomon követése
  - I.3. A táji adottságokon alapuló tájhasznosítás integrálása a döntési mechanizmusokba
  - I.4. Komplex tájzsemlélet integrálása a kutatásokba
- II. Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás
  - II.1. Kompakt, klímabarát, értékőrző települések
  - II.2. Tájba illesztett infrastruktúrák
  - II.3. Táji adottságokon alapuló termelési funkciók
  - II.4. Táji adottságokon alapuló rekreációs funkciók
  - II.5. Jobban működő szabályozási és védelmi funkciók
- III. A tájidentitás növelése
  - III.1. Fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése
  - III.2. A társadalmi részvétel növelése
  - III.3. A tájjal kapcsolatos képzés, oktatás fejlesztése

A BMTfK átfogó céljai közé tartozik a környezet- és energiatudatos megye, mely különös figyelmet fordít a környezetvédelmi infrastrukturális ellátottság javítására, a környezet-, élelmiszer- és energiabiztonság megteremtésére, a környezeti és klímaváltozással járó kockázatok csökkentésére.

3. A Konceptió környezeti hatásainak, következményeinek feltárása

3.1. A Konceptió céljainak összevetése a Konceptió szempontjából releváns nemzetközi, közösségi, országos, illetve helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal

A Partnerségi Megállapodás összefoglalja azokat a tematikus célokat, amelyek az elkövetkező középtávú, 7 éves, 2021-2027-ig terjedő időszakot jellemzik. A jelenlegi tervezési ciklusra vonatkozóan az Európai Bizottság öt szakpolitikai célkitűzést határozott meg, melyből egy elsődlegesen a környezetvédelméről, illetve a környezetkárosító tevékenységek visszahatásai ellen való védekezésről szól. A Zöldebb, karbonszegény és ellenálló Európa célkitűzés a gazdaságosan és környezetileg is fenntartható energiatermeléssel és biztonságos hálózatokkal, intelligens megoldásokkal, megújuló és bővülő kapacitású közművekkel, tisztább üzemű városi közlekedéssel támogatja környezeti és természeti erőforrásaink fenntartható használatát.

A célkitűzés magában foglalja a környezetvédelem területének alapvető elveit, amelyek egyfelől a célkitűzésből magából, másfelől az azt megalapozó dokumentumokból, állásfoglalásokból, irányelvekből szűrhetők le.

A Konceptió szempontjából a magyar környezeti szabályozás, illetve célrendszer a mérvadó, amit alapvetően a nemzetközi és közösségi környezeti szerződések, jogszabályok határoznak meg. A Konceptió a magyar területfejlesztési "közeg" terméke, ezért az alábbiakban a nemzetközi egyezmények alapján felépülő közösségi és magyar környezeti és természetvédelmi célok, alapelvek tükrén keresztül vizsgáljuk a Konceptiót.

Értékeljük a Területfejlesztési Konceptió és Program megfelelését a **hazai környezetvédelem és természetvédelem alapvető céljaival** kapcsolatosan is. Ennek részletes vizsgálata a Konceptió 3.2. fejezetében található.

12. Táblázat: Konceptió összevetése az országos és lokális stratégiai dokumentumokkal

Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió stratégiai céljai	Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése;	A jelenlegi és jövőbeni piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrások fejlesztése	Társadalmi felzárkózás elősegítése	fenntartható használata	Elérhetőség és mobilitás javítása	Nemzetközi növekedési centrummá válás
Egyéb stratégiai dokumentumok							
Országos stratégiai dokumentumok							
Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió	✓	✓	✓	✓	✓		
Országos Területrendezési Terv		✓			✓	✓	✓
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia			✓	✓	✓		
Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia	✓				✓		
Nemzeti Tájstratégia	✓				✓		
Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási terve (1155/2016. (III. 31.) Korm. határozat)	✓	✓			✓		

Forrás: saját szerkesztés, Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió (2021) alapján

A környezet- és természetvédelmi célokhoz való kapcsolódás szerint a Konceptió céljai három csoportra bonthatók:

1. a Konceptió egyes célkitűzései esetén bizonytalan a környezeti- és a természetvédelmi célokhoz való kapcsolódás; egyszerre hathatnak pozitív és negatív folyamatok, a végeredmény a végrehajtás módjától, a programoktól függ (pl. a bányanyitások szorgalmazása az 5. Stratégiai cél esetén). Ide tartoznak a 13. táblázatban a Konceptió szürkével kihúzott céljai.

2. A Konceptió egyes célkitűzései esetén pozitív a környezeti- és a természetvédelmi célokhoz való kapcsolódás

Ide tartoznak a 13. táblázatban zöld színnel kiemelt célok. Ezen célokhoz tartozó programok nagy része minden valószínűség szerint harmonizálni fog a környezet- és természetvédelmi célrendszerrel.

3. A Konceptió egyes célkitűzései esetén negatív a környezeti- és a természetvédelmi célokhoz való kapcsolódás.

A Koncepció egyetlen célja tartozik ide, a Nemzetközi növekedési centrummá válás (7. Stratégiai cél). Ebben az esetben a kivitelezésnél hangsúlyosan törekedni kell a környezetbarát megoldásokra, technológiára, a "szürke" infrastruktúra helyett "zöld", "kék" infrastruktúra és design ajánlott.

13. Táblázat: A Koncepció céljainak kapcsolódása a releváns környezet- és természetvédelmi elvekhez

A Koncepció céljai		A környezetvédelem releváns céljai									A természetvédelem releváns céljai			
		Ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása	A környezet egészségének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme	Fenntartható fejlődés biztosítása	Kiszámíthatóság és a méltányos teherviselés elve	Az egészséges környezethez való alkotmányos jogok	A környezet igénybevételeinek, terhelésének és szennyezésének csökkentése, károsodásának megelőzése, a károsodott környezet javítása, helyreállítása	Az emberi egészség védelme, az életminőség környezeti feltételeinek javítása	A természeti erőforrások megőrzése, fenntartása, az azokkal való ésszerű takarékos és az erőforrások megújulását biztosító gazdálkodás	A gazdaság működésének, a társadalmi, gazdasági fejlődésnek a környezeti követelményekkel való összehangolása	A természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme	A természet megismerésének és fenntartható használatának elősegítése	A társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése	A természetvédelem hagyományainak megővése, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése.
Átfogó célok	Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkozást biztosító gazdaság kialakítása	+	+-	+	+	+-	+	+-	+-	+	+-	+	+-	+
	Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Környezet- és energiatudatos megye	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Stratégiai célok	1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	+	+-	+	+-	+	+	+	+	+	+-	+	+-	+-
	2. Stratégiai cél: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	+-	+-	+-	+-	+-	+	+-	+-	+	+-	+-	+-	+-
	3. Stratégiai cél: A jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés	+-	+-	+-	+-	+-	+	+-	+-	+	+-	+-	+-	+-
	4. Stratégiai cél: Társadalmi felzárkózás elősegítése	+	+-	+-	+-	+-	+	+-	+-	+	+-	+-	+-	+-

A Koncepció céljai		A környezetvédelem releváns céljai									A természetvédelem releváns céljai			
		Ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása	A környezet egészségének, valamint elemeinek és folyamatainak magas szintű, összehangolt védelme	Fenntartható fejlődés biztosítása	Kiszámíthatóság és a méltányos teherviselés elve	Az egészséges környezethez való alkotmányos jogok	A környezet igénybevételének, terhelésének és szennyezésének csökkentése, károsodásának megelőzése, a károsodott környezet javítása, helyreállítása	Az emberi egészség védelme, az életminőség környezeti feltételeinek javítása	A természeti erőforrások megőrzése, fenntartása, az azokkal való ésszerű takarékos és az erőforrások megújulását biztosító gazdálkodás	A gazdaság működésének, a társadalmi, gazdasági fejlődésnek a környezeti követelményekkel való összehangolása	A természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme	A természet megismerésének és fenntartható használatának elősegítése	A társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése	A természetvédelem hagyományainak megővése, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése.
Stratégiai célok	5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	6. Stratégiai cél: Elérhetőség és mobilitás javítása	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	7. Stratégiai cél: Nemzetközi növekedési centrummá válás	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Horizontális célok	Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása	+	+-	+	+	+-	+	+-	+-	+	+-	+-	+	+-
	Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Forrás: saját szerkesztés

3.2. Környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétele a Konceptióban

A fenti, 3.1. fejezetből, illetve az összefoglaló táblázatból látható, hogy legerősebben a **fenntarthatóság elve** van jelen a programban (ez az elv a Konceptió egyetlen célja esetén sem csorbul nagymértékben). A többi környezetvédelmi cél és elv megvalósulása a végrehajtás függvénye; koncepcionális szinten alapvetően mindegyik cél és szempont beépül a Konceptióba, és a jövőben érvényesülhet. Ennek a hátterét a környezet- és természetvédelmi szabályozás és szakigazgatás biztosítani tudja akkor, ha az érvényesülés különböző lobbierdekek nyomán nem szenved csorbát.

A környezetvédelem releváns, jogszabályokban is rögzített elvei, illetve a természetvédelem releváns elvei alapvetően érvényesülni látszanak a Konceptióban.

A környezetvédelem releváns elvei:

- elővigyázatosság,
- megelőzés,
- helyreállítás,
- felelősség,
- szennyező fizet elve,
- együttműködés, tájékozódás, tájékoztatás és nyilvánosság

A természetvédelem releváns elvei:

- minden természetes és jogi személy, valamint más szervezet kötelessége a természeti értékek és területek védelme;
- a természeti értékek és területek csak olyan mértékben igénybe vehetők, hasznosíthatók, hogy a működésük szempontjából alapvető természeti rendszerek és azok folyamatainak működőképessége fennmaradjon, továbbá a biológiai sokféleség fenntartható legyen;
- a természet védelméhez fűződő érdekeket a nemzetgazdasági tervezés, szabályozás, továbbá a gazdasági, terület- és településfejlesztési, illetőleg rendezési döntések, valamint a hatósági intézkedések során figyelembe kell venni.

Természetesen a felsorolt elvek betartását a környezet- és természetvédelmi gyakorlat garantálhatja a jövőben, aminek első éles próbája a területfejlesztési Program elemeinek környezeti hatásvizsgálatai lesznek.

3.3 A Koncepció céljainak egymás közti, illetve a releváns tervek, illetve programok céljaival való konzisztenciája környezeti szempontból

Mint láttuk, a Koncepció egyes céljai a többi céllal és a releváns tervek, illetve programok céljaival konzisztenciára törekszenek. Nagyon sok függ azonban majd a későbbi végrehajtástól. Az alábbi célkonzisztencia-táblázatban ezért azokat a problematikus szakterületeket, fejlesztési elképzeléseket emeltük ki, amelyek a másik céllal ellentétesek (lehetnek). Itt említjük, hogy a többi, korábbi fejezetben tárgyalt releváns terv, program céljaival kapcsolódó konzisztencia-vizsgálatok is hasonló eredményt hoztak.

Környezetügyi szempontból elsősorban a következő témájú fejlesztések válhatnak ki jelentős inkonzisztenciát a Koncepcióban foglalt környezeti-természetvédelmi szempontokkal:

- közlekedési rendszerek Baranya megyei fejlesztései;
- bányászati, bányanyitási elképzelések;
- turizmusfejlesztési elképzelések.

14. Táblázat: A Koncepció céljainak környezeti konzisztenciája

A Koncepció céljai		Átfogó célok			Stratégiai célok							Horizontális cél	
		I. Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság	II. Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom	III. Környezet- és energiatudatos megye	1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	2. Stratégiai cél: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	3. Stratégiai cél: A jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés	4. Stratégiai cél: Társadalmi felzárkózás elősegítése	5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata	6. Stratégiai cél: Elérhetőség és mobilitás javítása	7. Stratégiai cél: Nemzetközi növekedési centrummá válás	a) Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása	b) Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve
Átfogó célok	I. Átfogó cél												
	II. Átfogó cél	A közlekedési infrastruktúra még hiányzó elemeinek fejlesztése egészségrontó hatású lehet											
	III. Átfogó cél	A közlekedési infrastruktúra, bányászat és biomassza-felhasználás fejlesztése problematikus lehet	bányászat és biomassza-felhasználás fejlesztése problematikus lehet										

A Konceptió céljai		Átfogó célok			Stratégiai célok							Horizontális célok	
		I. Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság	II. Fenntartható, egészséges és megújuló társadalom	III. Környezet- és energiatudatos megye	1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása	2. Stratégiai cél: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése	3. Stratégiai cél: A jelenlegi és jövőbeli piaci igényekhez illeszkedő emberi erőforrás fejlesztés	4. Stratégiai cél: Társadalmi felzárkózás elősegítése	5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata	6. Stratégiai cél: Elérhetőség és mobilitás javítása	7. Stratégiai cél: Nemzetközi növekedési centrummá válás	a) Minden társadalmi csoport esélyegyenlőségének biztosítása	b) Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve
Stratégiai célok	1. Stratégiai cél	A közlekedési infrastruktúra még hiányzó elemeinek fejlesztése problematikus lehet	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia									
	2. Stratégiai cél	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Gazdasági növekedés környezeti és környezet egészségügyi hatásai jelentkezhetnek	Külső, megyén kívüli erőforrásokra is támaszkodó, versenyképes gazdaság megteremtése, iparfejlesztés, turizmusfejlesztés inkonzisztens lehet	Külső erőforrás-bevonás környezeti hatásai nagyobbak a HGF hatásainál								
	3. Stratégiai cél	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia							
	4. Stratégiai cél	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia						
	5. Stratégiai cél	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet (pl. közlekedés, turizmus és bányászat)	Közlekedés, bányászat egészségrontó hatásai jelentkezhetnek	Közlekedés, bányászat egészségrontó hatásai jelentkezhetnek	Közlekedés, bányászat egészségrontó hatásai jelentkezhet, rendelkezésre álló ásványi nyersanyag és fosszilis energiahordozó készletek kiaknázása inkonzisztens lehet	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia				

	6. Stratégiai cél	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet (pl. közlekedés)	Közlekedés és egészség inkonzisztenciája jelentkezhet.	Közlekedésfejlesztés és a természettudatosság ütközhet.	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Közlekedésfejlesztés környezeti hatásai problematikusak	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Közlekedésfejlesztés környezeti hatásai problematikusak lehetnek.				
	7. Stratégiai cél	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet (pl. közlekedés és bányászat)	Közlekedés és egészség inkonzisztenciája jelentkezhet.	Közlekedésfejlesztés, multimodális csomópontrendszer és a természettudatosság ütközhet.	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet	Együttes hatásuk komolyabb környezetszennyezést eredményezhet		
Horizontális cél	a.)	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	
	b.)	Inkonzisztencia jelentkezhet a turizmus terén.	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	Inkonzisztencia jelentkezhet a bányászat terén.	Inkonzisztencia jelentkezhet a közlekedési programok terén.	Inkonzisztencia jelentkezhet a közlekedési programok terén.	Nincs jelentős környezeti inkonzisztencia	

Forrás: saját szerkesztés

3.4. A jelenlegi környezeti helyzet releváns, a Konceptióval összefüggésben lévő elemeinek ismertetése

A jelenlegi környezeti helyzet bemutatásánál az alábbi környezeti elemek állapotát vizsgáljuk:

1. levegő
2. víz
3. talaj
4. élővilág
5. éghajlat
6. épített környezet, építészeti és régészeti örökség

Az egyes környezeti elemek ismertetésénél igyekszünk nem csak a jelenlegi helyzetet bemutatni, hanem az aktuális, az adott környezeti elemre jellemző folyamatokat is összefoglalni. Ezek segítenek megértetni a jelenlegi helyzet kialakulását, illetve a jövőben várható változásokat. Az egyes környezeti elemek bemutatásán túl, külön összefoglaljuk a megye hulladékgazdálkodását is. Jelen fejezet fontos alapja a Konceptió helyzetértékelő munkarészének társadalmasítási munkaanyaga.

3.4.1. A terület azon környezeti jellemzőinek azonosítása, amelyeket a Konceptió megvalósítása valószínűleg jelentősen befolyásol

A Konceptió megvalósítása az ismertetett környezeti elemek mindegyikére hatással lehet. A hatás nagysága, illetve iránya azonban a konkrét megvalósításig nem állapítható meg pontosan. A következőkben az egyes, a Konceptió szempontjából releváns környezeti elemeket, illetve azok fő jellemzőit mutatjuk be.

Levegő

Országos összehasonlításban a megye a légszennyezettség, valamint a közlekedésből származó zajhatások tekintetében a környezeti ártalmak által kevésbé veszélyeztetett területek közé tartozik. Az elmúlt évtizedekben a nagyipar, illetve a bányászat visszaszorulásával a levegő minőségében javulás állt be. Az ipar emissziója tehát csökkenő tendenciát mutat – a még elavult technológiákkal dolgozó üzemek száma folyamatosan csökken, az újonnan létesült és a jövőben létesülő egységek pedig a szigorú környezetvédelmi szabályozásoknak, elvárásoknak megfelelő módon létesülnek.

A Pécsi Hőerőmű 2004-2013 között történt korszerűsítése következtében is (leginkább: szénttüzelés helyett földgáz-, majd kizárólag biomassza tüzelés⁶) a legtöbb légszennyezőanyag mennyiségében erős visszaesés következett be. A légszennyezettség észrevehető további csökkenését okozta, hogy 2007. október 31. után nem működhet olyan légszennyező forrás, amelynek a kibocsátása nagyobb, mint az érvényes határérték (306/2010. (XII. 23.) Korm. rend.). A Beremendi Cementgyárat is korszerűsítették, ami szintén hozzájárult a légszennyező források csökkenéséhez.

Az ipariból, illetve a bányászatból származó szennyezőanyag kibocsátással szemben, nőtt a közúti forgalomból származó levegőszennyezés. Bár a gépjárművek korszerűbbekké váltak, számuk és az általuk megtett távolság jelentősen növekedett. A növekvő közúti forgalom a jelentősebb főútvonalak mentén, a közlekedésből származó légszennyezettség – elsősorban a nitrogén-dioxid-koncentráció – növekedése mellett a zajterhelést is növelte. A nagy forgalmú közutak közvetlen környezetének és a nagyobb települések – különösen Pécs – levegőjének szennyezettségét a gépjárművekből származó kibocsátások növelik, míg a rurális térségekben a mezőgazdasági eredetű portterhelés mutat időszakosan magas értéket.

Víz

Baranya megye területének vizeit szállító vízfolyások három vízgyűjtőhöz tartoznak. Közülük a Duna és a Dráva a megye peremén folyik, a Kapos nem érinti a megyét.

A Duna vízjárására a kora tavaszi hóolvadás nyomán fellépő ár, és a május-júniusban levonuló zöldár mellett a kora őszi és téli alacsony vizek jellemzők. A Dráva vízjárása érdekesen alakul, mivel a hazai csapadékmaximumok és hóolvadások kiváltotta kora tavaszi és őszi árhullám mellett kora nyári árhullám is levonul a felső szakasz magasabb régióiban bekövetkező hóolvadás nyomán. A mediterrán hatásra határozott őszi árhullám is jellemzi a folyót, amit a megyét érintő szakaszon október-novemberi magas vízállások jeleznek. A megye kisvízfolyásainak vízjárását a hóolvadás és a csapadékmennyiség befolyásolja. A tavaszi árvizek mellett a heves esőzések, zivatarok nyomán hirtelen levonuló nagyvizek is egyre gyakoribbak.

Az állóvizek között lefűződött holtágakat, egyéb, természetes módon keletkezett tavakat, mesterséges tározókat és halastavakat egyaránt találhatunk.

---

⁶ Megjegyzendő, hogy a biomassza-tüzeléssel csökken ugyan a káros anyag kibocsátás, viszont ez a módszer ökológiai szempontból károkat okozhat.

A felszín alatti vizek előfordulása, mélysége és mennyisége a megye területén jelentős különbségeket mutat. A talajvíz összefüggően a Mecsektől délre a Dráva és a Duna síkján a vízfolyások által feltöltött, alacsonyabb térszínű területeken érhető el. A rétegvizeket összefüggően és nagy mennyiségben a Duna mentén mélyített kutak érik el. A Mecsekben a talajvízszint nem összefüggő, a Villányi-hegységben pedig egyáltalán nincs. A Mecsek karszt- és rétegvizeinek mennyiségét és elhelyezkedését a szerkezet és a domborzat határozza meg. A Villányi-hegység karsztvizei a hegység peremén termál- illetve gyógyvízként érhetők el (Harkány, Siklós, Szigetvár). A talajvíznívó a megye alacsonyan fekvő sík térszínein 2-4 méterre van, a dombos területeken a 2-6 m mélység a jellemző.

A megye területén az alábbi ásvány- és gyógyvízes kutak találhatóak:

- Bikal B-6 OKK (ásványvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Harkány B-7 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Harkány B-57 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Harkány B-63 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Harkány B-64 OKK (ásványvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Harkány B-66 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Mohács K-232/A OKK (ásványvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Mohács B 337 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Patapoklosi B-3 OKK (ásványvíz belső (palackozási célú felhasználással))
- Sellye K-15 OKK (ásványvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Siklós K-4/A OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Siklós K-15/A OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Székelyszabar K-1/A OKK (ásványvíz belső (palackozási célú felhasználással))
- Szigetvár K-23 OKK (gyógyvíz külső (fürdési célú felhasználással))
- Szigetvár B-45 OKK (ásványvíz külső (fürdési célú felhasználással))

A megyében található továbbá Abaligetén egy gyógybarlang, és gyógyászati célt szolgálnak Harkány és Szigetvár gyógyhelyé minősített településrészei. A programozás kidolgozása és a megvalósítás során figyelmet kell fordítani ezen források és gyógyhelyek védelmére.

A felszíni vízfolyások közül a kisvízfolyások jellemzően kedvezőtlen vízminőségűek. Ugyanakkor a Dráva folyó Európa legtisztább folyója. A tisztított szennyvíz aránya, a szennyvízkezelés helyzete javult, de jellemzően csak a városias térségekben. A rurális területeken – különösen az aprófalvas részekben – továbbra sem jellemző a szennyvíztisztítás. A felszín alatti vizek – főként az alacsonyabban fekvő területeken – szennyezettnek tekinthetők. Az ivóvízminőség-javítás és a vízbázis védelem területén megvalósított fejlesztések ebben a tekintetben nem hoztak alapvető változást.

Talaj

A megye területének talajviszonyaira a változatos talajtípusok elterjedése jellemző. A talajképző tényezők, így az alapkőzet típusa, a domborzati jelleg, a lejtőviszonyok és kiettség, az éghajlati adottságok, vízháztartás jellege, a természetes és részben a termesztett növényzet típusai kis területen is nagyfokú változatossággal bírnak, s ennek következtében a genetikai talajtípusok sokszínűsége alakulhatott ki.

A termőtalajok minősége változó a terméketlen kopároktól akár 30 Ak/ha-t is meghaladó értékű földekig. Az országosan is kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete a megye mezőgazdasági területeinek jelentős részét (mintegy 35%-át) lefedi. A megye legjobb termőképességű és legintenzívebb szántóművelés alatt álló területei a DK-i részén található (Pécsi medence, Baranyai Löss-szigetek). Fontos ugyanakkor látni, hogy az iparszerű szántóföldi művelés következtében a termőtalaj folyamatos romlása, illetve pusztulása jellemző.

Élővilág

Baranya megye az ország természeti értékekben viszonylag gazdag részei közé tartozik. A természetvédelmi oltalom alatt álló területeket a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága felügyeli. A megyében jelenleg 12 országos jelentőségű védett természeti terület – 1 nemzeti park, 3 tájvédelmi körzet, 8 természetvédelmi terület – és mintegy félszáz helyi jelentőségű természetvédelmi terület található. A védett természeti területek megoszlása: nemzeti park 13.038 ha, tájvédelmi körzet 20.277 ha, természetvédelmi terület 1.145 ha. A megye területének (4.430 km²) mintegy 7,8%-a áll országos védelem alatt.

A megye Natura 2000 területei részben a már meglévő védett területekkel átfedésben kerültek kijelölésre. A Natura 2000 hálózat területei a megye területének mintegy 15%-át érintik. Akárcsak a védett természeti területek esetében, itt is lehatárolásra kerültek több részből álló mozaikos foltok. A legtöbb mozaikból álló terület az Ormánsági-erdők, amely 15 egységből épül föl.

A Natura 2000 területekből 19 667 ha különleges madárvédelmi, 48 569 ha a különleges természet-megőrzési terület. A művelési ágak szerinti megoszlás vizsgálata azt mutatja, hogy az erdőművelési ág mindkét Natura 2000 területtípusban dominál.

A dombsági és hegységi részek természetes növénytakaróját nagyrészt erdős társulások adják, helyenként sziklagyepekkel és egyéb lágyszárú társulásokkal tagolva.

A síksági részeken, illetve a völgyekben eredendően szintén az erdős társulások voltak uralkodóak. Az árterek növénytakaróját jellemzően ligeterdők, mocsárerdők alkották rétekekkel, mocsárrétekekkel tagolva. Az ármentes síksági részeken helyenként erdős sztyepp, sztyepp jellegű növényzet is előfordult.

Napjainkra a természetes, illetve természet közeli élőhelyek aránya jelentősen csökkent, bár a megye egyes részein még mindig viszonylag nagy területeket foglalnak el. A természetes élővilág a legnagyobb sérüléseket a beépített területeken, a közlekedési hálózat által érintett részeken, valamint az iparszerű szántóművelés által érintett területeken szenvedte el.

A térség kis és nagy vadban még napjainkban is viszonylag gazdagnak számít, ugyanakkor az élőhelyek zsugorodásával ezek veszélyeztetettsége is növekszik.

Éghajlat

Baranya az ország legdélibb fekvésű, ezáltal legmelegebb éghajlatú megyéje. Itt érik el leghamarabb az országot a délről érkező mediterrán légtömegek, ami az átlagosnál magasabb évi középhőmérsékletben és napsütéses órák számában mutatkozik meg. Az éves csapadékmennyiség az országos átlagot némileg meghaladja, de különösen a megye déli és keleti részén országos átlag körüli csapadékmennyiség jellemző. A megye éghajlata korántsem mutat teljesen egységes képet, nyugat-északnyugatról keleti-délkeleti irányban a csapadékmennyiség csökken és az éghajlat szárazabbá, naposabbá válik, az évi átlagos középhőmérséklet emelkedik. A megyében meglévő magasságkülönbség szintén éghajlatot befolyásoló tényező.

A legmagasabb éves csapadékösszeggel a Mecsek legmagasabb régiói rendelkeznek, ahol 720-760mm, a csúcsok térségében 780 mm az éves csapadékmennyiség. A megye északi felében, hozzávetőleg a Mecsek vonalától északra mérsékelt meleg, mérsékelt nedves éghajlat az uralkodó 680-730 mm közötti éves csapadékmennyiséggel. Az évi átlagos középhőmérséklet 10°C körül, illetve kissé e fölött alakul. A megye déli felében is a mérsékelt meleg, mérsékelt nedves éghajlat jellemző, amely délkeleten egyre inkább meleg és száraz jellegűt ölt. A jellemző csapadékmennyiség 620-670 mm közötti, amely a Mohácsi sík területén már csak 600-620 mm. A hőmérséklet 10,5-10,8°C között alakul, amely nyugatról kelet felé növekszik. A napsütéses órák száma a megyén belül délen és délkeleten a legmagasabb.

Épített környezet, építészeti és régészeti örökség

Baranya megye természeti értékei mellett épített és kulturális öröksége is kiemelendő. Területét világörökségi és világörökségi várományos területek, műemléki védelem alatt álló területek, és számos egyedi műemléképület gazdagítja.

A térség már az őskor óta lakott. Nem egy jelenlegi település magja a római időkig vagy azon túlra nyúlik vissza. A római kori emlékektől, a hagyományos magyar, a hódoltságkori török, valamint a később betelepült nemzetiségek által alkotott építészeti hagyaték egyaránt megtalálható a megye területén.

A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti adatbázisa alapján a megye területén jelenleg **1781 régészeti lelőhely** található, míg az országos műemlékadatbázis nyilvántartása alapján Baranya megyében 809 db műemléki védelem alatt álló objektum található, ebből 243 db a megyeszékhelyen.

3.4.2. A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása (eltartóképesség, terhelhetőség)

Baranya megye nem számít hazánk nagy népsűrűségű megyéi közé. A megye népességszáma elvileg nem haladja meg azt az értéket, amely meghaladná a természeti környezet eltartóképességét. Látni kell ugyanakkor, hogy a jelenlegi társadalmi és gazdasági szerkezetben a természeti környezet, mint erőforrás jelenik meg, ami a természeti javak elfogyasztását eredményezi. A jelenlegi életmód mellett a lakosság ökológiai lábnyoma meghaladja a megye területét. Különösen nagy veszélyt jelent e tekintetben az iparszerű tájhasználat, ami a táj eltartóképességének folyamatos romlását eredményezi.

Ahhoz, hogy a ne romoljon, illetve javuljon a természeti környezet eltartóképessége, elsősorban a tájhasználatot kell gyökeresen megváltoztatni. Az iparszerű módszereket fel kell, hogy váltsák a tartamos gazdálkodás módszerei, ami feltételezi a természethez való viszony gyökeres megváltozását a társadalom részéről. Egy ilyen változásnak a fogyasztási szint csökkenésével is együtt kell járnia, e nélkül ugyanis a környezet eltartóképessége hosszú távon semmiképpen sem elegendő.

3.4.3. A fennálló környezeti konfliktusok, problémák leírása és mindezek várható alakulása, amennyiben a Koncepció nem valósul meg

A jelenleg fennálló környezeti konfliktusok a múltban, illetve a jelenlegi társadalmi, gazdasági szerkezetben gyökereznek. Ezek a Koncepció megvalósulása nélkül is fennállnak. A Koncepció megvalósulása nyilván befolyásolni fogja a környezeti konfliktusokat, azt azonban a konkrét megvalósulásig nem lehet megmondani, hogy milyen irányban és milyen mértékben.

A fennálló környezeti konfliktusok egy jelentős része nem helyi, baranyai sajátosság, hanem általános, az ország szinte minden részén meglévő probléma. A környezeti konfliktusokat környezeti elemenként vizsgáljuk, továbbá egy külön részben összefoglaljuk a megyét érintő legfontosabb hulladékgazdálkodással kapcsolatos információkat. A hulladékgazdálkodás a mindegyik környezeti elemhez kapcsolódik. A szennyvíz kezelés kérdésével külön, a talajjal és vízzel foglalkozó részeknél foglalkozunk.

Levegő

A levegő esetében a fennálló környezeti konfliktusok, jelentősebb részben az ipari tevékenységből és a közúti közlekedésből, kisebb részben a háztartások kibocsátásából adódnak. Ahogy azt már említettük az ipar általi légszennyezés mértéke – az ipari termelés visszaesése és átalakulása, valamint szigorúbb szabályozás következtében – visszaesett, a közlekedésből származó káros anyag kibocsátás és zajterhelés viszont növekedett. Ez utóbbi jelenség elsősorban a fő közlekedési útvonalak mentén, valamint a nagyobb településeken okoz konfliktust.

A Koncepció tartalmazza a gyorsforgalmi úthálózat bővítését, ami várhatóan további forgalomnövekedéshez fog vezetni, növelve összességében a levegő és a zajterhelést. A gyorsforgalmi úthálózat bővítése ugyanakkor egyes települések szintjén előnnyel is járhat, hiszen ezáltal csökkenhet a belterületek átmenő forgalma.

Víz és talaj

A talaj- és földvédelem szorosan összefügg a vízvédellel, hiszen a talajszennyező tevékenységek akár közvetlenül, akár közvetetten is hozzájárulnak mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek szennyezéséhez (illetve fordítva).

A jelenlegi vízgazdálkodási gyakorlat a térség vízháztartási szélsőségeinek növekedését eredményezi. A vízbő időszakok vízfeleslege levezetésre kerül, amely így nem hasznosulhat a vegetációs időszak szárazabb szakaszaiban. Látni kell ugyanakkor, hogy a vízgazdálkodás nem választható el a tájhasználattól. Az ár-, illetve belvízi veszélyeztetettség csak a jelenlegi iparszerű tájhasználat mellett valós, a táj eredeti működéséhez igazodó tájhasználat mellett az árvíz jótékony jelenség, belvízről pedig nem is beszélhetünk. A helytelen vízgazdálkodás a felszíni vízkészletekben tapasztalható szélsőségek mellett, hosszú távon a felszín alatti vizek mennyiségét is csökkenti.

A megye településeinek vezetékes ivóvízzel való ellátottsága 97,5%. A hivatalos határértékeket figyelembe véve, az országos átlaghoz képest gyakrabban fordul elő kifogásolt vízminőség, elsősorban a kémiai komponensek miatt (főként arzén, mangán, ammónium, vas). Az ivóvízkészletek hosszú távú biztosítása érdekében a Dráva mentén kerültek kijelölésre a távlati vízbázisok.

A szennyvízkezelés és tisztítás területén a megye települési szinten az országos szinthez képest elmaradásban van, ami a Sellyei járás területén a legszembetűnőbb (köszönhetően a térség elmaradottságának, valamint az aprófalvas szerkezetnek).

A közcatorna-hálózattal nem rendelkező, illetve a közcatorna-hálózattal rendelkező települések közcatorna-hálózatra nem csatlakozó beépített területein keletkező szennyvizet az előírások szerint helyben, telken belüli tárolókba gyűjtik, amelyek azonban jellemzően emésztőként üzemelnek, és csak kisebb hányaduk ún. zárt szennyvíztározó, amelyből a szennyvizet szippantó kocsival szállítják a kijelölt szennyvízleürítő-helyre. A talajba szakszerűtlenül kerülő szennyvíz a megye egyik legjelentősebb szennyező forrása, amely veszélyezteti a megye ivóvízbázisát.

A lakosság vízszennyezése mellett a mezőgazdaság, az ipar és a bányászat is kiveszi a részét a felszíni és felszín alatti vizek szennyezéséből, de meg kell említeni a – rekultiváció után keletkezett – illegális hulladéklerakókat is. A felsoroltak a felszíni, illetve felszín alatti vizek mellett, a talajt is veszélyeztetik.

A talajszennyeződések kb. 70%-a szénhidrogén eredetű, 16%-a nehézfémek, a fennmaradó 14% szerves és szervetlen vegyi anyagokból, trágyatárolásból adódik. Meg kell említeni a különböző telephelyeken a földalatti szimpla falú tartályok korróziójából eredő különféle szennyeződések, melyek többségükben lokális kiterjedésűek. A telephelyek – különböző technológiájú – átalakítása, illetve felszámolása folyamatban van.

A mezőgazdaság részéről elsősorban a nagyüzemi állattartótelepek működése, valamint az iparszerű szántóföldi növénytermesztés jelenik meg szennyező forrásként. Itt elsősorban az élővizek nitrogénkoncentrációjának a növekedése, valamint a talajvíz nitrátosodása, illetve nitritesedése említhető, mint konfliktusforrás.

Egy másik – szintén az iparszerű szántóföldi növénytermesztéshez kapcsolódó – ám ritkábban hangoztatott probléma, a talajok termőképességének a csökkenése, ami a humusztartalom csökkenésének, a vízháztartási szélsőségek növekedésének, valamint a talajszerkezet megváltozásának egyaránt köszönhető. Ezen jelenségek hátterében a nagy gépekkel való szántás, a fedetlen felszínt érő erózió és defláció, valamint a műtrágyázás áll.

A mecseki feketekőszén nagyüzemi kitermelése 2004-ben, az uránérc bányászat 1997-ben szűnt meg. Feketeszén és urán bányatelkek, illetve kutatási területek azonban a mai napig léteznek, sőt napjainkban kezdeményezések történnek mind a szén, mind az urán ismételt kitermelésére. Jelentős szennyező forrásnak minősül az uránérc-bányászathoz kapcsolódó zagyatározók sószennyezése, valamint az uránbányászati telephelyek (a bányászati területek) radiogén vagy oldott urán tartalmú szennyeződései. Komlón és Pécs határában a volt mélyművelésű szénbányáknál a magas sótartalmú szulfátos víz felszíni megjelenése okozhat gondot.

A talaj- és földvédelem szempontjából napjainkban a cementipari agyag- és mészkő bányászat jelenthet konfliktusforrást.

A felhagyott települési hulladéklerakók felszámolása, rekultivációja 2011. év végéig befejeződött, a lerakók talajra és felszín alatti vízre gyakorolt hatását ellenőrizték, terhelésük kimutatható volt, de szennyeződést nem okoztak.

Élővilág

A természetes élővilágot jelentős területekről szorította ki az iparszerű tájhasználat (elsősorban a szántóföldi művelés), a gyorsforgalmi úthálózat pedig élőhelyeket, ökológiai folyosókat szabdal fel. Napjaink jellemző erdő- és mezőgazdasági módszerei az élőhelyek beszűkülését, a biológiai sokféleség, illetve a táj mozaikosságának a csökkenését eredményezik. A tájhasználattal szorosan összekapcsolódik a térség vízgazdálkodása, amely a jelenlegi körülmények között a vízháztartási szélsőségek növekedését, hosszabb távon pedig a táj kiszáradását eredményezi. A kiszáradás egyik következménye a talajvíz tartós süllyedése, amely az nem csak az erdők, vagy a rétek esetében jelent problémát, hanem a növénytermesztés szempontjából is egyre nagyobb gondot okoz.

A Koncepcióban szereplő úthálózat fejlesztések az élővilág szempontjából mindenképpen további károkat fognak okozni. Az agrárszektorra érintő célkitűzések élővilágra gyakorolt hatásait a konkrét megvalósítás esetén lehet csak majd megítélni. Amennyiben a gazdálkodás jellegében nem következik be gyökeres változás, az a környezeti feltételek további romlását, így az élővilág további pusztulását fogja eredményezni. Amennyiben viszont fordulat következik be, és a jelenlegi iparszerű mezőgazdaságot felváltja a tájgazdálkodás, az az élővilágra is jótékony hatással lesz.

Éghajlat

Az elmúlt időszakokban az időjárási szélsőségek növekedése tapasztalható, ami globális és helyi okokra egyaránt visszavezethető.

A helyi klimatikus feltételek alakulásában a globális folyamatok mellett meghatározó jelentősége van a tájhasználatnak, illetve az ehhez kapcsolódóan vízgazdálkodásnak, valamint a felszínborításnak. A jelenlegi tájszerkezet, illetve tájhasználat alkalmatlan a globális folyamatokból adódó szélsőségek csillapítására, sőt azokat inkább erősíti. Az alapvetően vízlevezetésre kialakított vízrendszer, a nagy területeken egybeszártott felszín csökkenti a táj vízmegtartó képességét, ami kedvezőtlenül befolyásolja a kistáji vízkörforgást. A jelenlegi felszínborítás a vízháztartás mellett kedvezőtlenül befolyásolja a hőmérsékleti viszonyokat is – nyári időszakban jelentős mértékben növeli a forróság kialakulásának esélyét.

Az éghajlati szélsőségek növekedése hosszú távon a természetes élővilágra, az ember kultúrnövényeire és állataira, valamint magát az emberre, az emberi egészségre nézve is káros következményekkel járhat.

A szélsőséges időjárás – extrém erősségű viharok, extrém hőség, extrém hideg, hirtelen lezúduló nagy mennyiségű csapadék – nem csak az élő, hanem az épített környezetben (lakóépületek, közlekedési hálózat, villamos energia hálózat stb.) is károkat okoz.

Épített környezet, építészeti és régészeti örökség

Míg a társadalmi gazdasági értelemben jobb helyzetben lévő települések épített környezete viszonylag jó állapotban van, addig a depressziós, vagy periférikus térségekben – különösen az aprófalvakban – az egykor gazdag építészeti örökség gyors pusztulása tapasztalható. Ez a pusztulás szoros összefüggésben van a helyi társadalom gazdasági, morális, illetve egészségi leépülésével.

A Koncepció célkitűzései közül a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése okozhatja a legtöbb konfliktust, amely adott esetben régészeti lelőhelyek eltűnését eredményezheti. Ugyanakkor, a helyi szintű társadalmi-gazdasági fejlődést elősegítő célkitűzések megvalósulásának várhatóan kedvező hatásai lesznek, hiszen a lakosság gazdasági és morális javulásával az épített környezet állapotában is javulás következhet be.

Hulladékgazdálkodás

A Baranya megyében keletkező, közszolgáltatás keretében elszállított hulladékok éves mennyisége meghaladja a 100.000 tonnát, a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya pedig meghaladja a 90%-ot. A szennyvízkezeléssel kapcsolatos kérdésekkel a vízzel és talajjal foglalkozó részeknél foglalkozunk.

A települési hulladékok esetében a régi, szigeteletlen szeméttelpeket 2009. július 15. napján bezárták, ezt követően csak a jogszabályi követelményeknek megfelelően kialakított, szigetelt települési hulladék lerakók üzemelhetnek. Térségi települési hulladék lerakóként a megyében jelenleg a szigetvári és a görcsönyi lerakót működtetik, a gyakorlatilag már betelt kökényi lerakó bővítése folyamatban van. A bezárt hulladéklerakókat rekultiválják, az új, az EU-s elvárásoknak megfelelő regionális hulladékkezelő rendszerek pedig jelenleg kerülnek kialakításra.

A régi lerakók szabályozott módon történő lezárását célzó rekultivációs munkák része a monitoring rendszer kialakítása is (talajvíz-figyelő kutak, gázfigyelő kutak, gázkiszellőtető csövek). A rekultivációs program 2012 végén befejeződött.

A legtöbb termelési, nem veszélyes hulladékot kibocsátó tevékenység – a külszíni szénbányászat és a Pécsi Hőerőmű széntüzelésű kazánjainak üzemeltetése – már 2004-2005-ben megszűnt, így a bánya-meddő és az erőművi széntüzelés salakja kikerült a keletkező hulladékok közül.

Megszűnt a bőrgyártási hulladékok, krómos szennyvíziszapok kibocsátása is, igaz, hogy nem a korszerűsítés, hanem a pécsi bőrgyártás megszűnésének következtében.

A termelési nem veszélyes hulladékok közül az alábbiak termelődnek a legnagyobb mennyiségben:

- települési szennyvíz tisztításából származó szennyvíziszap
- fahulladék
- fémhulladék
- állati hulladék
- csomagolási hulladék
- biomassza tüzelés hamuja

A pécsi hőerőmű fatüzelésű kazánjának további üzemelése mellett szalmatüzelésű kazán beindítására is sor kerül, így az erőműnek az évi több ezer tonnás mennyiségben keletkező fahamu mellett az ettől eltérő összetételű szalma-hamu mezőgazdasági hasznosításáról is gondoskodnia kell.

A megye legnagyobb, több mint 100.000 t kapacitású hulladékhasznosítója a beremendi cementgyár, amely a cementgyártás során az anyagukban már nem hasznosítható, de éghető nem veszélyes hulladékok – műanyag, gumi, textil, növényi hulladékok stb. – égetése, energetikai hasznosítása mellett a Mátrai Erőműben hulladékként termelődő szénpernyéjéből és gipszhulladékból, ill. egyéb acél kohászati hulladékból is nagy mennyiséget használ fel. A veszélyes hulladéknak nem minősülő hulladékok hasznosításának engedélyeztetését a királyegyházai cementgyár is megkezdi.

Az építési-bontási hulladékok (beton és téglatörmelék, eredeti helyéről kitermelt és eltávolított talaj, bitumen stb.) keletkezése, egyértelműen a volumenében erősen ingadozó építési-bontási tevékenység függvénye.

Legnagyobb részük a Pécs, Pécsváradi úti homokbányában kialakított inerthulladéklerakóban – és az ennél jóval kisebb kapacitású mohácsi inerthulladéklerakókban – kerül elhelyezésre, de folyamatosan nő a hulladékok aprítást követő újrafelhasználásának aránya is.

Baranya megyében az ipari szerkezet átalakulásának következtében viszonylag kevés veszélyes hulladék keletkezik. Veszélyeshulladék-lerakó nincs is a megyében, ártalmatlanításuk jellemzően a megyén kívül történik. A megyében veszélyes hulladékok döntően az alábbi tevékenységekből keletkeznek:

- egészségügyi ellátásból: fertőző hulladék
- gépjárművek mosásából, javításából: olajos iszapok, fáradtolaj
- kármentesítésből: olajos föld és kövek

A megye területén lévő dögtereket és dögkutakat már 2005. december 31. előtt bezárták. Baranya megyében 2010-re megoldódott az állati hulladékokkal kapcsolatos probléma kezelése. Európai Uniós források bevonásával megépültek a gyűjtő-átrakó állomások (Kővágószőlős, Nagycsány, Beremend, Bóly). A bólyi állomás alkalmas a 2-3. kategóriájú hulladék feldolgozására is. Az elhullott állati tetemek begyűjtését az ATEV Fehérjefeldolgozó Zrt. szervezi.

Társadalmi és környezeti szempontból egyaránt konfliktust okozhat, hogy a földtani viszonyok Boda település területét alkalmassá teszik nagy aktivitású radioaktív hulladékok potenciális mélységi lerakóhelyévé.

3.5. A Koncepció megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása

Az alábbiakban a Koncepció megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve környezeti hatást kiváltó tényezőket, okokat vesszük górcső alá, különös tekintettel azokra a tervelemekre, tervezett intézkedésekre, amelyek természeti erőforrás közvetlen igénybevételét vagy környezetterhelés közvetlen előidézését jelentik, illetve olyan társadalmi, gazdasági folyamatokat váltanak ki, vagy ösztönöznek, amelyek közvetett módon környezeti következménnyel járhatnak.

3.5.1. Természeti erőforrás közvetlen igénybevételével vagy környezetterhelés közvetlen előidézésével járó tényezők, okok

A következőkben azokat a tényezőket, okokat elemezzük, amelyek természeti erőforrás közvetlen igénybevételével, illetve környezetterhelés közvetlen előidézésével járnak, és szerepelnek a Koncepcióban.

Bányászat fellendítése - ásványi nyersanyagok bányászata

A nem megújuló erőforrások bányászatának, újraindítását, fellendítését a Koncepció jövőképe is rögzíti, és stratégiai célként tételezi (5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata).

A Konceptió a társadalmi, gazdasági és ökológiai egyensúlyra törekvés, mint **horizontális cél** mentén rögzíti a következőket: "A bányák újrainyitása esetén környezetbarát, tiszta technológiák alkalmazása javasolt, hogy az itt élők életkörülményei és az egészséges környezethez való joguk ne sérüljön, valamint, hogy az alacsony széndioxid kibocsátású gazdaságra való áttérés megvalósulhasson. Környezet egészségügyi szempontból hangsúlyos a felhagyott bányák körültekintő, a felszín alatti vizek és a talaj további szennyeződését megakadályozó rekultivációja. A megújuló energiák térnyerését és az energiatakarékos rendszerek elterjedését ösztönözni szükséges, ezzel megteremtve a megye részbeni energiafüggetlenségét. A környezettel való bánásmód az emberek életminőségét is meghatározza. A jól működő ökológiai rendszer alapját képezi a prosperáló társadalomnak és fenntartható gazdaságnak."

Megállapítható, hogy a Konceptió törekszik a bányanyitásokkal kapcsolatos környezetterhelés figyelembevételére és célként tételezi a környezetbarát technológia alkalmazását. Mivel a bányaművelés komoly környezeti kockázatokat jelent, ezért a bányászati tevékenység indítása a legtöbb esetben SKV-köteles, és a művelésre átfogó jogszabályi környezet létezik. A bányászati tevékenység és az ásványvagyon-gazdálkodás alapkövetelményeit a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény és a végrehajtásáról szóló 203/1998. (XII. 19.) Korm. rendelet tartalmazza.

A Konceptió alapján létrejövő Program alapján lehet környezeti szempontból megalapozottan értékelni a bányanyitások környezeti hatásait 2030-ig. Ezzel együtt elmondható, hogy a megyében meglévő nyersanyag-bányászati létesítmények (pl. a mészkőbányák Bükkösdön, Beremenden), illetve a tervezett szénbányászati, uránérc-bányászati elképzelések környezeti és humánökológiai szempontból rendkívül kockázatosak, ezért kiemelt körültekintést igényel a bányaművelés, illetve annak engedélyeztetése. Kiemelten kell vizsgálni a 2. stratégiai célhoz való kapcsolódást is, ugyanis a tartós, növekedésre képes helyi gazdaságnak nem feltétlenül elősegítője a tervezett ásványi nyersanyag-bányászat; ezt csak az alkalmazott technológia és a bányaművelés nyomán a térségben maradó tőke alapján lehet megítélni, minden esetben külön-külön.

Mezőgazdaság és helyi gazdaság fejlesztése - talaj- és termőföld-igénybevételek

A termőföld mennyiségi védelmére vonatkozó hatósági eljárásokat első fokon a Járási Földhivatalok, másodfokon a Baranya Megyei Kormányhivatal Földhivatala látja el. A termőföldek védelméről a többszörösen módosított 2007. évi CXXIX. törvény rendelkezik. E törvénynek a termőföld mennyiségi védelméről szóló paragrafusait az alábbiak szerint részletezzük:

6/B. § (1) Ha az ingatlanügyi hatóság a településrendezési eszközök, a településfejlesztési koncepció, illetve az integrált településfejlesztési stratégia elkészítése vagy azok módosítása tekintetében az egyeztetési eljárásban véleményező hatóságként működik közre, a termőföld védelmének érvényesítése érdekében érvényre kell juttatnia, hogy a beépítésre szánt területek kijelölése lehetőség szerint a gyengébb minőségű termőföldeken, a lehető legkisebb mértékű termőföld igénybevételével történjen. A vélemény kialakítása során figyelemmel kell lenni továbbá arra, hogy az egyeztetési eljárás tárgyát képező földrészletekkel szomszédos termőföldek megfelelő mezőgazdasági hasznosítását az övezeti átsorolás szerinti területfelhasználás ne akadályozza.

(2) Az egyeztetési eljárásban az ingatlanügyi hatóságnak - a (3) bekezdésben meghatározott eset kivételével - kifogást kell emelni, ha a településrendezési eszköz készítése, vagy módosítása alapján kijelölt beépítésre szánt területek

a) többségében átlagosnál jobb minőségű termőföldeket érintenek, és a beépítésre szánt terület övezeti besorolásának megfelelő, területfelhasználásra hasonló körülmények és feltételek esetén átlagosnál gyengébb vagy átlagos minőségű termőföldeken is sor kerülhet, vagy

b) övezeti besorolásának megfelelő területfelhasználásra kellő nagyságú térmértékben lehetőség van a település már beépítésre kijelölt, de még fel nem használt területén is.

(3) A (2) bekezdésben foglaltakat nem kell alkalmazni a zártkerti ingatlan esetében, ha a településrendezési eszköz készítése vagy módosítása a zártkerti ingatlan területének beépítésre szánt területbe történő átsorolása érdekében történik.

9. § (1) Termőföld más célú hasznosításának minősül:

a) a termőföld olyan időleges vagy végleges igénybevétele, amellyel a termőföld a továbbiakban mezőgazdasági hasznosításra időlegesen vagy véglegesen alkalmatlanná válik;

b) a termőföld belterületbe vonásának engedélyezése;

c) az Evt. hatálya alá nem tartozó üzem-, majorfásítás, valamint az út, vasút és egyéb műszaki létesítmény tartozékát képező fásítás igénybevétele.

10. § (1) Az ingatlanügyi hatóság engedélyével lehet termőföldet más célra hasznosítani. Az engedély hiánya esetén a más hatóságok által kiadott engedélyek nem mentesítik az igénybevevőt az e törvényben foglalt jogkövetkezmények alól. Az ingatlanügyi hatóság engedélye nem mentesít a szükséges más hatósági engedélyek megszerzésének kötelezettsége alól.

(2) Más hatóságok a termőföldet érintő engedélyezési eljárásuk során kötelesek meggyőződni arról, hogy rendelkezésre áll-e a termőföld más célú hasznosításának engedélyezéséről szóló jogerős ingatlanügyi hatósági határozat. Termőföld más célú hasznosításának engedélyezéséről szóló jogerős ingatlanügyi hatósági határozat hiánya esetén a hatóságnak az eljárását fel kell függesztenie.

11. § (1) Termőföldet más célra csak kivételesen - elsősorban a gyengébb minőségű termőföld igénybevételével - lehet felhasználni.

(2) Az átlagosnál jobb minőségű termőföldet más célra hasznosítani csak időlegesen, illetőleg helyhez kötött igénybevétel céljából lehet. A termőföldnek hulladéklerakó céljára történő igénybevétele esetén a környezetvédelmi és természetvédelmi követelmények betartása mellett, mezőgazdasági művelésre alkalmatlan vagy átlagosnál gyengébb minőségű termőföld más célú hasznosítása engedélyezhető.

(3) A (2) bekezdés alkalmazása szempontjából helyhez kötött igénybevételnek kell tekinteni különösen

a) a meglévő létesítmény bővítését, közlekedési és közmű kapcsolatainak kiépítését;

b) a bányüzemet és a természeti kincsek kitermeléséhez szükséges egyéb létesítményt;

c) azt a területet, amelyet a Kormány a Magyar Közlönyben közzétett határozatával beruházási célterületté nyilvánított.

(4) Az igénybevételt az indokolt szükségletnek megfelelő legkisebb területre kell korlátozni.

15. § (2) Termőföld belterületbe vonása iránti kérelmet kizárólag az önkormányzat terjeszthet elő. A kérelemhez csatolni kell az érintett földrészletek helyrajzi számait, a területnagyságot, és a területfelhasználási célt tartalmazó képviselő-testületi döntést, valamint a településszerkezeti terv kivonatát. A kérelemben az önkormányzatnak nyilatkoznia kell arról, miszerint a kérelemben megjelölt földrészletek a kérelemben megjelölt célra 4 éven belül ténylegesen felhasználásra kerülnek.

(3) Belterületi, illetőleg beépítésre szánt területi felhasználásra kerülő területek folyamatosan, a településfejlesztés megvalósításától függően vonhatók a belterületbe.

(4) Belterületbe vonás iránti kérelem elbírálása során elutasítási ok lehet, ha a kérelemmel érintett termőföldek nem szomszédosak belterületi földrészletekkel, továbbá a kérelmezett, az átlagosnál jobb minőségű termőföldek mellett gyengébb minőségű termőföldek is szomszédosak belterületi földrészletekkel. E bekezdés alkalmazása során szomszédos földrészleteknek minősülnek azok a földrészletek is, amelyeket önálló helyrajzi számon nyilvántartott út (árok, csatorna) választ el a belterülettől.

(5) El kell utasítani a belterületbe vonás iránti kérelmet, ha az

a) nem olyan földrészletre vonatkozik, amelyeket az önkormányzat a településszerkezeti tervben meghatározott célra 4 éven belül ténylegesen felhasználni tervez, vagy

b) olyan területfelhasználás céljára irányul, amely a település belterületén beépítésre kijelölt, de még fel nem használt területén megvalósítható.

c) ha a kérelemben és a képviselő-testületi döntésben megjelölt földrészletek nem azonosak.

A talaj feltételesen megújuló, megújítható természeti erőforrás. A jelenlegi tendenciák alapján az Európai Unióban a talajok megújulása tizenhét-szer lassabb, mint a lepusztulása. Ilyen körülmények között alaposan végig kell gondolni az alkalmazott agrártechnológiákat. Különös tekintettel ezeknek a talaj élővilágára gyakorolt hatására. A Koncepció **5. Stratégiai célja (Stratégiai erőforrások fenntartható használata)** kiemeli a termőföld védelmét, emellett az **1. területi cél (Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati , északnyugati és délnyugati felén** (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része) **és a 3. területi cél (Dél-baranyai határtérség** (az Ormánságtól Mohácsig, illetve a Villányi-hegységtől délre található területek) **fejlesztése** emeli ki a jó termőföld szükségességét. A Koncepció kiemeli, hogy a versenyképes mezőgazdaság egyik alapfeltétele a jó termőföld, és erre a megye bátran építhet a jövőben.

Fel kell hívnunk azonban a figyelmet arra, hogy a talajjal való gazdálkodás ökológiailag számos területen sejtetően, illetve bizonyítottan (pl. Ormánság) hibás gyakorlatot követ.⁷ Környezeti szempontból kiemeljük, hogy a Konceptióra alapozott program, és annak végrehajtása során a klímaváltozással járó kockázatok csökkentése és a mezőgazdaság termelőképességének megtartása érdekében az egész megyére kiterjedő területi kompromisszum kialakítására lenne szükség. Ennek első lépéseként fel kell mérni és pontosan meg kell határozni a megye művelésbe vont területeinek agráralkalmasságát és az iparszerű művelésre alkalmatlan területeken a helyi adottságokhoz illeszkedő, a korábbi mozaikos, tagolt tájszerkezetet kialakító és fenntartó gazdálkodási formákat vissza kell állítani.

---

⁷ A Sellyei járás területi programjához (Aquaprofit Zrt. 2013) részletes szántó-alkalmassági vizsgálatok készültek.

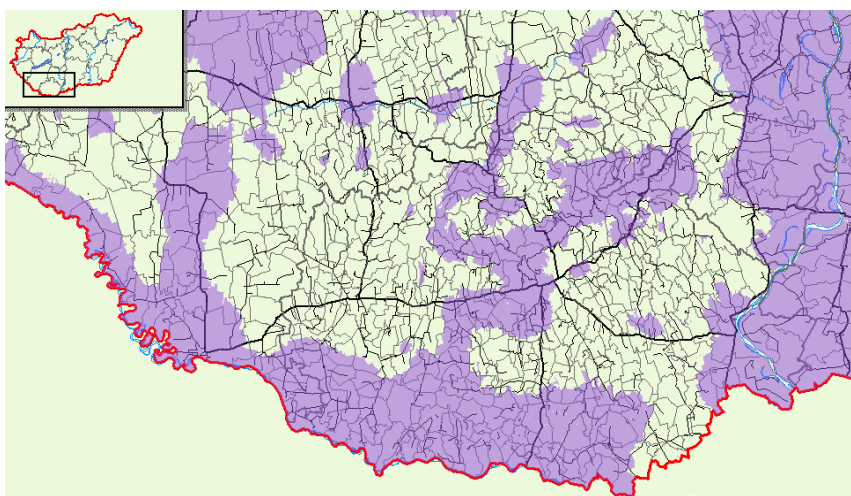
A klímaváltozás ellen részben a felszínborítás alakításával részben olyan klímaadaptációs modellek kialakításával kell védekezni, amelyek nem a változó klíma feltételei között is biztosítják a táj hosszú távú termőképességét. Az olyan termelési módoktól, melyek bizonyítottan a talaj és táj termőképességének romlásához vezetnek, mint az öntözéses gazdálkodás, tartózkodni kell. A Koncepcióban rögzített fenntarthatósági és klíma-adaptációs törekvések alapján mind erre látunk lehetőséget.

A termőföldön történő beruházásokat úgy kell megtervezni, hogy a létesítmények elhelyezése a környező területeken a talajvédő gazdálkodás feltételeit ne akadályozza. Újabb területek belterületbe vonása, a termőföldön történő beruházások a környező területeken a talajvédő gazdálkodás feltételeit nem ronthatják, nem csökkenthetik a meglévő talajvédelmi létesítmények működőképességét. A beruházások megvalósítása és üzemeltetése során a termőföldről szóló jogszabályban foglaltaknak megfelelően kell eljárni. Az előírásokat a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény határozza meg.

A törvény szerint a Baranya Megyei Kormányhivatal Megyei Növény- és Talajvédelmi Igazgatósága, mint talajvédelmi hatóság engedélyre van szüksége a következő esetekben:

- erózió elleni talajvédelmi beavatkozások, ha a talajművelési eljárásokkal, termesztett növények szakszerű területi elhelyezésével, a gyept-, cserje- és erdősávok létesítésével kellőképpen nem lehetséges az erózió ellen megóvni a termőföldet,
- talajvédelem:
  - a növények által kivont, a kilúgozás által eltávozott kalcium mennyiségének pótlására, a talaj savanyúsági viszonyainak megszüntetésére, továbbá a savanyító hatású légköri ülepedés semlegesítése céljából történő meszesítés,
  - szikesedés elleni talajjavítás,
  - homoktalajok javítása,
- mezőgazdasági célú tereprendezés a felszín hullámosságának és az egyenetlen terepalakulatok megszüntetésének érdekében,
- szennyvíz, szennyvíziszap és egyéb nem veszélyes hulladékok termőföldön történő elhelyezése,
- hígtrágya kijuttatása termőföldre.

Baranya megye területének jelentős része nitrát-érzékenynek minősül, nagyrészt a talajvíz jelentős (50 mg/l-t meghaladó) nitrát-koncentrációja miatt, kisebb részben a talajvíz felszíntől számított kis mélysége miatt. A talajvíz, tehát az első vízzáró réteg feletti, 20 m-nél kisebb mélységben található felszín alatti víz, nitráttal való elszennyeződése a nem megfelelő mezőgazdasági gyakorlat követése, a szerves-trágya termőtalaj adottságaira való tekintet nélkül történő (gyakran túl nagy dózisban történő) kijuttatása, részben a nem csatornázott településeken a kommunális szennyvíz elszikkasztása és/vagy nem zárt gyűjtőben történő gyűjtése okozza.

3. Ábra: Nitrátérzékeny területek Baranya Megyében (MePAR szerint blokkok szintjén)

Forrás: MG SZHK NTI

A nitrát természetes úton nagyon lassan bomlik le, felezési ideje mintegy 120 év, ezért a felszín alatti vizek nitrát-szennyezéssel szembeni védelmére kell helyezni a hangsúlyt.

A mezőgazdasági tevékenységek tekintetében követni kell a „Jó mezőgazdasági gyakorlat szabályait”, valamint be kell tartani a többször módosított vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 27/2006 (II. 7.) Kormányrendelet előírásait. Ennek megfelelően vissza kell fogni a műtrágya használatát, illetve a szerves-trágya elhelyezését a talaj-adottságok és a trágya beltartalmi értékeinek figyelembe vételével, talajtani szakvélemény alapján lehet végezni, illetve nitrát-érzékeny területeken szerves trágyával hektáronként 170 kg-nál több nitrogén nem juttatható ki.

A lakossági eredetű nitrátszennyezés esetében a Nemzeti Szennyvízprogram adja meg a felszín alatti vizek védelmének kereteit. A 2000 LE nagyobb települések, agglomerációk esetében biztosítani kell a csatornázását, illetve a csatornán elvezett szennyvíz megfelelő tisztítását. A 2000 LE-nél kisebb települések esetében hangsúlyt kell helyezni a szennyvíz zárt aknában való gyűjtésére, illetve megfelelő tisztítókapacitás biztosítására (meglévő szennyvíztisztító telepeken a szippantott szennyvíz fogadásának biztosítása. Mérlegelni kell az olyan alternatív szennyvíz-gyűjtési és tisztítási módok alkalmazását is, mint a gyökérszívó szennyvíztisztítók létesítését, vagy a szürke- és a feketevíz elválasztását.

Kiemeljük, hogy a talaj minőségromlása és a mezőgazdasági technológiák iparszerűvé válása a jövő legsúlyosabb egészségügyi problémáit rejti magában, erre tekintettel kell lenni a megyei agrárgazdaság fejlesztési elképzelései során. A kockázatok közül magasan kiemelkedik a termesztett növények beltartalmi értékét részben meghatározó ásványi anyag tartalom gyors csökkenése. A huszadik század közepéhez képest valamennyi termesztett növényünkben drasztikusan csökkent a nyomelemek aránya. Az 1970-es évektől e folyamatot már mérések segítségével is nyomon követhetjük. Legfontosabb élelmiszer-növényeink esetében az ásványi elem tartalom 10% alá csökkent (búza 1%, burgonya 9,5%, sárgarépa 4%).

A talajszennyezés formái közül számos elemet ki szoktak emelni az illegális hulladék lerakástól veszélyes hulladék helytelen tárolásán át a települési hulladékban előforduló anyagok kontrol nélküli elhelyezéséig, a legritkábban emlékeznek meg azonban az egyik legkomolyabb szennyező forrásról, az iparszerű művelésről, amelynek műtrágya és vegyszerhasználata a legjelentősebb szennyezőanyag-kibocsátó.

A talajt szennyező anyagok hatásukat a levegő, a talajvíz, illetve közvetetten a táplálékláncon keresztül fejtik ki (növények, állatok). A szennyező anyagok közül kiemelésre érdemesek a különböző nehézfémek, pl. ólom, kadmium, nikkel, vanádium, a kőolaj származékok, az aromás szénhidrogén-származékok, a BTX vegyületek (benzol, toluol, xilol), a halogénezett bifenilek, a sugárzó izotópok. Ezek nagy része rákkeltő és mutagén.

Az egészségkárosodás megjelenési formája lehet

- krónikus mérgezés a szennyező anyagokra jellemző tünetekkel (pl. ólommérgezés),
- tünet nélküli, vagy nem specifikus tünetekkel, mint pl. a fejfájás, nehézlégzés, álmatlanság, hányinger, pszichés panaszok.
- hiánybetegségek.

Elsősorban az iparszerű művelés talajéletet károsító hatásainak tudható be a természet növények nyomelem-tartalmának csökkenése. A Szent István Egyetemen végzett kutatások alapján megállapítható, hogy a növények nyomelem-tartalma csupán néhány százaléka a mezőgazdaság iparosítása előtt mért értékeknek. A hiánybeteg növények az őket fogyasztó emberekben is hiánybetegséget idéznek elő. Ezek közül két elem a réz és vas hiányából következő kórokat mutatjuk be:

A réz a periódusos rendszer 29. eleme, az elektromos áramot igen jól vezető fém. A vízben kiválóan oldódik, hatékony parazita-elleneshatású. Egyúttal valamennyi növényi és állati szervezet számára létfontosságú nyomelem. A szervezet valamennyi sejtjében jelen van, legnagyobb koncentrációban a májban csontokban és izmokban. Számos enzim aktivátora („koenzimje”) és a szervezetben számos rézalapú pigment is ismeretes.

Az emberi szervezet réztartalma 1,4-2,1 mg/ttkg. A vérben szabadon keringő réz erősen mérgező, ezért transzportfehérjéhez (cöruoplazmin) kötődve kering. A májban albuminhoz kötötten raktározódik. A szervezetből szintén cöruoplazmin segítségével távozik – az epével választódik ki.

Számos létfontosságú enzim alkotóeleme. Így pl. a citokróm enzimek aktiválásával részt vesz a szervezet energianyerő és -raktározó, továbbá méregtelenítő működésében. A réz/cink szuperoxid dizmutáz részeként védi a szervezetet az oxidációs károsodásoktól ("oxidatív stressz"), ezáltal véd a rosszindulatú betegségekkel és érlelmeszesedéssel szemben is.

A legfontosabb feladatai közé tartozik a vas beépítésének elősegítése a hemoglobinba (az oxigéntől megszabadított vérfesték a réz miatt lesz inkább kék).

Felnőttek napi rézszükséglete 0,9 mg, de egyes kutatások eredményei alapján ennél jóval többet, akár napi 3 mg-ot is javasolnak.

A réz a talajból a növények közvetítésével kerül a magasabb rendű élőlények szervezetébe. Az ember rézfelvételében jelentős szerepet játszik az állati termékek (hús, máj, vér, stb.). Hiányállapota nem okoz rézhiányra specifikus tüneteket, így a rézhiány gyakoriságáról hozzávetőleges adataink sincsenek. A világ egyes részein a rézhiány magasabb gyakoriságáért a termőtalaj szegényes rézkínálata a felelős.

A tartós rézhiány leggyakrabban zsírsavcsere-zavarokat okoz: magas triglicerid vérszintet, nem alkoholos zsírmájat, elégtelen melanin- és dopaminszintézist, mely napégéshez, depresszióhoz vezethet. A rézhiányra jellemző tünet együttest a vérszegénység, a csontvelő-elégtelenség és degeneratív idegrendszeri betegségek alkotják.

A vér és a szövetek réztartalmának meghatározásával a rézhiány viszonylag könnyen tetten érhető. Rézhiányra jellemző a rézmentes cöruoplazmin magas aránya. A réztartalom meghatározása májból pontosabb, mint vérből (pl. májbiopszia segítségével). A diagnózis legfontosabb előfeltétele, hogy „gondolni kell” a rézhiány lehetőségére különösen azokon a földrajzi területeken, ahol a talaj réztartalma alacsony.

A vashiány a vérszegénység egyik fő oka. Kellő mennyiségű vas nélkül a szervezet nem tud elég hemoglobint előállítani, ami a vörösvérsejtekben az oxigén szállításához szükséges. A vérszegénység lassan fejlődik ki és nem okoz súlyos tüneteket, így nehezen veszi észre önmagán a beteg. Léteznek azonban olyan jelek, melyek alapján felmerülhet a betegség gyanúja. A vashiány gyakran okoz anémiát (vérszegénység). A szervezetben ilyenkor csökken az egészséges vörösvérsejtek száma, amelyeknek az a feladata, hogy oxigént juttassanak a szövetekhez. A vashiány jelei enyhébb esetben alig észrevehetőek, de az állapot súlyosbodásával egyre nyilvánvalóbbá válnak a tünetek: kimerültség, sápadtság, gyengeség, légszomj, fejfájás, szédülés, kábaság, hideg végtagok, ingerlékenység. Gyakran tapasztalható gyulladás vagy afták megjelenése a nyelven, törékeny körmök, szívdobogásérzés, szokatlan dolgok megkívánása (pl. jég, keményítő, homok), rossz étvágy (ez a tünet leggyakrabban újszülötteknél fordul elő), illetve a nyugtalan láb szindróma.

Komoly kockázatot jelent a talaj számára az öntözéses gazdálkodás preferálása (pl. **1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása**; vagy a Konceptió célrendszeréhez kapcsolódó **I. prioritáson** belül: *Az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását szolgáló beruházások támogatása a helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében*). Az öntözéses gazdálkodás az emberiség évezredekre visszanyúló történetében mindenütt a világon az öntözött területek szikesedéséhez, elterméktelenedéséhez vezetett. Ez a csepegtető öntözéssel művelt közel-keleti (pl. izraeli) földek esetében is igazolódott, a termőképesség csak műtrágyázás segítségével tartható fenn.

A Konceptió alapján a talajt, termőföldet érintő programokat a fentiek figyelembevételével kell tervezni.

A fejlesztések vízigénybevétele és vízterhelése

A víz, mint megújuló természeti erőforrás rendkívül sérülékeny, szinte az összes társadalmi-gazdasági tevékenység, így a Konceptióban lefektetett összes fejlesztési cél és prioritás érinti. A megyei célrendszerben a vízrendszerek fenntarthatóságának kérdése több szinten megjelenik: Baranya az átfogó célok szintjén „**környezet- és energiatudatos**” megyeként definiálja magát. A stratégiai célok között a fenntartható erőforrás-gazdálkodás magában foglalja a **természeti erőforrások védelmét, a szennyvíz-kezelést, az ivóvíz-minőség javítását, a klímaváltozás kezelését, az ásványianyag-készletek és energiaforrások fenntartható használatát.**

Kiemelkedő eredménynek tartható az, hogy a Konceptió **5. Stratégiai célja: Stratégiai erőforrások fenntartható használata** kiemelten foglalkozik a vízvédelemmel (ivóvíz, szennyvíz, vízbázisok védelme), de a felszíni vizekre alapozott gazdaságfejlesztéssel is. Emellett igazi áttörésként értékelhető, hogy a helyes vízgazdálkodási gyakorlatok szinte horizontális célként vonulnak végig a Konceptión.

Fel kell hívnunk a figyelmet azonban arra, hogy a Konceptió által preferált mezőgazdasági, bányászati, közlekedési és ipari tevékenységek általában komoly vízszennyezők, folyamatosan előidéznek azokat a problémákat, ami ellen a Konceptió is fellép. Természetesen az emberi tevékenységből fakadó hatások jelen ismereteink szerint csak lassan mérsékelhetők társadalmi-gazdasági megrázkódtatás nélkül, de a technológia, illetve a takarékos üzemmódok terjedésével eredmények érhetők el már rövidtávon is. Mivel a megye kiemelt erőforrásként tekint a vízre, ezért a megszülető területfejlesztési Programban javasolt minden egyes fejlesztési cél vagy program vízügyi hatáselemzése is.

Energetikai fejlesztések - biomassza-produkcióval és egyéb megújuló erőforrással összefüggő igénybevétel és terhelés

Baranya megye a megújuló energiaforrások tekintetében jelentős potenciállal rendelkezik. Ezt a Konceptió elvi élel rögzíti a **III. Átfogó célban (Környezet- és energiatudatos megye)**. Baranya megye a megújuló energiaforrások tekintetében jelentős potenciállal rendelkezik különösen a **biomassza típusú energiahordozók** terén, de mára már a megyében több létező jó gyakorlat is bizonyítja, hogy gazdag lehetőségek rejlenek a **geotermikus energia**, valamint a **napenergia** felhasználás területein is. A környezettudatosság mellett a megye versenyképességének növelése érdekében is fontos cél az energiainport függőség csökkentését is szolgáló, a helyi szinten elérhető energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás elterjedésének ösztönzése.

A Konceptió 4. fejezete, a területfelhasználás alapelveit lefektető konceptió is kimondottan energetikai nyersanyagként számol a biomassza-produkcióval.

A biomassa-produkció és az erdők energetikai nyersanyagként való tételezése két olyan kockázatot rejt magában, amit a Program elkészítésekor fokozottan figyelembe kell venni:

1. A biomassa energetikai felhasználása még nem csökkenti az energia-éhséget; a rentábilis üzemeléshez az erőművek, fűtőművek (pl. pécsi erőmű, szigetvári erőmű) gyakran minden elérhető anyagot felhasználnak; mindez csökkenti a biodiverzitást.

2. a megújuló energiaforrások közül a **biomassa típusú energiahordozók** a természeti körfolyamatokat megszakíthatják, így fokozatosan elveszíthetik megújuló jellegüket. A biomassa felhasználás terén jelezni kell, hogy a mezőgazdasági hulladéknak tekintett szalma és szármagványok kivonása a termőföld, a talaj ciklikus folyamataiból, olyan körülmények között, amikor hazánkban a termőtalaj már nem számít megújuló erőforrásnak, hiszen saját öngyógyító képességénél tizenötször gyorsabban pusztul le, komoly aggályokat vet fel. Ugyanígy elsősorban a talaj megújuló képessége, illetve a felszínborítás klímára gyakorolt hatása miatt aggályos az erdők energetikai célú felhasználása, illetve energiaültetvények létesítése.

Az átfogó cél első elemét a természettudatosságot hosszútávon megkérdőjelezhető, illetve a megújuló energiaforrások köréből kifelé tendáló **biomassa típusú energiahordozókkal** szemben a megyében több létező jó gyakorlat bizonyítja, milyen gazdag lehetőségek rejlenek a **geotermikus energia**, valamint a **napenergia** felhasználás területein. A környezettudatosság mellett a megye versenyképességének növelése érdekében is fontos cél az energiaimport függőség csökkentését is szolgáló, a helyi szinten elérhető – elsősorban megújuló – energiaforrások felhasználására alapozott energiatermelés- és ellátás elterjedésének ösztönzése.

Az energiatudatosság fontos lépése lehet a kistelepüléseken, a vidéki területeken a háztartások energia hatékonyságának növelése, esetenként a régi, de mára elfeledett, vagy mellőzött tudások, lehetőség kiaknázásával, mint pl. a főzés és a fűtés összekapcsolásával a téli hónapokban, a napenergia háztartási hasznosításának (napkollektor) elősegítésével. Mindezt a Konceptió is érinti, illetve említi (pl. a 4. fejezetben: ***Megújuló energiában a biomasszáé a főszerep, de nem elhanyagolható a magas napsütéses órák számának valamint az egyre jobban előtérbe kerülő fotovoltaiikus technológia hatásfok növekedésének köszönhetően előállítható napenergia mennyisége sem, amire jó példák, a már elkészült napelemparkok.***), de a Program elkészítése során felül kell vizsgálni a nagy területre elfoglaló napelem parkok tervezett helyszíneit, környezeti kockázatait.

A Konceptió több helyen említi a geotermikus energiát (kimondottan a **III. Átfogó cél: Környezet- és energiatudatos megye** esetében jelenik meg). Az erre épített programok esetében is igaz az, hogy a fejlesztések létjogosultságát, környezeti hatásait a konkrét esetek fényében külön elemezni kell a területfejlesztési program elkészítése után.

3.5.2. A Konceptió által ösztönzött, környezeti következménnyel járó társadalmi-gazdasági folyamatok

A Konceptió célja a megye területfejlesztési irányainak kijelölése, és ezzel zömében illeszkedik az uralkodó hazai területfejlesztési politikához.

A területfejlesztés eddigi hazai eredményeiről könyvtárnyi irodalom áll rendelkezésre, de a kimenetekről megoszlanak a vélemények. A területfejlesztéssel szintetizáló módon, elméleti szinten (is) foglalkozó szakemberek (a teljesség igénye nélkül pl. Barta Györgyi, Enyedi György, Faragó László, Lengyel Imre, Lux Gábor, Nemes Nagy József, Timár Judit, de szinte a teljes hazai társadalomföldrajzi és regionális kutatásokkal foglalkozó szakember) általában kiemelik a hazai területfejlesztési eredmények gyengeségeit vagy kérdéses mivoltát.

Megállapítható, hogy a transznacionális folyamatok, a külföldi tőke beáramlása Magyarország esetében kiélezte a területi különbségeket, növelte a regionális megosztottságot, bár a divergencia üteme némileg lassul. Egyértelmű, hogy a hazai térszerkezet alakulásában a magángazdaság, azon belül különösen a külföldi tőke játssza a fontosabb szerepet, az állami szerepvállalás kevesebb hatással van a folyamatokra; sőt, ez is általában ott vált ki kedvező hatást, ahol "termékeny talajra hullik", tehát az állami támogatás találkozik a tőke igényeivel.

Ahogy a Konceptió is leszögezi, Baranya megye a rendszerváltozás vesztesei közé tartozik. Ebből a helyzetből komoly infrastrukturális beruházásokkal (pl. autópálya, EKF program stb.) sem sikerült kilábalni. Megjegyezzük, hogy pusztán infrastruktúra-fejlesztésre alapozva nem is lehet versenyképes semmilyen területegység, ahhoz kapcsolódni kell, ahhoz termék szükséges. Következik ez a világgazdaság logikájából is; nemzetközi versenyhelyzetben az infrastruktúra két fejlett régió relációjában versenyelőnyt jelent, fejlettebb és fejletlenebb régiók között általában a negatív folyamatokat erősíti, hozzájárul a fejletlenebb régió kizsákmányolásához akkor, ha a kedvezőtlenebb helyzetben levő területegység nem rendelkezik pl. globálisan versenyképes termékkel vagy materiális/szellemi tőkével, erős adaptációs képességgel, illetve innovatív intézményrendszerrel. Le kell számolnunk egy fejlesztéspolitikai illúzióval, a valóságban a versenyképesség megteremtése fejletlen régiókban a versenyképes szereplők érdekeivel ellentétes.

A versenyképességet azzal pedig nem lehet megteremteni, hogy a versenyképesek számára még több esélyt adunk a versenyképességük növeléséhez a versenyképtelenek kárára. Az infrastrukturális javak (amik pl. állami pénzből teremődnek meg) a versenyképes nagytőke érdekében kezdenek el működni, csupán az infrastruktúra másik végén állva, úgy tűnik, hogy "hozzánk jönnek", pedig valójában "tőlünk visznek" (pl. szellemi tőkét, anyagi vagy természeti javakat). A területiség, fejlesztések és a téralakulás/térkonstrukciók viszonyáról, az azokkal kapcsolatos eltérő nézetekről szintén könyvtárnyi szakirodalom van, bár elsősorban nemzetközi szinten; egy-két magyar nyelvű munkában pl. a pécsi Faragó László foglalja őket össze.⁸

Véleményünk szerint a megye, illetve a kapcsolódó horvátországi területek (egy-egy település kivételével) jelenleg nem kimondottan érdekesek a (nemzetközi) tőke számára, versenyhátrányban vannak, nincs magas áron a világpiacon értékesíthető termékük. Emellett rendkívül rossz intézményi struktúrák, determinációk érvényesülnek (pl. a "múlt terhe" intézményesen jelen van az intézményrendszerben és a lakosság mentalitásában is). Ennek hatásaival foglalkozik egyébként az intézményi közgazdaságtan és - részben - az evolúciós közgazdaságtan; ezen tudományterületek eredményei segítségével könnyedén cáfolhatók a klasszikus területfejlesztés elméletei és igazolható a (földrajzi) determináció.

Társadalmi és gazdasági szempontból ezért erősen vitatható a Konceptiónak a jövőképpen megfogalmazott állítása: "Mindezen feltételek együttes megteremtésével, azaz a vállalkozások versenyképességének növelésével, a lakosság életkörülményeinek javításával és ennek keretében a kedvező lakókörnyezet fenntartásával, valamint az elmúlt időszakban kiépült közlekedési infrastruktúra hiányzó elemeinek fejlesztésével elérhetővé válhat, hogy a 2007 óta tapasztalható gyorsuló elvándorlási trend megálljon és a megye vonzóereje növekedjen."

Úgy véljük, hogy a területfejlesztés egyik eszközeként a Konceptióban tételezett infrastruktúra-fejlesztések (pl. vízi, közúti, légi infrastruktúra, ipari infrastruktúra-fejlesztések olyan negatív társadalmi folyamatokat válthatnak ki, vagy ösztönözhetnek, amelyek közvetett módon a következő káros környezeti következménnyel járhatnak, például:

- elősegítik az elvándorlást, illetve a szellemi tőke további kivonását; ezzel az elhanyagolt területek növekedését,

---

⁸ Faragó L. (2005): A jövőalkotás társadalomtechnikája: a közösségi tervezés elmélete. Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 240 p.; Faragó L. (2013): Térelméleti alapvetések konstruktivista ismeretelméleti megközelítésben. - Tér és Társadalom, 27/4. pp. 3-29.

- elősegítik a gettósodást, városi (Pécs, Komló) települési környezet leromlását, erősítik a sokszor környezetromboló lakossági és gazdasági szuburbanizációt;
- elősegítik a világviszonylatban kimondottan alacsony hozzáadott értéket termelő, relatíve környezetszennyező üzemek, logisztikai funkció megtelepedését;

A jövőkép természeti oldalát megjelenítő átfogó cél hármas követelményt támaszt a Koncepció, valamint a fejlesztési elképzelések elé. Egyrészt szükség van a táji adottságokhoz illeszkedő, illetve a táj eredeti állapotát a lehetőségek szélső határáig visszaállító térszerkezet kialakítására, másrészt lehetőség szerinti zárt ciklusú, a természeti adottságokhoz illeszkedő gazdasági körfolyamatokon alapuló gazdasági szerkezetet kell megteremteni, harmadrészt pedig a természeti folyamatokkal együttműködő, azokat kiteljesítő, de legalábbis károsan nem befolyásoló gazdasági-társadalmi szerkezetet kell kialakítani és fenntartani.

A mai piacgazdaságban a dolgozó emberek mindennapi életét befolyásoló rutin tevékenységek (pl. munkába járás) megkönnyítése érdekében nélkülözhetetlen a gyors és hatékony elérhetőség biztosítása; mindez korlátlanul azonban a társadalom tehetős rétegei számára lesz elérhető, a hasznok az ő oldalukon jelentkeznek. A társadalomban ezért a különbségek egyre nőnek. Nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a területi mobilitás nem elsősorban a centrum-periféria viszony és különbségek további mélyítését kell, hogy elősegítse (jelen esetben város-vidék, illetve Pécs és a megye egésze), nem elsősorban a munkába ingázás feltételeinek, és ezzel együtt az *urban sprawl* (a városi létformák és maga a város szétterjedése) gyorsítása miatt van rá szükség, hanem kétirányú folyamatként, különösen a know-how áramlását kell(ene) elősegítenie.

Mindezen kérdések és folyamatok kedvezőtlen környezeti hatásai vitathatatlanok. Arra kell törekedni, hogy a Koncepció alapján készülő Program elemei úgy kerüljenek kidolgozásra és akkor kerüljenek megvalósításra, ahogy és amikor a tőkés gazdaság logikájából fakadó és bizonyosan bekövetkező káros hatásokat képesek pozitív hatások ellentételezni.

3.6. Koncepció megvalósulása esetén várható környezeti hatások

Baranya Megyei Területfejlesztési Koncepciója számos területen komoly környezeti következménnyel járhat, ám – mint már elemeztük - a Koncepció alapján a legtöbb esetben ezek mértéke és iránya sem becsülhető. Példának okáért a helyi gazdaság fejlesztésének terén több – koncepcionális szinten ki nem fejtett – megoldási lehetőség is adódhat, melyek mindegyike a helyi gazdaság fejlesztésének tekinthető, vagy a bányanyitások, ipari üzemek telepítése is különféle technológiák mellett valósulhat meg. A közútfejlesztéseknél kérdéses a forgalom, illetve a forgalom növekedés mértéke. A célokkal, intézkedésekkel kapcsolatos tényleges programok tartalma és megvalósulásuk módja szerint jelentkeznek majd a valós környezeti hatások. E fejezetben tehát csak általánosságban, a várható tendenciákra figyelemmel adhatunk bármilyen előrejelzést, becslést. Ettől határozottabb formában csak ott tudunk fogalmazni, ahol valamilyen korábbi tényfeltáró elemzés⁹ vagy célzott kutatás¹⁰, illetve folyamatelemzés¹¹ ehhez támpontot ad. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezekben az esetekben is csak a legáltalánosabb szinten, a hatások konkrét formájának és mértékének a megjelölése nélkül tudjuk csak jelezni az esetleges környezeti változásokat.

3.6.1 Jól azonosítható igénybevétel vagy terhelés

Már az előzőekből kitűnik, hogy a Koncepció alapján a terhelés azonosítása csak általános szinten képzelhető el. Azaz előre jelezhetjük, hogy az egyes beavatkozások hathatnak-e az adott elemre, de magának a hatásnak az értékelése a Koncepció konkrét megvalósítási formáinak ismerete nélkül nehezen képzelhető el. Kiragadott példaként említhető a helyi gazdálkodás fejlesztése a rurális térségekben, illetve a kis- és középbirtokok jelentőségének növelése. Egészen más hatása van mindennek mind a földre, a vízre, és a levegőre, mind az egyes tájelemekre, illetve természeti és társadalmi folyamatokra, ha a jelenlegi tájhasználat keretei között esetleg a szántóművelésbe vont területek bővítésével valósul meg, mintha a mezőgazdasági termelés területi kompromisszumon alapuló szerkezetváltásával, a táji adottságokat, a mozaikos tájszerkezet helyreállításához és fenntartásához fűződő közérdek érvényesítése mellett a birtokszerkezet átalakításával kívánjuk elérni.

---

⁹ Pl. az öntözéses gazdálkodás következményeinek a vizsgálata.

¹⁰ Pl. a Szent István Egyetemen a növényekben lévő nyomelem-tartalom változásainak feltárása.

¹¹ Pl. a Szentpétervári Atomfizikai Kutatóintézet munkatársainak (elsősorban Viktor Gorshkov és Anasztasia Makarieva) a felszínborítottság, erdőszültség és a klíma, illetve csapadékviszonyok összefüggéseinek feltárását célzó vizsgálata.

Az első esetben a helyi gazdaság fejlesztése fokozottan terheli a már amúgy is túlhasznált termőföldet, jelentős mértékben rontja a táji adottságokat, kedvezőtlenül hat a mikroklímára. A második esetben a hatása fordított, fékezi a káros folyamatokat, elősegítheti a termőföld tartamos, fenntartható használatát, a mozaikos tájszerkezet helyreállítása és fenntartása révén kedvezően hat mind a táj, mind a tájban lévő életközösségek fennmaradására, így a növeli a biológiai sokféleséget, és a helyreállítás mértékétől függően a mikroklíma szerepének növelésével mérsékelheti a globális klímaváltozás hatásait. Hogy e két hatásmechanizmus közül melyik érvényesül, azt csak a konkrét beavatkozások ismeretében határozhatjuk meg.

Az egyes környezeti elemek terhelésének meghatározása

Az egyes környezeti hatásokat vizsgálva a Konceptió megvalósulásának először az alábbi környezeti elemekre gyakorolt hatásokat vesszük górcső alá:

- levegő
- víz
- élővilág
- épített környezet, illetve építészeti és régészeti örökség

Ezt követően számba vesszük a környezeti elemek rendszereinél felmerülő esetleges hatásokat. Vizsgáljuk továbbá a **Natura 2000 területek** állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő **élőhelyek és fajok** kedvező természetvédelmi helyzete megmaradásának, fenntartásának, helyreállításának, fejlesztésének lehetőségeire, továbbá **az érintett lakosság egészségi állapotában**, valamint társadalmi, gazdasági helyzetében – különösen életminőségében, kulturális örökségében, területhasználata feltételeiben – várhatóan fellépő humán ökológiai hatásokat.

A levegő minőségét érintő hatások

A levegő tisztasága – több más elemé mellett – alapvetően határozza meg az élet minőségét, de még pl. a víz, az élelmiszer stb. esetében előzetes mérésre, kontrollra esetenként tisztításra is lehetőség van, a levegő jellegéből adódóan ilyenformán nem ellenőrizhető, minősége nem javítható. Elsődlegesen tehát a levegő tisztaságának megőrzésével, a szennyezések kiküszöbölésével, illetve ahol erre nincs lehetőség egészségügyi határérték alatt tartásával védekezhetünk a szennyezett levegő egészségre gyakorolt káros hatásai ellen.

Baranya megyében a rendszerváltás előtt elsődleges légszennyező-források a bányák, és hozzájuk kapcsolódó tevékenységek (szállítás, meddőhányók stb.) voltak. Ezek nagy része a rendszerváltást követően megszűnt. Ma a megye gazdaságát a kisebb káros anyag kibocsátású, a légszennyezés tekintetében kisebb terheléssel üzemelő gazdasági létesítmények, tevékenységek jellemzik (feldolgozó, elektronikai, könnyű-élelmiszeripar). Emiatt Baranya megye **levegőminőség** szempontjából – Pécs, Komló és Beremend környékét kivéve – már a tisztább levegőjű térségekhez tartozik.

Az átfogó célok egyike sem sejtett jelentős változást a megye légszennyezettségének állapotában. A **„Magas hozzáadott értéket teremtő foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakítása”**, azaz az **első átfogó cél** megfogalmazása során két kockázati tényező jelenik meg, részben a vállalkozások versenyképességének növelése, részben a közlekedési infrastruktúra hiányzó elemeinek megvalósítása. Itt mindkét esetben felmerülhetnek olyan mozzanatok, melyek az adott célelem megvalósulásának mikéntjétől függően veszélyeztethetik a levegő tisztaságát. E téren meg kell jegyezni, hogy a versenyképesség növelése nem jelentheti a környezet, így a levegővédelmével kapcsolatos kiadások lefaragását.

A közútfejlesztések tekintetében a helyzet valamivel összetettebb. Az elkerülő utak könnyítést jelentenek az elkerült településeknek, itt az átmenő forgalom kiesésének következtében jelentősen javulhat a helyzet, még az elkerülő utak nyomvonalán negatív változások várhatóak. E téren **javasoljuk**, hogy a nyomvonalak megválasztása során **kerüljék az értékes tájelemeket, ökológiai kiegyenlítőket, természetes vagy természetszerű élőhelyeket, védett, illetve Natura 2000-es területeket**, részesítsék előnyben az ipari jellegű, illetve szántóművelés alá eső földrészleteket.

A harmadik átfogó célként megfogalmazott **„Környezet- és energiatudatos megye”** tartalmi elemei közül a biomasza felhasználás rejthet a levegő tisztaságára (is) ható kockázatot. E téren a központosított energiatermelés viszonylag nagy alapanyag igénye széleskörű szállítással párosulhat, hozzájárulhat a tájszerkezet kedvezőtlen alakulásához, illetve gátolhatja a tartamos erdőgazdálkodás eszközeinek a terjedését. A tájszerkezetre gyakorolt kedvezőtlen hatását részben az energia ültetvények elterjedésében, részben az ökológiai kiegyenlítők, fa- és cserjesorok eltűnésében határozhatjuk meg.

A stratégiai célok közül a „Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása”, a „Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése” a „Stratégiai erőforrások fenntartható használata” az „Elérhetőség és mobilitás javítása” és a „Nemzetközi növekedési centrummá válás” megvalósítása hordozhat levegőminőségi kockázatot. Ugyanakkor ugyanezek a célok, megvalósításuktól függően javíthatnak is a levegő tisztaságán. Azonban fontos figyelemmel lennünk a részletekre is. Különösen igaz ez a tartós növekedésre képes gazdaság megteremtésére, illetve a stratégiai erőforrások fenntartható használatára. E célok elérése során – pl. új bányanyitások, új ipari létesítmények telepítése – bizonyos területeken a választott technológiától függően könnyen vezethet a levegő szennyeződéséhez. Az elérhetőség javításával és a nemzetközi növekedési centrummá válással kapcsolatos lehetséges előnyök és kockázatok a közlekedéshez kapcsolódnak, ezeket korábban már jeleztük.

Az itt jelzett kockázatok mérséklése érdekében a terv végrehajtása során meg kell felelni a levegő védelmével kapcsolatos követelményeknek. Ezeket a 2011. január 15-én hatályba lépő, a levegő védelméről szóló 306/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet szabályozta újra. E szerint a levegőterhelést okozó forrásokra, tevékenységekre, technológiákra, létesítményekre (a továbbiakban: légszennyező forrás) az elérhető legjobb technika alapján, jogszabályban, illetőleg a környezetvédelmi hatóság egyedi eljárásának keretében kibocsátási határértéket, levegővédelmi követelményeket kell megállapítani.

A levegőterheltségi szint határértékeit és a helyhez kötött légszennyező pontforrások kibocsátási határértékeit a 4/2011.(I. 14.) VM rendelet tartalmazza.

A levegőterheltségi szint, a helyhez kötött légszennyező pontforrások, a diffúz források vizsgálatára, ellenőrzésére és értékelésére, valamint mindezek üzemeltetőire a 6/2011.(I. 14.) VM rendelet követelményei vonatkoznak.

15. Táblázat: A légszennyezettség egészségügyi határértékei egyes légszennyező anyagokra vonatkozóan

Légszennyező anyag [CAS szám]	Veszélyességi fokozat	Határérték (µg/m ³)		
		órás	24 órás	éves
Kén-dioxid [7446-09-5]	III.	250	125	50
Nitrogén-dioxid [10102-44-0]	II.	100	85	40
Szén-monoxid [630-08-0]	II.	10.000	5.000*	3.000
Szálló por (PM ₁₀)	III.	-	50	40

Forrás: saját szerkesztés

* Napi 8 órás mozgó átlagkoncentrációk maximuma, amelyet az órás átlagok alapján készített 8 órás mozgó átlagértékekből kell kiválasztani.

A megye jelenlegi állapotának megfelelő, az alapállapotot jelentő levegőminőségi helyzetének megítéléséhez a terület légszennyezettségének adatait az egészségügyi határértékekkel kell összevetni.

A 140 kW_{th} és ennél nagyobb, de 50 MW_{th}-nál kisebb névleges bemenő teljesítményű tüzelőberendezések légszennyezőanyagainak technológiai kibocsátási határértékeiről a 23/2001. (XI.13.) KöM rendelet tartalmaz előírásokat. A fűtőmű, erőmű nagyságrendű teljesítményekre (50 MW_{th} felett) külön jogszabályok rendelkeznek.

Egyes tevékenységek és berendezések illékony szerves vegyület kibocsátásainak korlátozásáról, illetve az oldószer-felhasználás küszöbértékeiről, valamint kibocsátási határértékeiről külön jogszabály rendelkezik a 10/2001. (IV.19.) KöM rendelettel.

Figyelembe kell venni az ózonréteget lebontó anyagokkal és egyes fluor tartalmú üvegházhatású gázokkal kapcsolatos tevékenységekről szóló 310/2008. (XII. 20.) Kormányrendelet követelményeket. A tervek készítése időszakában a 3 kg hűtőközeg töltetű légkondicionáló vagy hűtőberendezéseket be kell jelenteni a környezetvédelmi hatóságoknak.

A módosított 306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet 5.§-a szerint a bűzkibocsátással járó környezeti hatásvizsgálat kötelező, vagy egységes környezethasználati engedély kötelező tevékenységek esetén védelmi övezetet kell kialakítani. A védelmi övezetben nem lehet lakóépület, üdülőépület, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális és igazgatási célú épület, kivéve a telepítésre kerülő, illetve a már működő légszennyező források működésével összefüggő építmény.

A védelmi övezet kialakításával kapcsolatos költségek viselése a légszennyezőt terhelik.

A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárások során állapítja meg a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi hatóság az elérhető legjobb technikán alapuló intézkedéseket.

A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárás szabályait a 314/2005. (XII. 25.) Kormányrendelet határozza meg.

A jogszabályi meghatározottságokon túl a levegő minőségét a tájszerkezet segítségével is befolyásolhatjuk. A szennyező-források körül, illetve velük párhuzamosan telepített erdő- és cserjesávok, ligetek, a tagolt mozaikos tájszerkezet különösen a szálló por és az allergén pollenek kibocsátása ellen nyújthat védelmet. Az utóbbi ellen néhány esetben a művelési technológiák megváltoztatásával is sikeresen védekezhetünk. Különösen igaz ez olyan növények esetére, amelyek kifejezetten zavarástűrők, életterük a bolygatott talaj, mint pl. a parlagfű. Ezért kell odafigyelni levegővédelmi szempontból is az ökológiai kiegyenlítő területek védelmére.

Általánosságban elmondható, hogy Baranya megye jelenlegi ipara - szemben az 1990 előtti állapotokkal - nem eredményez jelentős légszennyezőanyag-terhelést. A területi levegőminőségi állapot kedvezőnek tekinthető. A lokális jellegű problémák (elsősorban Pécs, Beremend, Királyegyháza, Komló és a többi város esetében) helyben kezelhetők, a kibocsátók beavatkozása eredményesnek tekinthető. A Konceptió II. prioritása **(Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében)** alá tartozó beavatkozások esetenként komolyabb légszennyezettség-növekedéssel járhatnak (tudunk pl. gépipari, illetve bányászati tervekről). Ezzel kapcsolatban kiemeljük, hogy sajnálatosan alulfinanszírozott Baranya megye légszennyezettségi mérőhálózata. Az előregedett RIV hálózat korszerűsítése elengedhetetlen feladat. A stratégiai célkitűzések realizálása során az iparfejlesztésre tekintettel javasolt a légszennyezőanyag vizsgáló monitor rendszer fejlesztése is.

Törekedni kell a megújuló energiahasznosítás széles körű elterjesztésére, a fosszilis energiahordozók helyett a termálvizek, a geotermikus hő hasznosítására.

A városok (elsősorban Pécs és Komló), illetve a fontosabb közlekedési utak mentén fekvő falvak levegője a közlekedési eredetű szennyezőanyagok, illetve a földrajzi fekvés miatt szennyezettnek mondható. A fejlesztési Konceptióban szereplő infrastruktúra-hálózatok (közlekedés, informatika) fejlesztésének realizálása különösen a közlekedési kapcsolatok javulása esetén lehet eredményes a légszennyezőanyag-terhelés növekedésének megakadályozásában. A kapcsolatok bővülésével látványos javulás is elérhető lokális szinten.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó stratégiai céljai szerint az infrastruktúra (közlekedés, informatika) levegőtisztaság-védelmi szempontból kedvező hatású lesz. Az iparfejlesztés kockázatokat is tükrözhet, így javasolt a légszennyezőanyag vizsgáló monitoring rendszer tervezés és megvalósítása is.

A levegőminőség védelme szempontjából a megyei stratégia elemei megvalósulásának országhatáron való átterjedő jelentős környezeti hatása – a projekt elemeket külön-külön és együttesen is értékelve – nem prognosztizálható.

Vízminőség-védelem

Baranya megye felszíni vizei közül a kisebb vízfolyásoknak, mellékvizeknek a teljes vízgyűjtője a megyére esik, így a vizek minőségét meghatározó tényezők ezekben az esetekben nem kívülről „importáltak”, hanem belülről fakadnak.

A vízminőségre kedvezőtlen hatást fejthet ki a bányászat újra indítása, az iparszerű mezőgazdálkodás fejlesztése, az öntözéses gazdálkodás. A vízkészletek megőrzésére a jelenlegi vízvezető vízrendezés, ideértve a kis vízfolyások menti ökológiai kiegyenlítőket (vizes élőhelyek, mocsarak, tavak) felszámolását és a meder kiegyenesítését, a mederbevágódásokat is.

A bányanyitásokkal kapcsolatban (5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata, illetve kapcsolódik a 2. Stratégiai célhoz is: Tartós növekedésre képes gazdaság megteremtése). A 3.5. fejezetben már jeleztük, hogy a Konceptió több ponton is kitér a természet megóvásához és a fenntartható gazdálkodáshoz kapcsolódó feltételekre, itt annyit fűznénk hozzá, hogy a jelenlegi körülmények között a bányákkal kapcsolatos vízfolyások ökológiai állapota, öntisztító képességének korlátozott volta miatt minimális szennyezés is komoly kockázatot jelent. E téren felszíni vizek minőségvédelmében javasoljuk a felmerülő problémák együttes kezelését, azaz a szennyező anyag kibocsátás tervbe vett minimalizálása mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a vízfolyások rehabilitációjára és revitalizációjára is. E témával kapcsolatosan a Konceptió több helyen is jelzi a problémát és a célokat a megoldáskeresésével összhangban fogalmazza meg.

A Konceptióban megfogalmazott horizontális célok között, mint már azt jeleztük, megjelenik a vizeinkkel való gazdálkodás: „A **helyes vízgazdálkodásnak és ezzel együtt a helyes zöldfelület gazdálkodásnak** elsődleges szerepe van mind a mezőgazdaságban, mind az árvízvédelemben a szélsőséges időjárások kivédésében.” E megfogalmazás azonban félreérthető. A mai tájhasználat felől nézvést a helyes vízgazdálkodás a vízbő időszakok vizeinek gyors levezetése, a vízhiányos időszakokban pedig a rendelkezésre álló felszíni (Dráva, Duna) és felszín alatti készletekből való vízpótlás. A vízkészletek megőrzése, a felszíni vizek védelme szempontjából a helyes vízgazdálkodás a vízbő időszakok vizeinek lehetőség szerinti teljes visszatartása, és tartalékolása a tájban, a talajban, a növényzetben, a növényzettel fedett légrétegekben, állandó és időszakos felszíni tározókban. Az első megoldás egy a jelenlegi tájhasználatához, iparszerű műveléshez igazodó, ugyanakkor hosszútávon a vízkészletekkel való fenntartható gazdálkodást veszélyeztető technológiai megoldás, míg a második egy az adott táj természeti folyamataihoz igazodó, a készletek megőrzését, a készletekkel való hosszú távú gazdálkodást célzó megoldás. E két forma jelenleg párhuzamosan jelenik meg a Konceptióban. A Konceptió kibontása során törekedni kell ennek az ellentmondásnak a feloldására. Itt ki kell emelni az **1. Stratégiai cél: Helyi gazdaságok fejlesztése, körforgásos gazdaság kialakítása** célhoz kapcsolatosan az alábbiakat:

„A helyi termelésen alapuló ellátás biztonságának fokozása érdekében törekedni kell a klímaváltozás várható káros következményeinek helyi, térségi szinten elérhető eszközökkel történő megelőzésére, mérséklésére. Ennek keretében fontos cél a komplex vízgyűjtő gazdálkodási szemléleten keresztül történő, az öntözéses gazdálkodás feltételeit is megteremtő vízrendezés megvalósítása.”

Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az öntözéses gazdálkodás feltételeit megteremtő vízrendezés a Konceptióban megfogalmazott elvekkel ellentétesen is megvalósítható, sőt ez a megvalósítás egyszerűbb, a mai vízrendezéshez illeszkedő módja. Maga a cél ellentétes lehet az **5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata** célban megfogalmazott célokkal, nevezetesen: „A klímaváltozás fokozódó kockázatainak kivédése, így a szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok egyre gyakoribb és egyre nagyobb területet érintő kialakulásának kezelése céljából előtérbe kell helyezni a természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli vízgazdálkodásra épülő terület- és tájhasználatokat, művelési módokat. Ennek érdekében ösztönözni kell a természetes **vízvisszatartásra és vízpótlásra épülő tájgazdálkodási technológiák alkalmazását**, ki kell alakítani a több lábbon álló agrárium megteremtésének feltételeit, ösztönözni kell a környezeti kihívásoknak megfelelő termékszerkezet alkalmazását.”

Az öntözéses gazdálkodás értve ez alatt a szántóföldi növények különböző eszközökkel történő öntözését az adott esetben nem tájgazdálkodási technológia, ami önmagában nem volna baj, de kiépítése a mai egyoldalú tájhasználat keretei között jelentős akadályát képezheti a vízviszatarción és vízpótláson alapuló tájgazdálkodási formák elterjedésének. Itt ismételt hangsúlyoznunk kell, amit e kérdésről a 3.5. fejezetben mondtunk: a megye fejlesztések, és a különféle érdekek mentén kibontott célok összehangolása érdekében egy jól értelmezhető területi kompromisszum kialakítására volna szükség, amelyben elsősorban a természeti adottságok, a talaj minősége, és klímaváltozás követelményei alapján határoznánk meg az adott esetben milyen eszközökkel célszerű megvalósítani a helyi gazdaságok fejlesztését, a felszíni és felszín alatti vizek védelmét, a vízkészletek és a vízminőség megőrzését, illetve a helyes, hosszútávon fenntartható vízgazdálkodást meghatározását.

E területi kompromisszum lehetősége körvonalazódik a területi célok között. 1. Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati és délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része) tekintetében megfogalmazott területi cél, illetve az itt megfogalmazott komplex fejlesztési programok jó alapot jelentenek e kérdés kibontásához. Az itt felvetett lehetőségeket kell kibontani és a megye egész területére alkalmazni – természetesen csak a környezeti elemek és rendszerek védelme szempontjából.

A víz az élet nélkülözhetetlen eleme, ebből következően az édesvíz-készletek megőrzése, gyarapítása nemzetbiztonsági és stratégiai kérdés. Miután a víz nem áll korlátlanul rendelkezésünkre, illetve a víz használata részben költségekkel jár, részben jövedelemszerzésre is lehetőséget kínál a vízfelhasználás, illetve a vízkészletek megőrzése és gyarapítása komoly ellentmondással terhelt. Ezen ellentmondások feloldása a társadalmi gondolkodás adott szintjén általában nem is lehetséges. A stratégiai jelentőségű édesvízkészletek megőrzéséhez fűződő érdekek több területen is igen komolyan ütköznek és sérülnek a jelenlegi tájhasználat fenntartásához fűződő, egy szűk, de gazdasági erejét tekintve jelentős társadalmi csoport gazdasági érdekével. Jelen keretek között azonban még csak az érdekellentét feltárására sincs lehetőség, nemhogy a feloldására. Az ilyen jellegű problémák megoldása összetett, a természeti, a gazdasági és a társadalmi folyamatok hosszútávú, átfogó elemzésén, a jelenlegi és jövőben várható kölcsönhatásainak feldolgozásán alapuló megoldásokat követel.

Ez a felismerés vezetett az Európai Unió új vízpolitikájának, a „Víz Keretirányelvnek” (2000/60/EK irányelve, továbbiakban VKI) kidolgozásához, amely 2000. december 22-én lépett hatályba az EU tagországaiban. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta Magyarországra nézve is kötelező az ebben előírt feladatok végrehajtása, Magyarország - elhelyezkedése miatt – alapvetően érdekelt abban, hogy a Duna nemzetközi vízgyűjtőkerületben mielőbb teljesüljenek a VKI célkitűzései. A Víz Keretirányelv célja, hogy 2015-re a felszíni és felszín alatti víztestek „jó állapotba” kerüljenek. A keretirányelv szerint a „jó állapot” nemcsak a vizek tisztaságára és minőségére vonatkozik, hanem a megfelelő, jó vízmennyiségi állapotot, illetve a vizekhez kötődő élőhelyek minél zavartalanabb állapotát is jelentik. Amennyiben a természeti vagy a gazdasági lehetőségek nem teszik lehetővé a jó állapot megvalósítását 2015-ig, úgy a határidők a VKI által felkínált mentességek megalapozott indoklásával 2021-re, illetve 2027-re kitolhatók. Ezek az időpontok képezik egyben a vízgyűjtő gazdálkodási tervezés második és harmadik ciklusát. A VKI végrehajtásával kapcsolatban a leglényegesebb kérdés, amire hosszútávon választ kell kapnunk: megoldható egy probléma azon gondolkodás keretei között, amely létrehozta azt?

A Víz Keretirányelv általános célkitűzései a következők:

- a vizekkel kapcsolatban lévő, vizektől függő élőhelyek védelme, állapotuk javítása,
- a fenntartható vízhasználat elősegítése a hasznosítható vízkészletek hosszú távú védelmével,
- a felszíni és felszín alatti vizek minőségének javítása a szennyezőanyagok kibocsátásának csökkentésével,
- a felszíni és a felszín alatti vizek szennyezésének fokozatos csökkentése, és további szennyezésük megakadályozása,
- az árvizek és aszály a vizek állapotára gyakorolt kedvezőtlen hatásainak mérséklése.

A VKI alapelve, hogy a víz nem csupán szokásos kereskedelmi termék más vízügyi szakmai tevékenységgel, vízhasználattal szemben (például árvízvédelem, vízkárelhárítás, öntözés, hajózás, vízi energia-hasznosítás, vízi infrastruktúrák építése és működtetése stb.), hanem alapvetően örökség is, amit ennek megfelelően kell óvni, védeni. A vízkészletek használata során hosszútávon fenntartható megoldásokra kell törekedni.

A jó állapot eléréséhez szükséges javító beavatkozásokat össze kell hangolni a fenntartható fejlesztési igényekkel, de szigorúan a VKI elvárásainak figyelembevételével.

A VKI gyökeres szemléletváltást jelent a vízgazdálkodás területén, hiszen számos műszaki jellegű, jogi, gazdasági, intézményi, szervezeti intézkedés koordinált végrehajtását igényli.

A vízgyűjtő-gazdálkodási terv (továbbiakban VGT) elsősorban azoknak a szabályozásoknak és programoknak az összefoglalása, amelyek biztosítják a környezeti célkitűzések elérését (azaz a jó ökológiai, kémiai és mennyiségi állapot elérését). A VGT sajátos terv, amely a környezeti célkitűzések és a társadalmi-gazdasági igények összehangolása mellett tartalmazza a műszaki és gazdasági, társadalmi megvalósíthatóság (költségek, finanszírozhatóság, társadalmi támogatottság stb.) elemzését is, ugyanakkor nem jelenti a beavatkozások konkrét műszaki terveinek részletes kimunkálását. A VGT szoros kapcsolatban van a terület- és településfejlesztési, illetve egyéb ágazati tervekkel: a vizek állapotának javítását szolgáló célkitűzések elérése érdekében olyan intézkedéseket javasol, amelyek kapcsolódnak a településekhez, a földhasználatokhoz, az ipari tevékenységekhez, a turizmushoz. A VGT tehát nem egy hagyományos vízgazdálkodási terv. Sok tekintetben a vízgazdálkodás témakörébe tartozó intézkedéseket határoz meg (vízminőség-védelem, a vizek állapotának értékelése, vízhasználatok szabályozása), miközben követelményeket támaszt számos más vízügyi szakmai tevékenységgel szemben (például árvízvédelem, vízkárelhárítás, öntözés, hajózás, vízi energia-hasznosítás, vízi infrastruktúrák építése és működtetése stb.) is, öt más ágazatok együttműködését is igényli.

A Konceptióban megfogalmazott integrált környezetvédelmi programok összhangban vannak a területi vízgyűjtő-gazdálkodási tervekkel. Ezek közül is kiemelt feladat a:

- felszíni és felszín alatti vízbázisok védelme,
- integrált vízgazdálkodási beruházások az ivó- és öntözővíz szükséglet tartós kielégítésére, víztakarékos öntözési rendszerek fejlesztése.
- komplex élőhely -és vízvédelmi program, a megye élővizei vízminőségének változatlan biztosítása,
- a megye természeti adottságainak megfelelő felkészülés a klímaváltozás káros hatásainak kivédésére, a víztározó-program folytatása, mezőgazdasági vízgazdálkodási létesítmények preventív fejlesztése, öntözési rendszerek fejlesztése.

Az éghajlati modellek szerint sem elsősorban a vízmennyiség csökkenése fogja az első időkben a gondot okozni, hanem a csapadékeloszlás és intenzitás szélsőségesebbé válása. E tekintetben hosszútávon az **öntözéses gazdálkodás** fejlesztése jelenthet komolyabb veszélyt a vízkészletekre. A kérdéskörre vonatkozó vizsgálatok egyre világosabban tanúskodnak arról, hogy a vízháztartás szélsőségesebbé válásáért – a globális éghajlati trendeken túl – a hazai vízrendezés gyakorlata a felelős. A ma még általános tekintett megoldás szerint a vízbőségek időszakában elvezetjük a vizet, aminek az eredményeként a tájaink gyorsan jelentős vizet veszítenek, a szárazabb időszakokban pedig képtelenek vagyunk a hiányzó vízpótlására.

A Kárpát-medencében, így Baranya megyében sem elsősorban a vízellátottság jelent gondot (bár csapadékban gazdagabb esztendőik mellett az utóbbi időszakban gyakrabban jelentkeznek sűrű egymásutánban súlyosan aszályos évek is), hanem az érkező víztömeg területi és időbeli egyenetlensége. Az éghajlati modellek szerint sem elsősorban a vízmennyiség csökkenése fogja az első időkben a gondot okozni, hanem a csapadékhullás szélsőségesebbé válása. Ilyen körülmények között minden olyan intézkedés, amely a jelenlegi tájhasználat konzerválásához vezethet, csapdahelyzetet teremt. Az öntözéses gazdálkodás esetében e csapdajelleget csak fokozza, hogy a jelenlegi módszerekkel – víztározókkal – csak rendkívül kismértékben tartható vissza víz, illetve a bennük visszatartott vizet a jelenlegi gyakorlat szerint az üzemvízszint biztosítása miatt nem, vagy csak minimális mértékben lehet felhasználni. Az üzemvízszint kérdése viszont egyfelől társadalmi, másfelől ökológiai kérdéseket tesz fel, amivel valószínűleg részlegesen szakítani kell, egyes tározórendszerek esetében az üzemvízszintet el kell törölni, csapadékosabb időszakban az árasztást, aszályosabb időszakban a részleges kiszáradást is vállalni kell. Tudomásul kell venni, hogy egy, a nyár végére rendszeresen kiszáradó víztározó rekreációs célokra nem használható, jelentősen rontja a térség idegenforgalmi potenciálját, ugyanakkor a jelentős vízszintkülönbségek miatt gyorsabb feltöltődéssel is fenyeget. Ugyanakkor a nagy vízszint-ingadozás másfajta gazdálkodási módoknak kedvezhet (legeltetés, extenzív halászat), emellett a tározó biomassa-produkciója is nőhet (ezek lehetnek az eutrofizáció előnyei).

A felszín alatti vizek szennyezésének csökkentése érdekében kiemelt szempont a csatornázatlan területeken a **szennyvízkezelés megoldása**. Fontos cél, hogy minden érintett település rendelkezzen Települési szennyvízkezelési programmal.

A fentiekén túl a környezeti vizsgálat alapján ki kell emelni az ellátatlan területek szennyvízelhelyezés és tisztítási problémáinak a megoldását, a környezetszennyezés megakadályozását, illetve a vízfolyások, vízi létesítmények karbantartását, a védelmi rendszerek fejlesztését.

Vízvédelmi szempontból is komoly háttértanulmányokat kell végezni a II. prioritásba (Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében) tartozó intézkedések projektjei esetében. A korábbi általános, hazai tapasztalatok szerint a rendszerváltozás utáni kapitalista gazdaságfejlesztés a legkritikább esetekben veszi valóban komolyan tekintetbe a környezeti állapotot, értékeket. A fejlesztések extenzív (új zöldmezős ipari parkokba) történő koncentrálódása óriási területeket von el a természetes ökológiai rendszerektől, és mindezt a hazai településfejlesztési tervezés sajnos maximálisan elősegíti.

Megjegyezzük, hogy a városi agglomerációk (elsősorban Pécs) körül kiépülő posztfordi szuburbanizáció, a város szétterülése az elmúlt évtizedek alatt többszáz hektáron tette tönkre az ökológiai körfolyamatokat, így a víz körforgását is. Mindez különösen veszélyes a Mecsek-oldalban vagy a Baranyai-dombság északi előterében (elsősorban a Szabadszentkirály-Görcsöny-Szalánta-Lothárd-Pécsvárad vonal, illetve attól északra eső, agglomerációs települések és Pécs lakó- illetve gazdasági területei).

Komolyabb vízvédelmi kockázatokat jelenthet a **közúti infrastruktúra-fejlesztés is**. A közúti szennyezés és az útburkolat-karbantartás, valamint a téli jégmentesítés káros hatásai mellett elrettentő példaként kell szólnunk a legújabb dél-baranyai közútfejlesztések során (pl. Görcsöny-Vajszló műút vagy Okorág-Szentlőrinc összekötő út) kialakított, átlagosan 2-3 m (!) mély "vízelvezető" árkokról, amelyek az utak mentén többszáz méter széles sávban módosíthatják a szivárgási viszonyokat, elősegítve a szennyezett, közútról lefolyó vizek gyors mélybe szivárgását, illetve az árkon túl levő területek vízelvezetését és kiszáradását stb. A következő tervidőszakban mindenképpen tekintettel kell lenni a káros gyakorlat megszüntetésére és a vonalas infrastruktúra vízelvezetési és vízvédelmi rendszereinek környezetbarát kiépítésére.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Konceptió tartalmazza a földtani közeg felszíni és felszín alatti vizek védelmére vonatkozó irányelveket, így az öntözéses gazdálkodáshoz és a vízelvezető vízrendezéshez köthető már ismertetett megkötésekkel a Konceptió megvalósításakor a jelenleginél kedvezőbb környezeti állapot alakulhat ki.

Ugyanakkor e tekintetben a felszíni és felszín alatti vizek védelme felől vizsgálva a megyei Konceptió elemeinek megvalósítását, különösen azok hosszú távú, esetenként országhatáron átterjedő jelentős környezeti hatását meg kell állapítanunk, hogy ezek – a projekt elemeket külön-külön és együttesen is értékelve – nem jelezhetők előre.

Az élővilág védelmével kapcsolatos hatások

A Konceptió egyes elemeinek megvalósítása, illetve a megvalósítás során kibomló tevékenységek élővilágra gyakorolt hatása nehezen jelezhető előre. Az esetleges kedvezőtlen hatások kivédése érdekében elsődleges szempont az alább vázolandó természetvédelmi követelmények érvényesítése. Emellett azonban fel kell hívnunk itt a figyelmet egy alapvető tényre. Az élővilág egyetlen eleme, egyetlen faj, egyetlen egyed, egyetlen élőlény sem védhető meg élőhelyének megőrzése nélkül.

A Kárpát-medencében, így Baranya megyében is hosszú-hosszú évezredekre nyúlik vissza az ember jelenléte, ami egyúttal azt is jelenti, hogy az itt található élőhelyek tekintélyes része emberi hatásra, vagy egyenesen emberi közreműködéssel jött létre. A hagyományos gazdálkodási formák, a rideg állattartás, a halászat, az erdőgazdálkodás ősi formái (faizás, erdei gyümölcsök gyűjtése, makkoltatás, legeltetés, illetve az erdőt jellemző hasonló haszonvételek összessége), az alkalmazkodó gyümölcsészet nem csupán gazdálkodási haszonvételt biztosítottak az ember számára, de egyben gondoskodtak az adott élőhelyek fennmaradásáról. Az alapvető ellentét tehát nem általában a természeti értékek védelme és a gazdálkodás között húzódik, hanem az élőhelyek fenntartását is magában foglaló gazdálkodási formák és az élőhelyeket felszámoló iparszerű termelési mód között. A megoldást e kérdésben ugyanúgy a jelzett területi kompromisszum jelenti, mint a korábban jelzett káros hatások és esetleges konfliktusok feloldása esetében.

Az élővilág kiemelt védelme, illetve az élővilág lépülésének az emberi gazdálkodásra, társadalomra gyakorolt hatása nem jelenik meg kellő hangsúllyal a Koncepcióban. Egyedül az **5. Stratégiai cél: Stratégiai erőforrások fenntartható használata** körében fogalmazódik meg, a stratégiai természeti erőforrások hosszú távú fenntartható használatának feltételeként: „A stratégiai természeti erőforrások hosszú távú fenntartható használata csakis a **természeti- és emberi környezet stratégiai szemléletű védelmén és takarékos hasznosításán** valósítható meg kiemelve ennek keretében az élővilág, a talajok és a termőföld, valamint a felszíni- és felszín alatti vízbázisok védelmét.”

Baranya megye az ország természeti értékekben gazdag vidékei közé tartozik. E gazdagság alapja részben a kedvező fekvés, számos egyedi jellegzetességgel rendelkező kistáj együttes jelenléte. Megtalálható itt a Zselic jellegzetes dombvidéki ökoszisztémáitól kezdve a Mecsekre, a Baranyai dombvidékre és az azt övező mezőföldekre jellemző élővilágán át, a Duna és Dráva mente jellegzetes ártéri területein szinte minden, az ország egészét jellemző természeti környezet. A megye természeti szempontból, illetve a természeti folyamatok jellegzetességei felől nézvést szinte az egész országot reprezentálja. Mindez azt is jelenti, hogy nemcsak a jellegzetességek, de a legfeltűnőbb gondokat is megjelenítik a megye természeti rendszerei. Ezek közül a legfontosabb az egyes kistájak között, de a kistájakon belül is, a kapcsolatok hiánya. A természeti területek egymástól elszigeteltek, és e folyamat napjainkban egyre erőteljesebben tart.

Az összeköttetés hiánya, az egykori, az egész megyére jellemző mozaikos tájszerkezet felszámolása egyre határozottabban veszélyezteti a megye meglévő természeti értékeit. Ezen a helyzeten a meglévő területek védelmével nem lehet változtatni. Az egyes területek ugyanis épp a kapcsolatrendszereiken keresztül életképesek. Ha ettől elzárva szigetszerűen akarjuk védeni ezeket, pusztulásuk nem állítható meg, esetleg mérsékelhető. E téren figyelembe kell venni, hogy a természeti rendszerek időléptéke nagy, emiatt a folyamatok eredményei, az általuk előidézett változások a legszűkebb időhatárok között mozogva is csak 15-20, de inkább 30 éven túl jelentkeznek, de nem ritkák az évszázadon túli visszahatások sem.

Mindebből következően a védelemre szoruló természeti értékek felől nézvést nem elegendő a védett területek a megyei területrendezési tervben való lehatárolása és védelmi szintjük rögzítése. Ezen felül azt is vizsgálni kell, az egymástól elszigetelt területek milyen ökológiai folyosókkal köthetők össze. Ilyenek lehetnek adott esetben a természetes medrű, rehabilitált vízfolyások, holtágak, vízmosások, vizes élőhelyek, rétek, legelők, illetve természetesen (őshonos) erdők, (mezőgazdasági területek és közlekedési hálózatok közötti) erdő- és cserjesávok, települések környezetében kialakított kék-zöld infrastruktúra, közkeletű néven ökológiai kiegyenlítő, melyek szerepét és jelentőségét egyre több európai országban (Németország, Svájc) most kezdik fel- és elismerni.

A természetvédelem jelentőségét kiemeli, hogy a globális ökológiai problémák, és a velük kapcsolatba hozható szélsőségek mérséklésére és kiegyenlítésére csak az egészséges, összefüggő hálózatot alkotó természeti rendszerek képesek. E téren paradigmaváltásra van szükség. A természeti területek védelme nem jelentheti az emberi kizárását, az emberi hatások korlátozását, ellenkezőleg. A szentély jellegű védett területek körül a természetes rendszerek korábbi működését fenntartó, arra épülő, azt kiegészítő emberi tevékenységeket kell visszahonosítani, összekapcsolva a természeti kezeléseket a lehetséges gazdasági haszonvételek körével. A globális ökológiai problémákból adódó legkirívóbb jelenségek megelőzésére, a károk enyhítésére irányuló speciális emberi tevékenység csak az egyes kistájak, illetve természeti rendszereinek működéséhez illeszkedve lehetnek igazán hatékonyak.

A természetvédelmi oltalom alatt álló területeket a **Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága** felügyeli. A védett természeti területek megoszlása: **nemzeti park 13.038 ha, tájvédelmi körzet 20.277 ha, természetvédelmi terület 1.145 ha**. A megye területének (4.430 km²) mintegy 7,8%-a áll országos védelem alatt.

A táj és természetvédelemmel szemben támasztott követelmények – részben a problémák súlyosbodása, részben a természetre, különösen az ökológiai rendszerekre vonatkozó ismereteink bővülése miatt – folyamatosan változnak. Mára a konzervatív, a természeti értékek rezervátumszerű őrzésére koncentrááló természetvédelemből kiindulva az ökológiai kiegyenlítő szerepének, a természeti rendszerek működésének, és a táji elemek és táji adottságok kölcsönhatásainak belátásán át eljutottunk a természeti folyamatokra, a természeti folyamatokkal való együttműködésre épülő természetvédelem szükségességének felismeréséig. E tudományos téren már az 1990-es évek végétől egyre nagyobb jelentőségű megközelítés nagyon nehezen találja meg a jogi szabályozáshoz vezető utat. A táj- és a természetvédelme akkor lehet hatékony, ha a tervekbe, fejlesztési elképzelésekbe a jogszabályi környezetnek megfelelő új szemléletű elképzelések kapnak helyet.

A táj- és természetvédelmi követelményeket az európai közösségi követelmények szerint hatályban lévő jogszabályok tartalmazzák. Közülük is a legjelentősebb a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény.

A tájvédelemmel kapcsolatos eljárások rendjét a módosított 166/1999. (XI.19.) Kormányrendelet tartalmazta. A hatályon kívül helyezett jogszabály helyett ki kell dolgozni a térségi és megyei terveket, amelyek iránymutatók lehetnek a táj-potenciál megőrzésével kapcsolatban.

Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 4. Számú melléklet 3.6.1.2. pontra és a és a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2019. (X. 6.) Korm. rendelet (a továbbiakban TKr.) 1. számú melléklet 1.2. ac), k) pontokra, a 9. számú melléklet II. 1.7. pontra figyelemmel a Dél-dunántúli Környezetvédelmi és Természetvédelmi Felügyelőség részletesebb tájökölógiai (tájvédelmi, tájkezelési, tájhasználati, tájgénybevételei) szempontú értékelést javasol az alábbiak szerint.

Az egyes, elsősorban térségi volumenű és kihatású fejlesztéseknek és a területi kompromisszum kialakításának a jelenlegi és jellemző **térségi területhasználatokra** (természeti, féltermészletes, települési, vidéki, művileg befolyásolt tájrészek és kapcsolataik, továbbá az adott tájrészletek mozaikossága) és művi (különösen kistelepülési) **tájelemekre, együttesekre**, valamint kiemelten az un. **szegélyekre, ökológiai kiegyenlítőkre**, továbbá ezek mutatóira gyakorolt hatásainak feltárása, elemzésére van szükség a programozás során.

Vizsgálni kell továbbá Baranya megye, mint nagytáj, illetve az egyes, valamilyen (pl. természetvédelmi, föld-, illetve vízrajzi) szempontból elkülöníthető közép és kistájak **ökológiai** (biológiai hozampotenciál, vízpotenciál), **ökonómiai potenciálját** (nyersanyag potenciál építési, üdülési, lakó, ellátási, infrastrukturális potenciál), illetve **tájkarakterét** (fő területhasználatok, illetve ezzel összefüggésben a tájszerkezet, a tájmintázat, tájökölógiai foltok, folyosók). Szükség volna továbbá a táj terhelhetőségének – lehetőleg tájpotenciál érték vizsgálat és számítás alátámasztású – értékelésére, bemutatására.

Az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról szóló 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet részletesen előírja a területek kijelölésének és létesítésének szabályait.

Az 1996. évi LIII. törvény értelmében „ex lege” védett – vagyis külön védelmi határozat nélkül is természetvédelmi oltalom alatt áll – az ország valamennyi lágja, földvéra, valamint 5 liter/perc értéket meghaladó vízhozamú forrása. A település közigazgatási területén található „ex lege” védett értékek listája – hazánk többi területéhez hasonlóan – még nem került nyilvánosságra.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rendelkezése szerint természetvédelmi oltalom alatt állnak azok az erdő, gyp, nádas művelésű ágú területek, művelés alól kivettként nyilvántartott és nem építmény elhelyezésére szolgáló, vagy bányaművelés alatt nem álló földterületek, valamint mező- és erdőgazdasági hasznosításra alkalmatlan földterületek, melyeket elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek. Ezek az ún. természeti területek, melyek jelentőségét az adja, hogy - általában a nagy kiterjedésű szántók közé ékelődve – a természetes élővilág számára menedékhelyet biztosítanak.

A természetvédelmi kezelési tervekre a 30/2001. (XII. 28.) KöM rendelet előírásai vonatkoznak. Az előírások nagyrészt a korábbi paradigmának megfelelő szemléletet tükrözik, ezzel együtt tág teret engednek a jelen pont elején már jelzett, újszemléletű megoldásoknak is. Jól tükrözi ezt a hivatkozott jogszabály természetvédelmi stratégiákról szóló 4.2. fejezete:

„A gyakorlati célkitűzésekhez hozzá kell rendelni a természetvédelmi stratégiákat. A stratégiák megvalósítása érdekében nemzeti park esetében el kell készíteni a terület övezeti beosztását (zonációját). Az egyes területrészekben és övezetekben különböző stratégiákat lehet alkalmazni attól függően, hogy az adott területrészen mi a megvalósítandó gyakorlati célkitűzés.

A természetvédelmi kezelés részfeladatai szerinti természetvédelmi stratégiákat a következő fejezetek tartalmazzák:

Élőhelyek kezelése, fenntartása

Stratégiák az élőhelyek fenntartása érdekében:

- a) beavatkozás mellőzése,
- b) kismértékű beavatkozás (pl. elhalt fák kivágása),
- c) aktív kezelés (pl. legeltetés, vízínövényzet visszaszorítása a nyílt vízfelületek fenntartása érdekében),
- d) gazdálkodás és más tevékenység korlátozása.”

A stratégia kialakításakor nyomon lehet követni az egyes élőhelyek általános jellemzőit, kialakulásuk és fennmaradásuk körülményeit. Baranya megye sík- és dombvidékein jellemzően nincsenek olyan élőhelyek, melyek kialakulásában és fennmaradásában ne vett volna részt valamilyen formában az ember. A megye területe az őskortól lakott, az itt élő emberek gazdálkodásukkal évezredek óta beleszóltak a természetes élőhelyek kialakulásába, fennmaradásuk körülményeibe. Ez még olyan esetekre is igaz, amikor látszólag semmilyen beavatkozást nem tapasztalunk, mint pl. az ártéri erdők esetében.

A mozaikos szerkezetű ártereken az egyes élőhelyek nagymértékben függenek a vízellátottságtól. A korai ártéri gazdálkodás a folyók áradásának és apadásának befolyásolásával önkéntelenül is hatott a terület vízellátottságára, ezzel meghatározta a tájszerkezet, különösen az erdőborítottság arányait, és az erdők fajösszetételét. Ezekre a tényekre figyelemmel a legtöbb esetben értelmetlen az emberi beavatkozás mellőzése.

Ehelyett az egykori meghatározottságokat idéző beavatkozásrend kialakítására volna szükség, ami nem elsősorban a gazdálkodás és más tevékenység korlátozását, hanem kiteljesítését, irányainak meghatározását jelenti. E téren egy olyan ésszerű területi kompromisszum kialakítására volna szükség, amely elismeri, hogy az élőhelyek kialakítása és fenntartása során a kistáj lakói és gazdálkodói ökológiai szolgáltatásokat nyújtanak a társadalom egészének, amely e szolgáltatások keretében biztosítja a ma még egymástól elszigetelt élőhelyek hálózatszerű láncre fűzését, és amely a védendő területeken biztosítja – a helyenként évezredekre visszanyúló gazdasági hagyományoknak megfelelően – a természetvédelmi kezelések és gazdasági haszonvételek összhangját.

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekre (NATURA-2000) a 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet előírásai alkalmazandók.

Az épített környezetet és az építészeti és régészeti örökség

Baranya megye természeti értékei mellett épített és kulturális öröksége is kiemelendő. Területét világörökségi és világörökségi várományos területek, műemléki védelem alatt álló területek, történeti települési területek, régészeti lelőhelyek és számos egyedi műemléképület gazdagítja. Baranya megye építészeti emlékekben való gazdagságát jelzi, hogy területén **809 műemlék**. található.

Világörökségi területek:

A Pécs található és a világon egyedülálló értékekkel rendelkező „Pécs (Sopianae) ókeresztény temetője” 2000 óta rendelkezik világörökségi ranggal.

Világörökségi és világörökségi várományos területek:

- Nagydobsza
- Nagytótfalu
- Ófalu
- Pécs
- Sátorhely

"A római birodalom határai - A dunai limes magyarországi szakasza" (Dunaszekcső, Kölked, Sátorhely), valamint a "Magyarországi tájházak hálózata" (Hidas, Hosszúhetény, Kásád, Mecseknádasd, Nagydobsza, Nagytótfalu, Ófalu) világörökségi várományos helyszínek részhelyszínei érintik Baranya megye területét.

Építészeti örökség szempontjából kiemelten kezelendő területek övezete:

– Bóly	– Pécs
– Feked	– Pécsvárad
– Hetvehely	– Siklós
– Hosszúhetény	– Szászvár
– Kölked	– Szigetvár
– Kővágószőlős	– Villány
– Mecseknádasd	– Villánykövesd
– Óbánya	– Zengővárkony
– Palkonya	

Nemzeti emlékhely:

A nemzet történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín, amely a magyar nemzeti, illetve a magyar és az ország területén élő nemzetiségek összetartozását erősítő és identitásképző jellegénél fogva a nemzet önképében kiemelkedő fontossággal bír, továbbá amely országos jelentőségű állami megemlékezés színhelye lehet, és amelyet az Országgyűlés törvénnyel azzá nyilvánít.

A nemzeti emlékhelyek védelme és hozzáférhetővé tétele közérdek, amelynek megvalósításában közreműködnek az állami és az önkormányzati szervek, valamint a vallási közösségek, az egyházi jogi személyek, a civil és egyéb szervezetek, illetve a természetes személyek. A védelem kiterjed a nemzeti emlékhely és a kiemelt nemzeti emlékhely méltóságának megőrzésére és a méltó megemlékezés feltételeinek biztosítására, az emlékhely történelmileg hiteles, egységes arculatának és műemléki megjelenésének fenntartására és biztosítására, továbbá az ezek érdekében végzett fejlesztés, beruházás megvalósításának elősegítésére.

Baranya megyében található emlékhelyek:

- Szigetvári Vár Nemzeti Emlékhely
- Mohácsi Nemzeti Emlékhely

Történelmi emlékhely:

A nemzet vagy valamely velünk élő nemzetiség történelmében meghatározó jelentőséggel bíró helyszín, amelyet a Kormány rendelettel azzá nyilvánít.

Baranya megyében található emlékhely megnevezése: Pécs, székesegyház, püspöki palota és a középkori egyetem

Baranya megyében található emlékhely címe: Pécs, Szent István tér 23. és a székesegyház, valamint az Aradi vértanúk útja közötti terület.

Műemlékek:

Az országos műemlékadatbázis nyilvántartása alapján Baranya megyében 1454 db műemléki védelem alatt álló objektum és 172 nyilvántartott műemléki érték található.

A baranyai műemléki védelem alatt álló objektumok jellegük szerint:

- műemlék: 805 db,
- műemlék [tartozék]: 10 db,
- műemlék történeti kert: 1 db,
- műemléki környezet: 637 db,
- műemléki jelentőségű terület: 1 db.

Régészeti lelőhelyek:

A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti adatbázisa alapján a megye területén jelenleg 1781 régészeti lelőhely található. A lelőhelyen előkerült jelenségek korszak szerinti megoszlása a következő:

- Óskori jelenséget tartalmaz 780 lelőhely
- Római kori jelenséget tartalmaz 565 lelőhely
- Népvándorlás kori jelenséget tartalmaz 134 lelőhely
- Középkori jelenséget tartalmaz 812 lelőhely
- Újkori jelenséget tartalmaz 236 lelőhely
- Ismeretlen kor: 164 lelőhely

A nagyközönség számára elsősorban azok a régészeti lelőhelyek jelentenek vonzerőt, amelyek épített objektumokkal (épületek, falak, erődítmények) rendelkeznek. A régészeti jelenségek túlnyomó része azonban a felszínen nem látható, mert a talajréteg alatti altalajba ásva maradt fent (gödrök, árkok, cölöplyukak, sírok, stb.). Épített emlékekkel elsősorban az óskori erődítmények, a római kori villagazdaságok, középkori templomok és várak rendelkeznek.

Jelenleg is több fontos, felszínen is látható maradványokkal bíró lelőhely látogatható Baranya megyében, azonban további épített jelenséggel rendelkező lelőhelyek feltárása és bemutatása növelné a környék turisztikai vonzerejét. Ezek egy része már valamilyen fokban régészetiileg kutatott.

Az utóbbi évtizedben kezdett elterjedni a régészeti lelőhelyeket érintő természetjárás. Ezáltal már nem csak a feltárt és rekonstruált régészeti jelenségek jelentenek turisztikai vonzerőt, hanem maga a táj is, ahol a feltárás történt. A régészeti lelőhelyek tehát fontos szerepet játszhatnak egy-egy település turisztikai vonzerejének növelésében vagy megteremtésében.

Az épített környezet és kulturális örökség védelme a Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó stratégiai prioritásai között több területen is fellelhető.

Külön szerepelnek a védelmi szempontok elérése érdekében a városi és a települési épített környezet fenntartható fejlesztése, kiemelten kezeli az épített környezet és kulturális örökség védelmét.

A jövőbeli településfejlesztési projektelemek megvalósulása elősegítik Baranya megyében az épített környezet megőrzését és megújulását.

A környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, a biodiverzitásra gyakorolt hatások

A Koncepció környezeti rendszerekre gyakorolt hatásai számos kérdést vetnek fel. A rendszerkutatás és az ökológia csak a múlt század második felében jutott el arra a felismerésre, hogy a természet, a táj elemei nem csak úgy ott vannak, hanem egy rendszer részei, e rendszer szerkezetéhez adott működés társul. A rendszer működése a legelemibb szinten saját arculatának őrzésére, és az őt ért hatások kiegyenlítésére irányul.

A Koncepció a **III. Átfogó cél: Környezet- és energiatudatos megye** feltételrendszerének megfogalmazásakor kiemelten kezeli, a hosszú távú gazdasági potenciállal és életfeltételeket biztosító természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás megteremtését, illetve ehhez kapcsolódóan az erőforrásoknak a jövő generációk számára történő minőségi és mennyiségi megőrzését. A Koncepció több olyan célkitűzést is tartalmaz, ami kitér e kérdésekre. A kérdés tekintetében alapvető veszélyforrást jelent, hogy Koncepció a természeti rendszereket, jelenségeket, illetve formákat egyszerű, és befektetés nélkül kiaknázható erőforrásként kezeli. Az e téren szükséges paradigmaváltás alapja az a felismerés, hogy a természeti rendszerek maguk is jelentős szerepet játszanak a táj arculatának, így legalapvetőbb természeti adottságainak megőrzésében.

Magyarán, ha ezeket a rendszereket, illetve e rendszerek biológiai produktumait erőforrásként felhasználjuk, akkor akaratlanul is veszélyeztetjük azt a funkciót, működést, amit a rendszer eredetileg a táj arculatának őrzésében betöltött. A természeti rendszerek erőforrásként való használata ennek következtében gyakran az adottságok romlásához vezet. Jó példa erre az iparszerű mezőgazdaság és a felújító vágáson alapuló fakitermelés. Romló adottságok között a jövőképben megfogalmazott cél egyre nehezebben és körülményesebben érhető el. A természeti folyamatok, jelenségek a jövőkép szempontjából nem egy kívülálló rendszer erőforrásai, hanem egy együttműködő hálózat egyenrangú elemei.

Mindezek érdekében az egyes részterületeken, az élelmiszer-, az energia-, a környezet-, valamint a klímabiztonság, az egészséges ivóvízellátás, a kistájak és az élővilág sokféleségének megőrzése, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítása, a fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése nem kiemelt prioritásként, hanem alapfeltételként, az erőforrások állapot-megőrzésébe tett befektetésként jelenik meg. Mindez azt jelenti, hogy az egyes stratégiai célok megvalósításakor nem egyfajta prioritássor alapján kell az intézkedéseket, a konkrét cselekvési formákat megválasztani, hanem azt a cselekvést kell előtérbe helyezni, amely a lehetséges prioritások gyűjtőpontjában áll, tehát egyszerre, egyik vagy másik háttérbe helyezése nélkül felel meg valamennyinek.

Mindebből következően a védelemre szoruló természeti értékek felől nézvést nem elegendő a védett területek a megyei területrendezési tervben való lehatárolása és védelmi szintjük rögzítése. Ezen felül azt is vizsgálni kell, az egymástól elszigetelt területek milyen ökológiai folyosókkal köthetők össze. Ilyenek lehetnek adott esetben a természetes medrű, rehabilitált vízfolyások, vízmosások, rétek, legelők, illetve természetszerű erdők, erdő- és cserjesávok, közkeletű néven ökológiai kiegyenlítő, melyek szerepét és jelentőségét egyre több európai országban (Németország, Svájc) most kezdik fel- és elismerni.

A természetvédelem jelentőségét kiemeli, hogy a globális ökológiai problémák, és a velük kapcsolatba hozható szélsőségek mérséklésére és kiegyenlítésére csak az egészséges, összefüggő hálózatot alkotó természeti rendszerek képesek. E téren paradigmaváltásra van szükség. A természeti területek védelme nem jelentheti az emberi kizárását, az emberi hatások korlátozását, ellenkezőleg.

A szentély jellegű védett területek körül a természetes rendszerek korábbi működését fenntartó, arra épülő, azt kiegészítő emberi tevékenységeket kell visszahonosítani, összekapcsolva a természeti kezeléseket a lehetséges gazdasági haszonvételek körével. A globális ökológiai problémákból adódó legkirívóbb jelenségek megelőzésére, a károk enyhítésére irányuló speciális emberi tevékenység csak az egyes kistájak, illetve természeti rendszereinek működéséhez illeszkedve lehetnek igazán hatékonyak.

A fenntartható gazdaság- és társadalomfejlesztés érdekében a természeti rendszereket, a tájban elhelyezett mezőgazdasági kultúrákat megfelelő arányban, a táj természetes működésének figyelembevételével, annak kiteljesítésével, a táj természetes szerkezetének megváltoztatása nélkül (tájgazdálkodás) kell(ene) tervezni. A jelenlegi gazdálkodási szerkezet ezzel szemben a táji elemek felszámolása révén igyekszik növelni, illetve fenntartani a rendelkezésére álló területet.

A Natura 2000 területek állapotára, állagára és jellegére, valamint e területeken lévő élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzete

A Koncepció megvalósulása a Baranya Megyei Környezetvédelmi Programra épülve elősegíti az Országosan védett, az ex lege védett, a helyi védett és a Natura 2000 területek természeti értékeinek védelmét. A fejlesztési Koncepció realizálása során kiemelt figyelmet kell kapnia a program integrált környezetvédelmi elemeinek, amely a következő generációk életésélyeinek megtartására és környezetvédelmi szempontból fenntartható fejlődés céljai elérésére irányul.

A megfogalmazott célok illeszkednek – többek között – a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2012-2024), a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) és a Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) környezetvédelmi célkitűzéseikhez.

A megfogalmazott alábbi programpontok valójában természetvédelmi érdeket szolgálnak:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási fejlesztések támogatása;
- A klímabarát építészeti és településtervezési megoldások elterjesztését szolgáló fejlesztések támogatása;
- Természeti értékeinek védelme

A dinamikus természetvédelmi megközelítés, illetve természethasználat értelmében a nemzeti természetvédelmi stratégia fontos célkitűzése, hogy a Natura 2000 és védett hazai erdők és mezőgazdasági művelésű területek ökológiai potenciálját megőrizzük. A természetközeli erdőgazdálkodás bevezetését szolgáló beruházások elsősorban a hegységi és dombvidéki erdők és az ártéri erdők természetvédelmi fejlesztéseikhez járulnak hozzá, míg a természetközeli mezőgazdálkodás bevezetését szolgáló fejlesztések főként a Natura 2000 és ÉTT területekre koncentrálnak.

A vízelvezető vízrendezés, a táji adottságokat figyelmen kívül hagyó művelési módok, illetve az öntözéses gazdálkodás e téren is okozhat nem várt mellékhatásokat. Az öntözéses gazdálkodás az emberiség évezredekre visszanyúló történetében mindenütt a világon az öntözött területek szikesedéséhez, elterméktelenedéséhez vezetett. Ez a csepegtető öntözéssel művelt közel-keleti (pl. izraeli) földek esetében is számos esetben igazolódott, a termőképesség csak műtrágyázás segítségével tartható fenn.

Mindez a jelen körülmények között a talajéletet megsemmisítéssel fenyegető, műtrágyákra és vegyszerekre épülő iparszerű gazdasággal párosulva komolyan veszélyezteti a talaj termőképességének fenntartását. A jelenlegi tendenciák szerint ma Magyarországon a talaj romlása, eltűnése 15-17-szer gyorsabb a talajmegújulásnál. A folyamat következménye pontosan nem jelezhető előre, de az gyanítható, hogy hosszútávon kifogyhatunk a termőföldből és az egészséges táplálékból egyaránt.

Összességében a Konceptió táj- és természetvédelmi szempontból illeszkedik a Nemzeti Fejlesztés 2020 program célkitűzéseibe, és ezen keresztül a Nemzeti Vidékstratégia 2020 tervhez, részleteiben azonban számos buktatót rejt magában, ezek hatásai részben sejthetőek, részben nem jelezhetőek előre. Annyi bizonyos, a Konceptió megvalósítása során vizsgálni fog valamennyi érintett jogszabály, terv, koncepció, és ki fog derülni, csupán önmagukban alkotnak koherens rendszert, avagy a természeti folyamatokhoz is illeszkednek-e. E kérdés eldöntése egyben a Konceptió sikerének és a megcélzott jövőkép elérésének a záloga is.

Összefoglalva megállapítható, hogy a Konceptió realizálásával - legalábbis az előre látható, és érzékelhető keretek között, számos előre nem látható hatású kockázat mellett - biztosítható a megye természeti értékeinek fenntartása.

Humánökológiai hatások

Baranya megye demográfiai mutatói (az elöregedő népesség, természetes fogyás, elvándorlás) rendkívül kedvezőtlen helyzetet tükröznek. A demográfiai folyamatok az országosnál is kedvezőtlenebb helyzetet takarnak.

A születéskor várható átlagos élettartam a növekvő tendencia ellenére lényegesen elmarad az EU átlagától. A foglalkoztatottsági mutatók a régió egyéi közül a legkedvezőtlenebbek, ez pedig jelentős súllyal járulhat hozzá a megye lakosainak egészségi állapotához.

A jelenlegi gazdasági helyzetben a demográfiai folyamatok terén, rövidtávon változást elsősorban a munkahely-teremtés hozhat, mivel ez viszonylag rövid idő alatt gyökeresen átalakíthatja a migrációs irányokat. Ezzel összhangban van a Konceptió, mivel a 2020-30-es időszakban a beavatkozások támogatják a munkahely-teremtést.

A fejlesztési prioritások közt lényeges elem az egészséget támogató környezet megteremtése, hiszen a jogszabályok betartásával és betartásával a környezet állapotában - és így az egészségi állapotban - jelentős javulás érhető el. Baranya megye településeinek közműves ivóvízellátása mennyiségi szempontból alapvetően megfelelő. Mikrobiológiai biológiai paraméterek vonatkozásában az elmúlt évekhez hasonlóan a leggyakrabban előforduló szennyeződések tárgyévben is hálózati, úgynevezett másodlagos eredetűek voltak.

A lakosság egészségi állapotának javítása a társadalmi-gazdasági fejlődés egyik előfeltétele. Az egészség fejlesztése hatékony ágazati együttműködésben valósítható meg. A döntéshozók – helyi szinten az önkormányzatok-, valamint a társadalmi- és civil szervezetek támogatása és szerepvállalása nélkülözhetetlen az eredményesség szempontjából, csak így érhető el változás a lakosság egészségtudatosságának, egészségmagatartásának fejlesztésében és hosszú távon az életminőség javításában.

Az egészség társadalmi és egyéni erőforrást, gazdasági értelemben is értéket jelent, ezért különösen fontos újra hangsúlyozni, hogy minden politikai döntés meghozatala befolyásolja az ott élő lakosok egészségi állapotát is.

A Koncepció 2020-2030 időszakra vonatkozó prioritásai között, annak több elemében megtalálható a humánkörnyezet- és ökológiai helyzet javítását célzó projektek.

Összességében megállapítható, hogy a humánkörnyezet és ökológiai helyzet fenntartását, javítását szolgálja a fejlesztési Koncepció realizálása.

A települések fejlesztése, illetve fejlődése, építése, működése és fenntartása jelentős környezeti problémák forrása lehet. E problémák alapja, hogy a települések bizonyos fókig elzárkóznak az élő természeti környezettől. Az ebből fakadó egészségügyi problémák elsősorban lelki eredetűek. Nem véletlenül jegyzi meg Konrád Lorenz, hogy a természettől való gyors és durva elidegenedés tehető felelőssé a huszadik századi ember erkölcsi és lelki eldurvulásáért. Hasonlóan vélekedik e kérdésről Carl Gustav Jung, aki szerint számos neurotikus beteg nem hasonlott volna meg önmagában, ha olyan körülmények között él, amikor a mítosz még összekötötte a jelent az ősök világával és azon keresztül a megélt, nem kívülről látott természettel.

A lelki eredetű sérülések mellett a településeken belül nagyon is kézzel fogható károsodások is érhetik az embereket. Ezek adódhatnak a települési és területi funkciók kialakításából, a létesítmények okozta alapvető környezeti változásokból: Sok esetben a település létesítményei maguk is környezetterhelő forrásokká válhatnak. A települési környezetben leggyakrabban előforduló főbb környezeti problémák származhatnak az építési tevékenységből, a beépítési módból, a település-fenntartással és -üzemeléssel együtt járó terhelésekből, szennyezésekből.

A települési környezetben jelentkező káros hatások közül kiemelkedő jelentőségű a köztisztaság, a hulladékok kezelése, a nagyobb városok esetében a légszennyezés és a környezeti zaj. A régióban a hulladékgazdálkodással kapcsolatosan általános gondot jelent, hogy nincs a különböző hulladékokra vonatkozó, megbízhatóan működő információs rendszer, illetve a kérdés megfelelő kezelését hátrányosan befolyásolja az átfogó, valamennyi hulladékfajtára kiterjedő hulladékgazdálkodási törvény hiánya is.

A környezeti zaj a települési környezet sajátos, az emberi közérzetet befolyásoló, azt zavaró és esetenként az egészséget veszélyeztető tényezője. Forrásai elsősorban a közlekedési eredetű zajok, de emellett számolni kell az ipari, szolgáltató létesítmények és a szórakozóhelyek zajkibocsátásaival is.

A települési környezet és a lakosság körében megfigyelhető egészségkárosodások közötti összefüggések többnyire igen összetettek.

Az épített környezet egészségi állapotra gyakorolt hatásai közül említésre érdemes, hogy az egyes városrészekben kialakult nagyfokú lakósűrűség (a fokozott beépítettséggel együtt járó nagyobb gépjárműforgalom, az ezt kísérő nagyobb zaj és szennyezettebb levegő, illetve a nagyvárosi ingerdús környezet egyéb tényezői) hozzájárul a neurózis, illetve bizonyos pszichoszomatikus betegségek (magas vérnyomás, fekélybetegség) gyakoriságának növekedéséhez.

A települési környezeten belül a települési tisztaság jelentős mértékű hatással van a településen élő lakosság egészségi állapotára. Ezen belül a köztisztasági tevékenység hiányosságai számos megbetegedés előidézésében játszanak szerepet. E területek a következők:

- a közterületek nem megfelelő takarítása (légszennyező hatás),
- a közterületek nem megfelelő művelése, kaszálása (pollenek okozta allergiás megbetegedések),
- a szemétyűjtés és -szállítás hiányosságai (fertőző betegségeket terjesztő rovarok és rágcsálók elszaporodása),

- a veszélyes hulladékok szabálytalan gyűjtése, ártalmatlanítása.

A települési környezet egészségre gyakorolt hatásai közül jelentős mértékűek a zaj hatásai. A zajpanaszok egész Európában azt mutatják, hogy a városi lakosság jelentős részénél a zaj károsan befolyásolja az emberek közérzetét és az életminőséget. A WHO 1994-ben Európa egészségi állapotával foglalkozó tanulmányában a 65 dB(A) feletti környezeti zajt potenciális egészségkárosító hatásként értékeli.

A zaj hatására létrejövő elváltozások a következők:

- kezdetben átmeneti halláscsökkenés, később maradandó nagyothallás, mely először csak a magasabb frekvenciájú, majd az alacsonyabb frekvenciájú hangokra terjed ki, fokozatosan csökken a beszédhangok hallása is és kialakul a nagyfokú nagyothallás;
- egyéb hatásai:
  - befolyást gyakorol a vegetatív idegrendszerre
    - = a gyomor-bélrendszer működésére,
    - = emeli a vérnyomást,
    - = anyagcsere fokozódást hozhat létre,
  - az agyra kifejtett hatása következtében
    - = ingerlékenység,
    - = idegkimerültség,
    - = alvászavarok,
    - = munkateljesítmény-csökkenés,
    - = fokozott balesetveszély léphet fel.

A KSH statisztikák által nyilvántartott leggyakoribb halált okozó betegségek között szerepelnek a szív- és keringési rendszer betegségei, többek között a magas vérnyomás betegség is. A magas vérnyomás betegség okozta halálozás arányszámai Baranya megyében az országosnál kedvezőtlenebbek. Feltehetően ebben a magas intenzitású, tartós és folyamatos zajszintnek is jelentős szerepe van.

A települési környezet egészségi állapotra gyakorolt hatásainál ki kell térni a radiogén vagy oldott urán tartalmú szennyezettségre is, tekintettel a térség sajátosságaira. Irodalmi adatok szerint a humán rosszindulatú daganatok keletkezéséért 90%-ban a környezeti tényezők felelősek. Ezek közé sorolhatók az ionizáló sugárzás különböző fajtái is, melyek bizonyos mértéken felül az élő sejtek rosszindulatú elfajulását okozhatják. A radon ismert rákkeltő, a WHO Levegőminőségi Útmutatójában (1987) közölt becslés alapján számolva Magyarországon évente átlagosan 100-400 tüdőrák eset írható a radon és bomlástermékei által okozott expozíció számlájára.

Az épített környezet és kulturális örökség védelme a Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó stratégiai prioritásai között több területen is fellelhető.

Külön szerepelnek a védelmi szempontok elérése érdekében a városi és a települési épített környezet fenntartható fejlesztése, kiemelten kezeli az épített környezet és kulturális örökség védelmét.

A jövőbeli településfejlesztési projektelemek megvalósulása elősegítik Baranya megyében az épített környezet megőrzését és megújulását.

3.6.2 Közvetett igénybevétel vagy terhelés

A Konceptió közvetett környezeti hatásait tekintve még nehezebb becsléseket, előrejelzéseket adni. Ezek a hatások ugyanis a leggyakrabban más, a Konceptión kívüli tényezők által is meghatározottak. Példának okáért egy elkerülő út építése nem feltétlenül vezethet környezeti konfliktushoz, illetve a konfliktusok a nyomvonalak kiválasztása során mérsékelhetőek. Viszont jelentkezhet olyan nem várt tényező a tervek megvalósítása során – pl. környezetvédő, szakmai vagy gazdasági szervezet – amely az adott kérdésben a ténylegesen meglévő veszélyeket felnagyítva, a megkötött egyezségeket megkérdőjelezve a kérdésből társadalmi konfliktust generál, azaz a tényleges hatásokat a társadalom egésze felé felerősítve közvetíti.

A Konceptió megvalósítása során hasonlóképpen megjelenhetnek olyan hatások, melyek akadályozzák a környezettudatosság erősödését. A Konceptió következetes, az átfogó célok egységes kezelésén alapuló végrehajtása önmagában nem vezet a környezettudatosság gyengüléséhez, viszont a helyi gazdaság fejlesztése terén más külső hatások – hibás támogatási rendszer, a biomassza energetikai célú felhasználása a termőföld-regeneráció rovására, sikertelen vagy elhibázott kampányok – már eredményezhetik a környezettudatos magatartás, életmód lehetőségeinek gyengítését.

A gazdaságfejlesztés során megeshet, hogy a minél nagyobb gazdasági nyereség iránti érdek egyre kizárólagosabb érvényesítése részben az adott vállalkozó, részben a hatóterületén élő lakosság számára is megnehezíti a környezettudatos magatartás és életvitel fenntartását és kialakítását. Ezeknek a mozzanatoknak egy része a Koncepció segítségével nem is befolyásolható. Példának okáért a támogatások ellenőrzése során a támogatható területek közül kivették azokat a részleteket, melyekre a felmérést megalapozó légi felvételezésekor fák, facsoportok árnyéka vetült. Ennek eredményeként nagyon sok helyen kiirtották a defláció, a talajpusztulás, a mikroklíma szabályozás szempontjából nagy jelentőségű ökológiai kiegyenlítő szerepet játszó erdősávokat, fasorokat, cserje-, illetve faszegélyeket. Ez a magatartás nemhogy nem tekinthető környezettudatosnak, de az érintett területek népeisége felé is azt az üzenetet közvetíti, hogy a pénzszerzési lehetőség felülírja nem csak a természet, a táj megőrzéséhez fűződő társadalmi érdeket, de a gazdálkodáshoz köthető hosszú távú érdekeket is.

Új környezeti konfliktusok, problémák megjelenése, meglévők felerősödése

Új környezeti konfliktusok lehetőségét rejti az első stratégiai cél, a helyi gazdaság fejlesztéséhez kapcsolódóan: **I. prioritás: A helyi termelésen alapuló gazdaság megerősítése a lokális gazdasági környezet integrált fejlesztésével** az öntözéses gazdálkodás feltételeinek javítását célzó intézkedése. Itt a korábbi elemzések során már jelzett környezeti hatásokról van szó, melyek hosszútávon a föld termőképességét is veszélyeztethetik, ami társadalmi-gazdasági szempontból is komoly konfliktusforrás lehet.

A második stratégiai cél, a tartós növekedésre képes gazdaság megteremtéséhez kapcsolt **II. prioritás: Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében megvalósítása** során nem látunk olyan mozzanatot, amely környezeti konfliktust okozhatna, vagy a meglévőket erősíthetné.

Itt a „megyében működő kis- és középvállalkozások versenyképességének javítását szolgáló komplex programok” jelenthetnek némi kockázatot, de a konfliktusok kialakulása nem a Koncepcióból, hanem a versenyképesség növelésének lehetséges értelmezéseiből fakad. Az intézkedés megvalósítása során szem előtt kell tartani a korábban ismertetett környezeti szempontokat, illetve érvényesíteni kell a Koncepcióban megfogalmazott horizontális célokkal kapcsolatos elvárásokat, különösen a 2. Hosszú távú fenntartható növekedés biztosítása a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokon alapuló egyensúlyra törekedve c. megfogalmazott horizontális cél feltételrendszerét, és e probléma elkerülhető.

Sajátos konfliktusforrást látunk még a **VI. prioritás: Az elérhetőség javítása, fenntartható közlekedési rendszerek létrehozásának előmozdítása** keretében megfogalmazott közlekedésfejlesztéssel kapcsolatos intézkedésekben, mint a vízi közlekedés fejlesztése és bizonyos útszakaszok kiépítése. Itt sem lehet előre jelezni e konfliktusok tényleges jelentkezését, jellegét és súlyát. A tényleges konfliktus a megvalósítás módjától és mikéntjétől függ, ahogy ezt már korábban több helyen és formában jeleztük. A vízi közlekedés fejlesztésével kapcsolatos aggályok a jelenlegi gyakorlatból fakadnak, mind a Duna, mind a Dráva esetében. A kis vízfolyások e szempontból irrelevánsak. A dunai hajózás fejlesztése vélhetően nem okoz különösebb feszültségeket, illetve nem jelent környezeti konfliktust, a Dráva esetében már más a helyzet. Itt bizonyos megoldások aggályosak lehetnek. A Koncepció célrendszerének következetes érvényesítése mellett ezek a konfliktusok kezelhetők, illetve elkerülhetők.

A környezettudatos, környezetbarát magatartás, életmód lehetőségeinek, feltételeinek gyengítése vagy korlátozása

Általában elmondható, hogy a Koncepció megvalósításából fakadóan vélhetően nem, vagy csak valamilyen külső, előre nem jelezhető tényező hatására gyengülhet a környezettudatosság. E téren negatív hatása – paradox módon – a III. és a IV. prioritásban megfogalmazott képzéseknek lehet. Természetesen a Koncepció célrendszerével összhangban megvalósított képzésektől ilyen „mellékhatás” nem várható, ha a környezettudatosságot meghatározó elvek mentén a befogadó közeg képességeire és érzékenységére tekintettel állítják össze a képzési programokat.

Ugyanakkor a képzések megvalósítása során számos hibalehetőség adódik. Ez fakadhat az anyag összeállításából (akadémia szintű, vagy épp ellenkezőleg kiegészítő iskolások szintjén megfogalmazott tananyag), de a tanfolyamok gyakorlatából is. Az utóbbi esetben nagyon fontos, hogy a hallgatóság ne valamiféle letudandó kényszerfoglalkozásként élje meg a képzéseket. Ha ezeket a hibákat a megvalósítás során nem lehet elkerülni, a képzések eredménye a kitűzött céllal ellentétesen a környezettudatosság fogalmának és az ezzel kapcsolatos magatartásformák és életmódok elértéktelenedése lehet.

A helyi adottságoknak megfelelő optimális térszerkezettől, területfelhasználási módtól való eltérés fenntartása vagy létrehozása

E lehetséges jövőbeli közvetett hatása kulcsa az adottságok értékelésében rejlik. Ha a helyi adottságoknak megfelelő optimális térszerkezet és területhasználat természeti meghatározottságú, azaz a természeti adottságokat tekintjük e téren alapnak, akkor e téren igen komoly veszélyekkel kell számolnunk. A megye területhasználata számos helyen nem felel meg az adottságoknak, illetve az iparszerű gazdálkodáshoz kapcsolódó valamennyi területhasználat ki fogja alakítani a közeli vagy a távoli jövőben ezt a helyzetet. Valamennyire e pont is független a Koncepció megvalósításától. Azt mondhatjuk, hogy e veszély a Koncepció megvalósulása nélkül is fennáll, mi több, sokkal nagyobb hangsúllyal, hiszen a Koncepció számos eleme épp az adottságoknak megfelelő térszerkezet és tájhasználat kialakítását célozza.

A II. horizontális céllal kapcsolatban elmondható, hogy a társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontokat figyelembe vevő fenntartható növekedés biztosítása a teljes fejlesztési koncepciót átszövő horizontális cél. Ennek már a megfogalmazása is jelzi, hogy az adott esetben nem egyszerűen természet- és környezetvédelmi, illetve társadalmi gazdasági problémáról van szó, hanem ezek összetett kölcsönhatásairól. E kölcsönhatásrendszer kulcsát egyértelműen a természeti folyamatokban kell keresnünk. A természet leépülése, a természeti adottságok romlása alapesetben „csak” mint költségnövelő tényező jelenik meg a gazdasági és áttételesen a társadalmi élet egyes területein. Ugyanakkor, amikor a romló adottságok ellensúlyozása az adott helyzetben (pl. egy-egy ár- és belvíz, vagy jelentős aszály esetében) már meghaladja a gazdaság teljesítőképességét, komoly károkat is okoz.

A kárelhárítás természetszerűen nem oldja meg a problémát, csupán pillanatnyi lélegzethez juttatja az adott területen élőket, ám a megoldatlan helyzet magában foglalja azt a veszélyt, hogy a károkozás a jövőben bármikor megismétlődhet. A példánál maradva a sikeres vízkárelhárítás érdekében a jelentkező problémákat összefüggéseikben kell megragadni, és együttesen, kölcsönhatásaikra való tekintettel kell megoldani. Mindebből következően a természet, a társadalom és a gazdaság oldaláról jelentkező problémákat együttesen, egymásra hatásukban kell vizsgálni.

Az urbanizáció egyre nagyobb terhet ró a környezetre. A leépülő nehézipar, az elmúlt időszakok környezetvédelmi intézkedései és az uniós források segítségével megjelenő innovatív, környezetbarát technológiák hatására a szennyező anyagok kibocsátása a megyében csökkent. A klímaváltozás negatív hatásait enyhítő horizontális jellegű, átfogó intézkedések további fejlesztése szükséges. A helyes vízgazdálkodásnak elsődleges szerepe van mind a mezőgazdaságban, mind az árvízvédelemben, a jövőben ránk nehezedő szélsőséges időjárások kivédésében. A belső erőforrások nem megfelelő használatára Baranya megyében, ezen belül az Ormánságban is láthattunk példát, ahol a térség vízgazdálkodása és a nem megfelelő tájhasználat a természeti környezet degradációja mellett a társadalom szétesését, kulturális és gazdasági elszegényedését is elősegítette. Az Ős- Dráva Program egy, a megye többi fejlesztési elképzelése számára is jó gyakorlatként, mintaprogramként jelenhet meg e problémák megállítására és visszafordítására, a program várható hatásai Európai szinten is minta értékkel rendelkeznek, mind társadalmi, mind környezeti szempontból.

A területi célok között az 1. Hátrányos helyzetű, fejletlen gazdaságú térségek komplex fejlesztése Baranya megye nyugati, északnyugati, délnyugati felén (Sellyei Járás, Szigetvári Járás, Hegyháti Járás, Szentlőrinci Járás nyugati része); területi cél jól alátámasztja a Koncepciónak a területhasználatok optimalizálására tett törekvéseit:

A jó minőségű, magas hozamú termények, termékek előállításának alapfeltétele a minőségi termőföld megléte, a korszerű, a klímaváltozáshoz alkalmazkodó vízgazdálkodás, valamint a mezőgazdasági területek fenntartható használata. A területek rekultivációja **komplex fejlesztési programok végrehajtásával** lehetséges, mely folyamatok már beindultak a térségben, erre jó példa az Ős-Dráva Program. Ebben a hátrányos helyzetű térségben tehát cél lehet olyan vízgazdálkodási és vízkormányzási rendszer kialakítása, mely a vízvisszatartó vízgazdálkodás alkalmazása révén, továbbá a kisvízfolyások rehabilitációjával (meder-szint emelése, vissza-kanyargósítás, árterek helyreállítása), az ehhez kapcsolódó vízi infrastruktúra kialakításával segíti az egyébként is belvizes területeken vizes élőhelyek kialakulását.

Olyan helyi társadalmi-kulturális, gazdasági-gazdálkodási hagyományok gyengítése, amelyek a táj eltartó képességéhez alkalmazkodtak

A helyi társadalmi gazdasági hagyományok gyengülése olyan ösztársadalmi folyamat, amely ugyancsak független a Koncepciótól. E téren azonban megállapíthatjuk, hogy a területhasználattal és az egyes környezeti elemek, a víz, és a talaj fenntartható használatával kapcsolatban megfogalmazott tételek számos, e probléma kezelését célzó részletet is tartalmaznak. Itt is elmondhatjuk, amit a területhasználattal kapcsolatban megjegyeztünk: a Koncepció megvalósítása e téren inkább a káros folyamatok fékezésére, mint sem gyorsítására hat.

A természeti erőforrások megújulásának korlátozása

A Koncepció megvalósításával kapcsolatban itt sem jelezhető előre ilyen hatás. E téren is az előző két pontban megfogalmazottakhoz hasonló helyzet állt elő, nevezetesen, hogy az itt jelentkező problémákat más külső hatások, korábbi társadalmi gazdasági folyamatok okozzák. A Koncepció ezeknek a folyamatoknak a kedvező irányú befolyásolását célozza. Igaz néha következtelenül (mint az öntözéses gazdálkodás kérdéskörében), ezzel együtt összességében elmondható, hogy megvalósulása nem ront, hanem javít a helyzeten. Az esetleges korlátozás e téren nem a Koncepció megvalósításának, ellenkezőleg a meg nem valósításának, vagy hibás, elégtelen megvalósításának a következményei lesznek.

A nem helyi természeti erőforrások jelentős mértékű használata vagy a helyi természeti erőforrások túlnyomóan más területen való hasznosítása

E kérdéskörben a Koncepciónak nincs releváns káros hatása, viszont az előző két pontban elmondottak e területet is jellemzik.

3.7. A környezeti következmények alapján a terv, illetve program és a változatok értékelése, a környezeti szempontból elfogadható változatok meghatározása

A Koncepció környezeti szempontok szerinti értékelését a korábbi fejezetek részletesen tartalmazták, itt ezek rövid összefoglalását adjuk:

Földtani közeg, felszíni és felszín alatti vizek védelme

A földtani közeggel kapcsolatos beavatkozások konkrétan még nem azonosíthatók, de a tapasztalatok alapján a különösen a következő problémakörökkel kell számolni:

1. Bányarekultivációk a Mecsekben;

2. Bányanyitások, az ehhez kapcsolódó kutatófúrások a Mecsek térségében, valamint kavics-, homok és agyag(ásvány) lelőhelyek, ásványi nyersanyag-gazdálkodási területek esetében megveszerte;
3. Radioaktív anyag-tárolók a Mecsekben (pl. Boda), egyéb hulladéktárolók
4. Vonalas infrastruktúra-fejlesztések, közlekedés-fejlesztés
5. Új lakóépületek, lakóparkok építése, városokban és a turisztikai zónákban
6. Új gazdasági övezetek fejlesztése, elsősorban Pécs vonzáskörzetében
7. Már meglévő földtani veszélyforrások (pl. csúszásveszélyes területek, eróziós területek, Duna-partfalak) aktivitása

Megállapítható, hogy az 1-3., bányászathoz kapcsolódó veszélyforrások elsősorban pontszerű kockázatokat rejtenek, és a projektek előkészítése-lebonyolítása során komoly jogszabályi előírások vonatkoznak a földtani veszélyekre, azok megelőzésére. A 4-7. esetek (közlekedés-fejlesztés, turizmussal kapcsolatos hatások, városfejlődés káros következményei) viszont lényegében a megye egész területén előfordulhatnak, és a földtani kockázatok akár véletlenszerűen jelentkezhetnek. A megye területrendezési tervének módosítása során lehatárolt földtani veszélyforrás-övezetek a megye területének háromnegyedére kiterjednek.¹² A földcsuszamlások, csúszások kockázatait a dombosági területeken a szélsőségesé váló klíma is növeli, erre a korábbinál komolyabban tekintettel kell lenni a jövőben.

Egy területfejlesztési koncepció esetében vízvédelmi szempontból elsődleges a Víz Keretirányelv általános célkitűzései alapján kialakított országos és területi vízgyűjtő-gazdálkodási tervekben megfogalmazott célok és irányelvek megtartása, valamint a kapcsolódó intézkedési programok végrehajtásának támogatása. A víz az élet nélkülözhetetlen eleme, ebből következően az édesvíz-készletek megőrzése, gyarapítása nemzetbiztonsági és stratégiai kérdés. Miután a víz nem áll korlátlanul rendelkezésünkre, illetve a víz használata részben költségekkel jár, részben jövedelemszerzésre is lehetőséget kínál a vízfelhasználás, illetve a vízkészletek megőrzése és gyarapítása komoly ellentmondással terhelt. Ezen ellentmondások feloldása a társadalmi gondolkodás adott szintjén általában nem is lehetséges.

---

¹² Baranya Megyei Területrendezési Tervének módosítása. 2012. http://public.baranya.hu/trt/2012_trt/ Utolsó megnyitás: 2014. 01. 06.

A stratégiai jelentőségű édesvízkészletek megőrzéséhez fűződő érdekek több területen is igen komolyan ütköznek és sérülnek a jelenlegi föld- és tájhasználat fenntartásához fűződő, egy szűk, de gazdasági erejét tekintve jelentős társadalmi csoport gazdasági érdekével. Jelen keretek között azonban még csak az érdekellentét feltárására sincs lehetőség, nemhogy a feloldására. Az ilyen jellegű problémák megoldása összetett, a természeti, a gazdasági és a társadalmi folyamatok hosszútávú, átfogó elemzésén, a jelenlegi és jövőben várható kölcsönhatásainak feldolgozásán alapuló megoldásokat követel. A Konceptió egészében, és részleteiben is ilyen megoldásokra törekszik. A megvalósítás során ezekre a mozzanatokra – a korábbiakban meghatározott feltételek és követelmények alapján – tekintettel kell lenni. Mindez azt is jelenti, hogy Vízvédelmi szempontból is komoly háttér tanulmányokat kell végezni. Különösen a II. prioritásba **(Külső erőforrásokra is támaszkodó, a termelési kapacitások növelésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése a megyében) tartozó intézkedések** projektjei esetében. A korábbi általános, hazai tapasztalatok szerint a rendszerváltozás utáni kapitalista gazdaságfejlesztés a legritkább esetekben veszi valóban komolyan tekintetbe a környezeti állapotot, értékeket. A fejlesztések extenzív (új zöldmezős ipari parkokba) történő koncentrációja óriási területeket von el a természetes ökológiai rendszerektől, és mindezt a hazai településfejlesztési tervezés sajnos maximálisan elősegíti (lásd pl. a már elemzett pécsi példa).

A levegőminőség védelme

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó stratégiai céljai szerint az infrastruktúra (közlekedés, informatika) levegőtisztaság-védelmi szempontból kedvező hatású lesz. Az iparfejlesztés kockázatokat is tükrözhet, így javasolt a légszennyezőanyag vizsgáló monitoring rendszer tervezés és megvalósítása is.

A levegőminőség védelme szempontjából a megyei stratégia elemei megvalósulásának országhatáron való átterjedő jelentős környezeti hatása – a projekt elemeket külön-külön és együttesen is értékelve – nem prognosztizálható.

Hulladékgazdálkodás

A stratégiai célkitűzések elérése érdekében a Konceptióban megfogalmazottak elősegíthetik a hulladékgazdálkodási célok elérését. Javasolt a logisztikai központok kialakítása során a környezetvédelmi ipar számára is fejlesztési lehetőséget biztosítani.

A Konceptió realizálása során kedvezőbb hulladékgazdálkodási helyzet alakul ki Baranya megyében.

A hulladékgazdálkodás fejlesztése szempontjából a Konceptió elemei megvalósulásának országhatáron való átterjedő jelentős környezeti hatása – a projekt elemeket külön-külön és együttesen is értékelve – egyelőre nem prognosztizálható. Ebben esetleges változást jelenthet egy horvát-magyar közös hulladékügyi program létrehozása.

Zaj elleni védelem

Baranya megye jelenlegi ipara általában nem eredményez jelentős zajterhelést. Az üzemi zajterelés vonatkozásában egy-egy kirívó esettől eltérően kedvező a megye helyzete.

Külön figyelmet kell fordítani a fejlesztések területi kialakítására, a megelőző tervezésre. Lehetőleg el kell kerülni az utólagos műszaki védelmi beavatkozásokat. A fejlesztési Konceptióban szereplő közlekedési infrastruktúra hálózat fejlesztése, az elkerülő utak létesítése látványos javulással járhat a zajterhelések tekintetében.

A Konceptió realizálása zajvédelmi szempontból kedvező környezeti hatású.

Épített környezet és kulturális örökség védelme

Az épített környezet és kulturális örökség védelme a Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó stratégiai prioritásai között több területen is fellelhető.

Külön szerepelnek a védelmi szempontok elérése érdekében a városi és a települési épített környezet fenntartható fejlesztése, kiemelten kezeli az épített környezet és kulturális örökség védelmét.

A jövőbeli településfejlesztési projektelemek megvalósulása elősegítik Baranya megyében az épített környezet megőrzését és megújulását.

Táj- és természetvédelem

A Konceptió megvalósulása a Baranya Megyei Környezetvédelmi Programra épülve elősegíti az Országosan védett, az ex lege védett, a helyi védett és a Natura 2000 területek természeti értékeinek védelmét. A Konceptió realizálása során kiemelt figyelmet kell kapnia a program integrált környezetvédelmi elemeinek, amely a következő generációk életésélyeinek megtartására és környezetvédelmi szempontból fenntartható fejlődés céljai elérésére irányul.

A megfogalmazott célok illeszkednek – többek között – a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2012-2024), a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030) és a Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) környezetvédelmi célkitűzéseikhez.

A megfogalmazott alábbi programpontok valójában természetvédelmi érdeket szolgálnak:

- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok kialakulásának megelőzését, káros hatásainak mérséklését szolgáló komplex vízgazdálkodási fejlesztések támogatása;
- A klímabarát építészeti és településtervezési megoldások elterjesztését szolgáló fejlesztések támogatása;
- Természeti értékeinek védelme

A dinamikus természetvédelmi megközelítés, illetve természethasználat értelmében a nemzeti természetvédelmi stratégia fontos célkitűzése, hogy a Natura 2000 és védett hazai erdők és mezőgazdasági művelésű területek ökológiai potenciálját megőrizzük. A természetközeli erdőgazdálkodás bevezetését szolgáló beruházások elsősorban a hegységi és dombvidéki erdők és az ártéri erdők természetvédelmi fejlesztéséhez járulnak hozzá, míg a természetközeli mezőgazdálkodás bevezetését szolgáló fejlesztések főként a Natura 2000 és ÉTT területekre koncentrálnak.

A fenntartható gazdaság- és társadalomfejlesztés érdekében a természeti rendszereket, a tájban elhelyezett mezőgazdasági kultúrákat megfelelő arányban, a táj természetes működésének figyelembevételével, annak kiteljesítésével, a táj természetes szerkezetének megváltoztatása nélkül (tájgazdálkodás) kell(ene) tervezni. A jelenlegi gazdálkodási szerkezet ezzel szemben a táji elemek felszámolása révén igyekszik növelni, illetve fenntartani a rendelkezésére álló területet.

Összefoglalva megállapítható, hogy a koncepció realizálásával - legalábbis az előre látható, és érzékelhető keretek között, számos előre nem látható hatású kockázat mellett - biztosítható a megye természeti értékeinek fenntartása.

Humánkörnyezet és humánökológiai helyzet

Baranya megye demográfiai mutatói (az előregedő népesség, természetes fogyás, elvándorlás) rendkívül kedvezőtlen helyzetet tükröznek. A demográfiai folyamatok az országosnál is kedvezőtlenebb helyzetet takarnak.

A születéskor várható átlagos élettartam a növekvő tendencia ellenére lényegesen elmarad az EU átlagától. A foglalkoztatottsági mutatók a régió egyéi közül a legkedvezőtlenebbek, ez pedig jelentős súllyal járulhat hozzá a megye lakosainak egészségi állapotához.

A jelenlegi gazdasági helyzetben a demográfiai folyamatok terén, rövidtávon változást elsősorban a munkahely-teremtés hozhat, mivel ez viszonylag rövid idő alatt gyökeresen átalakíthatja a migrációs irányokat. Ezzel összhangban van a Koncepció, mivel a 2020-2030-as időszakban a beavatkozások támogatják a munkahely-teremtést.

A fejlesztési prioritások közt lényeges elem az egészséget támogató környezet megteremtése, hiszen a jogszabályok betartásával és betartásával a környezet állapotában - és így az egészségi állapotban - jelentős javulás érhető el. Baranya megye településeinek közműves ivóvízellátása mennyiségi szempontból alapvetően megfelelő. Mikrobiológiai biológiai paraméterek vonatkozásában az elmúlt évekhez hasonlóan a leggyakrabban előforduló szennyeződések tárgyévben is hálózati, úgynevezett másodlagos eredetűek voltak.

A lakosság egészségi állapotának javítása a társadalmi-gazdasági fejlődés egyik előfeltétele. Az egészség fejlesztése hatékony ágazati együttműködésben valósítható meg. A döntéshozók – helyi szinten az önkormányzatok-, valamint a társadalmi- és civil szervezetek támogatása és szerepvállalása nélkülözhetetlen az eredményesség szempontjából, csak így érhető el változás a lakosság egészségtudatosságának, egészségmagatartásának fejlesztésében és hosszú távon az életminőség javításában.

Az egészség társadalmi és egyéni erőforrást, gazdasági értelemben is értéket jelent, ezért különösen fontos újra hangsúlyozni, hogy minden politikai döntés meghozatala befolyásolja az ott élő lakosok egészségi állapotát is.

A Konceptió 2020-2030 időszakra vonatkozó dokumentum prioritásai között, annak több elemében megtalálható a humánkörnyezet- és ökológiai helyzet javítását célzó projektelem.

Összességében megállapítható, hogy a humánkörnyezet és ökológiai helyzet fenntartását, javítását szolgálja a fejlesztési Konceptió realizálása.

A változatok elemzése

A Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió készítése 2020 októberében kezdődött meg. Első lépésben egy helyzetfeltárás készült, majd annak szakértői, illetve társadalmi értékelése történt meg. A helyzetfeltárás-értékelés megyei közgyűlési elfogadását követően kezdődött meg a Konceptió javaslattevő fázisának kidolgozása, azaz a legfontosabb célok, eszközök és az intézményrendszer meghatározása. A munka során a dokumentum számos változata elkészült, majd többfordulós szakértői egyeztetések során kirajzolódott a Konceptió egyetlen változatának pontos tartalma. Többféle változat a fenti javaslattevő fázisból nem készült, így ezen fejezetrész kidolgozása nem releváns.

4. A terv, illetve program megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a tervben, illetve programban szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre

Baranya Megye Területfejlesztési Koncepciója a prioritásokig, illetve az ezekhez kapcsolt intézkedésekig bontja le a célrendszert. E körben több szinten, a jövőkép, az átfogó célok, a stratégiai célok, a horizontális, illetve területi célok között is megfogalmazza a környezet és az élő természet megóvására vonatkozó célokat, meghatározza ezek feltételeit. A hatásvizsgálat során nem találtunk olyan célt, intézkedést, mely figyelmen kívül hagyta volna e szempontrendszer elemeit. Ugyanakkor az intézkedések között olyan sincs, amelyik kifejezetten, közvetlenül a program következtében fellépő káros hatások csökkentésére vagy ellentételezésére irányulna. Összességében azt mondhatjuk el, hogy a Konceptiót egyfajta optimizmus jellemzi, miután az anyag egészét áthatja az épített és az élő környezet iránti felelősség, miután a jövőképben és annak kibontása során több szinten és formában is jelen van a környezettudatosság, mint elérendő cél, és mint az anyagot jellemző hozzáállás, vélelmezhető, hogy a Konceptió végrehajtása során nem merülnek fel káros hatások. Ezt a vélekedést a hatásvizsgálat nagyvonalakban igazolta is, azzal a megkötéssel, hogy számos esetben a végrehajtás formájától és konkrét körülményeitől függ, hogy adódhatnak-e környezeti szempontból káros hatások, illetve felmerülhetnek-e környezeti konfliktusok.

Környezeti szempontból tehát a Konceptió megvalósulása néhány kisebb, jelzett ellentmondást, inkonzisztenciát leszámítva önmagában nem eredményezhet káros környezeti hatásokat. Ami nem jelenti azt, hogy az egyes intézkedések és programok során ne jelenhetnének meg tényleges környezeti károk, ne sérülhetnének természeti értékek, ne kerülhetnének veszélybe felszíni vizeink, ne szennyeződhetne a levegő stb. Mégis azt mondhatjuk, hogy ezek a következmények nem elsősorban a Konceptió következményeiként jelenhetnek meg, hanem abból fakadhatnak, hogy nem sikerült következetesen a Konceptió célrendszerének maximális érvényesítése mellett megvalósítani az egyes intézkedéseket. Ez egyben azt is jelenti, hogy a Konceptió esetében, "konceptcionális szinten" nem releváns az ilyen jellegű intézkedések megfogalmazása. Miután a tényleges hatások – akár negatív, akár pozitív következményekről legyen szó – a programok keretében meghatározott konkrét beavatkozásokhoz köthetők, a Konceptió pedig ilyeneket nem fogalmaz meg, e tétel részletes kifejtésére, hatásainak elemzésére a programalkotás, illetve a program hatásvizsgálata során kell kitérni.

5. Javaslat más terveknel figyelembe veendő környezeti szempontú intézkedésekre, előírásokra, feltételekre, szempontokra

Az itt felsorolt javaslatok részben a későbbi tervezésre (pl. területfejlesztési program), részben néhány koncepcionális, a hatásvizsgálatból következő elem végiggondolására, esetleg a Konceptióba való bedolgozására vonatkoznak.

Általános elemek bedolgozása

- Bár a Konceptió nem nevesíti, és nem fogalmazza meg külön a horizontális célok között, mégis a hatásvizsgálat során az egyes célok, prioritások elemzéséből kitűnik, hogy a Konceptiót áthatja a szubszidiaritás elve.
Ennek megfelelően javasoljuk a szubszidiaritás beemelését a célrendszerbe.
A Konceptió keretei között a szubszidiaritás részben a helyi gazdaságok támogatásán, részben az önálló területi célok megfogalmazásán keresztül érvényesül. A szubszidiaritás szokásos alkalmazásán túlmutató formában a táji léptékű folyamatok megoldását is magában foglaló módon jelentkezik helyi gazdálkodás támogatásában, a stratégiai erőforrások fenntartható kezelésében és az egyes területi célokban.
- A programalkotás során megfontolandó a Vidékfejlesztés Stratégiához, ennek megyét érintő programjaihoz, elsősorban az Ős-Dráva Programhoz történő szorosabb csatlakozás, akár az Ős-Dráva Program elveinek és intézkedéseinek más területeken történő adaptálásával, akár kapcsolódó lehetőségek integrálásával.
- A klímaadaptációs programokban rejlő lehetőségek, a tájjal, a talajjal, a vízkészletekkel való ökológiai szempontból helyes gazdálkodásban rejlő lehetőségek kiaknázása érdekében egy, az egész megyére kiterjedő területi kompromisszum kialakítását javasoljuk. E területi kompromisszum lehetőséget teremt a klímaváltozással járó kockázatok csökkentésére és a mezőgazdaság termelőképességének megtartására. Kereteit már a Konceptióban meg kellene határozni. Ennek megfelelően – a táji és agráralkalmasságok alapján – ki kellene jelölni a megyében a természethez igazodó tájfenntartó gazdálkodás és az iparszerű gazdálkodás célterületeit, és a kettő közötti átmeneti, kettős meghatározottságú zónát.

A Konceptió hatásvizsgálata keretében Baranya Megye Önkormányzatának a következő kapcsolódó intézkedésekre teszünk javaslatot:

- A **megye környezetvédelmi programjának fejlesztése** a hatályos jogszabályok és az egyéb változások szerint, különös tekintettel a természeti folyamatokban rejlő, fentebb jelzett kockázatokra.
- A megye hulladékgazdálkodási tervek átvizsgálása, a hulladék-újrahasznosítási lehetőségek bővítése érdekében a változó jogszabályi környezet szerint
- A sérülékeny vízbázisok védelem alá helyezésének ütemezett folytatása (a fejlesztések megvalósításának környezetvédelmi előfeltétele)
- Baranya megye logisztikai központjai és a tervezett intermodális csomópont(ok) térségében a levegőminőség monitorozásának megtervezése és kiépítése.
- A zaj elleni védelem reális célkitűzése a környezeti zajhatások növekedési ütemének csökkentése, ezzel párhuzamosan a meglévő zajhelyzet fokozatos javítása, a megelőzés elvének érvényesítésével.
- A jelzett természeti folyamatokban rejlő kockázatok felmérése és kiküszöbölése érdekében térségi klímaadaptációs mintaprojektek indítása előzetesen kijelölt sík- (Ős-Dráva Program), dombvidéki (Baranyai dombság, Hegyháti járás) és hegyvidéki (Mecsek), illetve kiemelt városi, kisvárosi (Pécs, Komló, Siklós, Szigetvár) mintaterületeken
- Új bányák kialakítása és a régiek újra megnyitása esetén kizárólag környezetbarát, tiszta technológiák alkalmazása javasolt. Ezekben a kérdésekben célszerű több lehetséges megoldás technológia vizsgálatával változat elemzés és környezeti értékelés során kiválasztani a szóba jöhető technológiát.

6. A terv, illetve program megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan a tervben, illetve programban szereplő monitorozási javaslatok értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre.

Mint az a fejezet címének megfogalmazásából is látszik, a változások hatásainak nyomon követése, szakszóval monitorozása nem koncepciókra, hanem a tervekre, programokra jellemző. A Konceptió alapján kidolgozásra kerülő programon keresztül lehetnek tényleges mérhető és nyomon követhető hatásai, így a monitoring rendszer kidolgozása elsődlegesen e hatásokhoz igazított mértékben és formában a programozás feladata. Itt csak a monitorozás általános elveit vázoljuk.

A monitorozás során az alábbi mozzanatok figyelembe vételét javasoljuk:

- A területfejlesztési programhoz kapcsolódó monitoring-rendszer kidolgozásának alapja az alapállapot-felmérés. Ezt célszerű folyamat elemzés segítségével elvégezni, rámutatni, honnan indult és hová tart az adott folyamat (pl. élőhely-dinamika), tehát a pillanatnyi állapot mellett a múltbeli állapotok csomópontjait és a jövőbe tartó tendenciákat is bemutatni.
- Az alapállapot felmérésével párhuzamosan meg kell becsülni a beavatkozások hatásait, a monitoring tervet úgy kell összeállítani, hogy a becsült és a tényleges hatások összevethetőek legyenek.
- A természeti folyamatokat saját időléptékükben, a jelenlegi környezeti értékelés és a területfejlesztési program környezeti értékelését összevetve kell vizsgálni.
- A természeti rendszerek monitorozásánál indikátorként elsődlegesen az egyes rendszerek kulcselemeit kell alapul venni.

7. Összefoglalás

Baranya Megye Önkormányzata a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján a rendelet szövegének és szellemének megfelelően megyei területfejlesztési koncepciót és programot készít. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény hatálya alá tartozó területi tervek készítése során a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, illetve az egyes tervek, valamint programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kormányrendelet) szerint a koncepciók kidolgozásakor minden esetben el kell készíteni a Kormányrendelet követelményei szerinti környezeti hatásvizsgálatokat, és e környezeti értékelés megállapításait figyelembe kell venni a koncepciók, tervek, programok kidolgozásánál. Az értékelés egyben a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján meghatározott társadalmi-gazdasági és környezeti hatásvizsgálat környezeti részének minősül.

A hatásvizsgálat során megvizsgáltuk, hogy a Konceptió összhangban van-e a releváns fejlesztéspolitikai, környezeti, természetvédelmi elvekkel, tervekkel, programokkal. A Konceptió áttekintése során megállapítottuk, hogy a dokumentum illeszkedik az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozatával 2013 decemberében elfogadott a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptiójához (OFTK). Ugyancsak illeszkedik az Országgyűlés által a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló **2018. évi CXXXIX. törvényhez (OTrT), ami 2019. július 16.-án lépett hatályba.**

A célrendszer ezen felül több ágazati tervhez is illeszkedik, így az alábbiakhoz is:

- Program a Versenyképesebb Magyarorszáért (2019)
- Nemzeti Reformprogram (2020)
- A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének Stratégiája (2019-2030)
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2017-2030)
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2012-2024)
- Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018-2030)
- Nemzeti Tájstratégia (2017-2026)
- Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. tervezet
- Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (2014-2030)

A Konceptió környezeti hatásait vizsgálva megállapítottuk, hogy a dokumentumhoz kapcsolódó, közvetlen környezeti hatás még nem merül fel. Tényleges környezeti hatásai csak a Konceptió alapján elkészülő programoknak (és ezek alapján a megvalósított projekteknek) lesznek. A Konceptiót áthatja a környezettudatosság és az épített, illetve élő környezet iránt érzett felelősség. Nem véletlenül, hiszen a Konceptió jövőképe szerint **Baranya 2030-ban élhető, az erőforrásaival fenntarthatóan gazdálkodó térségi csomóponttá válik, elsősorban értékteremtő foglalkoztatást biztosító gazdasági szerkezettel, javuló gazdasági mutatókkal, ahol növekszik a foglalkoztatás és megkezdődik a társadalmi felzárkózás.** A fenntarthatóság tehát már a jövőkép szintjén is megfogalmazódik, ezt aláhúzza a **Környezet- és energiatudatos megye** megteremtését előíró harmadik átfogó cél.

Az egyes természeti értékek, környezeti elemekre gyakorolt hatások értékelésénél a Konceptió általános megfogalmazásaiból fakadó súlyosabb vagy kevésbé súlyos hibalehetőségekre hívtuk fel a figyelmet. Több helyen kiemeltük, hogy egy-egy cél vagy prioritás, illetve hozzá kapcsolódó intézkedés tényleges környezeti hatása a konkrét megvalósítás alapján mérhető. Összességében előfordulhatnak akár komoly környezeti károk is, a közvetett hatások tekintetében súlyos környezeti konfliktusok, de ezek mértéke a Konceptió szövege alapján ma még nem jelezhető előre, és gyakran nem a Konceptió megvalósításából, hanem a jelenlegi társadalmi-gazdasági gyakorlat és a Konceptió kölcsönhatásaiból származnak. Ezeket az adott szinten a programozás során kell majd górcső alá venni. A Konceptió által megállapított fejlesztési irányokból jelenleg is előre jelezhető kockázatok a következők:

1. **A felszíni és felszín alatti vizek védelmével** összefüggésben a vízkészlet-gazdálkodás követelményei és a jelenlegi vízelvezetésen alapuló tájhasználat érdekütközése okozhat problémát, eredményezhet káros hatást, különös tekintettel az öntözés kérdéseire.

A talaj védelmével, illetve a vele való hosszú távú gazdálkodás követelményeivel kapcsolatban ugyancsak a tájhasználat és az öntözéses gazdálkodás vezethet káros környezeti hatásokhoz. Hasonló a helyzet a **táj természeti rendszereinek, élőhelyeinek** esetében is. A jelenlegi tájhasználat konzerválása, a változásokra irányuló kísérletek kudarca e téren nem csak a **természeti értékek megőrzését**, de a **mezőgazdasági termelés hosszú távú fenntarthatóságát is veszélyeztetheti.** E problémák feloldására egy ésszerű területi kompromisszum megfogalmazását és kereteinek meghatározását javasoltuk, már koncepcionális szinten. Ehhez a Konceptió szerkezete, a területi célok specifikálása megfelelő alapot teremt.

2. Kiemelendő a **közlekedés-fejlesztési célkitűzésekkel**, az intermodális, nagyterületi csomópont-szerephez kapcsolódó kockázatok köre;
3. Feltártuk a **bányászattal** kapcsolatos kockázati köröket.
4. Környezeti konfliktushelyzeteket okozhatnak a **turizmus-fejlesztéssel** kapcsolatos elképzelések.
5. A jelenlegi településfejlődési folyamatok alapján felhívtuk a figyelmet a nagyobb települések szétterülésének környezeti veszélyeire, a **szuburbanizáció és az agglomerálódás** által kiváltott, egész megyére kiterjedő káros ökológiai, humánökológiai és településszerkezeti hatásokra. A jó lakókörnyezet megteremtéséhez fűződő célokat ezen kockázatok ismeretében kell megvalósítani.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a Koncepció a vonatkozó jogszabályok alapján az országos területfejlesztési, és ágazati politika célrendszereihez illeszkedve a helyzet feltáró munka eredményeire építve határozza meg saját célrendszerét. E téren általában jól fogalmazza meg a problémákra adandó válaszokat. A Koncepció általában olyan célokat, prioritásokat és intézkedéseket fogalmaz meg, amelyek a jelenlegi a táj, a természeti és társadalmi környezet leépülését előidéző folyamatok fékezését, hatásainak mérséklését, esetenként kiküszöbölését irányozzák, irányozhatják elő. E téren nem is annyira a Koncepció hatásai kérdésesek, éppen ellenkezőleg, a jelenleg uralkodó projektszemléletű társadalmi-gazdasági fejlesztési doktrína miatt az elmaradt hatások, vagy a nem várt mellékhatások okozhatnak problémát.